

การสร้างความยั่งยืนของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุขในเขตภาคเหนือ

วรรณมาชะ เกษรดอกไม้

คุณฉันทิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา

กุมภาพันธ์ 2559

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยบูรพา

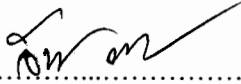
อาจารย์ผู้ควบคุมคุษฎีนิพนธ์ และคณะกรรมการสอบปากเปล่าคุษฎีนิพนธ์ ได้พิจารณา
คุษฎีนิพนธ์ของ วรรณมาฆะ เกษรดอกไม้ ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรปริญญาปรัชญาคุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยบูรพาได้

อาจารย์ผู้ควบคุมคุษฎีนิพนธ์

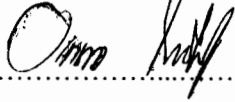
..... ประธาน

(อาจารย์ ดร.ชนวัฒน์ พิมลจินดา)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.จักษ์ พันธุ์เพชร)

..... กรรมการ

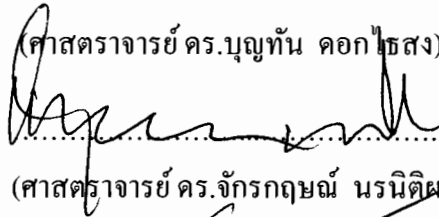
(อาจารย์ ดร.อรรณพ โปธิสุข)

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

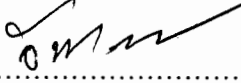
..... ประธาน

(ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกโหล่ง)

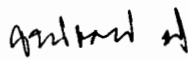
..... กรรมการ

(ศาสตราจารย์ ดร.จักษ์ พันธุ์เพชร)

..... กรรมการ

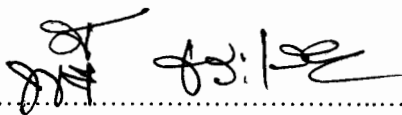
(รองศาสตราจารย์ ดร.จักษ์ พันธุ์เพชร)

..... กรรมการ

(อาจารย์ ดร.ชนวัฒน์ พิมลจินดา)

วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจอนุมัติให้รับคุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาคุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยบูรพา

..... คณบดีวิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พัชนี ชะเสนา)

วันที่.....เดือน..... 20 ก.พ. 2559 พ.ศ.....

กิตติกรรมประกาศ

คุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยความช่วยเหลือและคำแนะนำ ตลอดทั้งแก้ไข และปรับปรุงอย่างดียิ่งจาก ดร.ชนวัฒน์ พิมลจินดา ผู้ซึ่งเป็นที่ปรึกษาหลักในการทำคุษฎีนิพนธ์ ในครั้งนี้ ที่ได้กรุณาเสียสละเวลาตรวจสอบและแก้ไขให้คุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ และขอกราบขอบพระคุณ ดร.อรรณพ โปธิสุข รองศาสตราจารย์ ดร.จักษ์ พันธุ์เพชร อาจารย์ที่ปรึกษาร่วมที่คอยเติมเต็มทางวิชาการให้กับการวิจัยครั้งนี้ จึงขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์ทุกท่านด้วยความเคารพอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ ที่ถ่ายทอดองค์ความรู้ เกี่ยวกับการวิจัยที่ครบถ้วน และท่านที่ต้องกล่าวถึงในครั้งนี้ด้วย คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พัชนีธ์ ธารเสนา คณบดีวิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ ผู้สร้างแรงบันดาลใจในการเรียน รวมถึงขอบพระคุณ คณาจารย์ผู้สอนหลักสูตรปรัชญาคุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ทุกท่าน ที่ประสาทวิชา ความรู้

ขอกราบขอบพระคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ที่ได้สนับสนุนทุนการศึกษา ตลอดหลักสูตรและขอบพระคุณคณาจารย์สาขาวิชารัฐศาสตร์ ที่ให้กำลังใจและคำแนะนำ ในด้านต่าง ๆ จนประสบความสำเร็จ

ขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่รัฐ ผู้นำชุมชน และสมาชิกกลุ่มชุมชน ในเขตภาคเหนือ ที่เป็นพื้นที่ศึกษาวิจัยทุกท่าน ที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา จนทำให้งาน ประสบความสำเร็จ

ในโอกาสนี้ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณ และมอบความสำเร็จในการทำคุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้ แด่คุณพ่อจำเริญ คุณแม่สมบูรณ์ เกษรดอกไม้ คุณนิตกร กิตินาม คุณมัณฑล เกษรดอกไม้ คุณจตุรงค์ เกษรดอกไม้ ดร.สมญา อินทรเกษตร ดร.วิษณุภา เมธีวรฉัตร และญาติพี่น้องทุกคน ที่ให้กำลังใจและคอยช่วยเหลือสนับสนุนในทุก ๆ ด้าน จนประสบความสำเร็จ

วรรณมาฆะ เกษรดอกไม้

54810226: สาขาวิชา: รัฐประศาสนศาสตร์; ปร.ค. (รัฐประศาสนศาสตร์)

คำสำคัญ: การสร้างความยั่งยืน/ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

วรรณมาฆะ เกษรดอกไม้: การสร้างความยั่งยืนของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุขในเขตภาคเหนือ (THE SUSTAINABILITY OF HIGH-LEVEL SUFFICIENCY ECONOMY VILLAGES IN NORTHERN REGION, THAILAND) คณะกรรมการควบคุม
 คุยฉินพันธ์: ธนวัฒน์ พิมลจินดา, ปร.ค. 149 หน้า, ปี พ.ศ. 2559.

การวิจัยเรื่อง การสร้างความยั่งยืนของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุข
 ในเขตภาคเหนือ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักการสร้างความยั่งยืนและสภาพการณ์ของหมู่บ้าน
 เศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุขในเขตภาคเหนือ โดยการจัดระดับของกรมพัฒนาชุมชน
 แล้วต่อมาไม่ได้รับระดับมั่งมีศรีสุขต่อเนื่องกัน 2 ปี โดยทำการศึกษาปัญหาการบริหาร
 ของกลุ่มชุมชนและข้อเสนอแนะในการสร้างความยั่งยืนของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมี
 ศรีสุขในเขตภาคเหนือ ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลจากพื้นที่ในเขตภาคเหนือจำนวน 4 จังหวัด
 8 หมู่บ้าน โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ (Interview) เจ้าหน้าที่ของรัฐประกอบด้วย นักพัฒนาชุมชน
 จำนวน 8 คน นักวิชาการสถานีพัฒนาที่ดิน จำนวน 8 คน พัฒนาการอำเภอ จำนวน 8 คน
 เกษตรอำเภอ จำนวน 8 คน และผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 8 คน และดำเนินการสนทนากลุ่ม (Focus
 group) เพื่อให้ได้ข้อมูลจากประชาชนในพื้นที่ ๆ ละ 15 คน เพื่อทำการวิเคราะห์ตามประเด็น
 การสัมภาษณ์ที่ตรงตามวัตถุประสงค์การศึกษา

ผลการวิจัย พบว่า การสร้างความยั่งยืนของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุข
 ในเขตภาคเหนือ มีหลักการดังต่อไปนี้ (1) วัตถุประสงค์การรวมกลุ่ม (2) กฎหรือกติกาของกลุ่ม
 (3) บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของกลุ่ม (4) ความพร้อมของผู้นำกลุ่ม (5) การระดมทุน
 (6) การมีส่วนร่วม (7) กรรมการกลุ่ม (8) การส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาการเรียนรู้
 (9) การสร้างเครือข่าย (10) ความสามัคคี (11) การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐ

นอกจากนี้ สภาพปัญหาในการบริหารจัดการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุข
 มี 5 ประเด็น คือ (1) ขาดการสื่อสารแบบสองทางและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน
 ในการทำกิจกรรมร่วมกัน (2) การวิเคราะห์กำหนดแนวทางการพัฒนาที่ขาดการศึกษาบริบท
 ของชุมชน (3) การเปลี่ยนแปลงนโยบายและแนวทางการพัฒนาของหน่วยงานภาครัฐ
 (4) การดำเนินการพัฒนาโดยขาดการมอบหมายภารกิจที่ชัดเจน (5) วิธีชีวิตชุมชน
 มีการเปลี่ยนแปลงเพราะรับวัฒนธรรมความเจริญจากภายนอกชุมชน

ข้อเสนอแนะในการสร้างความยั่งยืนของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุข
ในเขตภาคเหนือ คือ (1) หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในการพัฒนากลุ่มชุมชนควรกำหนด
แนวทางการสื่อสารแบบสองทางเพื่อทำความเข้าใจที่ถูกต้อง (2) การกำหนดกิจกรรมหรือเกณฑ์
การประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ควรให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์เกณฑ์ที่มี
ความสอดคล้องกับบริบทหรือวิถีชีวิตของสมาชิกกลุ่มชุมชน เพราะสภาพพื้นที่แต่ละพื้นที่มีบริบท
ที่แตกต่างกัน (3) การดำเนินกิจกรรมการพัฒนากลุ่มชุมชนด้วยความต่อเนื่อง ที่หมายรวมถึง
การสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการ รวมทั้งควรเพิ่มจำนวนครั้งหรือความถี่ในการติดตาม
การดำเนินกิจกรรมและประเมินผลกิจกรรม ให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของสมาชิก
กลุ่มชุมชนด้วย (4) การมอบหมายภารกิจ ความรับผิดชอบที่ชัดเจนในการสร้างความเข้าใจ
ในการระดมทุนของกลุ่มชุมชน การตั้งกฎและกติกากลุ่มชุมชน และการสร้างเครือข่าย
ของกลุ่มชุมชนด้วย (5) ผู้นำชุมชนควรมีบทบาทในการสนับสนุนการบริหารงานกลุ่มชุมชน ทั้งนี้
เพื่อสร้างความเข้มแข็งกับชุมชน สร้างความเป็นหนึ่งเดียวของชุมชน โดยการชักจูงให้สมาชิกเข้ามา
มีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มชุมชน เช่น ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมประเมินผลของกิจกรรม
สร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันและหวงแหน รักษาวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนด้วย

54810226: MAJOR: PUBLIC ADMINISTRATION; Ph.D. (PUBLIC ADMINISTRATION)

KEYWORDS: SUSTAINABILITY/ SUFFICIENT ECONOMY VILLAGES

WANMARKA GASONDOKMAI: THE SUSTAINABILITY OF HIGH-LEVEL SUFFICIENCY ECONOMY VILLAGES IN NORTHERN REGION, THAILAND. ADVISORY COMMITTEE: THANAWAT PIMOLJINDA, Ph.D. 149 P. 2016.

The research on “The Sustainability of High-Level Sufficiency Economy Villages in Northern Region, Thailand” had the objectives: to study the principle of the sustainability and the situation, to study the administration problems and the suggestions for the sustainability of high-level Sufficiency Economy villages in Northern Region, Thailand. The researcher collected the data from 8 villages covering in 4 provinces with the interview from 8 community development officers, 8 technical officers at Land Development Station, 8 District Development officers, 8 Chiefs of District Agricultural Extension Office in Thailand Northern Region and 8 village headmen, and the focus group from 15 people in each area for analysis and synthesis of the important item.

The finding found that the principle of the sustainability consisting of (1) the objectives of aggregation, (2) the rules of group, (3) the role and responsibility of group, (4) the readiness of group leaders, (5) the funding, (6) the participation, (7) the committee of group, (8) the learning promotion and the development, (9) the networking, (10) the unity, and (11) the support of the government officials. The situation of the communities had the activities conforming to the Sufficiency Economy.

The administration problems were: (1) a lack of the communication in two ways and the promotion of the community participation, (2) the analysis of the way for working without studying the context of the community, (3) Changing the policy and the way for the development, (4) The performance in the development without assigning the duties, and (5) changing the way of life because of adopting the culture of urban area.

The ways for problem solving for the benefit in the administration and the continuity of the Sufficiency Economy villages in Thailand Northern Region were: the government organization concerning in the community development should determine the direction for

the communication in two ways to make the understanding properly. However, setting the activities or criterion for the evaluation of the Sufficiency Economy villages should give the importance to the analysis of the criterion conforming to the context or the way of life of members of the community because each area had the different context, and should assign the duties, the responsibilities in making the understanding in funding of the community, set the rule and regulation of the community, and networking of the community with the continuity. It should support the budget in the performance, increase a number of times or frequencies in following the activities and evaluating the activities conforming to the demand of members of the community. The community leaders should have the role on promoting the administration of the community to make the strength to the community, the unity of the community by convincing the members to participate in activities of the community such as thinking together, planning together, evaluating the activities together, making the unity, and valuing highly and preserving the original way of life of the community.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฎ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	7
คำถามการวิจัย.....	7
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	7
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	8
ขอบเขตของการวิจัย.....	9
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	10
2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	13
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างความยั่งยืนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง.....	13
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการรวมกลุ่มชุมชนและการบริหารจัดการกลุ่มชุมชน.....	20
เกณฑ์การจัดหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงของกระทรวงมหาดไทย.....	44
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	53
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	53
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	54
การสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ.....	54
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	55
การปกป้องสิทธิและทรัพย์สินทางปัญญา.....	56
การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล.....	56
4 ผลการวิจัย.....	58
ประเด็นที่ 1 วัตถุประสงค์การจัดตั้งกลุ่มชุมชน.....	59

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
ประเด็นที่ 2 กฎหรือกติกาของกลุ่มชุมชน.....	64
ประเด็นที่ 3 บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ.....	69
ประเด็นที่ 4 ความพร้อมของผู้นำกลุ่ม.....	74
ประเด็นที่ 5 ความสามารถในการระดมทุน.....	78
ประเด็นที่ 6 การมีส่วนร่วม.....	82
ประเด็นที่ 7 กรรมการกลุ่ม.....	85
ประเด็นที่ 8 การส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาการเรียนรู้.....	89
ประเด็นที่ 9 การสร้างเครือข่าย.....	93
ประเด็นที่ 10 ความสามัคคี.....	96
ประเด็นที่ 11 การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐ.....	100
5 สรุปผลวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	104
สรุปผลวิจัย.....	104
อภิปรายผล.....	111
ข้อเสนอแนะ.....	117
บรรณานุกรม.....	121
ภาคผนวก.....	129
ภาคผนวก ก.....	130
ภาคผนวก ข.....	134
ภาคผนวก ค.....	138
ภาคผนวก ง.....	142
ประวัติย่อของผู้วิจัย.....	149

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	สถิติของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงที่ลดลง.....	3
2	สถิติของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงในแต่ละภาค.....	4
3	สถิติของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือที่ลดลง.....	4
4	จำนวนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงในเขตภาคเหนือ.....	5
5	ข้อมูลของจังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดน่าน จังหวัดตาก และจังหวัดอุทัยธานี ที่มีสถิติ ลดลงมากที่สุด.....	5
6	เปรียบเทียบข้อมูลการบริหารกลุ่มชุมชน.....	24
7	สรุปข้อมูลการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม.....	103

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	8
2 แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง 2 เงื่อนไข.....	17
3 กระบวนการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ.....	47
3 หลักการสร้างความยั่งยืนของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุขในเขตภาคเหนือที่มีความเชื่อมโยงหรือส่งผลต่อสภาพปัญหาการบริหารของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุขในเขตภาคเหนือ.....	110

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาของประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่มีการพัฒนา โดยเน้นการส่งเสริมแบบรวมศูนย์อำนาจและใช้งบประมาณเป็นตัวตั้งในการบริหารประเทศ โดยมุ่งกระจายงบประมาณไปสู่ชนบท โดยไม่คำนึงถึงการหาแนวทางเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืนสำหรับ ประชาชนชนบท ที่มีพื้นฐานการผลิตเพื่อการบริโภค แต่กลับมุ่งเน้นส่งเสริมให้มีการผลิต เพื่อการส่งออกและทำรายได้แทน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550, หน้า 2) ผลจากการพัฒนาดังกล่าว ทำให้สมาชิกในชุมชนชนบทมีการก่อหนี้เพิ่มขึ้น มีการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยหรือลงทุนเกินตัว ขาดการวางแผนการใช้จ่ายอย่างรอบคอบ ขาดการเตรียมพร้อมในการรับมือกับวิกฤติเศรษฐกิจ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน กล่าวคือ สมาชิกในชุมชนไม่เห็นคุณค่าของทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น ไม่มีการดูแลรักษา ส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมและจากทรัพยากรธรรมชาติ จากที่เคยมีสมบูรณ์ในอดีตมีปริมาณลดลง ที่ดินที่มีความสมบูรณ์ถูกใช้อย่างไม่มีประสิทธิภาพ จากเกษตรกร ที่ไม่รู้จักรักษาที่ดิน หรือไม่รู้วิธีการจัดการที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพ (พิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์, 2550, หน้า 23) จากผลการพัฒนาดังกล่าว ส่งผลให้เกิดพื้นที่ว่างเปล่า แห้งแล้ง ทรัพยากรที่มีคุณค่าก็ไม่ได้ถูกนำมาใช้ประโยชน์ ไม่เป็นที่รู้จักจากคนในชุมชน อีกทั้ง การพัฒนาที่มุ่งเน้นหรือส่งเสริมด้านอุตสาหกรรมมากกว่าเกษตรกรรม ทำให้คนในชุมชน ต้องออกจากถิ่นฐานตนเองเพื่อไปทำงานโรงงาน จึงขาดผู้สืบทอดและผู้ดูแลทรัพยากรที่มีค่า ของชุมชน

จากเหตุผลดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า การพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติที่ผ่านมา นั้น จึงไม่ใช่การพัฒนาเพื่อการเปลี่ยนรูปสังคม (Transformation of society) ให้ไปสู่สภาวะที่ดีกว่าในทุกด้านอย่างแท้จริง แต่เป็นการพัฒนาแบบเทียมแฝงที่เรียกว่า “เศรษฐกิจดี สังคมมีปัญหา การพัฒนาไม่ยั่งยืน” (ชาติชาย ณ เชียงใหม่, 2543, หน้า 34) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึง การขาดดุลยภาพในการพัฒนา จากแนวความคิดและการพัฒนาที่เน้นระบบเศรษฐกิจเป็นที่ตั้ง จึงหันกลับมาพัฒนาที่เน้นคนเป็นศูนย์กลาง ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกภาคส่วน และสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังปรากฏในสาระสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544)

เน้นพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และคุณภาพชีวิตของคนไทย สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ต่อเนื่องจนถึงฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) เน้นเรื่องการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นศูนย์กลาง การพัฒนาแบบยั่งยืนตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงควบคู่กับการแข่งขันในระบบเศรษฐกิจของยุคโลกาภิวัตน์

อย่างไรก็ตาม ผลในทางปฏิบัติยังไม่ปรากฏเด่นชัดมากนัก ซึ่งอุปสรรคเกิดจากนโยบายของรัฐบาลในการดำเนินงานของภาคปฏิบัติที่เจ้าหน้าที่ของรัฐยึดติดกับบทบาทที่เป็น ผู้นำ และกำกับ ประชาชนมีนิสัยของการเป็นผู้รับบริการจนเคยชิน (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2548, หน้า 35) และจากปัญหาดังกล่าว จึงส่งผลถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ที่ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เดินทางสายกลาง คำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจและการกระทำเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงทั้งภายใน และภายนอกของประเทศ ประกอบกับสถานการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อความเข้มแข็งของรากฐานสังคมไทย ที่ถูกรรจนาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) การระดมความคิดเห็นจากภาคีการพัฒนาในทุกภาคส่วน โดยการปรับ โครงสร้างสังคมไทยให้มีคุณภาพ โดยการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้พัฒนาสังคม ชุมชนให้มีความเข้มแข็ง และสามารถจัดการตนเองได้เป็นอย่างดี โดยเน้นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเพื่อให้เกิดความยั่งยืน และเป็นการสร้างพลังชุมชนในการทำกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงให้ประสบผลสำเร็จ (ชาติชาย ณ เชียงใหม่, 2543, หน้า 36)

หน่วยงานภาครัฐจึงได้กำหนดให้มีหน่วยงานที่รับผิดชอบนำหลักเศรษฐกิจพอเพียง มาปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมหลายหน่วยงาน โดยกระทรวงมหาดไทยก็เป็นอีกหนึ่งหน่วยงานที่ได้นำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ในการพัฒนาชุมชนและวิถีชีวิตของประชาชน พร้อมทั้งจัดให้มีการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ เพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาความเป็นอยู่ ของประชาชนในแต่ละหมู่บ้านให้มีการพัฒนาแบบยั่งยืน การพัฒนาดังกล่าวเน้นใน 4 ด้านที่สำคัญ คือ ด้านจิตใจและสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเรียนรู้ และด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อจัดระดับการพัฒนาตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 3 ระดับ คือ

ระดับที่ 1 ระดับพออยู่พอกิน ซึ่งมีตัวชี้วัดสำคัญของระดับการพัฒนา จำนวน 16 ตัวชี้วัด
 ระดับที่ 2 ระดับอยู่ดีกินดี ซึ่งมีตัวชี้วัดสำคัญของระดับการพัฒนา จำนวน 22 ตัวชี้วัด
 ระดับที่ 3 ระดับมั่งมีศรีสุข ซึ่งมีตัวชี้วัดสำคัญของระดับการพัฒนา จำนวน 23 ตัวชี้วัด
 เมื่อพิจารณาตามเกณฑ์การประเมินในระดับที่ 3 คือ ระดับมั่งมีศรีสุข พบว่า เป็นระดับ ที่เน้นความสามารถในการบริหารจัดการชุมชนมีศูนย์การถ่ายทอดความรู้หลักเศรษฐกิจพอเพียง

ของหมู่บ้าน และการดำเนินกิจกรรมประจำวันและมีพฤติกรรมของคนชุมชนประกอบด้วย ความพอประมาณ ที่มีความพอดีไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ความมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับ วิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบคอบและนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ ตลอดจนเงื่อนไขคุณธรรมและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต พัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ของท้องถิ่น ให้เป็นหมู่บ้านหรือชุมชนที่เข้มแข็งพึ่งตนเองได้ และเป็นแหล่งวิชาการให้การเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาให้กับหมู่บ้านหรือชุมชนอื่น ซึ่งถือเป็นระดับหมู่บ้านที่มีการดำเนินชีวิตเศรษฐกิจ พอเพียงที่สมบูรณ์แบบมากที่สุดตามตัวชี้วัดของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย จำนวน 23 ตัวชี้วัดที่เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553

ทั้งนี้หลังจากมีการดำเนินการของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง และสถิติของหมู่บ้าน เศรษฐกิจพอเพียงทั่วประเทศที่ลดลง กล่าวคือ ปี พ.ศ. 2553 มีจำนวนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 47,572 หมู่บ้าน ปี พ.ศ. 2554 มีจำนวนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 38,362 หมู่บ้าน ปี พ.ศ. 2555 มีจำนวนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 16,042 หมู่บ้าน ปี พ.ศ. 2556 มีจำนวน หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 6,121 หมู่บ้าน สรุปเป็นตารางได้ ดังนี้

ตารางที่ 1 สถิติของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงที่ลดลง (กรมการพัฒนาชุมชน, 2556)

ปี พ.ศ.	จำนวนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงทั่วประเทศ
2553	47,572
2554	38,362
2555	16,042
2556	6,121

จำนวนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงในแต่ละภาคมีจำนวนที่มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ ภาคเหนือ มีจำนวนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง 3,420 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 55.87 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีจำนวนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง 1,162 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 18.98 ภาคใต้ มีจำนวนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง 874 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 14.29 และภาคกลาง มีจำนวนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงจำนวน 665 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 10.86 สรุปเป็นตารางได้ ดังนี้

ตารางที่ 2 สถิติของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงในแต่ละภาค (กรมการพัฒนาชุมชน, 2556)

ภาค	จำนวนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงทั่วประเทศ	ร้อยละ
กลาง	665	10.86
ตะวันออกเฉียงเหนือ	1,162	18.98
เหนือ	3,420	55.87
ใต้	874	14.29

ในภาคเหนือก็มีจำนวนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงที่ลดน้อยลง กล่าวคือ ในปี พ.ศ. 2553 มีจำนวน 11,414 หมู่บ้าน ปี พ.ศ. 2554 มีจำนวน 10,277 หมู่บ้าน ปี พ.ศ. 2555 มีจำนวน 6,090 หมู่บ้าน ปี พ.ศ. 2556 มีจำนวน 3,420 หมู่บ้าน ที่ถือว่ามีจำนวนลดน้อยลงสรุปเป็นตารางได้ ดังนี้

ตารางที่ 3 สถิติของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือที่ลดลง (กรมการพัฒนาชุมชน, 2556)

ปี พ.ศ.	จำนวนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง
2553	11,414
2554	10,277
2555	6,090
2556	3,420

โดยเฉพาะในเขตภาคเหนือที่มีสถิติจำนวนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุข ลดลง โดยในปี พ.ศ. 2553 มีจำนวนหมู่บ้าน 360 หมู่บ้าน ปี พ.ศ. 2554 มีจำนวนหมู่บ้าน 178 หมู่บ้าน ปี พ.ศ. 2555 มีจำนวนหมู่บ้าน 114 หมู่บ้าน ปี พ.ศ. 2556 มีจำนวนหมู่บ้าน 124 หมู่บ้าน สรุปเป็นตารางได้ ดังนี้

ตารางที่ 4 จำนวนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงในเขตภาคเหนือ (กรมการพัฒนาชุมชน, 2556)

ปี พ.ศ.	จำนวนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุขในเขตภาคเหนือ
2553	360
2554	178
2555	114
2556	124

จังหวัดในภาคเหนือที่ได้รับการจัดอันดับการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงในระดับมั่งมีศรีสุขในปี พ.ศ. 2554 และไม่ได้รับการจัดระดับอย่างต่อเนื่อง ในปี พ.ศ. 2555 และ พ.ศ. 2556 จากทั้งหมด 17 จังหวัด มี 4 จังหวัด คือ จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดน่าน จังหวัดตาก และจังหวัดอุทัยธานี ที่มีสถิติลดลงมากที่สุด แสดงเป็นตารางได้ ดังนี้

ตารางที่ 5 ข้อมูลของจังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดน่าน จังหวัดตาก และจังหวัดอุทัยธานี ที่มีสถิติลดลงมากที่สุด

ชื่อจังหวัดในเขตภาคเหนือ	หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงในระดับมั่งมีศรีสุขภาคเหนือ			
	พ.ศ. 2553	พ.ศ. 2554	พ.ศ. 2555	พ.ศ. 2556
1. จังหวัดเชียงใหม่				
2. จังหวัดแม่ฮ่องสอน	✓	✓	×	×
3. จังหวัดลำปาง			✓	✓
4. จังหวัดลำพูน				✓
5. จังหวัดเชียงราย		✓		✓
6. จังหวัดน่าน	✓	✓	×	×
7. จังหวัดพะเยา		✓		
8. จังหวัดแพร่				
9. จังหวัดตาก	✓	✓	×	×
10. จังหวัดพิษณุโลก			✓	✓
11. จังหวัดเพชรบูรณ์			✓	✓
12. จังหวัดสุโขทัย			✓	

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ชื่อจังหวัดในเขตภาคเหนือ	หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงในระดับมั่งมีศรีสุขภาคเหนือ			
	พ.ศ. 2553	พ.ศ. 2554	พ.ศ. 2555	พ.ศ. 2556
13. จังหวัดอุตรดิตถ์				✓
14. จังหวัดกำแพงเพชร				
15. จังหวัดนครสวรรค์				✓
16. จังหวัดพิจิตร			✓	
17. จังหวัดอุทัยธานี	✓	✓	×	×

โดยเฉพาะหมู่บ้านที่มีการทำการเกษตรแบบผสมผสานในเขตพื้นที่ราบและเขตภูเขาสูง จำนวน 4 จังหวัด คือ จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดตาก จังหวัดน่าน และจังหวัดอุทัยธานี ที่ได้รับการประเมินเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุข จากกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ในปี พ.ศ. 2554 แต่ต่อมามีสถานะที่ไม่ต่อเนื่องในการดำเนินกิจกรรมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยไม่ได้ผ่านเกณฑ์การประเมินเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงในระดับมั่งมีศรีสุข ในปี พ.ศ. 2555 และปี พ.ศ. 2556 เมื่อพิจารณาเทียบเคียงในในเชิงทฤษฎีแล้ว พบว่ามีประเด็นหลายประการที่อาจส่งผลกระทบต่อทำให้เกิดความไม่ยั่งยืนในการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาประยุกต์ในการบริหารจัดการชุมชน เช่น การสร้างจิตสำนึกและการส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนเข้าใจและเห็นความสำคัญของการพัฒนาอย่างยั่งยืน การวิเคราะห์และออกแบบกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนา

จากมุมมองในเชิงทฤษฎีที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า การส่งเสริมการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการบริหารจัดการชุมชน เป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยการคิดวิเคราะห์และออกแบบกระบวนการที่มีลักษณะเฉพาะและเหมาะสมกับพื้นที่ อีกทั้งจำเป็นต้องสร้างวัฒนธรรมพื้นฐานของความตระหนักรู้และเข้าใจถึงวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกันอย่างชัดเจน จากประเด็นดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยมุ่งความสนใจในการศึกษาหลักการสร้างความยั่งยืนและสภาพการณ์ของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุข สภาพปัญหาการสร้างควมยั่งยืนและศึกษาข้อเสนอแนะเพื่อสร้างความยั่งยืนของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุข เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการนำไปปฏิบัติประยุกต์ใช้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

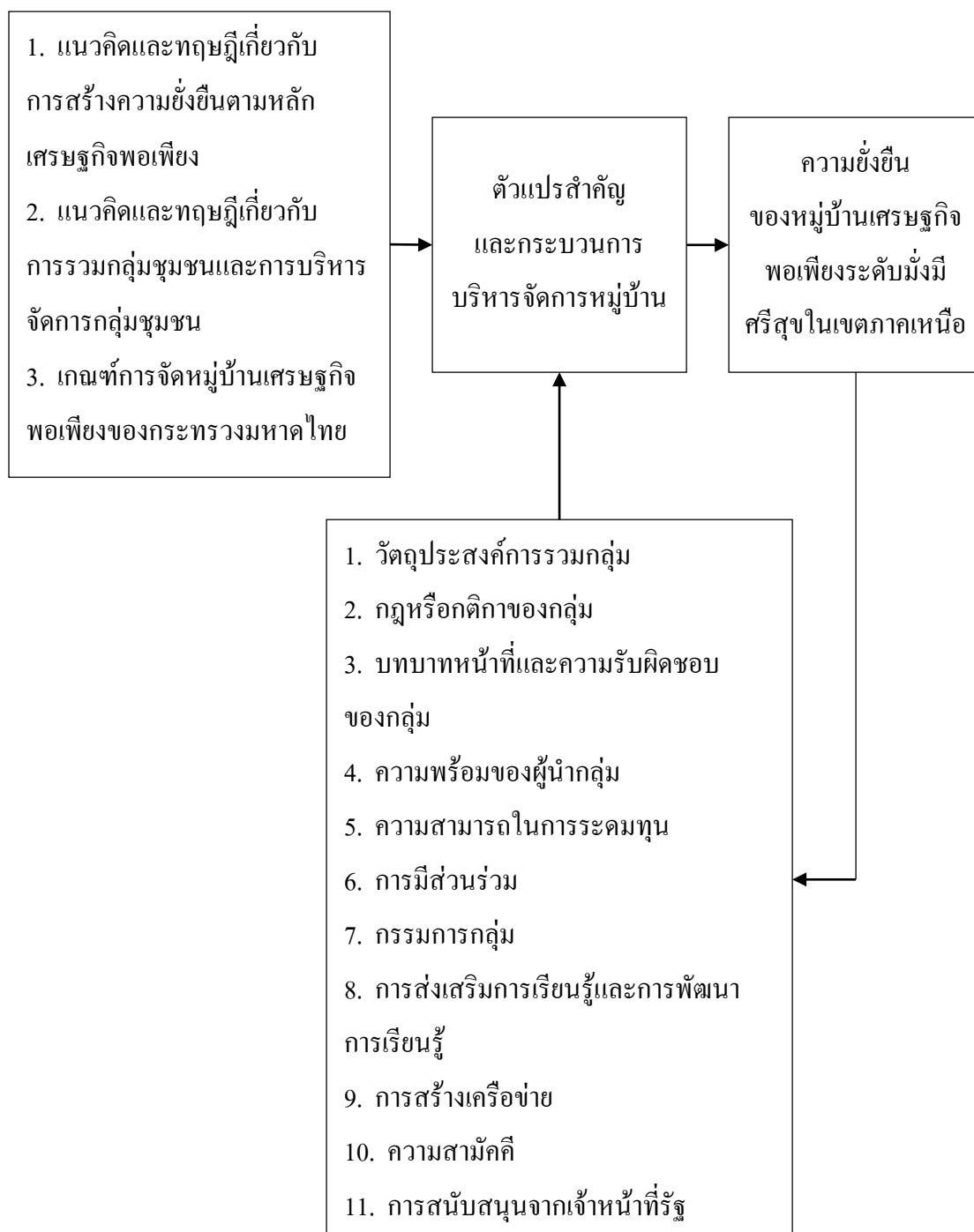
1. ศึกษาหลักการสร้างความยั่งยืนและสภาพการณ์ของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุขในเขตภาคเหนือ
2. ศึกษาปัญหาการบริหารของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุขในเขตภาคเหนือ
3. ศึกษาข้อเสนอแนะในการสร้างความยั่งยืนของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุขในเขตภาคเหนือ

คำถามการวิจัย

1. การสร้างความยั่งยืนและสภาพการณ์ของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุขในเขตภาคเหนือมีหลักการอย่างไร
2. ปัญหาใดบ้างที่ส่งผลกระทบต่อการบริหารของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุขในเขตภาคเหนือ และอย่างไร

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาบริบทของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุขในเขตภาคเหนือ โดยมีตัวแปรสำคัญและกระบวนการบริหารจัดการหมู่บ้านที่ประกอบด้วย วัตถุประสงค์การรวมกลุ่ม กฎหรือกติกาของกลุ่ม บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของกลุ่ม ความพร้อมของผู้นำกลุ่ม ความสามารถในการระดมทุน การมีส่วนร่วม กรรมการกลุ่ม การส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาการเรียนรู้ การสร้างเครือข่าย ความสามัคคี การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐ เพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุขในเขตภาคเหนือ สามารถแสดงเป็นภาพได้ ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

- ทราบหลักการสร้างความยั่งยืนและสภาพการณ์ของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุขในเขตภาคเหนือ

2. ทราบปัญหาการบริหารของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุข
ในเขตภาคเหนือ
3. ทราบข้อเสนอแนะในการสร้างความยั่งยืนของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง
ระดับมั่งมีศรีสุขในเขตภาคเหนือ

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาหลักการและสภาพการณ์ ปัญหา และข้อเสนอแนะในการสร้างความยั่งยืนของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุข ในเขตภาคเหนือ ที่ประกอบด้วย วัตถุประสงค์การรวมกลุ่ม กฎหรือกติกาของกลุ่ม บทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบของกลุ่มความพร้อมของผู้นำกลุ่ม ความสามารถในการระดมทุน การมีส่วนร่วม กรรมการกลุ่ม การส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาการเรียนรู้ การสร้างเครือข่าย ความสามัคคี การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐ เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวมาสร้างความยั่งยืนของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุข เนื้อหาที่ว่าเป็นการวิเคราะห์ และสรุปจากแนวความคิดและทฤษฎีตามที่ปรากฏในบทที่ 2

ขอบเขตด้านพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย

ในการศึกษาครั้งนี้ได้ทำการศึกษาและดำเนินการเก็บข้อมูลจากหมู่บ้านที่ได้นำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติในเขตพื้นที่ภาคเหนือของประเทศโดยเฉพาะหมู่บ้านที่ได้รับการจัดอันดับ อยู่ในระดับมั่งมีศรีสุขของกรมพัฒนาชุมชนในปี พ.ศ. 2554 จำนวน 178 หมู่บ้าน และคัดเลือก เฉพาะหมู่บ้านที่ได้รับการจัดระดับเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุขในปี พ.ศ. 2553 และ พ.ศ. 2554 และไม่ได้รับการจัดระดับเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุข อย่างต่อเนื่องในปี พ.ศ. 2555 และ พ.ศ. 2556 นอกจากนี้ผู้วิจัยได้อาศัยหลักการคัดเลือกเพิ่มเติม โดยใช้เกณฑ์ขนาดพื้นที่ของจังหวัด จำนวนประชากรภายในจังหวัด สภาพภูมิประเทศของจังหวัด งบประมาณที่ได้รับในการพัฒนา ขนาดพื้นที่ของหมู่บ้านเป้าหมาย และกิจกรรมการพัฒนา ในหมู่บ้านที่มีลักษณะของกิจกรรมที่ใกล้เคียงกัน จำนวน 4 จังหวัด 8 หมู่บ้าน ดังนี้

1. จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีทั้งหมด 7 อำเภอ ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกมา 2 อำเภอ คือ
 - 1.1 บ้านป่าฝาง ตำบลปอน อำเภอขุนยวม
 - 1.2 บ้านแม่ปิง ตำบลแม่สี อำเภอปาย
2. จังหวัดตาก มีทั้งหมด 9 อำเภอ ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกมา 2 อำเภอ คือ
 - 2.1 บ้านประดาง ตำบลประดาง อำเภอวังเจ้า

- 2.2 บ้านสามเงา ตำบลสามเงา อำเภอสามเงา
3. จังหวัดน่าน มีทั้งหมด 15 อำเภอ ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกมา 2 อำเภอ คือ
 - 3.1 บ้านเป้า ตำบลบ้านฟ้า อำเภอบ้านหลวง
 - 3.2 บ้านคอนมูลพัฒนา ตำบลคู้ใต้ อำเภอเมือง
4. อุทัยธานี มีทั้งหมด 8 อำเภอ ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกมา 2 อำเภอ คือ
 - 4.1 บ้านปากคลอง ตำบลหนองเต่า อำเภอเมือง
 - 4.2 บ้านป่าคา ตำบลประดู่ยืน อำเภอลานสัก

ขอบเขตด้านเวลา

ในการศึกษาและเก็บข้อมูลครั้งนี้ อยู่ในช่วงเดือนมกราคม พ.ศ. 2556 ถึงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2558

นิยามศัพท์เฉพาะ

หมู่บ้านระดับมั่งมีศรีสุข หมายถึง หมู่บ้านที่มีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับมั่งมีศรีสุข โดยมีเกณฑ์ในการพิจารณา 4 ด้าน คือ ด้านจิตใจและสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเรียนรู้ และด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การนำความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงในระดับมั่งมีศรีสุข หมายถึง การนำความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกัน เงื่อนไขความรู้ เงื่อนไขคุณธรรม ไปปฏิบัติในกิจกรรมของหมู่บ้านจนผ่านการประเมิน 4 ด้าน คือ ด้านจิตใจและสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเรียนรู้ และด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุข ของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

ด้านจิตใจและสังคม หมายถึง ความสามัคคี มีข้อตกลงของหมู่บ้าน มีกองทุนยึดหลักประชาธิปไตย มีคุณธรรม/ จริยธรรม ชุมชนปลอดภัย

ด้านเศรษฐกิจ หมายถึง การจัดทำบัญชีครัวเรือน ลดรายจ่าย สร้างรายได้ รวมกลุ่มพัฒนาอาชีพ มีการออม มีกลุ่มในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน

ด้านการศึกษา หมายถึง มีการเก็บและใช้ข้อมูลของชุมชน ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างคุณค่า มีศูนย์การเรียนรู้ ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับหมู่บ้าน สร้างเครือข่ายการพัฒนา

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ ๗ มีกลุ่มหรือองค์กรด้านสิ่งแวดล้อม มีการใช้พลังงานทดแทนและการสร้างมูลค่าทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การสร้างความยั่งยืนของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง กระบวนการจัดองค์การ และให้ทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้า การใช้ศาสตร์และศิลป์ ในการนำทรัพยากรการบริหารมาดำเนินการในกระบวนการบริหารให้สามารถดำเนินงาน หรือดำเนินการเกี่ยวกับคน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และการจัดการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดความต่อเนื่อง

วัตถุประสงค์การรวมกลุ่ม หมายถึง กลุ่มมีความสนใจ รวมตัวพูดคุยและถกเถียงปัญหา กลุ่มมีการเรียนรู้ ในการพยายามหาความรู้หรือแลกเปลี่ยนกับผู้รู้ทั้งภายในและภายนอกชุมชน ในการแก้ไขปัญหา

กฎหรือกติกาของกลุ่ม หมายถึง การวางกฎ ระเบียบเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติ ของสมาชิกกลุ่ม และเป็นที่ยอมรับของสมาชิกกลุ่มด้วย

บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของกลุ่ม หมายถึง ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบของสมาชิกกลุ่มที่ดำรงตำแหน่งแต่ละตำแหน่งในการปฏิบัติหน้าที่

ความพร้อมของผู้นำกลุ่ม หมายถึง ผู้นำที่มีความรู้ กล้าตัดสินใจ เป็นที่ยอมรับ ของสมาชิกหรือชาวบ้าน มีการบริหารจัดการภายในกลุ่ม/ องค์การที่ดี มีการกระจายผลประโยชน์ อย่างเป็นธรรม

ความสามารถในการระดมทุน หมายถึง สิ่งสะท้อนถึงศักยภาพและความเข้มแข็ง ของกลุ่มจากขนาดของกองทุนที่ระดมจากสมาชิก ประเภทของกองทุน การเจริญเติบโตของกองทุน ความสม่ำเสมอในการออม/ฝากของกลุ่ม ประเภทกิจกรรมที่ใช้เงินหรือทรัพยากรจากกองทุนที่ใช้ ในการพัฒนาชุมชน รวมทั้งวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการดำเนินงานของกลุ่ม

การมีส่วนร่วม หมายถึง ความร่วมมือของสมาชิกกลุ่มในการแสดงปัญหา เสนอความคิด ในการแก้ไขปัญหา การให้ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหา ซึ่งจะช่วยให้ชาวบ้านแก้ไขปัญหา ได้มากขึ้น

กรรมการกลุ่ม หมายถึง เครื่องสะท้อนถึงความพร้อมเพียงของกลุ่ม สังกัดจาก ความรวดเร็วในการเรียกประชุมเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ตลอดจนคุณภาพ ของการประชุมกรรมการ เช่น การจัดทำวาระการประชุม มีการหาข้อมูลประกอบการลงมติ ความโปร่งใสของกรรมการในเรื่องการเงิน การกระจายผลประโยชน์แก่สมาชิก

การส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาการเรียนรู้ หมายถึง กลุ่มมีการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์แนวความคิด กระบวนการแก้ไขปัญหาการทำงานเป็นทีม การวางแผนจากชาวบ้าน การวิเคราะห์ การบริหารจัดการ การถ่ายทอดความคิดสู่สมาชิก เน้นการพัฒนาความคิด เช่น กรรมการถ่ายทอดความคิดด้วยการประชุม การศึกษาดูงาน และใช้วิทยากรผู้เชี่ยวชาญ

ในการฝึกอบรม

การสร้างเครือข่าย หมายถึง การพัฒนาไปสู่การเชื่อมโยงกับกลุ่มอื่นในการแลกเปลี่ยนความคิด ความรู้ ประสบการณ์และขยายพื้นที่การตลาด

ความสามัคคี หมายถึง ความพร้อมเพรียงกัน ความกลมเกลียวเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ไม่ทะเลาะเบาะแว้ง บาดหมางซึ่งกันและกัน

การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐ หมายถึง การส่งเสริมจากส่วนราชการที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างปัญญา ให้กับกลุ่ม/ องค์กรชุมชนให้มากขึ้น นอกเหนือจากการสนับสนุนตามกรอบวิสัยทัศน์ของส่วนราชการเท่านั้น

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง การสร้างความยั่งยืนของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุข ในเขตภาคเหนือ ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิด ทฤษฎี วรรณกรรม และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ โดยจำแนกออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างความยั่งยืนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมุ่งเน้นการรวบรวมสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการการสร้างความยั่งยืนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงและการส่งเสริมการประยุกต์หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการสร้างความยั่งยืนของชุมชน

ส่วนที่ 2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการรวมกลุ่มชุมชนและการบริหารจัดการกลุ่มชุมชน ซึ่งมุ่งเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาและการบริหารจัดการกลุ่มชุมชน ให้มีความเข้มแข็งและความยั่งยืน

ส่วนที่ 3 เกณฑ์การจัดหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงของกระทรวงมหาดไทย ซึ่งมุ่งเน้นการนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ในการส่งเสริมการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ ตลอดจนการกำหนดเกณฑ์หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง กระบวนการจัดทำประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ และตัวชี้วัดการเป็นหมู่บ้านต้นแบบ

จากประเด็นที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยได้แจกแจงมีรายละเอียดโดยจำแนกตามประเด็นต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ ดังต่อไปนี้

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างความยั่งยืนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

การพัฒนาแบบยั่งยืนในปัจจุบันได้รับความสนใจจากหน่วยงานต่าง ๆ โดยเฉพาะประเด็นทางทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดและมีใช้ในอนาคตอย่างเพียงพอ ซึ่งวิธีการดำเนินการดังกล่าว นั้น จะมีวิธีการที่แตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ ผู้วิจัยสามารถนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับความยั่งยืนได้ ดังนี้

การพัฒนาแบบยั่งยืน

มีผู้ที่สนใจและทำการศึกษาความหมายการพัฒนาแบบยั่งยืนไว้หลายท่าน ผู้วิจัยสามารถนำเสนอได้ ดังนี้

United Nations Population Fund (1997, p. 106) ได้อธิบายความหมายของการพัฒนาแบบยั่งยืนไว้ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 4 ประการ คือ (1) การพัฒนาแบบยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่ตรงกับความต้องการตามความจำเป็นในปัจจุบันและต้องรองรับความต้องการหรือความจำเป็นในอนาคตของประชาชนรุ่นหลังด้วย (2) การพัฒนาแบบยั่งยืน ต้องมีมาตรการในการรักษามรดกทางทรัพยากรเพื่อให้อยู่กับประชาชนรุ่นหลัง อย่างน้อยต้องให้เท่ากับประชาชนยุคปัจจุบันที่ได้รับ (3) การพัฒนาแบบยั่งยืน เป็นการกระจายประโยชน์ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจอย่างทั่วถึง ตลอดจนเป็นการพัฒนาที่ปกป้องสิ่งแวดล้อมทุกระดับ (4) การพัฒนาแบบยั่งยืน เป็นการทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้น สอดคล้องกับแนวความคิดของโกลด ซอบชินชม (2550, หน้า 56) ได้ให้ความหมายการพัฒนาแบบยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่สมดุลต้องให้ความสำคัญกับบทบาทของชุมชนให้มากขึ้น โดยอาศัยกระบวนการที่ประชาชนมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผน ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการติดตามประเมินผล และรับผลประโยชน์ และผลกระทบจากการพัฒนาทุกขั้นตอน สร้างการบูรณาการแบบองค์รวมและต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง และมีแนวทางในการพัฒนาแบบยั่งยืนเพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติในแต่ละพื้นที่

โดยสรุป การพัฒนาแบบยั่งยืน หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผน ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการติดตามประเมินผลในการรักษามรดกทางทรัพยากรให้มีใช้ถึงประชาชนรุ่นหลังให้เท่ากับยุคปัจจุบันและมีการกระจายประโยชน์และความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจอย่างทั่วถึง

แนวทางการพัฒนาแบบยั่งยืน

จากความหมายข้างต้น การดำเนินการเพื่อสร้างความยั่งยืนจำเป็นต้องมีแนวทางการพัฒนาแบบยั่งยืนเพื่อให้เกิดความเป็นรูปธรรม โดยมีนักวิชาการหลายท่านได้เสนอแนวทางการพัฒนาแบบยั่งยืน ดังนี้

Fraser Basin Council (1997, p. 12), Ministry of National Development (1988, p. 9) ได้อธิบายถึงแนวทางความยั่งยืนไว้ 12 ข้อ ดังนี้ (1) การพึ่งพาซึ่งกันละกัน (2) ความรับผิดชอบร่วมกัน (3) ความเสมอภาค (4) การบูรณาการ (5) การปรับตัว (6) การประสานงานความร่วมมือ (7) การตัดสินใจแบบเปิด (8) การพึ่งระวัง (9) การจัดการความไม่แน่นอน (10) การรับรู้ (11) สิทธิของชุมชนในท้องถิ่น และ (12) การเปลี่ยนแปลงที่ต้องใช้เวลา

Drexhage and Murphy (2010, p. 6) ได้อธิบายถึง การพัฒนาอย่างยั่งยืนว่ามีแนวทาง ดังนี้

1. สมาชิกและผู้นำกลุ่มต้องมีความรับผิดชอบ ความยุติธรรมและความถูกต้องด้วย
2. กฎเกณฑ์ หลักปฏิบัติของสมาชิกกลุ่ม

3. ความเป็นรูปธรรมในการลงมือปฏิบัติ

มูลนิธิโลกสีเขียว (2549, หน้า 38) ได้อธิบายแนวทางการพัฒนาแบบยั่งยืนไว้ 3 มิติ ดังนี้

(1) มิติด้านเศรษฐกิจ ต้องมีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างเพียงพอในการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของประชากร และต้องสามารถจัดความยากจนและกระจายทรัพยากรให้เท่าเทียมกัน (2) มิติทางสังคมการเปลี่ยนแปลงของประชากรต้องมีความสอดคล้องและสมดุลกับระบบนิเวศในภูมิภาคนั้น ๆ มีมาตรฐานประชากรในการบริโภคที่ไม่ฟุ่มเฟือยและอยู่ในขีดความสามารถการผลิตในระบบนิเวศนั้น ๆ ที่จะรองรับได้ (3) มิติด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรการใช้ทรัพยากรต้องมีการบำรุงรักษาและมีอัตราการใช้ทรัพยากรที่อยู่ในขอบเขตการใช้คืนกลับสู่สภาพปกติได้ และต้องมีการพัฒนาและสงวนรักษาความหลากหลายของพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ในสภาพธรรมชาติไว้ได้ สิ่งดังกล่าวจะส่งผลต่อการพัฒนาแบบยั่งยืน โดยการสร้างระบบเศรษฐกิจฐานรากทางวัฒนธรรม มีการใช้กระบวนการประชาสังคมในการจัดการทรัพยากรชุมชนให้เกิดประสิทธิภาพ มีผู้นำชุมชนที่เป็นที่ยอมรับและเข้มแข็ง สามารถหาความร่วมมือจากส่วนต่าง ๆ ได้ มีองค์กรทางเศรษฐกิจในชุมชนที่เข้มแข็ง มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคไปสู่การพึ่งตนเอง มีการสะสมทุนเพื่อการผลิตของตนเอง โดยรัฐมีบทบาทเป็นเพียงผู้สนับสนุนการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและต้องมีการใช้อย่างทั่วถึงและเสมอภาคกัน ถือว่าเป็นการใช้ทรัพยากรที่เกิดประโยชน์สูงสุด และถ้าประชาชนรุ่นหลังมีทรัพยากรใช้เท่าเทียมกับประชาชนรุ่นปัจจุบัน ก็จะได้ถือว่ามีการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนด้วย

พระธรรมปิฎก (2548, หน้า 58) ได้เสนอแนวทางการพัฒนาแบบยั่งยืนที่สำคัญต้องเริ่มจากการพัฒนา ดังนี้ (1) มนุษย์ ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการพัฒนาแบบยั่งยืน ต้องมีการพัฒนาให้มีคุณภาพโดยมีสุขภาพดี ขยัน อดทน รับผิดชอบ มีฝีมือ มีความรู้ความสามารถ เชี่ยวชาญ พร้อมทั้งจะเป็นกำลังในการพัฒนาแบบยั่งยืน (มูลนิธิบูรณะชนแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2558, หน้า 4) (2) สังคม การสร้างบรรยากาศแห่งการไม่เบียดเบียนกัน และกัน การช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน พิทักษ์และป้องกันคนที่อยู่ในสถานะต่าง ๆ มิให้มีการกดขี่ บังคับ และการเอาเปรียบกัน (3) ธรรมชาติ ต้องมีการดูแล รักษาธรรมชาติไม่ให้เกิดการเสียหาย หรือเกิดผลร้ายแก่ธรรมชาติ (4) เทคโนโลยี ต้องนำมาใช้ให้ถูกต้องในการอำนวยความสะดวกในการทำงาน ซึ่งจะได้ถือว่าเป็นปัจจัยที่เกื้อกูลทั้งในการพัฒนาตัวมนุษย์เองและในการพัฒนาแบบยั่งยืนต่อไป

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550, หน้า 194)

ได้อธิบายการพัฒนาแบบยั่งยืนที่ต้องอาศัยความเข้มแข็งของชุมชน ต้องประกอบด้วย

(1) มีการรวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ (2) มีเป้าหมายร่วมกัน

ยึดเหนี่ยวกันด้วยประโยชน์สาธารณะ (3) มีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง รักและเอื้ออาทรต่อกัน มีความรักท้องถิ่นและชุมชน (4) ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ และร่วมรับผิดชอบ (5) มีการระดม ใช้ทรัพยากรชุมชนอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ (6) มีการเรียนรู้เชื่อมโยงเครือข่ายในแนวราบ และการติดต่อสื่อสารแบบสองทาง (7) ทำกิจกรรมสาธารณะของชุมชนอย่างต่อเนื่อง (8) มีการจัดการบริหารงานกลุ่มที่หลากหลายและมีเครือข่ายที่ดี (9) มีการเสริมสร้างผู้นำ การเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายของชุมชนสืบทอดต่อกันตลอดไป

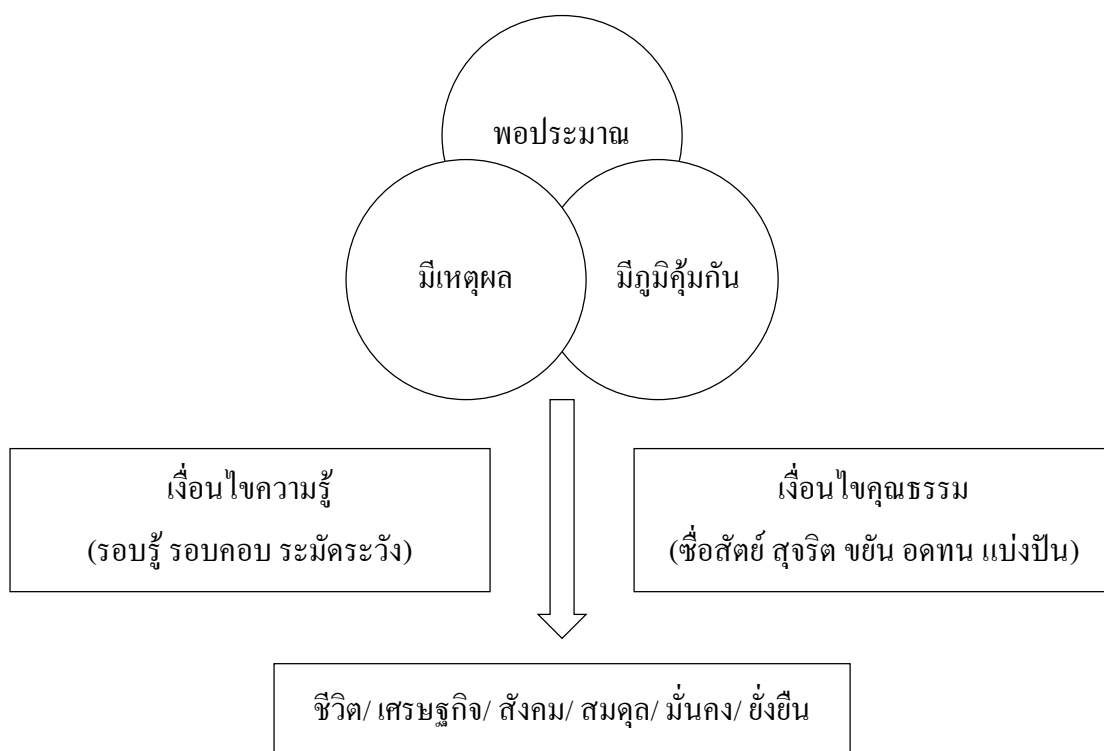
การพัฒนาแบบยั่งยืนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

การพัฒนาประเทศไทยในอดีตที่เน้นระบบเศรษฐกิจเป็นหลัก ส่งผลให้มีการผลิต เพื่อตอบสนองระบบการตลาดโดยไม่คำนึงถึงทรัพยากรหรือความสามารถของประเทศตนเอง ส่งผลให้เกิดปัญหาด้านเศรษฐกิจ รวมทั้งประเทศไทยก็ประสบภาวะดังกล่าวด้วย จึงหันกลับมา พิจารณาว่า ที่ผ่านมาการพัฒนาประเทศเพื่อตอบสนองระบบเศรษฐกิจเป็นกระแสหลัก มีการผลิต เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด โดยไม่มีการสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลง ที่เกิดขึ้น ตลอดจนไม่มีการพึ่งพาทรัพยากรที่มีอยู่ภายในประเทศ มุ่งการใช้จ่ายแบบฟุ่มเฟือย และเน้นปัจจัยนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศ จึงหันกลับมาเน้นการพึ่งพาตนเองเป็นหลัก มุ่งแสวงหา ความรู้เพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน และเน้นการดำเนินชีวิตแบบสายกลาง ซึ่งสอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจ พอเพียงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชทานแนวคิดหลักปรัชญานี้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 มาเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องการพัฒนา แบบยั่งยืนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงได้ดังนี้

คำนิยามของเศรษฐกิจพอเพียง (Working definition)

การนิยามปฏิบัติการเพื่อความสะดวกในการนำไปปฏิบัติ โดยมีชัยวัฒน์ วิบูลย์สวัสดิ์ (2546, หน้า 69) ได้ทำการนิยามปฏิบัติการของเศรษฐกิจพอเพียงได้ ดังนี้ ความพอเพียง (Sufficiency) จะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อม ๆ กัน ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี กล่าวคือ กิจกรรมใด ๆ ที่ขาดคุณลักษณะใดคุณลักษณะหนึ่ง ไปก็จะไม่สามารถเรียกได้ว่าเป็นความพอเพียง คุณลักษณะทั้ง 3 ประกอบด้วย (1) ความพอประมาณ (Moderation) หมายถึง ความพอดี (Dynamic optimum) ที่ไม่มากเกินไปและไม่น้อยเกินไป ในมิติต่าง ๆ ของการกระทำ ตัวอย่าง เช่น กิจกรรมทางเศรษฐกิจ เช่น การผลิตและการบริโภค ที่อยู่ในระดับพอประมาณ เพื่อนำไปสู่ความสมดุลและความพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลง (2) ความมีเหตุผล (Reasonableness) หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอประมาณ ในมิติต่าง ๆ นั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุ ปัจจัย และข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ (Expected results) อย่างรอบคอบ

(3) การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร (Self-immunity) เพื่อเตรียมตัวพร้อมรับผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ เนื่องจากเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่มองโลกเชิงระบบที่มีลักษณะพลวัต ดังได้กล่าวแล้วข้างต้น การกระทำที่จะสามารถเรียกได้ว่า พอเพียง (Systematic and dynamic optimum) นั้น จึงมิใช่แต่จะคำนึงถึงเหตุการณ์และผลในปัจจุบันเท่านั้น แต่จำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ (Scenario) ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล และสร้างภูมิคุ้มกันในตัวให้พอเพียงที่จะสามารถพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้ กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ ระดับของความพอประมาณต้องครอบคลุมมิติการจัดการความเสี่ยง (Risk management) เชิงพลวัต (Dynamic) จึงจะนับได้ว่าเป็นระดับพอเพียงที่สมบูรณ์ ต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน ขณะเดียวกันต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกคุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ สรุปได้ ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 2 แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง 2 เงื่อนไข (มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย
ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2558)

เศรษฐกิจพอเพียงในทัศนะต่างประเทศ

สถานะเศรษฐกิจของโลกในยุคปัจจุบันได้เข้าสู่ภาวะวิกฤตที่มีความรุนแรงมากที่สุด ในรอบศตวรรษ โดยเริ่มต้นจากวิกฤตการณ์สถาบันการเงินในประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งได้ส่งผลเชื่อมโยงถึงระบบการเงินของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก และจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ทำให้ต้องหันกลับมาพิจารณาบทบาทตนกันใหม่ทั้งในประเด็นการลงทุนใช้จ่ายเงินตัวของภาคประชาชน ที่ก่อให้เกิดหนี้สินที่ไม่สามารถชำระคืนได้ ประเด็นของภาคธุรกิจที่ต้องการตัวเลขรายได้ที่อยู่ในระดับสูง ที่ไม่มีความพอประมาณและความไม่สมเหตุสมผลในการเจริญเติบโตทางด้านธุรกิจ จึงจำเป็นต้องกล่าวนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จากนักคิด นักวิชาการ และบุคคลที่มีชื่อเสียงชาวต่างประเทศ ที่มีต่อการแก้ปัญหาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ผู้วิจัยสามารถนำเสนอข้อมูลได้ ดังนี้

Veeraraghavan (n.d. อ้างถึงใน มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2558, หน้า 2) ผู้อำนวยการสถาบันอมิตีแห่งพุทธกรรมสุขภาพและศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง ประเทศอินเดีย และ Boothroyd (n.d. อ้างถึงใน มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2558, หน้า 2) ผู้อำนวยการศูนย์เพื่อการตั้งถิ่นฐานมนุษย์แห่งมหาวิทยาลัยบริติชโคลัมเบีย ประเทศแคนาดา ที่ได้ให้ทัศนะเศรษฐกิจพอเพียงว่า จงพอใจในสิ่งที่มี อย่าต้องการอะไรที่มากเกินไป ทำอะไรให้พอเหมาะพอประมาณ ซึ่งถือเป็นหนึ่งในวิธีการสร้างกำแพงกันผลกระทบในแง่ลบของยุคโลกาภิวัตน์ ทั้งนี้ไม่ได้บอกว่าโลกาภิวัตน์หรือเทคโนโลยีไม่ดี แต่อะไรที่มากเกินไปมักจะส่งผลในแง่ลบเสมอ ซึ่งเศรษฐกิจพอเพียงนั้นจะนำเราไปสู่ความพอดี จะเป็นจุดเริ่มต้นในการคิดที่จะทำอะไรให้แก่สังคมและผู้อื่น โดยไม่เก็บสะสมทุกอย่างไว้คนเดียว โดยสร้างความเข้าใจ คิดเป็น ให้ภูมิใจในสิ่งที่มี เน้นการพึ่งพาตนเอง และเมื่อพึ่งพาตนเองได้แล้วก็จะเผยแพร่ความรู้แก่คนอื่นต่อไป

เศรษฐกิจพอเพียงในทัศนะของ Kleiman (n.d. อ้างถึงใน สถาบันการต่างประเทศ เทวะวงศ์วโรปการ, 2558, หน้า 1) หัวหน้าสำนักงานเลขาธิการเศรษฐกิจสมานฉันท์แห่งชาติ กระทรวงแรงงานและการจัดหางาน ประเทศบราซิล และ Thinley (n.d. อ้างถึงใน สถาบันการต่างประเทศ เทวะวงศ์วโรปการ, 2558, หน้า 1) นายกรัฐมนตรีแห่งประเทศภูฏาน ได้มองว่าปัจจัยพื้นฐานเพื่อการบริโภคใช้สอย และไม่เน้นการบริโภคของหรูหราฟุ่มเฟือย ซึ่งจัดว่าเป็นวัฒนธรรมของการบริโภคในแบบยั่งยืนที่มีความสอดคล้องกับเศรษฐกิจแบบสมานฉันท์ นอกจากนี้สิ่งสำคัญที่ควรจะต้องสร้างควบคู่กันไป ก็คือการสร้างเครือข่าย เพราะไม่ว่าจะเป็นแนวทางเศรษฐกิจสมานฉันท์หรือเศรษฐกิจพอเพียง ล้วนแต่เป็นการเคลื่อนไหวที่ทุกคนในทุกมุมโลกที่สามารถทำได้ด้วยการเริ่มต้นที่ตนเองแล้วค่อยขยายออกเป็นกลุ่มกว้างขึ้นเรื่อย ๆ ในที่สุด ทั้งนี้

โลกใหม่ที่ทุกคนวาดหวังไว้ก็ย่อมจะเกิดขึ้นได้

จากแนวความคิดดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงในทัศนะชาวต่างประเทศ เป็นสิ่งที่สำคัญในการพัฒนาที่ยั่งยืน แก้ไขปัญหาความยากจนด้วยการพึ่งพาตนเองเป็นหลักพอใจในสิ่งที่มี ไม่ควรต้องการอะไรที่มากเกินไป มีความพอเหมาะพอประมาณ และถือเป็นหนึ่งในวิธีการสร้างกำแพงกันผลกระทบในแง่ลบของโลกาภิวัตน์

ตัวอย่างการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน

จากแนวความคิดทฤษฎีเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงที่ประกอบด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกัน เงื่อนไขความรู้ เงื่อนไขคุณธรรม ที่ทุกหน่วยงาน ทุกองค์การสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้้องค์การเพื่อการพัฒนาแบบยั่งยืน ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลของชุมชนและองค์การที่นำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ ดังนี้ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2549, หน้า 97) ได้นำเสนอข้อมูลการประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยการจัดระบบการทำงานโดยการจัดการกลุ่ม คือ มีการรวมตัวจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ ซึ่งนำโดยพ่อจันทร์ที่ซึ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้าน จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งภายในศูนย์การเรียนรู้ มีการทำเกษตรผสมผสานเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง เช่น การทำนา เลี้ยงสัตว์ ปลูกผัก ปลูกไม้ยืนต้น ปลูกพืชเศรษฐกิจ โดยการจัดสรรพื้นที่ ดังนี้ เกษตรประณีต 1 ไร่ ประกอบด้วย ผักสวนครัว พืชสมุนไพร เลี้ยงปลา และปลูกไม้ยืนต้น และพื้นที่บางส่วนในการผลิตปุ๋ยชีวภาพด้วยตนเอง เพื่อเป็นการลดต้นทุนของเกษตรกร นอกจากนี้ยังมีการสร้างเครือข่าย และเผยแพร่ความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่ประชาชนผู้สนใจโดยการจัดอบรมเป็นหลักสูตรในการสอนเกี่ยวกับการทำเกษตรแบบผสมผสานเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง เป็นต้น กล่าวคือ การนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติในการดำรงชีวิตประจำวันแล้วส่งผลต่อสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง แต่ปัญหาการนำไปปฏิบัติพบว่ามีปัญหาด้านบุคลากร คือ ประชาชนและผู้นำชุมชนขาดความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับการดำเนินงานตาม โครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงอย่างแท้จริง ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวคือ ควรมีการจัดอบรมให้ความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่ผู้นำชุมชน และประชาชนอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนปัญหาด้านงบประมาณ ที่ใช้ในการดำเนินโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง มีไม่เพียงพอ การสนับสนุนไม่ทันเวลา และการกระจายงบประมาณให้แก่ประชาชนหรือกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ไม่ทั่วถึงทุกพื้นที่ ต่อมา วิภาวี กฤษณะภักดิ์ (2556, หน้า 165) ได้กล่าวว่า กระบวนการนำนโยบายปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน (1) การแปลงนโยบายไปสู่แผนหลักโดยสำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล (2) การจัดทำโครงการสนับสนุนแผน โดยสำนักพัฒนาสังคม (3) การนำโครงการไปปฏิบัติโดยสำนักพัฒนาสังคมและสำนักงานเขต และการนำนโยบายปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ไปปฏิบัติที่ยังไม่ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ที่ตั้งไว้ เนื่องจาก ปัจจัยมาตรฐาน และวัตถุประสงค์ของนโยบาย ในประเด็นการกำหนดมาตรฐานในการวัดผลงานต่างกัน บุคลากร ไม่พอเพียง การเลื่อน ลด ปลด ย้าย ข้าราชการยังไม่โปร่งใสกระทบต่อขวัญและกำลังใจผู้ปฏิบัติ และการประชาสัมพันธ์ที่ไม่ทั่วถึง ส่งผลให้การรับรู้วัตถุประสงค์และเป้าหมายของนโยบายปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนมีน้อย ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก โดยเฉพาะปัจจัยทางการเมือง เกิดความวุ่นวายรุนแรง ส่งผลให้มีการชะลอโครงการตามนโยบาย ฯ บางโครงการต้องรอให้ เหตุการณ์บางเหตุการณ์คลี่คลาย และปัจจัยด้านสังคมที่ประชาชนยึดติดอยู่กับกระแสบริโภคนิยม และมีแนวโน้มที่จะไม่น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปเป็นแนวทางการดำเนินชีวิต แต่ด้วยความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์จึงรับฟังและเข้าร่วมใน โครงการตามนโยบาย ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแต่มีได้นำไปปฏิบัติอย่างจริงจังยั่งยืน ตลอดจน รงค์ ประพันธ์พงศ์ (2550, หน้า 36) ได้อธิบายถึงความชัดเจนของการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติมีความสำคัญมาก หากผู้ปฏิบัติโดยไม่มีใจในเนื้อหาของนโยบายแล้ว จะไม่สามารถประสบความสำเร็จได้ นอกจากนี้ความเข้าใจในนโยบายและระบบกลไกสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการ และชุมชนนั้น ก็มีความสำคัญเช่นกัน หากไม่ได้รับความร่วมมือจากชุมชนแล้ว การดำเนินงาน ก็ไม่ราบรื่น ได้ นอกจากนี้ปัจจัยที่กล่าวมาทั้งหมดแล้วนั้น ยังพบว่า ปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญเช่นกัน คือ ทำเล ที่ตั้ง ถิ่นฐานชาวบ้าน ไม่มีการรวมกลุ่มเป็นชุมชน ไม่มีเครื่องมืออุปกรณ์ ที่ทันสมัย และเหมาะสมในการนำเสนอกิจกรรมต่าง ๆ ของศูนย์เรียนรู้ ขาดแคลนงบประมาณในการดูแลรักษา ศูนย์เรียนรู้ของกลุ่มชุมชน รวมทั้งค่าใช้จ่ายในด้านสาธารณูปโภคต่าง ๆ ขาดงบประมาณสนับสนุน ในการฝึกอบรมเกษตรกรสมาชิกที่ต้องการเข้ารับการฝึกอบรมในศูนย์ ฯ รวมทั้งงบประมาณที่จัดสรร นั้นล่าช้า และลดลงทำให้ขาดความต่อเนื่องในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ

โดยสรุปการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนต่าง ๆ ต้องเริ่มจากตัวเองก่อน ในการขยัน อดทน และใฝ่แสวงหาความรู้ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาให้เกิดความเป็นรูปธรรม โดยมีพื้นฐานความรู้ด้านภูมิปัญญาความสามารถในการประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการรวมกลุ่มชุมชนและการบริหารจัดการกลุ่มชุมชน

การสร้างความก้าวหน้าในยุคโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน ที่เน้นด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีให้มีความก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ที่ต้องประสบกับความล้มเหลวในการบริหารจัดการกลุ่มชุมชน ดังนั้น การบริหารจัดการกลุ่มชุมชน กระบวนการทางการบริหารกลุ่มชุมชน และองค์ประกอบของการบริหารกลุ่มชุมชนที่เป็น ปัจจัยหลักในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจึงเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้

ผู้วิจัยได้นำเสนอแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการกลุ่มชุมชนและการบริหารจัดการกลุ่มชุมชน ได้
ดังนี้

ความหมายของกลุ่มชุมชน

ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมความหมายของกลุ่มชุมชนไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้ อากรณัพันธ์
จันทร์สว่าง (2555, หน้า 54) ได้ให้ความหมายกลุ่มชุมชน หมายถึง การที่สมาชิกกลุ่มชุมชน
มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน โดยมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายเดียวกัน มีแรงคลไจอย่างใดอย่างหนึ่งทำให้
คนมารวมกันทำกิจกรรม มีพฤติกรรมตามบทบาทหน้าที่ของสมาชิกอย่างมีแบบแผน ต่อมา สนธยา
พลศรี (2555, หน้า 22) ได้ให้ความหมายของการรวมกลุ่มชุมชน หมายถึง การรวมกลุ่มทางสังคม
ที่อยู่อาศัยในอาณาบริเวณเดียวกัน เช่น ครอบครัว ละแวกบ้าน หมู่บ้าน ตำบลหรือเรียกอย่างอื่นที่มี
ความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน มีการติดต่อสื่อสารและเรียนรู้ร่วมกัน มีความผูกพัน เอื้ออาทรกันภายใต้
บรรทัดฐานและวัฒนธรรมเดียวกัน ร่วมมือและพึ่งพาอาศัยกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมาย
ร่วมกัน ทั้งนี้ พัทยา สายหู (2556, หน้า 88-90) ได้ให้ความหมาย กลุ่มองค์กรชุมชน คือ
การอยู่ร่วมกันของสมาชิกในชุมชน โดยการกำหนดบรรทัดฐาน สถานภาพ บทบาท
สร้างความสัมพันธ์และสื่อสารซึ่งกันและกัน ต่อมา พัฒน์ บุญยรัตพันธ์ (2556, หน้า 149) ได้ให้
ความหมายของการรวมกลุ่มชุมชนว่า เป็นการรวมกลุ่มชุมชนว่า หมายถึง สมาชิกกลุ่มมีการรวมตัว
กันเองตามธรรมชาติ หรือเรียกกันว่ากลุ่มธรรมชาตินั่นเอง และอดุลย์ อภินันท์ (ม.ป.ป. อ้างถึงใน
กรมหม่อมใหม่, 2556, หน้า 2) ได้กล่าวถึงการสร้างกลุ่มชุมชน ที่เป็นไปตามธรรมชาติ หมายถึง
กลุ่มที่จัดตั้งขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน และไม่มีกฎหมายรองรับในการดำเนิน
กิจกรรมของกลุ่มชุมชน

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น กลุ่มชุมชน หมายถึง การอยู่ร่วมกันของสมาชิกในชุมชน
ที่สมาชิกกลุ่มชุมชนมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน โดยมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายเดียวกัน มีการมารวมกัน
ทำกิจกรรม มีพฤติกรรมตามบทบาทหน้าที่ของสมาชิกอย่างมีแบบแผน ตัวอย่างเช่น กลุ่มจักรยาน
กลุ่มผักปลอดสารพิษ กลุ่มเลี้ยงปลาในกะชัง เป็นต้น

ประโยชน์ของการรวมกลุ่มชุมชน

เมื่อพิจารณาถึงการดำเนินงานที่ผ่านมาในการรวมกลุ่มชุมชน จะเน้นในเรื่อง
การถ่ายทอดความรู้ด้านการผลิตของกลุ่มชุมชน เพื่อให้สมาชิกนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหา
ของตนเองเพราะที่ผ่านมาสมาชิกกลุ่มเหล่านั้นไม่ได้รับผลตอบแทนที่คุ้มค่ากับการลงทุน ส่งผลให้
เกิดการรวมตัวเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ นอกจากนี้ข้อมูลจากกรมส่งเสริมการเกษตร (2552,
หน้า 95) ได้อธิบายถึงประโยชน์ในการรวมกลุ่มชุมชนว่า กลุ่มจะสามารถซื้อปัจจัยการผลิตได้
ในราคาที่ต่ำกว่าท้องตลาด เพราะถ้ามีการรวมตัวกันซื้อเป็นกลุ่มก็จะได้ราคาสินค้าที่ต่ำกว่า

การขายปลีก เป็นต้น

ประโยชน์ต่อมาของการรวมกลุ่มชุมชน คือ สามารถจำหน่ายผลผลิตได้ในราคาที่สูงขึ้น ถ้าสมาชิกกลุ่มต่างคนต่างผลิต ต่างคนต่างขายผลผลิตตนเอง พ่อค้าย่อมชอบที่จะเลือกซื้อ และต่อมราคาซื้อที่ถูกที่สุด ตรงกันข้ามถ้าสมาชิกกลุ่มมีการรวมตัวกันกำหนดราคาที่สูงอย่างมีเหตุผล เกษตรกรจะสามารถจำหน่ายผลผลิตได้ในราคาที่สูงเหมือนๆ กัน ในแง่ของเทคโนโลยี หรือความรู้จากเจ้าหน้าที่ ถ้าสมาชิกกลุ่มรวมตัวกันการถ่ายทอดเทคโนโลยีของเจ้าหน้าที่ก็สามารถ จะทำได้รวดเร็วยิ่งขึ้น และเกษตรกรสามารถรับการถ่ายทอดได้รวดเร็วกว่าการถ่ายทอด เป็นรายบุคคล ซึ่งทำได้ช้าและไม่ทั่วถึง ตลอดจนการรวมกลุ่มของชุมชน จะทำให้สมาชิกสามารถ เรียกร้องขอความช่วยเหลือจากรัฐได้ดีกว่าที่จะเรียกร้องโดยคนใดคนหนึ่ง

นอกจากนี้การรวมกลุ่มของชุมชนยังมีประโยชน์ในการผลิตสินค้าหรือผลผลิตส่งตลาด หรือผลิตให้บริษัทเอกชนได้ในจำนวนและคุณภาพตามที่บริษัทต่าง ๆ เหล่านั้นต้องการ ภายใต การตกลงราคากันล่วงหน้าที่สูง ตลอดจนสมาชิกกลุ่มจะสามารถวางแผนควบคุมพื้นที่และปริมาณ ผลผลิตให้อยู่ในปริมาณที่พอเหมาะกับความต้องการของตลาด และในยามเกิดปัญหาการรวมกลุ่ม จะทำให้สมาชิกกลุ่มสามารถช่วยเหลือรัฐในการให้ข้อมูลที่จำเป็นเพื่อรัฐจะได้นำไปแก้ไขให้กับ สมาชิกกลุ่มได้ เช่น กรณีฝนแล้ง น้ำท่วม โรคแมลงระบาดทำลายพืชผลของสมาชิกกลุ่ม และการรวมกลุ่มของชุมชน ทำให้สมาชิกมีพลังต่อรองกับกลุ่มต่าง ๆ ได้ ทั้งนี้ เพื่อปกป้อง ผลประโยชน์ของตัวเอง หรือเพื่อไม่ให้ผู้หนึ่งผู้ใดมาเอารัดเอาเปรียบสมาชิกของกลุ่มได้ และสุดท้ายการรวมกลุ่มกัน ทำให้สมาชิกสามารถระดมทุน ดำเนินการค้า เช่น ทำโรงสี จัดตั้ง ตลาดกลางเพื่อจำหน่ายผลผลิตของตนเองได้

ณรงค์ เส็งประชา (2553, หน้า 94) ได้อธิบายถึงประโยชน์การรวมกลุ่มชุมชนไว้ ดังนี้

1. การรวมกลุ่มชุมชนที่สามารถสร้างบทบาทการเป็นศูนย์กลางของความร่วมมือ ร่วมใจ และการสร้างสรรค์ความรักความสามัคคีในหมู่คณะได้ ช่วยให้ผู้คนทำงานร่วมกันได้และทำให้มี ส่วนร่วมในการพัฒนาคนและชุมชนของตน

2. การรวมกลุ่มชุมชนสามารถก่อให้เกิดความสุข สนุกสนานและความเพลิดเพลิน สามารถใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

3. การรวมกลุ่มชุมชนสามารถถ่ายทอดด้านความคิด ความเชื่อ ค่านิยม อุดมการณ์ และเทคโนโลยีต่าง ๆ ให้แก่สมาชิกกลุ่มและชุมชน

4. เป็นพลังต่อรองทั้งด้านเศรษฐกิจและด้านสังคม

ศรัณยา แก้วพรรณนา (2557, หน้า 37) กล่าวถึง ประโยชน์การรวมกลุ่มชุมชนว่า เป็นการปกป้องผลประโยชน์ และสนองความต้องการของสมาชิก

จากที่กล่าวมา ประโยชน์ของการรวมกลุ่มของชุมชนถือเป็นสิ่งสำคัญถ้าเราได้ปรับปรุงโครงสร้างการบริหารงานของกลุ่ม ฝึกอบรมผู้นำกลุ่มและสมาชิกกลุ่ม ให้เข้าใจถึงความสำคัญของการรวมตัวกัน เข้าใจถึงการบริหารงาน และเข้าใจถึงการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ความสำเร็จในการรวมกลุ่มชุมชนจะต้องเกิดขึ้นอย่างแน่นอน

การบริหารกลุ่มชุมชน

การบริหารของกลุ่มชุมชนถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาชุมชนที่สอดคล้องกับแนวความคิดของประเวศ วะสี (2551, หน้า 141) ที่ได้กล่าวว่า องค์กรชุมชนในระดับหมู่บ้าน ถือเป็นกุญแจสำคัญของความยั่งยืนของสังคมทั้งหมด และมีรูปแบบการรวมตัวทางสังคมที่ทำให้เกิดอำนาจในการถ่วงดุลอำนาจของรัฐและอำนาจเงิน ซึ่งมีผู้เชี่ยวชาญได้ทำการศึกษาหลักการบริหารกลุ่มชุมชน ดังนี้ อนุชาติ พวงสำลี และอรทัย อาจอ่ำ (2551, หน้า 45) ได้อธิบายถึงหลักการบริหารกลุ่มชุมชน ประกอบด้วย วัตถุประสงค์การรวมกลุ่ม กฎหรือกติกาของกลุ่ม บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ การระดมทุน การมีส่วนร่วม ความพร้อมของกรรมการกลุ่ม การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐ ทะนงศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ (2551, หน้า 36) ได้กล่าวถึงหลักการบริหารกลุ่มชุมชนที่สำคัญประกอบด้วยกฎหรือกติกาของกลุ่ม การระดมทุน การมีส่วนร่วม และความพร้อมของกรรมการกลุ่ม ตลอดจน สัมพันธ์ เตชะอธิก (2553, หน้า 53) ได้อธิบายหลักการบริหารกลุ่มชุมชนที่เน้นความพร้อมของกรรมการกลุ่มและพระมหาสุทิตย์ อากาศโร (2553, หน้า 78) ที่ประกอบด้วย ความสามัคคี และการสร้างเครือข่าย ตลอดจน ปาริชาติ วัลย์เสถียร (2554, หน้า 43) วัตถุประสงค์การรวมกลุ่ม บทบาทหน้าที่ และการมีส่วนร่วม และ Getzels (1957, p. 132) ให้กระบวนการรวมกลุ่มชุมชนที่ต้องเน้นการกำหนดวัตถุประสงค์ร่วมกันและกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของสมาชิกกลุ่มที่ดำรงตำแหน่งภายในกลุ่มและทำการสอบถามจากชาวบ้านในพื้นที่ทำการศึกษา ผู้วิจัยสามารถทำการค้นคว้าข้อมูลและทำการเปรียบเทียบเป็นตารางได้ ดังนี้

ตารางที่ 6 เปรียบเทียบข้อมูลการบริหารกลุ่มชุมชน

รายชื่อ	วัตถุประสงค์	กฎกติกาของกลุ่ม	บทบาทหน้าที่ที่ความรับผิดชอบ	ความพร้อมของผู้ในกลุ่ม	การระดมทุน	การมีส่วนร่วม	ความพร้อมของกรรมการกลุ่ม	การส่งเสริมและพัฒนาการเรียนรู้	การสร้างเครือข่าย	ความสามัคคี	การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐ
อนุชาติ พวงสำลี และอรทัย อาจอ่ำ (2551)	✓	✓	✓	✓	✓						
ทะนงศักดิ์ คุ้มไข่น้ำ (2551)						✓	✓				
สัมพันธ์ เตชะอริก (2553)								✓			✓
พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (2553)									✓	✓	
ปาริชาติ วลัยเสถียร (2554)	✓		✓			✓					
Getzels (1957)	✓		✓								
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2549)	✓										
พงษ์ศักดิ์ อยู่ม่นัน (2555)	✓										
โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ (2555)	✓										
สำนักงานแผนงานและงบประมาณ (2548)		✓									
กรมการพัฒนาชุมชน (2556)		✓									
อภิรักษ์ พันธเสน (2554)		✓									
Browne and Cohn (1978)			✓								
สุทธิพงษ์ บุญผดุง (2541)			✓								
กระทรวงศึกษาธิการ (2553)			✓								
สมพงษ์ ตีรพัฒน์ (2557)			✓								
Fiedler (1976)				✓							
Stogdill (1981)				✓							
Hersey, Blanchard, and Johnson (1966)				✓							
สมยศ นาวิการ (2553)				✓							
ยาเบ็ญ เรื่องจรูญศรี (2558)				✓							

ตารางที่ 6 (ต่อ)

รายชื่อ	วัตถุประสงค์	กฎกติกาของกลุ่ม	บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ	ความพร้อมของผู้นำกลุ่ม	การระดมทุน	การมีส่วนร่วม	ความพร้อมของกรรมการกลุ่ม	การส่งเสริมและพัฒนาการเรียนรู้	การสร้างเครือข่าย	ความสามัคคี	การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐ
Cohen and Wills (1985)											✓
Thoits (1982)											✓
Jacobson and Margolin (1986)											✓
Barrera and Ainlay (1983)											✓
สมจิตร หนูเจริญกุล (2556)											✓
Kaplan, Sallis, and Patterson (1993)											✓

จากตารางดังกล่าว สามารถกำหนดประเด็นการศึกษการสร้างความยั่งยืนของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุขในเขตภาคเหนือได้ ดังนี้

1. วัตถุประสงค์การรวมกลุ่ม
 2. กฎหรือกติกาของกลุ่ม
 3. บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของกลุ่ม
 4. ความพร้อมของผู้นำกลุ่ม
 5. การระดมทุน
 6. การมีส่วนร่วม
 7. กรรมการกลุ่ม
 8. การส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาการเรียนรู้
 9. การสร้างเครือข่าย
 10. ความสามัคคี
 11. การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐ
- เป็นกรอบในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

วัตถุประสงค์การจัดตั้งกลุ่มชุมชน

ในการดำเนินงานของกลุ่มชุมชน การกำหนดวัตถุประสงค์ถือเป็นสิ่งสำคัญ ในการกำหนดทิศทางงานของกลุ่มเพื่อให้สมาชิกกลุ่มมีความเข้าใจและดำเนินการ เป็นไปตามทิศทางที่กำหนดไว้ โดยอาศัยความเข้าใจและการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ของสมาชิกด้วย

โดยทั่วไปลักษณะของวัตถุประสงค์การจัดตั้งกลุ่มชุมชน จะเป็นการรวมตัวของคน ในชุมชนที่มีวัตถุประสงค์ที่คล้ายคลึงกันหรือเป็นไปในทิศทางเดียวกัน อาทิเช่น ข้อมูลจาก กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2549, หน้า 98) ได้อธิบายว่า วัตถุประสงค์การจัดตั้งกลุ่มในชุมชน จะมีลักษณะแบบปรึกษาหารือกันในทุกๆด้านที่มีความรู้จกกันเคยกันแบบไม่เป็นทางการ กลุ่มบุคคลที่ประสบปัญหาในการประกอบอาชีพคล้ายคลึงกัน มารวมกลุ่มกันและมีการกำหนด วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกลุ่ม เพื่อแก้ไขปัญหาที่ประสบอยู่ไปในแนวทางเดียวกัน ตลอดจน พงษ์ศักดิ์ อยู่มั่น (2555, หน้า 57) ได้กล่าวว่า วัตถุประสงค์การรวมกลุ่มชุมชนต้องมีลักษณะ ของสมาชิกเป็นผู้ริเริ่มจัดตั้ง และผู้ที่เข้ามาสมัครเป็นสมาชิกใหม่ควรให้เข้าไปโดยสมัครใจ ไม่ควรเป็นการชักจูงหรือบังคับโดยหน่วยงานของทางราชการ ที่มุ่งหวังเพื่อให้มีการจัดตั้งขึ้นมา เท่านั้น โดยไม่ได้อธิบายหรือสร้างความเข้าใจอย่างแท้จริง ให้ผู้ที่สมัครเข้ามาเป็นสมาชิก เพื่อประกอบการตัดสินใจด้วยตัวของเขาเอง

โดยสรุป ลักษณะการจัดตั้งกลุ่มชุมชน คือ การปรึกษาหารือกันของกลุ่มบุคคลที่ประสบ ปัญหาในการประกอบอาชีพคล้ายคลึงกัน มารวมกลุ่มกันและมีการกำหนดวัตถุประสงค์ ในการจัดตั้งกลุ่ม เพื่อแก้ไขปัญหาที่ประสบอยู่ไปในแนวทางเดียวกัน โดยผู้ริเริ่มจัดตั้ง และผู้ที่ จะเข้ามาสมัครเป็นสมาชิกใหม่ควรให้เข้าไปโดยสมัครใจ และต้องให้ผู้ที่จะสมัครเข้ามาเป็น สมาชิกพิจารณาประกอบการตัดสินใจด้วยตัวของเขาเอง

วัตถุประสงค์การจัดตั้งกลุ่มที่ดี จะเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานที่ประสบความสำเร็จ และการกำหนดวัตถุประสงค์การจัดตั้งกลุ่มที่ดีมีนักวิชาการได้ทำการศึกษาไว้ ดังนี้ Spector (1999, p. 123) ได้เสนอลักษณะการกำหนดวัตถุประสงค์การจัดตั้งกลุ่มที่ดีว่า ต้องมีความเฉพาะเจาะจง สามารถวัดความสำเร็จได้ และเป็นที่เข้าใจของบุคคลที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันของกลุ่มด้วย ตลอดจน โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ (2555, หน้า 102) ได้อธิบายลักษณะการกำหนดวัตถุประสงค์ การจัดตั้งกลุ่มที่ดี คือ ต้องมีความสอดคล้องหรือสัมพันธ์กับปรัชญาที่กำหนดไว้ มีความเป็นไปได้ ในการปฏิบัติ สามารถวัดจำนวนหรือประเมินความสำเร็จได้ โดยมีการกำหนดเวลาที่แน่นอน ในการปฏิบัติ

โดยสรุป วัตถุประสงค์การจัดตั้งกลุ่มที่ดี ต้องมีลักษณะสอดคล้องหรือสัมพันธ์กับปรัชญาที่กำหนดไว้ มีความเฉพาะเจาะจงของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งสามารถวัดความสำเร็จของวัตถุประสงค์ได้และเป็นที่เข้าใจไปในทิศทางเดียวกันของสมาชิกกลุ่มด้วย

กฎหรือกติกาของกลุ่มชุมชน

การกำหนดกฎหรือกติกาของกลุ่มชุมชนต้องอาศัยหลักประชาธิปไตย เพราะเชื่อว่าชุมชนมีศักยภาพที่แตกต่างกัน เมื่อบุคคลเหล่านั้นมารวมกันอยู่ในชุมชนหนึ่ง ย่อมมีความคิดเห็นแตกต่างกัน และอาจเกิดเป็นความคิดเห็นขัดแย้งกันได้ ดังนั้น เมื่อจำเป็นต้องกำหนดกฎหรือกติกาของกลุ่มของชุมชนเพื่อสร้างสันติสุข จึงจำเป็นต้องจัดระเบียบความคิดเห็นของประชาชนผู้อยู่อาศัยให้เกิดความเห็นพ้องต้องกันเป็นเอกฉันท์ หรืออย่างน้อยที่สุดก็ให้ยอมรับในมติของส่วนรวมอันเป็นประชามติ ซึ่งถือเป็นสัญญาของประชาชนที่จะต้องรับผิดชอบ และปฏิบัติตาม

หลักการและเป้าหมายของการกำหนดกฎหรือกติกาของกลุ่มชุมชน มีนักวิชาการหลายท่านให้ความสำคัญในการศึกษาหลักการและเป้าหมายของการกำหนดกฎหรือกติกาของกลุ่มชุมชน ดังนี้

สำนักงานแผนงานและงบประมาณ (2548, หน้า 32) กล่าวถึงเป้าหมายการกำหนดกฎหรือกติกาของกลุ่มชุมชนว่า เป็นไปเพื่อ

1. ความสงบเป็นระเบียบเรียบร้อย (Order)
2. มีสวัสดิภาพทางเศรษฐกิจ (Economic well-being)
3. มีสภาพแวดล้อมที่ดี (Physical well-being)
4. ชุมชนรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
5. มีคุณธรรม (Ethical standards)
6. มีสติปัญญา (Intellectual diffusion)
7. มีการแสดงออกอย่างเสรี (Free avenue of expression)
8. ชุมชนมีการจัดตั้งองค์กรประชาชน (Democratic form of organization)
9. ปลุกจิตสำนึกชุมชน (Spiritual motivation)

กรมการพัฒนาชุมชน (2556, หน้า 1) ได้อธิบายหลักการกำหนดกฎหรือกติกาของกลุ่มชุมชนว่าจำเป็นต้องมีผู้นำชุมชน หรือผู้นำที่มีความเป็นธรรมและเป็นกลาง เข้ามาช่วยเหลือแนะนำในฐานะเป็นที่ปรึกษาและพี่เลี้ยงของชุมชน จนชุมชนสามารถยืนได้ด้วยตนเองและพึ่งตนเองได้ในการจัดการ แก้ไข ป้องกัน ปัญหาของตนเองและชุมชน ให้สามารถช่วยเหลือพัฒนาสังคมส่วนรวม เพื่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติต่อไป โดยใช้หลักประชาธิปไตยเป็นหลักการกำหนดกติกาของกลุ่มชุมชน ซึ่งมีลักษณะ ดังนี้

1. การกำหนดกฎหรือกติกาของกลุ่มชุมชนใด ๆ ต้องเป็นไปตามความต้องการของสมาชิกกลุ่มชุมชนนั้น ๆ
2. ผู้ได้รับประโยชน์ ต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎหรือกติกาของกลุ่มชุมชนนั้น ๆ ด้วย
3. โครงการใดก็ตามที่สร้างขึ้นเพื่อกำหนดกฎหรือกติกาของกลุ่มต้องได้รับความร่วมมือจากสมาชิกกลุ่มชุมชนด้วยความสมัครใจ
4. การกำหนดกฎหรือกติกาของกลุ่มต้องคำนึงถึงทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

โดยสรุป หลักการและเป้าหมายของการกำหนดกฎหรือกติกาของกลุ่มชุมชนว่าต้องมีผู้นำชุมชนที่มีความเป็นธรรมและมีความเป็นกลาง เข้ามาช่วยเหลือแนะนำเป็นที่ปรึกษาของชุมชนจนชุมชนสามารถยืนได้ด้วยตนเอง โดยมีเป้าหมายเพื่อ ความสงบเป็นระเบียบเรียบร้อย (Order) มีสวัสดิภาพทางเศรษฐกิจ (Economic well-being) มีสภาพแวดล้อมที่ดี (Physical well-being) ชุมชนรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ มีคุณธรรม (Ethical standards) มีสติปัญญา (Intellectual diffusion) มีการแสดงออกอย่างเสรี (Free avenue of expression) ชุมชนมีการจัดตั้งองค์กรประชาชน (Democratic form of organization) ปลุกจิตสำนึกชุมชน (Spiritual motivation)

อภิชัย พันธเสน (2554, หน้า 25) ได้ศึกษาและกำหนดกระบวนการสร้างกฎชุมชนมีขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาชุมชน เพื่อให้ทราบสถานการณ์ด้านต่าง ๆ ทั้งสภาพทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมืองและการปกครอง การสัมพันธภาพ การสำรวจวิจัย
2. กำหนดปัญหาชุมชนที่ศึกษา
3. การวิเคราะห์ปัญหา
4. การวางแผนดำเนินงานในการวิเคราะห์ปัญหาที่สำคัญเป็นลำดับแรก การพิจารณาทางเลือกในการแก้ปัญหาของชุมชน และการจัดทำแผนงานและโครงการ
5. การดำเนินงาน
6. การติดตามประเมินผล

จากการศึกษาการกำหนดกฎหรือกติกาของกลุ่มชุมชนนั้น ต้องมีกระบวนการสร้างความรู้ ความเข้าใจ และร่วมใช้ร่วมปฏิบัติตามกฎหรือกติกาของกลุ่มชุมชน และบอกกล่าวถ่ายทอดแก่ผู้ที่เข้ามาเป็นสมาชิกใหม่ของกลุ่มชุมชนได้ร่วมรู้ ร่วมเข้าใจและร่วมใช้ ร่วมสืบต่อไป

บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ

สมาชิกของกลุ่มชุมชนจะต้องกำหนดบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบให้ชัดเจน ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นกรอบในการพิจารณาดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มชุมชน โดยการมอบหมาย

ภาระหน้าที่ความรับผิดชอบนั้น ต้องพิจารณาเป็นรายบุคคลให้เหมาะสมกับตำแหน่ง และศักยภาพด้วย

ดังนั้น กลุ่มชุมชนที่ประสบความสำเร็จส่วนหนึ่งสมาชิกกลุ่มต้องมีความรับผิดชอบ ในการดำเนินงานที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งมีผู้สนใจทำการศึกษาความหมายความรับผิดชอบ ของสมาชิกกลุ่มชุมชนหลายท่าน ดังนี้ Browne and Cohn (1978, p. 82) กล่าวถึงความรับผิดชอบ ของสมาชิกที่มีต่อกลุ่มชุมชน ด้วยการทำงานแข่งขัน สามารถปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ ลุล่วงไปตามเป้าหมายด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ใ่วางใจได้ มีความคิดริเริ่ม และตรงต่อเวลา โดย Flippo (1986, p. 106) ได้กล่าวถึงความรับผิดชอบของสมาชิกกลุ่มไว้ว่า ความรับผิดชอบ เปรียบเป็นความผูกพันในการที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้สำเร็จลุล่วง ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับปัจจัย 3 ประการ คือ พันธะผูกพัน หน้าที่การงาน และวัตถุประสงค์ของกลุ่มชุมชน ทั้งนี้ สุทธิพงษ์ บุญผดุง (2541, หน้า 46) ได้กล่าวว่า ความรับผิดชอบของสมาชิกกลุ่มชุมชน เป็นบุคลิกภาพของสมาชิกที่แสดงออก ด้วยการปฏิบัติหน้าที่การงานของตนด้วยความมั่นใจ ตรงต่อเวลาและพยายามปรับปรุงแก้ไขให้งาน ที่รับผิดชอบสำเร็จและกล้ารับผลการกระทำของตนเองทั้งในด้านที่เป็นผลดีและผลเสียของงาน ที่รับผิดชอบ

โดยสรุป ความรับผิดชอบของสมาชิกกลุ่มชุมชน หมายถึง ความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะปฏิบัติ หน้าที่ด้วยความผูกพัน โดยพยายามทำหน้าที่ต่าง ๆ อย่างเต็มความสามารถ มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความปรารถนาให้ดีกว่าเดิม ปฏิบัติงานให้สำเร็จลุล่วงไปตามเป้าหมาย ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และตรงต่อเวลา

ลักษณะของสมาชิกที่มีความรับผิดชอบต่อกลุ่มชุมชน ตามความหมายที่ปรากฏ ในเอกสารฉบับหนึ่งของกระทรวงศึกษาธิการ (2553, หน้า 87) ได้อธิบายถึงลักษณะของสมาชิก กลุ่มที่มีความรับผิดชอบต่อว่า มีลักษณะเอาใจใส่งานที่ได้รับมอบหมายอย่างมีประสิทธิภาพ มีความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ มีระเบียบวินัยในตนเอง คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก มีความเพียรพยายาม กระทำการด้วยความละเอียดรอบคอบ และสมพงษ์ ติรพัฒน์ (2557, หน้า 36) ได้อธิบายพฤติกรรมการรับผิดชอบต่อสมาชิกกลุ่มชุมชนควรประกอบด้วย การปฏิบัติงาน ที่ได้รับมอบหมายด้วยความเต็มใจ ปฏิบัติงานตามสิทธิและหน้าที่ของตนให้เป็นไปตามระเบียบ โดยเคร่งครัด

โดยสรุปลักษณะของสมาชิกที่มีความรับผิดชอบต่อกลุ่มชุมชน คือ มีความเอาใจใส่ ในการทำงาน ซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่ คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก มีความจริงจัง ขยันขันแข็ง ไม่ละทิ้งงาน และตรงต่อเวลาในการทำงานหรือการนัดหมาย

ความพร้อมของผู้นำกลุ่มชุมชน

การก้าวสู่ตำแหน่งที่สูงยิ่งขึ้นหรือหัวหน้างาน ต้องมีความพร้อมในการปฏิบัติงานด้วย เพราะการเป็นหัวหน้าหรือเป็นผู้นำที่ดี ต้องอาศัยความสามารถและทักษะบางอย่างที่ไม่อาจพบได้ในตำแหน่งงานอื่นทั่วไป ซึ่งความหมายของผู้นำ มีผู้สนใจทำการศึกษาและให้ความหมายของผู้นำ ดังนี้ Fiedler (1976, p. 123), Stogdill (1981, p. 125), Hersey et al. (1966, p. 74) ให้ความหมายผู้นำ หมายถึง การใช้อิทธิพลหรืออำนาจหน้าที่ในการติดต่อสัมพันธ์กับผู้ใต้บังคับบัญชา หรือผู้อื่น ในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อจะได้มีการดำเนินไปตามเป้าหมายที่วางไว้ ภาวะผู้นำยังรวมถึงคุณสมบัติ เช่น สติปัญญา ความดีงาม ความรู้ความสามารถของบุคคลที่ชักนำให้คนทั้งหลายมาประสานกัน สามารถใช้อิทธิพลต่อบุคคลอื่นให้กระทำการที่ผู้นำต้องการให้พวกเขากระทำ และพากันไปสู่ จุดหมายที่ดีงาม ต่อมา สมยศ นาวิการ (2553, หน้า 87) ได้ให้ความหมายของผู้นำ หมายถึง บุคคล ที่มีคุณสมบัติของความดีงาม การมีสติปัญญา และมีความสามารถในการใช้อิทธิพลหรืออำนาจ หน้าที่ต่อบุคคลหรือกลุ่มเพื่อให้เกิดความสำเร็จตามเป้าหมายภายในสถานการณ์ที่ต้องการ และยาเบ็ญ เรื่องจรูญศรี (2558, หน้า 1) ได้ให้ความหมายของผู้นำ หมายถึง บุคคลซึ่งเป็นหัวหน้า หน่วยงานหรือองค์กร มีอำนาจหน้าที่เหนือคนอื่น ๆ ภายในองค์กรนั้น ๆ มีหน้าที่ในการสั่งการ วางแผน แนะนำ ชี้แนะหรือปฏิบัติ และมีความสามารถในการนำพากลุ่มหรือองค์กรไปสู่ วัตถุประสงค์หรือสู่จุดหมายที่วางไว้

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า ผู้นำ (Leader) หมายถึง ผู้ที่มีอิทธิพลต่อกลุ่มชุมชนในการดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ ความพร้อมของผู้นำกลุ่มชุมชน โดยทั่วไปมีหลายประการ สามารถนำเสนอได้ ดังนี้ กนกพร น้อยปรีชา (2546, หน้า 98) พบว่า ความพร้อมของผู้นำกลุ่มชุมชนควรมีความพร้อมด้านจิตสำนึกถึงความสำคัญของการตั้งกลุ่มชุมชน และด้านความรู้ในการบริหารจัดการกลุ่มชุมชน

โดยสรุปความพร้อมของผู้นำกลุ่มชุมชน หมายถึง ความพร้อมด้านความรู้ในการบริหารจัดการ การตัดสินใจ ความเข้าใจในบทบาทการดำเนินงานและที่สำคัญ คือ จิตสำนึกของการจัดตั้งกลุ่มชุมชน ซึ่งความพร้อมดังกล่าว ผู้นำมีการหมั่นฝึกฝนและอาศัยประสบการณ์ทำงานที่มากพอ ผู้นำก็จะสามารถนำพากลุ่มชุมชนไปสู่ความสำเร็จตามที่คาดหวัง

ความสามารถในการระดมทุน

การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง พบว่า ส่วนหนึ่งประกอบด้วย การสนับสนุนด้านเงินทุน (กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, 2552, หน้า 42) ถือเป็นความสามารถของสมาชิกกลุ่มชุมชน ในการแสวงหาทุกสิ่งทุกอย่างที่สามารถนำมาเป็นประโยชน์ในการทำงาน ซึ่งมีไม่แค่เงินแต่อาจรวมถึง ภูมิปัญญา วัฒนธรรม วัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ ภาษี ฯลฯ และเฉพาะอย่างยิ่ง คือ ทุนที่เป็นมนุษย์

ซึ่งมีความสามารถและอยู่ในองค์กรหรือชุมชนของเรา (เอ นพรัตน์, 2558, หน้า 4)

ความหมายของการระดมทุน มีผู้ทำการศึกษาและให้ความหมายการระดมทุนของกลุ่มชุมชน ดังนี้ Brown (1993, p. 68) ได้ให้ความหมายของการระดมทุนกลุ่มว่า หมายถึง การชักชวนบุคคลหรือองค์กรให้มาสนับสนุนด้านการเงิน เพื่อจัดโครงการ/ กิจกรรม ต่อมาตามราชบัณฑิตยสถาน (2546, หน้า 234) ได้ให้ความหมายของคำว่า ระดมทุนไว้ซึ่งแยกพิจารณาออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่หนึ่ง ระดม หมายถึง รวบรวม รวมเข้าด้วยกัน เช่น ระดมทุน ส่วนที่สอง คือ ทุน หมายถึง ของเดิมที่มีไว้ กำหนดไว้ จัดตั้งไว้ เพื่อประโยชน์แห่งองคมนตรีหรือหมายถึง เงินหรือทรัพย์สินอื่น ๆ ที่ตั้งไว้สำหรับดำเนินกิจการเพื่อหาผลประโยชน์ และ Edles (1993, p. 8) ให้ความหมายของการระดมทุน หมายถึง เป็นการค้นหา แสวงหาหรือเป็นการเชิญชวนบุคคล องค์กรเพื่อเข้ามาร่วมสนับสนุนทุนทรัพย์ และทรัพยากรที่ไม่ได้เป็นเงิน เช่น ที่ดิน ทรัพยากรบุคคล เป็นต้น ในการจัดกิจกรรมระดมทุนให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ดังนั้น การระดมทุน หมายถึง การที่สมาชิกกลุ่มแสวงหา ค้นหา หรือชักชวนบุคคลหรือองค์กรเข้ามาร่วมสนับสนุนด้านเงินทุน เพื่อนำมาใช้ในการบริหารจัดการ และจัดโครงการ/ กิจกรรมของกลุ่มหรือชุมชน ในการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมให้กับกลุ่มเป้าหมายขององค์กรให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

วิธีการระดมทุนของกลุ่มชุมชน ตามแนวความคิดของนิคยา กัทลีระตะพันธุ์ (2554, หน้า 125) ว่า การระดมทุนมี 2 วิธี คือ การระดมทุนทางตรงโดยการพูดคุยตัวต่อตัว การบริจาคตามบ้าน การจัดงาน การกุศล และการระดมทุนทางอ้อม โดยการติดต่อกลุ่มเป้าหมายโดยผ่านสื่อ เช่น เสียงตามสาย เป็นต้น และ Sheridan (1968, p. 247), ทศนีย์ ลักษณะภิญญชัช (2548, หน้า 57), อำนาจ อนันตชัย (2546, หน้า 76) ได้นำเสนอวิธีการระดมทุนของกลุ่มว่า มีวิธีการ ดังนี้ เช่น การขายของในสิ่งที่คนต้องการซื้อ การจัดกิจกรรมทางสังคมที่คนร่วมสนุกได้ด้วย

ข้อเสนอแนะในเรื่องการระดมทุนกลุ่มชุมชน การบริหารทุนของกลุ่มให้เกิดประโยชน์สูงสุดนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญมาก ต้องมีกระบวนการบริหารที่เหมาะสม โดยอานันท์ กาญจนพันธุ์ (2553, หน้า 28) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการการระดมทุนไว้ว่า การระดมทุน มีรูปแบบที่หลากหลาย เช่น การเรียไร การจัดงานเลี้ยงในโอกาสพิเศษ ซึ่งจะต้องสร้างความเข้มแข็งในเรื่องของความสัมพันธ์กับทุกภาคส่วนให้เห็นประโยชน์และร่วมสนับสนุนทุน ฉะนั้น การระดมทุนจึงควรระดมทุนเพื่อกองทุนไม่ใช่ระดมทุนเพื่อใช้จ่าย

นอกจากนั้น องค์กรไม่แสวงหากำไรควรสร้างความเข้าใจระหว่างภาครัฐกับองค์กรสาธารณกุศล เพื่อให้องค์กรภาครัฐและภาคเอกชน ภาคประชาชน กลุ่มเป้าหมายให้ความร่วมมือช่วยเหลือหรือเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมระดมทุน และกลุ่มต้องมีการปรับ กลยุทธ์

สร้างกลไกวิธีการระดมทุนวิธีการใหม่ ๆ ที่มีความน่าสนใจและเกิดการยอมรับจากภาครัฐบาล ภาคเอกชน และภาคประชาชนมากเพียงพอที่จะตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วมเป็นผู้สนับสนุนโครงการ ระดมทุนต่าง ๆ

สรุป การดำเนินกิจกรรมระดมทุนเพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์ของกลุ่มชุมชนได้นั้น กลุ่มดังกล่าวจะต้องมีการจัดฝึกอบรมบุคลากรให้มีความรู้ และทักษะพื้นฐานเกี่ยวกับการระดมทุน ทั้งหลักการและแนวคิดในการจัดหาทุน กลยุทธ์และยุทธวิธีการระดมทุนเพื่อสมาชิกกลุ่มชุมชน นำข้อมูลความรู้และทักษะการระดมทุน ไปเป็นแนวทางในการหาช่องทางจัดกิจกรรมระดมทุน ให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายด้วย

ปัญหาและอุปสรรคของการระดมทุนกลุ่มชุมชน อาจไม่ราบรื่นตามแผนที่ได้วางไว้ เนื่องจากแต่ละส่วนนั้นอาจมีเงื่อนไข ข้อจำกัด ของการระดมทรัพยากร ซึ่งเป็นปัญหาและอุปสรรค ต่อการระดมทรัพยากรของกลุ่ม (วิรัตน์ คำศรีจันทร์, 2545, หน้า 47) มีนักวิชาการที่ให้ข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคของการระดมทุนของกลุ่มชุมชน ดังนี้ เทพนม เมืองแมน และสวิง สุวรรณ (2540, หน้า 69) ได้กล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคต่อการระดมทรัพยากร ไว้เป็นด้าน ๆ ดังต่อไปนี้ ด้านที่ 1 ในส่วนของผู้นำกลุ่มชุมชน หากมีความเชื่อในตนเองสูงมากเกินไป มีบริหาร โดยยึดความคิดเห็นตนเองเป็นใหญ่ ไม่ยึดกรอบของหลักการ กฎ ระเบียบ หรือเงื่อนไข ไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และความรู้สึกร่วมกันของบุคคลที่ร่วมงานด้วย ยิ่งถ้าผู้นำกลุ่มชุมชน ไม่ตระหนักและไม่ให้ความสำคัญในการควบคุม กำกับ ดูแลบำรุงรักษาทรัพยากร พัสตุที่มีอยู่ เกิดการสูญหาย ทำให้การระดมทรัพยากรด้านวัสดุอุปกรณ์มีปัญหา โดยเฉพาะในภาคราชการกรณี ที่มีวัสดุอุปกรณ์ชำรุดและยังไม่จำหน่าย หากจะจัดหาเพิ่มจะเป็นปัญหาที่จะต้องชี้แจง ในรายละเอียดประกอบการพิจารณาของผู้มีอำนาจ ที่จะให้ความเห็นชอบให้จัดซื้อทดแทน ด้านที่ 2 ด้านระบบการจัดหาทรัพยากรที่ยังขาดข้อมูลเกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์คงเหลือเพื่อประกอบการกำหนด ความต้องการในการจัดหาเพิ่ม ขึ้นตอน วิธีการ และการคัดเลือกวัสดุอุปกรณ์ ซึ่งตามหลักการ จะต้องได้วัสดุอุปกรณ์ที่มีคุณภาพ มีประสิทธิภาพ และราคาถูก ด้านที่ 3 ด้านผู้ปฏิบัติงาน ในการดำเนินงานกลุ่มหากขาดการบันทึกข้อมูลและรวบรวมจัดทำเป็นข่าวสาร ขาดความสำนึก ที่จะทำการแก้ไขปัญหามีแบบแผน เมื่อได้รับงบประมาณหรือทรัพยากรอื่น ๆ เข้ามา มาก ก็มักจะขาดการรวบรวม บันทึกแหล่งที่มา ทำให้ขาดข้อมูลและข่าวสารที่จะเป็นช่องทางให้ทราบ แหล่งที่มา และขาดหลักฐานที่จะชี้แจง เพื่อให้ได้ข้อมูลการตัดสินใจ อาจทำให้เสียโอกาส ที่ควรจะได้รับ ตลอดจนการขาดความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงานเกี่ยวกับการระดมทุน กิจกรรม การระดมทุน ความสำนึกในการใช้จ่ายเงินอย่างประหยัด ไม่ศึกษาไม่ทำความเข้าใจ อาจทำให้ เสียโอกาสที่จะให้ได้รับพิจารณาทุนของกลุ่มได้

จากปัญหาและอุปสรรคที่กล่าวมาแล้วนี่จะเป็นตัวสะท้อนให้เห็นถึงแนวทางการบริหารจัดการของกลุ่มชุมชน หากไม่มีความชัดเจนในเรื่องของนโยบาย และการวางแผนที่ดี จะส่งผลให้การบริหารทุนของกลุ่มชุมชนขาดประสิทธิภาพและนำมาซึ่งความล้มเหลวและความแตกแยกของกลุ่มชุมชนด้วย

การมีส่วนร่วม

จากแนวคิดเกี่ยวกับหลักการ กระบวนการพัฒนากลุ่มชุมชนต้องยึดหลักการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มชุมชนเป็นสำคัญสามารถนำเสนอแนวคิดได้ ดังนี้

ธนศวรร จริญญาเมือง (2549, หน้า 57) กล่าวว่าไว้ว่า โดยทั่วไปกระบวนการมีส่วนร่วมมีดังต่อไปนี้ (1) การมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน เป็นการกระตุ้นให้สมาชิกกลุ่มในชุมชนได้ร่วมกันเรียนรู้สภาพของชุมชน การดำเนินชีวิต ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชน เพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการทำงานของกลุ่ม (2) การมีส่วนร่วมในการวางแผน คือ การรวมกลุ่มอภิปรายและแสดงความคิดเห็นเพื่อกำหนดแนวทาง การดำเนินงานและทรัพยากรที่ต้องใช้ (3) การมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มชุมชน ในการดำเนินการพัฒนา ด้วยการสนับสนุนด้านวัสดุ อุปกรณ์ แรงงาน เงินทุน หรือเข้าร่วมบริหารงาน การใช้ทรัพยากร การประสานงาน และดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก (4) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มชุมชนที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกันของสมาชิกกลุ่ม (5) การมีส่วนร่วมในการติดตาม และประเมินผลการพัฒนากลุ่มชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ทันต่อสถานการณ์

ทั้งนี้การดำเนินการตามยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนต้องได้รับการกระตุ้นอย่างถูกต้อง เฉลียว บุรีภักดี (2545, หน้า 73) ได้นำเสนอการวิธีการกระตุ้นสมาชิกกลุ่มชุมชนให้เกิดการรวมตัวกันในด้านต่าง ๆ เช่น ร่วมคิดร่วมทำในเรื่องที่เป็นประเด็นปัญหาใกล้ตัวและหาแนวทางการพัฒนาที่ไม่ยากนัก ที่สามารถลงมือกระทำในพื้นที่นั้นก่อน และหากได้ผลก็ดำเนินการต่อไปอย่างต่อเนื่องแต่ทั้งนี้ต้องมีการสร้างบรรยากาศการรับฟังปัญหาชาวบ้าน ให้เกิดการร่วมคิดร่วมทำในกิจกรรมจากง่ายไปหายาก ค่อย ๆ ประสบความสำเร็จ และไปสู่ชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืนในอนาคตและสิ่งจูงใจประกอบกระตุ้น ของการมีส่วนร่วมในระยะสั้น ซึ่งเป็นสิ่งจูงใจให้ชาวบ้านมารวมตัวในรูปประชาคม โดยมีนโยบายตั้งแต่เริ่มต้นว่าหากประชาคมได้ประชุมเสนอปัญหาความต้องการ และได้จัดลำดับความสำคัญแล้ว ห้ามคณะกรรมการหมู่บ้านและองค์การบริหารส่วนตำบลแก้ไขโครงการของชาวบ้านโดยเด็ดขาดในระยะกลางและระยะยาว โดยพิจารณาปัญหาและความต้องการของสมาชิกกลุ่ม มีการรายงานการดำเนินการของสมาชิกให้ทราบเป็นระยะ ๆ เพื่อให้สมาชิกเห็นประโยชน์ของการพบปะกัน

ทุกเดือน และความต้องการของชาวบ้านในส่วนที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข ให้นำมารวบรวมจัดทำเป็นแผนพัฒนาในระดับอำเภอ โดยชี้แจงให้ชาวบ้านเข้าใจว่าที่รวมตัวกันนี้ เพื่อจะนำปัญหาและความต้องการของเขามาจัดทำโครงการเพื่อแก้ไขและผลการดำเนินการแก้ไขให้เกิดในอนาคต นอกจากนี้ ชินรัตน์ สมสืบ (2552, หน้า 59) ได้กล่าวถึง ยุทธวิธีในการกระตุ้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท สามารถสรุปได้ดังนี้ (1) ยุทธวิธีทางตรง (Direct action tactics) เช่น การพูดคุยสนทนาตัวต่อตัว การรณรงค์ในกลุ่มเพื่อนบ้าน การอภิปรายกลุ่มแบบไม่เป็นทางการ เช่น ในร้านตัดผมหรือกลุ่มสังคมนาฬิกาเล็ก ๆ (2) ยุทธวิธีทางอ้อม (Indirect action tactics) ได้แก่ การโฆษณา การส่งข่าวสารผ่านสื่อที่ทันสมัยทุกชนิด การส่งข่าวสารผ่านสื่อในชุมชน ใช้คำนิยมทางประเพณี วิถีประชาจารีต เป็นเครื่องมือเพื่อทำให้เกิดการมีส่วนร่วม การสาธิตภาคสนาม การทัศนศึกษา ใช้ทรัพยากรบุคคลและผู้นำ และใช้ศูนย์เรียนรู้หรือศูนย์ท้องถิ่น ใช้การรวมสมาชิกกลุ่มชุมชนของประชาชนตามปกติ หรือตามประเพณี เช่น ตามวัด โบสถ์ ฯลฯ

การมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มชุมชนในขั้นตอนต่าง ๆ ตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผน การปฏิบัติ และการประเมินผล หากสมาชิกกลุ่มสามารถเข้ามามีส่วนร่วมทั้งสามขั้นตอนนี้ การดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มย่อมมีความสมบูรณ์อย่างแท้จริง ทั้งนี้ต้องได้รับ การกระตุ้นอย่างถูกวิธีและถูกต้อง

กรรมการกลุ่ม

การดำเนินงานของกลุ่มชุมชนจะสามารถขับเคลื่อนไปได้ด้วยดี ส่วนสำคัญ คือ คณะกรรมการกลุ่มชุมชนที่มีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ สุจริต ให้เหมาะสมกับที่ได้รับความไว้วางใจ จากสมาชิกกลุ่มชุมชน มีการแบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจน (เมตตา จันทร์ประทีป, 2555, หน้า 112) ทั้งนี้กรรมการกลุ่มของชุมชนต้องคำนึงถึงบทบาทที่ต้องปฏิบัติต่อกลุ่มชุมชน โดยมีผู้ทำการศึกษา ดังนี้ Marvin and Phillip (1982, p. 47) ได้ให้ความหมายของบทบาทหน้าที่ของกรรมการกลุ่มชุมชน หมายถึง สิ่งที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติของบุคคลเมื่ออยู่ในลักษณะหรือสถานภาพเฉพาะ ในสถานการณ์ เฉพาะของกลุ่มชุมชนอย่างหนึ่งอย่างใด ต่อมา กัญญา สาทร (2551, หน้า 95) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของกรรมการไว้ว่า หน้าที่หรือเงื่อนไขที่ต้องกระทำ หรือบรรดาสິงต่าง ๆ ที่ได้มาพร้อมตำแหน่ง สิทธิ และหน้าที่ประจำตำแหน่ง แต่ละตำแหน่ง เกี่ยวพันกับสิทธิ และหน้าที่ของตำแหน่งอื่นที่เกี่ยวข้องกันภายในระบบสังคมหรือกลุ่มเดียวกัน โดยสรุปบทบาทหน้าที่ของกรรมการกลุ่มชุมชน หมายถึง ความเข้าใจของบุคคลที่ดำรงตำแหน่งใด ตำแหน่งหนึ่งซึ่งเป็นที่รับรู้โดยทั่วกันที่ต้องปฏิบัติกรให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ กลุ่มชุมชน

กล่าวคือ ที่ผ่านมามีปัญหาและอุปสรรคของการพัฒนากลุ่มชุมชน ตามแนวคิดของมณีมียทองอยู่ (2546, หน้า 122-137) พบว่า กรรมการไม่มีประสบการณ์และทักษะการบริหาร การฝึกอบรมของกรรมการมีน้อยและไม่มีคุณภาพ กรรมการกลุ่มมีการรับตำแหน่งซ้ำซ้อน เพราะมีสมาชิกเสียสละเพื่อส่วนรวมมีจำนวนน้อย กรรมการและสมาชิกขาดประสบการณ์ในการทำงานและกรรมการไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ตามตำแหน่งของตน ไม่มีการควบคุมไม่ให้สมาชิกใช้เงินผิดวัตถุประสงค์

การวัดความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของกรรมการกลุ่มชุมชน เครื่องมือที่ใช้วัดความรู้ความเข้าใจมีหลายชนิด แต่ละชนิดมีลักษณะแตกต่างกันไป ผู้วิจัยสามารถอธิบายได้ดังนี้ บุญธรรมกิจปริดาบริสุทธิ (2551, หน้า 54) ได้กำหนดวิธีการวัดความเข้าใจ ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่ได้ดังนี้

1. แบ่งตามลักษณะทางจิตวิทยาในการวัด แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1.1 ผลสัมฤทธิ์ (Achievement test) เป็นแบบทดสอบที่ใช้วัดความรู้ความเข้าใจตามพุทธปัญญาซึ่งเกิดจากการเรียนรู้

1.2 ความถนัด (Attitude test) เป็นแบบทดสอบที่ใช้วัดสมรรถภาพทางสมองของคนว่า มีความรู้ ความสามารถมากน้อยเพียงใด และมีความสามารถด้านใดพิเศษ

2. แบ่งตามลักษณะการทดสอบ แบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ

2.1 การทดสอบปฏิบัติ (Performance test) เป็นการทดสอบด้วยการปฏิบัติ เช่น การลงมือปลูกผัก เลี้ยงปลา เป็นต้น

2.2 การทดสอบเขียนตอบ (Paper-pencil test) เป็นการทดสอบที่ใช้กันทั่วไป ซึ่งให้ทั้งกระดาษและดินสอ หรือปากกาเป็นอุปกรณ์ช่วยตอบ ผู้ตอบต้องเขียนเองทั้งหมด

2.3 แบบทดสอบปากเปล่า (Oral test) เป็นการทดสอบที่ให้ผู้ตอบพูดแทนการเขียน มักเป็นการพูดคุยระหว่างผู้ถามและผู้ตอบ เช่น การตอบคำถามเรื่องกฎระเบียบของกลุ่มชุมชน

3. การแบ่งตามเวลาที่กำหนดให้ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

3.1 ใช้ความเร็ว (Speed test) เป็นแบบทดสอบที่กำหนดเวลาให้ดำเนินการภายในระยะเวลาที่กำหนด แต่มักให้เวลาน้อย เช่น การเรียกประชุมชาวบ้าน 80% ภายใน 3 ชั่วโมง เป็นต้น

3.2 ให้เวลามาก (Power test) เป็นแบบทดสอบที่ไม่กำหนดเวลาให้ โดยให้เวลาดำเนินการเต็มที่ จะใช้เวลาเท่าใดก็ได้ เช่น การสูบน้ำเข้านา เป็นต้น

4. แบ่งตามเกณฑ์ที่ใช้วัด แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

4.1 แบบทดสอบอิงเกณฑ์ (Criterion-reference test) เป็นแบบทดสอบที่สอบวัดตามจุดประสงค์การเรียนรู้ตามเกณฑ์

4.2 แบบทดสอบอิงกลุ่ม (Norm-reference test) เป็นแบบทดสอบที่เปรียบเทียบผลระหว่างกลุ่มที่สอบด้วยกัน

5. แบ่งตามรูปแบบของการถามการตอบ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

5.1 แบบทดสอบความเรียง (Eassay test) แบบสอบถามนี้จะกำหนดคำถามให้ผู้ตอบต้องเรียงเรียงคำตอบ

5.2 แบบทดสอบตอบสั้นและเลือกตอบ (Short answer and multiple choice test) แบบนี้จะกำหนดคำถามให้และกำหนดคำตอบสั้น ๆ ผู้ตอบต้องเลือกตอบตามนั้น

ในการวัดความรู้ความเข้าใจที่เกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่ต้องเลือกวิธีการวัดที่มีความเหมาะสมกับบริบทและสถานการณ์ เพื่อให้ผลการวัดมีความน่าเชื่อถือและเป็นที่ยอมรับต่อไป

การส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาการเรียนรู้

จากเนื้อหาดังกล่าวข้างต้น การเสริมสร้างความรู้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการพัฒนาการเรียนรู้ของกลุ่มชุมชนและสมาชิกกลุ่มชุมชน โดยมีนักวิชาการได้ทำการศึกษา ดังนี้ ปารีชาติ วลัยเสถียร (2554, หน้า 38) ได้กล่าวถึงวิธีการและเทคนิคในการเสริมสร้างการเรียนรู้ของชุมชนไว้ดังนี้

1. การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมโดยการลงมือปฏิบัติจริง ไม่แยกการเรียนรู้จากการดำรงชีวิตของสมาชิกในชุมชน สามารถสร้างการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นพร้อมกับการมีส่วนร่วมในการทำงานชุมชนขั้นตอนต่าง ๆ ได้แก่ การศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน การกำหนดปัญหา การแสวงหาทางเลือก การวางแผน การปฏิบัติ การควบคุมติดตามและประเมินผล

2. การเรียนรู้จากประสบการณ์ นอกจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ของตนเอง ยังเรียนรู้ได้จากประสบการณ์ของผู้อื่น โดยการศึกษาดูงาน ที่ไม่ใช่รูปแบบของการไปเที่ยวหรือเยี่ยมชมกันอย่างปกติ แต่เป็นการไปอย่างมีจุดมุ่งหมายมีการวิเคราะห์ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีการสรุปบทเรียน มีการเตรียมการทั้งผู้ไปดูงานและผู้ให้การศึกษาดูงาน

3. การเรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการเรียนรู้จากปราชญ์ชาวบ้านหรือสถาบันในชุมชนและนำมาผสมผสานกับองค์ความรู้สมัยใหม่ให้เหมาะสมกับสภาพและเงื่อนไขของท้องถิ่น

4. การเรียนรู้จากสถานการณ์จำลอง หรือตัวอย่าง ได้แก่กรณีศึกษา การแสดงบทบาทสมมุติ การแสดงละคร เกมส์ กิจกรรม

5. การเรียนรู้จากการถ่ายทอด เป็นการเรียนรู้จากการถ่ายทอดเนื้อหาความรู้โดยตรง เช่น การให้ข้อมูลข่าวสาร การบอกเล่า การบรรยาย การอภิปรายนิทรรศการและสื่อต่าง ๆ

อย่างไรก็ดีเทคนิคการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่ดีที่สามารถประยุกต์ใช้ใน
ในกลุ่มชุมชนควรเป็นเทคนิคแบบผสมผสานและคำนึงหลักการสำคัญต่าง ๆ คือ

1. การเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับการดำรงชีวิต
2. การเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมและเรียนรู้ซึ่งกันและกัน
3. การเรียนรู้ที่ให้คุณค่าแก่ภูมิปัญญาท้องถิ่น
4. คุณลักษณะของกลุ่มเป้าหมาย อาทิ เพศ วัย อาชีพ พื้นฐานการเรียนรู้และประสบการณ์
ดังนั้น การส่งเสริมการเรียนรู้ถือเป็นแรงผลักดันที่สำคัญในการสนับสนุนการพัฒนาชุมชน

ให้มีประสิทธิภาพ และมีการพัฒนาได้เป็นอย่างดี กลุ่มชุมชนควรมีการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้
ที่ถูกต้องและเหมาะสมกับสมาชิกในกลุ่มชุมชน เพื่อที่จะศึกษาหาความรู้มาพัฒนาของกลุ่มของชุมชน
ต่อไป

การสร้างเครือข่าย

ในการบริหารจัดการกลุ่มชุมชน ที่มีความเจริญก้าวหน้าและประสบความสำเร็จนั้น
ย่อมต้องมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการสร้างเครือข่ายของกลุ่มชุมชน โดยมีหน่วยงาน
ของกองพัฒนาสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม กรมการพัฒนาชุมชน (2556, หน้า 38) ได้กล่าวถึง
ความหมายของเครือข่ายว่า หมายถึง กลุ่มคนหรือองค์กรที่สมัครใจแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูล
ระหว่างกันหรือทำกิจกรรมร่วมกัน โดยมีการจัดรูปหรือจัดระเบียบ โครงสร้างที่คนหรือองค์กร
สมาชิกยังคงมีความเป็นอิสระ ประเด็นสำคัญ คือ ความสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่ายต้องเป็นไป
โดยสมัครใจกิจกรรมที่ทำในเครือข่ายต้องมีลักษณะเท่าเทียมหรือแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน
และการเป็นสมาชิกเครือข่ายไม่มีผลกระทบต่อความเป็นอิสระหรือความเป็นตัวของตัวเองของตน
หรือองค์กรนั้น ๆ

การกำหนดวัตถุประสงค์ของเครือข่ายของกลุ่มชุมชนที่ตั้งขึ้นส่วนมากเพื่อปรับปรุง
การแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างสมาชิกและการแบ่งปันข้อมูลข่าวสารเป็นวัตถุประสงค์หลัก
ของเครือข่าย บางเครือข่ายตั้งขึ้นเพื่อความร่วมมือในการวิจัยศึกษาฝึกอบรมหรือตลาด บางเครือข่าย
มุ่งเพื่อการแลกเปลี่ยนเครื่องมือ (เช่น เครื่องจักรกลทางการเกษตร) บางเครือข่ายมุ่งเป็น
กลุ่มพลังกระตุ้น ความตระหนักของสังคมและเข้าไปมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐ
เพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ของสมาชิกเครือข่ายหลายแห่งมีวัตถุประสงค์หลายด้าน ทั้งแลกเปลี่ยน
ข้อมูลข่าวสารทั้งร่วมมือกันในการจัดการฝึกอบรมและวิจัย รวมทั้งการกำหนดนโยบายสาธารณะ
ประโยชน์การสร้างเครือข่ายกลุ่มชุมชน ถือเป็น การถ่ายทอดวิธีการทำงานและเอื้อต่อระบบ
ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่ม ทั้งนี้การสร้างเครือข่ายในการพัฒนาชุมชน
มีประโยชน์หลายประการ ซึ่งพอจะรวบรวมได้ ดังนี้

1. เครือข่ายช่วยให้กลุ่มชุมชนมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ทักษะ ความรู้ ประสบการณ์ เครื่องมือและสื่อ ผ่านการประชุม การทดลองปฏิบัติการ การประชาสัมพันธ์ และการให้ความร่วมมือกันในการดำเนินโครงการ การแข่งขันทักษะและประสบการณ์ให้แกกัน เป็นการเสริมความสมบูรณ์ให้กับสมาชิกเครือข่ายทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือองค์กร
2. การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและการประสานงานในเครือข่ายช่วยลดการทำงาน และการใช้ทรัพยากรซ้ำซ้อน ทำให้การพัฒนาสามารถดำเนินไปได้ก้าวหน้า รวดเร็ว และส่งผลต่อ สังคมในวงกว้างยิ่งขึ้น
3. เครือข่ายสามารถเชื่อมโยงคนที่อยู่ในระดับต่างกัน มีวิธีการทำงาน การจัดองค์กร และมีภูมิหลังต่างกันไปที่ไม่มีโอกาสติดต่อกัน เข้าด้วยกัน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งส่งผลให้เกิด ความเข้าใจกันมากขึ้น นำไปสู่การทำงานร่วมกัน เพื่อประโยชน์ของทุกฝ่าย
4. เครือข่ายสามารถทำให้คนและองค์กรที่ไม่มีความสัมพันธ์กัน ได้ทราบว่ายังมีบุคคล หรือหน่วยงานอื่นอีกมากที่สนใจทำงานเรื่องเดียวกัน และเผชิญปัญหาเหมือนกัน
5. เครือข่ายสามารถทำให้ความต้องการของประชาชนได้รับการสนองตอบจากรัฐ
6. เครือข่ายช่วยชี้ให้เห็นปัญหาและประเด็นการพัฒนาที่ซับซ้อนและเท่าทันในหมู่บ้าน
7. เครือข่ายช่วยเชื่อมหน่วยงานวิชาการและแหล่งทุนกับผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ
8. เครือข่ายทำให้คนและองค์กรได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อน ได้รับกำลังใจ การจูงใจ และการยอมรับ ซึ่งมีความสำคัญต่อหน่วยงานพัฒนาเล็ก ๆ ที่อยู่นอกระบบราชการ

การดำเนินงานของกลุ่มที่ประสบความสำเร็จในปัจจุบันส่วนหนึ่งได้มาจากการสร้าง เครือข่ายของกลุ่ม ที่ให้ความช่วยเหลือหรือการแลกเปลี่ยนข้อมูลในการพัฒนากลุ่ม

ความสามัคคีของกลุ่มชุมชน

ในการดำเนินชีวิตของเรานั้น ย่อมต้องมีความสัมพันธ์กับผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นเพื่อนร่วมห้อง เพื่อนร่วมงาน สมาชิกชุมชน ตลอดจนพี่น้องร่วมครอบครัว ย่อมต้องเกิด ความสัมพันธ์อันดี ความกลมเกลียวกัน ความปรองดองกัน ร่วมใจกันปฏิบัติงานให้บรรลุผล ตามที่ต้องการ เกิดงานการอย่างสร้างสรรค์ ปราศจากการทะเลาะวิวาท ไม่เอาर्डเอาเปรียบกัน การยอมรับความมีเหตุผล ยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางความคิด ความหลากหลายในเรื่อง เชื้อชาติ ความกลม-เกลียวกันในลักษณะเช่นนี้ เรียกอีกอย่างว่า ความสามัคคี สามารถอธิบายได้ ดังนี้

ความหมายของความสามัคคี มีดังนี้ ประไพ ประดิษฐ์สุขถาวร (2558, หน้า 75) ได้ให้ความหมายความสามัคคี คือ การรวมพลังกับคนอื่น เพื่อทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ด้วยความพร้อมเพรียงกันให้สำเร็จสมประสงค์ โดยการรวมกำลังกับคนอื่น เพื่อเพิ่ม

ขีดความสามารถในการทำงานใหญ่ได้สำเร็จ การรวมกำลังอาจจะเป็น กำลังกาย กำลังความคิดเห็น กำลังความรู้ แล้วใช้กำลังความสามารถที่มีอยู่ด้วยความพร้อมเพรียง เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน โดยไม่มีการวิวาทบาดหมางกัน

นิรันดร์ เต่าทอง (2558, หน้า 56) ได้ให้ความหมายความสามัคคี หมายถึง ความพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การปฏิบัติตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายโดยไม่สับสน เกีย่งงานและรับผิดชอบหน้าที่ของตนให้ดำเนินไปด้วยดี ประเทศชาติที่มีคนพร้อมเพรียงอย่างนี้ ย่อมนำไปสู่ความเจริญมั่นคง ซึ่งเป็นบ่อเกิดของความสุขความเจริญ และเป็นสิ่งคุ้มครองป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ ไปด้วย ทั้งนี้ความพร้อมเพรียงกันจำแนกเป็น 2 อย่าง คือ (1) การพร้อมเพรียงกันทางกาย ได้แก่ การช่วยกันสนับสนุนส่งเสริมการงาน ของหมู่คณะให้สำเร็จลุล่วงไม่รังเกียจ เกีย่งจน แก่งแย่งชิงดีกัน หรือแตกแยกเป็นก๊กเป็นเหล่า (2) การพร้อมเพรียงกันทางใจ ได้แก่ มีใจรักใคร่หวังดีต่อกัน ไม่บาดหมาง ไม่เกลียดชัง มีความคิดเห็นกลมเกลียว ช่วยกันทำงาน ของหมู่คณะด้วยใจซื่อตรง และหวังประโยชน์ส่วนรวมเป็นใหญ่ ไม่ทำความคิดเห็นแตกต่างกัน แก่งแย่งกันหรือคิดชิงดีกันด้วยอำนาจ

โดยสรุป ความสามัคคี คือ บุคคลที่มีความรับผิดชอบ ไม่เกีย่งจนในการดำเนินงาน ซึ่งพนักงานต่าง ๆ ทำงานล่าช้าผัดวันประกันพรุ่ง หรือใช้อำนาจข่มขู่ราษฎร ประชาชนเบื้องหน้ายั้งชั่ง ส่งผลไม่ยอมเสียภาษีเพื่อบำรุงท้องถิ่น การพัฒนาประเทศชาติไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ชาวไร่ชาวนาไม่ทำหน้าที่ให้ได้ผลผลิตเต็มที่ก็ยอมทำให้เกิดการขาดแคลนและราคาสินค้าต่าง ๆ พลอยสูงขึ้น กล่าวคือ การไม่ปฏิบัติหน้าที่ของตน ประเทศชาติก็จะถึงความพินาศล่มจม ซึ่งเป็นผลมาจากการแตกความสามัคคีทั้งสิ้น เหตุที่ทำให้ความสามัคคีแตกร้าว มักเป็นด้วยบุคคลคิดถึงประโยชน์ของตนยิ่งกว่าประโยชน์ของหมู่คณะ

ที่มาและการปลูกฝังความสามัคคี มีผู้ที่สนใจทำการศึกษามาและการปลูกฝังความสามัคคีของกลุ่มชุมชน คือ พระธรรมปิฎก (2548, หน้า 78) ได้อธิบายที่มาของความสามัคคีของคนในชาติโดยเริ่มจาก

1. การให้ เพื่อป้องกัน ไม่ให้มนุษย์คิดแต่จะเอาประโยชน์เข้าตัว หัดเป็นคนรู้จักให้เสียก่อนอย่างนี้ แล้วเราจะไม่เป็นคนเห็นแก่ได้ นี่ก็เป็นที่มาแห่งความสามัคคีของคนในชาติ
2. การรักษาศีล เพื่อป้องกัน ไม่ให้เป็นคนไม่มีวิสัย ทั้งวันเราต้องพยายามรักษาศีล 5 ไว้ให้ดี ถ้าทำอย่างนี้เป็นประจำ ความมีวินัยจะเกิดขึ้นในตัวของเราโดยอัตโนมัติ แล้ววินัยชอบเอาแต่ใจตัวเองเป็นใหญ่ ก็จะคลายไป นี่ก็เป็นที่มาแห่งความสามัคคีของคนในชาติ
3. การเจริญภาวนาเนื่องจากมนุษย์จ้องจะจับผิดกัน ตั้งแต่เข้าจนกระทั่งเข้านอน เพราะฉะนั้น ก่อนนอนหลังจากสวดมนต์ให้หัวพระเสร็จ ก็นั่งสมาธิเสียบ้าง ใจจะได้เป็นกลาง ๆ

เมื่อใจเป็นกลาง ๆ แล้ว นอกจากจะไม่คิดจับผิดใคร ยังคิดจับถูกจับดีแทนอีกด้วย เมื่อนึกถึงความดีของคนอื่นได้อย่างนี้ พลังใจที่จะสร้างความคิดตามคนเหล่านั้น หรือปรับปรุงตัวเองให้ดียิ่งขึ้น จะเกิดขึ้นมา

พระไพศาลวิสาโล (2552, หน้า 47) ได้ให้หลักการปลูกฝังความสามัคคีของสมาชิกกลุ่มชุมชนให้เกิดขึ้น ดังนี้

1. ต้องฝึกตนเป็นคนสุภาพ อ่อนน้อม และมีเมตตากรุณา
2. ประพฤติอยู่ในธรรม อันเป็นความหนักแน่น มั่นคง ได้แก่ ความซื่อสัตย์ต่อกัน รู้จักยับยั้งชั่งใจ อดทนต่อความยากลำบาก และรู้จักเสียสละ
3. ละเว้นอริยาศัยที่จะก่อความไม่พอใจแก่ผู้อื่น เช่น ดุ คือ ถือดี อาฆาต พยาบาท เป็นต้น
4. ประพฤติสิ่งที่จะปลูกความสามัคคีให้เกิดขึ้นเช่นกัน มีน้ำใจเอื้อเฟื้อ ถ้อยคำไพเราะ ประพฤติแต่สิ่งอันเกิดประโยชน์แก่กัน วางตนเสมอต้นเสมอปลาย
5. แต่ละคนพยายามปฏิบัติตนให้เป็นผู้สมควรแก่ความรักใคร่ นับถือ โดยตั้งอยู่ในศีลธรรมมีความซื่อสัตย์

หากสมาชิกกลุ่มชุมชนสามารถดำเนินการดังกล่าวข้างต้นได้อย่างสม่ำเสมอ กลุ่มชุมชนก็สามารถก้าวเดิน ไปถึงความสำเร็จตามที่ได้วางแผนไว้

ประโยชน์ของความสามัคคี สามารถนำเสนอได้ ดังนี้ วินัย พัฒนรัฐ (2553, หน้า 85) ได้อธิบายประโยชน์ความสามัคคี ดังนี้

1. ทำให้สามารถทำงานต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ
2. ทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสมาชิกกลุ่มชุมชน
3. ทำให้เกิดความเห็นอกเห็นใจกัน และลดข้อขัดแย้งต่าง ๆ ภายในกลุ่มลงได้
4. ทำให้ประหยัดเวลา แรงงาน และทรัพยากร
5. ทำให้เกิดความร่วมมือภายในกลุ่มชุมชน

การอยู่ร่วมกันในสังคมแบบสงบ ต้องมีการปฏิบัติต่อกัน โดยทำ-พูด-คิดต่อกัน ด้วยเมตตา มีน้ำใจ แบ่งปัน ประพฤติสุจริต รับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เคารพนับถือกัน ช่วยเหลือดูแลกัน มีความพร้อมเพรียง มีความร่วมมือ และผนึกกำลังกัน เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน หากเราทุกคนได้ปฏิบัติ ก็จะทำให้เกิดเป็นคุณค่าที่จะก่อให้เกิดความสามัคคีในการอยู่ร่วมกันในสังคม ด้วยดีและมีความสุข ปลอดภัย อันเป็นสิ่งที่เราทุกคนล้วนปรารถนา

สาเหตุที่ทำให้คนแตกความสามัคคี มีดังนี้ ชยสาโรภิกขุ (2552, หน้า 42) ได้อธิบายสาเหตุที่ทำให้คนในชาติแตกความสามัคคี โดยย่อมีอยู่ 3 เรื่องด้วยกัน คือ

1. ผลประโยชน์ มนุษย์ในโลกนี้ส่วนมาก มีแต่คิดจะเอา ไม่ค่อยคิดจะให้ เมื่อเป็นอย่างนี้ มนุษย์จึงไม่ต่างกับนกกาเท่าไร เพราะนกกาตื่นเช้าขึ้นมามันก็ร้องจ๊อกแจ๊ก ๆ เพื่อชวนกันไปหากิน พูด่าง ๆ มันชวนกันจะไปเอา ไม่ใช่ชวนกันจะไปให้ เพราะฉะนั้น ถ้าไม่ระมัดระวังตัวให้ดี พฤติกรรมของมนุษย์ก็เป็นเหมือนอย่างกับสัตว์นั่นเอง

2. เรื่องวินัย มนุษย์ส่วนมากมักไม่ค่อยมีวินัย คือ มีนิสัยเอาแต่ใจตัวเองเป็นใหญ่ ไม่ใช่ มีนิสัยรักวินัย หรือนิสัยเคร่งครัดต่อวินัย จึงทำให้เป็นที่มาแห่งการกระทบกระทั่งกัน

3. เรื่องความเคารพ สาเหตุที่ทำให้มนุษย์เกิดความแตกแยกอีกประการหนึ่งก็คือ การขาดความเคารพ ขาดความเกรงอกเกรงใจ การจับถูกหายาก มีแต่คอยจ้องจะจับผิดกันทั้งนั้น ในการดำเนินงานของกลุ่มชุมชน หากขาดความสามัคคีในการดำเนินการ ความล้มเหลวของกลุ่มดังกล่าวย่อมเกิดขึ้น

การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐ

ในการดำเนินงานของชุมชน มีแนวทางการดำเนินงานแบบเรียบง่ายตามวิถีชาวบ้าน บางครั้งก่อให้เกิดความเสียหายของข้อมูล ที่ยังขาดการพัฒนาการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ มีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับกับภายนอก หากได้รับการสนับสนุนการพัฒนาอย่างถูกต้อง ตรงความต้องการของชุมชน ก็จะนำมาสู่การพัฒนาแบบยั่งยืนของชุมชน

ความหมายการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐ มีผู้สนใจทำการศึกษาความหมาย การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐ ดังนี้ ทศนีย์ ลักษณะภิชนัชช (2548, หน้า 17) ให้ความหมาย การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐว่า หมายถึง การสนับสนุน แนะนำ ช่วยเหลือทางด้าน สังคม วัสดุ สิ่งของ ข้อมูล รวมทั้งข้อมูลข่าวสารจากบุคคลที่อยู่ในสังคม ที่ทำงาน โดยขึ้นอยู่กับผู้บังคับบัญชา และบุคคลในครอบครัวซึ่งเป็นการให้ความรัก ความเอื้ออาทร ความห่วงใย ต่อมา วัฒนา สุกัณศีล (2552, หน้า 34) ได้ให้ความหมายของการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐ หมายถึง การที่ได้รับความเอาใจใส่ ได้รับการยกย่องมีความผูกพันซึ่งกันและกัน มีการให้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ เช่น การให้ข้อมูลข่าวสาร การให้สิ่งของ การสนับสนุนทางสังคมจะส่งผลต่อการดำเนินงานของกลุ่ม ตลอดจน ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์ (2556, หน้า 16) ได้กล่าวว่า การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐ หมายถึง การสนับสนุนช่วยเหลือทั้งทางด้าน วัสดุ สิ่งของ ข้อมูล ข่าวสารที่บุคคลจะได้รับจากเจ้าหน้าที่

House (1981, p. 75) และ Cohen and Wills (1985, p. 69) กล่าวว่า การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐ เป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับผู้บังคับบัญชา ผู้มีอำนาจ ในการสนับสนุน ด้านความคิด การตัดสินใจซึ่งเกิดจากการยอมรับนับถือซึ่งจะมีการแสดงออกในด้านการให้ความช่วยเหลือ คำแนะนำ ข้อมูล วัสดุสิ่งของ หรือบริการต่าง ๆ ตลอดจนการให้ข้อมูลป้อนกลับ

และข้อมูลเพื่อการเรียนรู้และการประเมินตนเอง

สรุปได้ว่า การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐ หมายถึง การที่บุคคลมีความพึงพอใจจากการได้รับความช่วยเหลือ เกื้อกูล ในด้านอารมณ์ จิตใจ ด้านสิ่งของ และด้านความรู้ ความสามารถต่างๆที่มีความจำเป็นต่อตนเอง

ประเภทของการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐ มีนักวิชาการทำการศึกษา คือ Thoits (1982, p. 147), Jacobson and Margolin (1986, p. 47) และ Barrera and Ainley (1983, p. 133) กล่าวว่า การประเภทการสนับสนุนให้ความช่วยเหลือที่ได้รับจากเจ้าหน้าที่รัฐแก่บุคคล จะอยู่ในด้านเงิน วัสดุอื่น ๆ ที่อยู่อาศัย และการให้ปัจจัยจำเป็นในการดำรงชีวิต ได้แก่ ให้ความช่วยเหลือ ด้านการประกอบอาชีพ ให้คำแนะนำข้อมูล และข่าวสารต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ ให้ข้อมูลย้อนกลับ ในสิ่งที่ได้กระทำ เพื่อให้บุคคลได้ปรับปรุงแก้ไขหรือได้รับกำลังใจในสิ่งที่ได้ทำแล้ว และเสริมสร้างโอกาสให้บุคคลมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น

สมจิต หนูเจริญกุล (2556, หน้า 13) ได้แบ่งประเภทของการสนับสนุนออกเป็น 3 ชนิด คือ (1) การช่วยเหลือโดยการให้ข้อมูลข่าวสาร (2) การให้ความช่วยเหลือด้านความมั่นใจ (3) การให้ความช่วยเหลือโดยตรงหรือการให้สิ่งของหรือการให้บริการ

Kaplan et al. (1993, p. 50) ได้แบ่งการสนับสนุนออกเป็น 2 ชนิด คือ

1. การสนับสนุนที่เป็นรูปธรรม (Tangible support) ซึ่งอาจอยู่ในรูปของการช่วยเหลือด้านการเงินหรือการช่วยเหลือด้านร่างกาย
2. การสนับสนุนที่เป็นนามธรรม (Intangible support) อยู่ในรูปของการให้กำลังใจ ความรัก และความอบอุ่นทางอารมณ์

จากข้างต้น ความสำเร็จของกลุ่มชุมชนส่วนหนึ่งย่อมมาจากการได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐในด้านความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และอื่น ๆ ที่มีความจำเป็นต่อการบริหารจัดการ กลุ่มชุมชนตามเป้าหมายของกลุ่มที่วางไว้

การบริหารของกลุ่มชุมชนกับการพัฒนา

การบริหารการพัฒนาเป็นกระบวนการของความเคลื่อนไหว จากสภาพการณ์หนึ่งไปสู่เป้าหมายใดเป้าหมายหนึ่ง ซึ่งอาจจะเป็นจากสภาพด้อยปัญหาไปสู่สภาพกำลังพัฒนาและจากสภาพกำลังพัฒนาไปสู่สภาพการพัฒนาแล้ว และเป้าหมายสุดท้าย คือ การพัฒนาประเทศ เพื่อลดความทุกข์ยากของคน ทั้งที่อยู่ในองค์กรและนอกองค์กรของรัฐบาล โดยแบ่งปันความสุข และความทุกข์ทั้งด้านการบริหาร เศรษฐกิจ สังคม การเมือง เพื่อให้ประชาชนในชาติมีความมั่งคั่ง เสมอภาค มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยองค์ประกอบหลักการบริหารการพัฒนา คือการพัฒนา โครงสร้าง กระบวนการเทคโนโลยีและพฤติกรรมให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทั้งภายใน

และภายนอก ซึ่งระบบการบริหาร การพัฒนามุ่งที่จะเพิ่มสมรรถนะของระบบราชการให้สามารถสนองตอบภารกิจของการบริหารเพื่อการพัฒนาโดยส่วนรวมและตรงตามความต้องการของชุมชนและประชาชนด้วย

สภาพแวดล้อมการบริหารการพัฒนา ตามแนวความคิดของ Fred (1964, p. 206) สามารถแบ่งสิ่งแวดล้อมการบริหารการพัฒนาได้ 3 ประเภท คือ (1) สภาพแวดล้อมทางการบริหาร การพัฒนาจากภายนอกประเทศ อันได้แก่ ประชากร เทคโนโลยีและชีวภาพสิ่งประดิษฐ์คิดค้นทางสังคม และอุดมการณ์ (2) สภาพแวดล้อมการบริหารการพัฒนาภายในประเทศ ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ (3) สภาพแวดล้อมทางการบริหารการพัฒนาภายในองค์กร ซึ่งรวมถึงปฏิภนได้ตอบหรือความขัดแย้งระหว่างองค์กร และของบุคคลในองค์กร และความขัดแย้งระหว่างความคาดหวังขององค์กรและความต้องการของบุคคล ทั้งนี้รวมทั้งสถานการณ์ต่าง ๆ ภายในองค์กรด้วย

การบริหารงานในประเทศที่กำลังพัฒนาจะมีรูปแบบที่เน้นจากคติที่มุ่งความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง และคติที่มุ่งถึงประสิทธิภาพของการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน มาเป็นคติที่มุ่งการพัฒนาประเทศเป็นส่วนใหญ่ โดยจะให้ความสำคัญกับความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และการบริหารงานเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกันมากขึ้น ซึ่งจะมีกระบวนการการพัฒนาประเทศ ดังนี้ Albert (1986, p. 336) ได้อธิบายถึงกระบวนการพัฒนาประเทศควรมีขั้นตอน 6 ขั้นตอน คือ (1) สำรวจสภาพหรือสำรวจความต้องการในการพัฒนาประเทศ (2) การกำหนดวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของการพัฒนา (3) การกำหนดนโยบายในการพัฒนา (4) การวางแผนพัฒนา โดยนำทั้งวัตถุประสงค์และนโยบายของการพัฒนามาเป็นหลัก (5) การนำแผนไปปฏิบัติ (6) การติดตามผลและประเมินผลของการปฏิบัติตามแผนพัฒนา เป็นต้น

ในการบริหารการพัฒนาถือเป็นสิ่งสำคัญในการนำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดความเป็นรูปธรรมในการพัฒนามากขึ้น หากมีรูปแบบหรือกระบวนการบริหารพัฒนาที่มีความเหมาะสมกับกลุ่ม องค์กร หรือประเทศแล้ว ความสำเร็จย่อมเกิดขึ้นกับกลุ่ม องค์กรหรือประเทศนั้นด้วย

เกณฑ์การจัดหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงของกระทรวงมหาดไทย

กรมการพัฒนาชุมชนมีภารกิจเกี่ยวกับการส่งเสริมความรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชน ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้มีความมั่นคงและมีเสถียรภาพ โดยสนับสนุนให้มีการจัดทำและใช้ประโยชน์จากข้อมูล จัดทำยุทธศาสตร์ชุมชน ตลอดจนการฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาชุมชน และเป็นการพัฒนาระบบและกลไกในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ การจัดการความรู้ การอาชีพ การออมและการบริหารจัดการ

เงินทุนชุมชนเพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถของชุมชน ผู้นำชุมชน องค์กรชุมชนและเครือข่าย องค์กรชุมชน บริหารจัดการให้ชุมชนเข้มแข็ง โดยการจัดทำหมู่บ้านเศรษฐกิจต้นแบบ โดยมีกระบวนการ ดังนี้

เกณฑ์การจัดหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงของกระทรวงมหาดไทย

มีกระบวนการการดำเนินการจัดเป็น 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย

ขั้นที่ 1 การประเมินและการแยกประเภทหมู่บ้านหรือชุมชน

1. การพัฒนาหมู่บ้านจะดำเนินในหมู่บ้านตามประกาศของกระทรวงมหาดไทย ใช้ฐานข้อมูลกรมการปกครอง พ.ศ. 2549 จำนวน 74,435 หมู่บ้าน ตามสภาพภูมิสังคมของแต่ละหมู่บ้าน โดยการประสานพลังการพัฒนาจากภายในชุมชน (Outside-in) โดยกระบวนการแผนชุมชน และพลังการส่งเสริม สนับสนุน ของหน่วยงานจากภายนอก ในการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างการเรียนรู้และพัฒนาทักษะชีวิตของชุมชน

2. ส่งเสริมหมู่บ้านหรือชุมชน ให้มีวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยหลักการมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนเป็นผู้ดำเนินการพัฒนาเพื่อตนเอง ตามแนวคิดประชาชนเป็นศูนย์กลางด้วยการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริง

3. ส่งเสริมหมู่บ้านหรือชุมชนเพื่อยกระดับเป็นแหล่งเรียนรู้ ในหมู่บ้านที่มีการดำเนินการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพิ่มความสามารถของครอบครัวที่ดำเนินการให้สามารถถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ กำหนดเป็นจุดเรียนรู้ในหมู่บ้าน และทำให้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ด้วยการมีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชนเพื่อจัดกิจกรรมให้การเรียนรู้ร่วมกันของคนในหมู่บ้านหรือผู้สนใจจากภายนอกชุมชนซึ่งได้ดำเนินการส่งเสริมให้หมู่บ้านเป็นแหล่งเรียนรู้ได้

4. การดำเนินการส่งเสริมการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คำนึงถึงอัตลักษณ์และภูมิสังคมของแต่ละชุมชน เพื่อการใช้วิธีการในการส่งเสริมที่แตกต่างกัน ดังนั้นเพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติผู้ทำหน้าที่ส่งเสริมการพัฒนาจึงต้องพิจารณาและศึกษาสภาพชุมชนเพื่อเตรียมความพร้อมให้เข้าใจ เพื่อเลือกวิธีการเข้าถึง เพื่อการพัฒนาที่สัมฤทธิ์ผล

ขั้นที่ 2 การคัดเลือกหมู่บ้านหรือชุมชน เป็นพื้นที่เป้าหมายในการพัฒนาเป็นหมู่บ้านพัฒนาตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ

1. การประเมินหมู่บ้าน/ชุมชน ที่มีวิถีชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อแยกระดับหมู่บ้านตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้เกณฑ์ชีวิตของกระทรวงมหาดไทย 4 ด้าน 23 ตัวชี้วัด เป็นเกณฑ์ในการประเมินและพิจารณาแยกประเภท จัดระดับหมู่บ้าน

2. สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดจัดทำบัญชีหมู่บ้านเป้าหมาย โดยการนำผลการประเมินหมู่บ้าน มาจัดประเภทของแต่ละหมู่บ้าน เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงขั้นพื้นฐาน คือหมู่บ้านที่ผ่านเกณฑ์ เป็นหมู่บ้าน ระดับ “พออยู่ พอกิน” และขั้นก้าวหน้า คือ หมู่บ้านที่ผ่านเกณฑ์ เป็นหมู่บ้าน ระดับ “อยู่ดี กินดี” และระดับ “มีงมี ศรีสุข” ซึ่งทั้ง 3 ระดับนี้ สามารถพัฒนาไปได้เฉพาะระดับของตนเอง ไม่จำเป็นต้องพัฒนาเป็นลำดับหรือขั้นต่อกันไป

3. การตรวจสอบผลการประเมินหมู่บ้านและชุมชน และจัดเรียงลำดับ เมื่อกำหนดหมู่บ้านเป้าหมาย โดยสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนำเสนอผลการประเมินให้ศูนย์อำนวยการปฏิบัติการจัดความยากจนและพัฒนาชนบทตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจังหวัด (ศจพ.จ.) พิจารณาตรวจสอบและจัดลำดับหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านพัฒนาแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในแต่ละระดับของจังหวัด

ขั้นที่ 3 การพัฒนาขยายผลวิถีชีวิตประชาชนตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เมื่อกำหนดหมู่บ้านในแต่ละระดับของจังหวัดแล้ว เพื่อให้เกิดการพัฒนาให้เป็นหมู่บ้านพัฒนาตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ จึงต้องมีกิจกรรมเพื่อเพิ่มความสามารถของประชาชน และศักยภาพของชุมชน คือ

1. การเพิ่มศักยภาพ ของแกนนำชุมชน ให้มีความสามารถในการขับเคลื่อนการพัฒนาหมู่บ้านหรือชุมชน ได้ด้วยตนเอง

2. การพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ตามเป้าหมายในการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ แยกเป็นหมู่บ้านระดับ “พออยู่ พอกิน” หมู่บ้านระดับ “อยู่ดี กินดี” และหมู่บ้านระดับ “มีงมี ศรีสุข” มุ่งหมายให้ประชาชนในหมู่บ้านน้อมนำแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เป็นวิถีชีวิตของชุมชน

ขั้นที่ 4 การยกย่องและเชิดชูเกียรติ

1. การประกาศหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ด้วยคณะกรรมการประเมินผลหลังการพัฒนาหมู่บ้าน ด้วยเกณฑ์การประเมินผลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบของกระทรวงมหาดไทย (พิจารณาเกณฑ์การเป็นหมู่บ้านต้นแบบเพิ่มเพื่อให้เห็นเด่นชัด เช่น ความยั่งยืนของผลการพัฒนา ความสามารถในการบริหารจัดการชุมชน ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ของหมู่บ้าน เป็นต้น ทั้งนี้ จังหวัดสามารถเพิ่มเติมตัวชี้วัดได้ เพื่อความเหมาะสมของพื้นที่เพื่อแยกหมู่บ้านต้นแบบให้เห็น โดดเด่นต่างจากหมู่บ้านทั่วไป) ตรวจสอบและประกาศความสำเร็จของการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ

2. สนับสนุนให้เข้าสู่กระบวนการ การประกวดผลงานตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

(กปร.) เพื่อรับรางวัลด้วยพระราชทานพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ด้วยการสนับสนุนให้บุคคล/ชุมชน เข้าสู่กระบวนการประกวดดังกล่าว

3. หมู่บ้านหรือชุมชนดำเนินการขับเคลื่อนการพัฒนาต่อเนื่องเพื่อให้หมู่บ้านหรือชุมชนและประชาชนมีวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงอย่างมีความสุข และพร้อมที่จะเป็นแหล่งวิชาการให้การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาให้กับหมู่บ้านหรือชุมชนอื่น ๆ ต่อไป

กระบวนการในการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ

กระบวนการในการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ มีวัตถุประสงค์ของการประเมิน ดังนี้

1. เพื่อใช้ผลการประเมิน ๑ เป็นเครื่องมือในการพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนในแต่ละหมู่บ้าน/ชุมชน ทั่วประเทศและให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ใช้ประโยชน์จากข้อมูลในการวางแผนการติดตามและพัฒนาหมู่บ้านตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
 2. เพื่อใช้ผลการประเมิน ๑ ในการจำแนกระดับการพัฒนาของหมู่บ้าน/ชุมชน
 3. เพื่อประเมินให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ
- แนวทางและขั้นตอนการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 กระบวนการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ

1. กลไกบริหารการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

กลไกในกระบวนการประเมินหมู่บ้านในแต่ละระดับ ตั้งแต่หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด อาจใช้ศูนย์ปฏิบัติการจัดการความยากจนและพัฒนาชนบทตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในระดับ จังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน หรือตามที่แต่ละจังหวัดพิจารณาดำเนินการแต่งตั้ง

2. การเตรียมความพร้อมก่อนการประเมินหมู่บ้าน

2.1 กรม ฯ จัดทำคู่มือ คำอธิบายตัวชี้วัด วิธีการ ขั้นตอน การประเมิน

2.2 การสร้างความเข้าใจแก่ผู้ประเมินในทุกกระดับ จังหวัด อำเภอ

2.3 จังหวัดจัดทำแผนปฏิบัติการ เพื่อให้การส่งเสริม สนับสนุนการประเมินหมู่บ้าน ฯ

ติดตาม ตรวจสอบรับรอง

2.4 คณะทำงานระดับ อำเภอ ระดับตำบล ระดับหมู่บ้าน ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการของจังหวัด

2.5 ห้วงระยะเวลาของการประเมิน ให้ประเมินผลการดำเนินงานของหมู่บ้าน ดังนี้

2.5.1 ประเมินเบื้องต้นเพื่อจัดระดับหมู่บ้านเป็น 3 ระดับ ประมาณเดือน เมษายน- พฤษภาคม

2.5.2 ประเมินหมู่บ้านเพื่อเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ดำเนินการ ตรวจสอบ/ รับรองและประกาศผลเป็นหมู่บ้านต้นแบบ ประมาณวันที่ 1-15 สิงหาคม สำหรับในปีต่อไปให้ดำเนินการประเมินหมู่บ้านตามห้วงเวลาของการจัดเก็บข้อมูล จปฐ.

3. การประเมินหมู่บ้านและการจัดทำทะเบียนข้อมูลหมู่บ้าน

3.1 ระดับหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำชุมชน สมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิ ร่วมเวทีประชาคมในการให้ข้อมูลตามแบบประเมินหมู่บ้าน ฯ

3.2 ระดับตำบล คณะทำงาน ฯ ผู้ดำเนินการจัดเก็บข้อมูลการประเมินหมู่บ้าน ฯ บันทึกข้อมูลการพัฒนาของหมู่บ้าน โดยใช้เวทีประชาคม เพื่อให้ผู้บริหารท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตรวจสอบ ยืนยันความครบถ้วน ถูกต้องข้อมูลของหมู่บ้าน ฯ

3.3 ระดับอำเภอ คณะทำงาน ฯ พิจารณาตรวจสอบการประเมินหมู่บ้าน ของแต่ละตำบล และจัดทำทะเบียนข้อมูลหมู่บ้าน ฯ ส่งจังหวัด

3.4 ระดับจังหวัด รวบรวมทะเบียนข้อมูลหมู่บ้าน ฯ ที่อำเภอประเมินแล้วเป็นระดับ 3 ระดับส่งข้อมูลให้กรมการพัฒนาชุมชน

4. การส่งเสริมพัฒนาหมู่บ้าน

4.1 หมู่บ้าน ดำเนินการพัฒนาหมู่บ้าน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เรียนรู้ ด้วยการปฏิบัติจริงโดยมีเป้าหมายการพัฒนาตามเกณฑ์ประเมิน 6 ด้าน 12 ตัวชี้วัด

4.2 ตำบล ให้การสนับสนุนประสานพลังงานภายในชุมชน จากภายในชุมชน และภายนอกชุมชน

4.3 อำเภอ ดำเนินการส่งเสริม สนับสนุน กระบวนการเรียนรู้ และประสาน การพัฒนากับหน่วยงาน

4.4 จังหวัด สนับสนุนประสานการพัฒนาหน่วยงาน และติดตามการพัฒนา หมู่บ้าน

5. การประกาศหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ

5.1 ระดับอำเภอพิจารณาคัดเลือกหมู่บ้านเพื่อเป็นต้นแบบ และจัดทำทะเบียนข้อมูล หมู่บ้านฯ ส่งจังหวัด

5.2 ระดับจังหวัด ตรวจสอบ รับรองหมู่บ้าน และประกาศเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจ พอเพียงต้นแบบ ส่งผลให้กรมการพัฒนาชุมชน

5.3 กรมการพัฒนาชุมชน รวบรวม สรุปผลของแต่ละจังหวัดเป็นภาพรวม ของประเทศ นำเสนอปลัดกระทรวงมหาดไทยเพื่อทราบและเผยแพร่ข้อมูลเพื่อใช้ประ โยชน์ต่อไป

เกณฑ์การจัดระดับหมู่บ้าน

ระดับพออยู่ พอกิน หมายถึง หมู่บ้านที่มีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับพออยู่พอกิน เงื่อนไข คือ ดำเนินการครบทั้ง 2 ข้อ

1. มีตัวชี้วัดผ่าน จำนวน 10-16 ตัวชี้วัด

2. ต้องผ่านตัวชี้วัดหลัก จำนวน 10 ตัวชี้วัด (ได้แก่ ตัวชี้วัดเฉพาะเครื่องหมายในข้อ 1, 2, 4, 8, 10, 13, 16, 17, 20, 21)

ระดับอยู่ดี กินดี หมายถึง หมู่บ้านที่มีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับอยู่ดี กินดี

เงื่อนไข คือ ดำเนินการครบทั้ง 2 ข้อ

1. มีตัวชี้วัดผ่าน จำนวน 17-22 ตัวชี้วัด

2. ต้องผ่านตัวชี้วัดหลัก จำนวน 17 ตัวชี้วัด (ได้แก่ ตัวชี้วัดที่มีเครื่องหมายในข้อ 1, 2, 3, 4, 5, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 16, 17, 19, 20, 21, 22)

ระดับมั่งมี ศรีสุข หมายถึง หมู่บ้านที่มีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับมั่งมี ศรีสุข ต้องผ่าน การประเมินครบ 4 ด้าน 23 ตัวชี้วัด หากหมู่บ้านใดไม่สามารถจัดระดับได้ จะอยู่ในระดับผ่านเกณฑ์ 6 x 2 เป็นหมู่บ้านที่มีวิถีชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเมื่อดำเนินการจัดระดับหมู่บ้านเศรษฐกิจ พอเพียงแล้ว ให้คณะกรรมการหมู่บ้าน/ ผู้นำชุมชนลงนามรับรอง และให้ผู้ร่วมประเมินหมู่บ้าน (ศูนย์ ศจพ. ตำบล) ลงนามรับรอง เพื่อส่งผลการประเมินให้อำเภอและจังหวัดดำเนินการ ตามกระบวนการประเมินต่อไป

ตัวชี้วัดสำหรับการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ

ตัวชี้วัดที่ 1 ด้านจิตใจและสังคม ประกอบด้วย 7 ตัวชี้วัด

1. มีความสามัคคีและความร่วมมือของคนในหมู่บ้าน
 - 1.1 การประชุม/ จัดเวทีประชาคมเพื่อแก้ไขปัญหาหรือเพื่อการพัฒนา
 - 1.2 คนในหมู่บ้าน/ ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้าน
2. มีข้อปฏิบัติของหมู่บ้านมีข้อตกลงร่วมกันเพื่อให้คนในหมู่บ้าน/ ชุมชนต้องปฏิบัติตามกฎปฏิบัติและ/ หรือข้อห้ามปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณีเพื่อให้เกิดความสงบสุข
3. มีกองทุนในรูปแบบสวัสดิการแก่สมาชิก
 - 3.1 หมู่บ้านมีกองทุนสวัสดิการแก่สมาชิกในชุมชน
 - 3.2 มีการจัดสวัสดิการภายในหมู่บ้าน/ ชุมชนที่ยากจน ด้อยโอกาสและคนที่ประสบปัญหา
4. ยึดมั่นในหลักการประชาธิปไตย คนในหมู่บ้าน/ ชุมชนมีความตื่นตัวและรู้จักรักษาลิทธิหน้าที่ และเสรีภาพทางการเมืองและในฐานะพลเมืองของประเทศ
5. มีคุณธรรม/ จริยธรรม หมู่บ้าน/ ชุมชนยึดมั่นในคุณธรรม/ จริยธรรมอันดีงามซึ่งคนในหมู่บ้าน/ ชุมชนประพฤติตนและปฏิบัติร่วมกันในการดำรงชีวิต
6. คนในชุมชน ชุมชนปลอดอบายมุข คนในหมู่บ้าน/ ชุมชนปฏิบัติตนเพื่อลดละเลิกอบายมุข โดยวิธีการต่าง ๆ หรือไม่เกี่ยวข้องกับอบายมุข
7. มีความเชื่อมั่นในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมู่บ้าน/ ชุมชนเรียนรู้ เข้าใจ และนำหลักการตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติเป็นแนวทางในการดำรงชีวิต

ตัวชี้วัดที่ 2 ด้านเศรษฐกิจ 5 ตัวชี้วัด

1. มีการจัดทำบัญชีครัวเรือน คนในครัวเรือนมีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของครัวเรือนเป็นประจำ
2. มีกิจกรรมลดรายจ่ายและสร้างรายได้ คนในหมู่บ้านมีการทำกิจกรรมเพื่อลดรายจ่ายในชีวิตประจำวัน และสามารถสร้างรายได้เพิ่มจากกิจกรรมดังกล่าวได้
3. มีการรวมกลุ่มพัฒนาอาชีพหลักของหมู่บ้าน คนในหมู่บ้านมีการเรียนรู้ ปรับปรุงและพัฒนาการประกอบอาชีพร่วมกันเป็นกลุ่มทั้งในด้านการผลิต การตลาด การจัดการ และเงินทุน เพื่อให้ได้ผลผลิตมากขึ้นและมีคุณภาพดีขึ้น
4. มีกิจกรรมการออมที่หลากหลาย หมู่บ้านมีการส่งเสริมให้คนในหมู่บ้านเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ต่าง ๆ และ/ หรือส่งเสริมกลุ่มออมทรัพย์ต่าง ๆ พัฒนารูปแบบการออมเงิน

ให้หลากหลาย (กลุ่มออมสัจจะ กองทุนหมู่บ้าน เยาวชน) เพื่อนำไปลงทุน

5. มีการดำเนินงานในรูปแบบวิสาหกิจชุมชนหรือกลุ่มที่มีการดำเนินงานในลักษณะเดียวกับรูปแบบวิสาหกิจชุมชน หมู่บ้านมีการจัดตั้งและบริหารจัดการกลุ่มในรูปแบบวิสาหกิจชุมชนหรือกลุ่มที่มีการดำเนินงานในลักษณะเดียวกับรูปแบบวิสาหกิจชุมชน

ตัวชี้วัดที่ 3 ด้านการเรียนรู้ประกอบด้วย 7 ตัวชี้วัด

1. มีข้อมูลของชุมชน มีกระบวนการจัดเก็บ รวบรวม วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ของชุมชน

2. มีการใช้ประโยชน์จากข้อมูลชุมชนและแผนชุมชน ใช้ข้อมูลของหมู่บ้าน ในกระบวนการจัดทำแผนชุมชน ซึ่งเป็นแผนที่แสดงถึงทิศทาง แนวทาง วิธีการแก้ไข ปัญหา และพัฒนาหมู่บ้าน

3. มีการค้นหาและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างคุณค่า หมู่บ้านมีกระบวนการสืบค้น รวบรวม จัดหมวดหมู่ และเรียนรู้จากความรู้หรือภูมิปัญญาดั้งเดิมที่มีอยู่ในท้องถิ่น และใช้ประโยชน์ เพื่อเพิ่มคุณค่าหรือมูลค่า

4. มีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ในชุมชน หมู่บ้านมีการจัดสถานที่สำหรับเป็นศูนย์เรียนรู้ ให้คนในและนอกหมู่บ้านได้ค้นคว้าหาความรู้ เรียนรู้ องค์กรความรู้ และใช้ความรู้ในการดำรงชีวิต

5. มีการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับศักยภาพของหมู่บ้าน/ ชุมชน

5.1 มีกิจกรรม การเรียนรู้ และถ่ายทอดเทคโนโลยีและวิทยาการใหม่ ๆ

โดยคนในชุมชนหรือนอกชุมชน

5.2 มีการนำไปใช้อย่างเหมาะสมและเกิดความคุ้มค่า

6. มีการสร้างเครือข่ายภาคีการพัฒนา หมู่บ้านมีกระบวนการเชื่อมโยงเครือข่าย ในระดับกลุ่มและ/ หรือระดับหมู่บ้านเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลข่าวสาร ประสานงาน และทำกิจกรรมต่าง ๆ

7. มีการปฏิบัติตามหลักการของการพึ่งตนเอง คนในหมู่บ้าน “คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น”

ตัวชี้วัดที่ 4 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย 4 ตัวชี้วัด

1. มีจิตสำนึกของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้านมีการสร้างจิตสำนึกดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในหมู่บ้าน

2. มีกลุ่ม/ องค์กรด้านสิ่งแวดล้อม หมู่บ้านมีกลุ่ม/ องค์กรที่คนในหมู่บ้านร่วมกัน ทำกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย กับกลุ่ม/ องค์กรด้านสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ

3. มีการใช้พลังงานทดแทนที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของชุมชน หมู่บ้าน มีกระบวนการส่งเสริมให้คนในหมู่บ้านเรียนรู้ ทดลอง และเลือกใช้พลังงานทดแทนต่าง ๆ ที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและสภาพเศรษฐกิจ

4. มีการสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน มีกระบวนการเรียนรู้พัฒนาและจัดการการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดรายได้ อย่างยั่งยืน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาการสร้างควมยั่งยืนให้แก่หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ระดับมั่งมีศรีสุขในเขตภาคเหนือ ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ที่มีการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์จากเจ้าหน้าที่รัฐ ผู้นำชุมชน และจากการสนทนากลุ่มจากสมาชิกกลุ่มและประชาชน โดยผู้วิจัยสามารถอธิบายวิธีดำเนินการวิจัยได้ ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มประชากร คือ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ระดับมั่งมีศรีสุขโดยการจัดระดับของกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ในปี พ.ศ. 2554 จำนวน 38,362 หมู่บ้าน (ตารางที่ 1) แล้วต่อมาไม่ได้รับระดับมั่งมีศรีสุขต่อเนื่องกัน 2 ปี ซึ่งภาคเหนือมีจำนวนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงจำนวนมากที่สุด คือ 3,420 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 55.87 (ตารางที่ 2) และมีจำนวนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุขลดน้อยลง (ตารางที่ 4) และจากจำนวนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงทั้งสิ้น จำนวน 178 หมู่บ้าน ผู้วิจัยได้พิจารณาเกณฑ์ในการคัดเลือกที่ประกอบด้วย ขนาดของจังหวัด จำนวนประชากร งบประมาณ สภาพภูมิประเทศ และกิจกรรมที่มีความใกล้เคียงกันได้ 4 จังหวัด 8 หมู่บ้าน คือ

1. แม่ฮ่องสอน มีทั้งหมด 7 อำเภอ ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกมา 2 อำเภอ คือ
 - 1.1 บ้านป่าฝาง ตำบลปอน อำเภอขุนยวม
 - 1.2 บ้านแม่ปิง ตำบลแม่ฮี้ อำเภอปาย
2. ตาก มีทั้งหมด 9 อำเภอ ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกมา 2 อำเภอ คือ
 - 2.1 บ้านประดาง ตำบลประดาง อำเภอวังเจ้า
 - 2.2 บ้านสามเงา ตำบลสามเงา อำเภอสามเงา
3. น่าน มีทั้งหมด 15 อำเภอ ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกมา 2 อำเภอ คือ
 - 3.1 บ้านเป่า ตำบลบ้านฟ้า อำเภอบ้านหลวง
 - 3.2 บ้านดอนมูลพัฒนา ตำบลคู้ใต้ อำเภอเมือง
4. อุทัยธานี มีทั้งหมด 8 อำเภอ ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกมา 2 อำเภอ คือ
 - 4.1 บ้านปากคลอง ตำบลหนองเต่า อำเภอเมือง
 - 4.2 บ้านป่าคา ตำบลประจักษ์ อำเภอลานสัก

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยทำการเก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

กลุ่มที่ 1 เจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ คือ นักพัฒนาชุมชน นักวิชาการสถานีพัฒนาที่ดิน พัฒนาการอำเภอ และเกษตรอำเภอ

กลุ่มที่ 2 ผู้นำชุมชน คือ ผู้ที่มีอำนาจในการชักจูงสมาชิกให้ดำเนินการหรือไม่ดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียง คือ ผู้ใหญ่บ้าน และปราชญ์ชาวบ้าน

กลุ่มที่ 3 สมาชิกกลุ่มหรือประชาชน คือ ผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่มที่ดำเนินกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงหรือผู้บริโภคผลผลิตของกลุ่ม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์แบบปลายเปิด โดยใช้กรอบการสัมภาษณ์จากการรวบรวมข้อมูลด้านเอกสารและการลงพื้นที่ (ตารางที่ 6) เป็นกรอบการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย (1) วัตถุประสงค์การรวมกลุ่ม (2) กฎหรือกติกาของกลุ่ม (3) บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของกลุ่ม (4) ความพร้อมของผู้นำกลุ่ม (5) การระดมทุน (6) การมีส่วนร่วม (7) ธรรมเนียมกลุ่ม (8) การส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาการเรียนรู้ (9) การสร้างเครือข่าย (10) ความสามัคคี และ (11) การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐ โดยแบ่งแบบสอบถามเป็น 3 ประเภท คือ

1. แบบสัมภาษณ์สำหรับเจ้าหน้าที่รัฐ
2. แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้นำชุมชน
3. แบบสัมภาษณ์สำหรับสมาชิกกลุ่มและประชาชน

โดยแบบสัมภาษณ์มี 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ และส่วนที่ 2 การสร้างความยั่งยืนให้กับหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุขในเขตภาคเหนือ (แบบสัมภาษณ์คู่ในภาคผนวก)

การสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

เมื่อสร้างแบบสัมภาษณ์จากแนวคิด ทฤษฎี เอกสารที่เกี่ยวข้อง และจากการลงพื้นที่แล้ว ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ไปให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาความสอดคล้องของแบบสัมภาษณ์ มีจำนวน 3 ท่าน ดังนี้

1. ดร.ชอภวิทย์ ลับไพรี อธิการบดี เลขานุการ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
2. ดร.กิจจุฑา ไกรवास อาจารย์ประจำ วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา

3. รองศาสตราจารย์ ดร.ชินรัตน์ สมสืบ อาจารย์ประจำ วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา และมีงานเขียนหนังสือด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบท จากการตรวจสอบความสอดคล้องโดยผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยได้ทำการปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญและนำไปใช้ในการศึกษา

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้ศึกษาได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการต่าง ๆ ดังนี้

1. ศึกษาโดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลทุติยภูมิจากการศึกษาค้นคว้า รวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง

2. ศึกษาข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของรัฐและผู้นำชุมชน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างความยั่งยืน สภาพการณ์ สภาพปัญหา และข้อเสนอแนะของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุขในเขตภาคเหนือ โดยมีขั้นตอน ดังต่อไปนี้

2.1 ขอนหนังสือจากวิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา ถึงเจ้าหน้าที่ของรัฐและผู้นำชุมชน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุขในเขตภาคเหนือ ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรในการศึกษา เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และรายละเอียดการดำเนินการเก็บข้อมูล และขอความร่วมมือในการให้สัมภาษณ์ในครั้งนี้

2.2 มีกรนัดหมายขอเข้าพบและทำการสัมภาษณ์เพื่อ ได้มาของข้อมูลเชิงลึก แล้วทำการบันทึกผลการสัมภาษณ์ลงในแบบสัมภาษณ์และบันทึกเสียงลงในเครื่องบันทึกเสียงตามความเหมาะสม

2.3 เมื่อทำการสัมภาษณ์เสร็จเรียบร้อยครบถ้วนแล้ว นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ซึ่งบันทึกไว้ในแบบสัมภาษณ์หรือเครื่องบันทึกเสียงมาสรุปสาระสำคัญ หรือถอดความตามขอบเขตของเนื้อหาและตรวจสอบความสมบูรณ์เพื่อให้ได้เนื้อหาตรงตามขอบเขตของเนื้อหาที่กำหนดไว้

3. การศึกษาข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม (Focus group) โดยมีผู้เข้าร่วมในการสนทนากลุ่ม คือ สมาชิกกลุ่มหรือประชาชน ปราชญ์ชาวบ้าน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างความยั่งยืนและสภาพการณ์ของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุขในเขตภาคเหนือ ซึ่งผู้วิจัยประชากรในได้ทำการชี้แจงวัตถุประสงค์และรายละเอียดการดำเนินการเก็บข้อมูลและขอความร่วมมือในการสนทนากลุ่ม ตามขั้นตอน ดังนี้

3.1 ขอนหนังสือจากวิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา ถึงสมาชิกกลุ่มหรือประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างความยั่งยืนของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

ระดับมั่งมีศรีสุขในเขตภาคเหนือ ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรในการศึกษาเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ และรายละเอียดการดำเนินการเก็บข้อมูลและขอความร่วมมือในการให้สัมภาษณ์ในครั้งนี้

3.2 มีการนัดหมายการประชุมกลุ่มเพื่อได้มาของข้อมูล แล้วทำการบันทึกผลการสัมภาษณ์ลงในแบบสัมภาษณ์และบันทึกเสียงลงในเครื่องบันทึกเสียงตามความเหมาะสม

3.3 เมื่อทำการประชุมกลุ่มเสร็จเรียบร้อยแล้ว นำข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม ซึ่งบันทึกไว้ในเครื่องบันทึกเสียงมาสรุปสาระสำคัญหรือถอดความตามขอบเขตของเนื้อหาและตรวจสอบความสมบูรณ์เพื่อให้ได้เนื้อหาตรงตามขอบเขตของเนื้อหาที่กำหนดไว้

4. การศึกษาครั้งนี้ใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2556 ถึงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2558

การปกป้องสิทธิและทรัพย์สินทางปัญญา

1. การปกป้องสิทธิของผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จะครอบคลุมการไม่ละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม (Focus group) ทั้งนี้จะขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ รวมทั้งเรื่องของการใช้เครื่องบันทึกเสียง หรือจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรหรือเรื่องของการถ่ายภาพสถานที่ประกอบการทำวิจัย ผู้ศึกษาจะไม่เปิดเผยข้อมูลที่ผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม (Focus group) ไม่ต้องการหรือไม่ได้รับอนุญาตให้ทำการเผยแพร่ นอกจากนี้ผู้ศึกษาจะทำการเก็บรักษาข้อมูลที่มีผลกระทบทั้งทางตรงทางอ้อมต่อให้ผู้ให้ข้อมูล

2. การปกป้องทรัพย์สินทางปัญญา โดยผู้วิจัยจะทำการระบุแหล่งอ้างอิงข้อมูลซึ่งถือเป็นการให้เกียรติแก่เจ้าของข้อมูลนั้น ๆ การขออนุญาตเจ้าของข้อมูลก่อนอ้างอิง สำหรับกรณีข้อมูลที่นั้นอาจเป็นความลับหรือกรณีข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์อาจเป็นเทคนิคการบริหารในรูปแบบเฉพาะของเจ้าของข้อมูล (ผู้ให้ข้อมูล) ซึ่งข้อมูลนั้นอาจมีผลกระทบในเชิงระบบการดำเนินงานซึ่งหากจำเป็นต้องขออนุญาตหรือถ้าเจ้าของข้อมูลไม่อนุญาตจะทำการเก็บข้อมูลเป็นความลับ

การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล

การตรวจสอบคุณภาพของข้อมูล ผู้วิจัยยืนยันความเชื่อถือได้ (Reliability) ของข้อมูล ด้วยการตรวจสอบความถูกต้องจากเจ้าของข้อมูล โดยวิธีการอ่านข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม พร้อมทั้งแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม ทักท้วงหรือยอมรับข้อมูลที่ผู้วิจัยนำเสนอ

การวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับการศึกษาค้นคว้าด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ ซึ่งสามารถแจกแจงรายละเอียดได้ ดังนี้

ส่วนที่ 1 หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ได้แก่ เครื่องบันทึกเทป แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล 2 กลุ่ม คือ เจ้าหน้าที่ของรัฐและผู้นำชุมชน และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ของสมาชิกกลุ่ม หรือประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง หลังจากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล และทำการจัดระเบียบข้อมูล โดยการแยกข้อมูลตามประเด็นในการวิเคราะห์คือ การสร้างความยั่งยืนให้แก่หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุขในเขตภาคเหนือ

ส่วนที่ 2 นำข้อมูลทำการจัดระเบียบเสร็จแล้วมาถอดความ และทำการวิเคราะห์สรุปความข้อมูลตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา ตลอดจนมีการนำเสนอสรุปโดยใช้ตารางและแผนภาพประกอบ

ในบทนี้ได้นำเสนอวิธีการดำเนินการศึกษา โดยได้อธิบายถึงวิธีการศึกษาวิจัย ผู้ให้ข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูล ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล การปกป้องสิทธิ์และทรัพย์สินทางปัญญา การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ และสมมติฐานที่ผู้ศึกษาได้ตั้งไว้ เพื่อให้ให้เห็นภาพรวมของขั้นตอนในการวิจัย ที่ครอบคลุมทั้งกระบวนการวิจัย และเพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ในบทต่อไป

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การสร้างความยั่งยืนให้แก่หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุข ในเขตภาคเหนือ มุ่งศึกษาการสร้างความยั่งยืนและสภาพการณ์ของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ระดับมั่งมีศรีสุขในเขตภาคเหนือ ศึกษาสภาพปัญหาและข้อเสนอแนะการสร้างความยั่งยืนให้แก่หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุขในเขตภาคเหนือ โดยมีวิธีการดำเนินงานวิจัย ในเชิงคุณภาพ (Qualitative research) จากแนวทางการดำเนินการวิจัยที่กำหนดไว้ ผู้วิจัย ได้ดำเนินการเก็บข้อมูลตามขอบเขตด้านพื้นที่ตามที่ได้กำหนดไว้ในบทที่ 1 โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูล ตามที่ได้กำหนดไว้ในบทที่ 3 และนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (1) เจ้าหน้าที่ของรัฐ ที่เกี่ยวข้องกับสร้างความยั่งยืนให้แก่หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุข ได้แก่ พัฒนาการอำเภอ นักพัฒนาชุมชน เจ้าหน้าที่สถานีพัฒนาที่ดิน เกษตรอำเภอ (2) ผู้นำชุมชน คือ ผู้ใหญ่บ้าน และทำการสนทนากลุ่ม ตามประเด็นสำคัญที่กำหนดไว้ในกรอบแนวความคิดการวิจัย ซึ่งประกอบด้วย (1) วัตถุประสงค์การรวมกลุ่ม (2) กฎหรือกติกาของกลุ่ม (3) บทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบของกลุ่ม (4) ความพร้อมของผู้นำกลุ่ม (5) การระดมทุน (6) การมีส่วนร่วม (7) กรรมการกลุ่ม (8) การส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาการเรียนรู้ (9) การสร้างเครือข่าย (10) ความสามัคคี และ (11) การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐ เป็นกรอบในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ในการนำเสนอในส่วนนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดลำดับของข้อมูลที่น่าเสนอไว้ ดังนี้

1. บทสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งประกอบด้วย พัฒนาการอำเภอ นักพัฒนาชุมชน เจ้าหน้าที่สถานีพัฒนาที่ดิน เกษตรอำเภอ
 2. บทสัมภาษณ์ของผู้นำชุมชน คือ ผู้ใหญ่บ้าน
 3. การสนทนากลุ่ม (Focus group) สมาชิกกลุ่ม ประชาชนและปราชญ์ชาวบ้าน
- โดยสภาพทั่วไปของชุมชนกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำศึกษาพื้นที่ที่ได้รับ การคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบระดับมั่งมีศรีสุข ไม่ต่อเนื่องในเขตภาคเหนือ จำนวน 4 จังหวัด 8 อำเภอ คือ (1) จังหวัดอุทัยธานี ประกอบด้วย บ้านปากคลอง ตำบลหนองเต่า อำเภอเมือง และบ้านป่าคา ตำบลประจักษ์ อำเภอลานสัก (2) จังหวัดตาก ประกอบด้วย บ้านประดาง ตำบลประดาง อำเภอวังเจ้า และบ้านสามเงา ตำบลสามเงา อำเภอสามเงา (3) จังหวัดแม่ฮ่องสอน ประกอบด้วย บ้านป่าฝาง ตำบลเมืองปอน อำเภอขุนยวม และบ้านแม่ปิง ตำบลแม่ฮี้ อำเภอปาย และ (4) จังหวัดน่าน ประกอบด้วยบ้านเป่า ตำบลบ้านฟ้า อำเภอบ้านหลวง และบ้านคอนมูลพัฒนา ตำบลคูใต้ อำเภอเมือง และจากการศึกษาทฤษฎีการสร้างความยั่งยืนให้แก่หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

ระดับมั่งมีศรีสุขของนักวิชาการและผู้วิจัยได้ทำการสรุปเป็นประเด็นการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มจำนวน 11 ประเด็น เพื่อใช้เป็นแนวทางการหาข้อมูลจาก 8 พื้นที่การศึกษา นำเสนอได้ ดังนี้

ประเด็นที่ 1 วัตถุประสงค์การจัดตั้งกลุ่มชุมชน

ตามหลักทฤษฎีทั่วไป การกำหนดวัตถุประสงค์การดำเนินงานของกลุ่มชุมชนต้องมีความชัดเจน และสร้างความเข้าใจของสมาชิกกลุ่มชุมชนไปทิศทางเดียวกัน โดยสมาชิกกลุ่มชุมชนต้องมีความสนใจและมีการรวมตัวพูดคุยถกเถียงปัญหาของชุมชนเพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหา (ชนานันท์ มั่นธูภา, 2554) กลุ่มหรือสมาชิกกลุ่มชุมชนต้องมีการเรียนรู้ พยายามหาความรู้ หรือแลกเปลี่ยนกับผู้รู้ทั้งภายในและภายนอกชุมชน ในการค้นหาวิธีการแก้ไขปัญหา (ชุมพล พูลศิริ, 2550) โดยผสมผสานเป้าหมายของบุคคลและเป้าหมายองค์กรเข้าด้วยกัน ตลอดจนเน้นการมีส่วนร่วมและทำความเข้าใจในวัตถุประสงค์และนำไปปฏิบัติได้ในแนวทางเดียวกัน (สุภานันท์หะมีชัย, 2551) จากวัตถุประสงค์การจัดตั้งกลุ่มชุมชนที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยสามารถนำเสนอผลการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม ดังนี้

การสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐ

ผลจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของรัฐใน 8 พื้นที่ ครอบคลุม 4 จังหวัด ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดวัตถุประสงค์การจัดตั้งกลุ่มชุมชน พบว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐในทุกพื้นที่ของการศึกษาวิจัย มีกระบวนการกำหนดวัตถุประสงค์การรวมกลุ่มชุมชนจากนโยบายหรือยุทธศาสตร์จากผู้บริหารหรือกรรมการของหน่วยงานจากภาครัฐเป็นหลัก พร้อมทั้งมีการส่งเสริมการดำเนินงานการจัดตั้งกลุ่มชุมชนตามนโยบายหรือยุทธศาสตร์ที่กำหนด และมีการติดตามประเมินผลการดำเนินการจากการสอบถาม และแบบประเมินผลของโครงการ โดยผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างบทสัมภาษณ์ ดังนี้

“เป็นนโยบายจากท่านนายก ฯ ในการเพิ่มรายได้ ลดรายจ่ายของคนในชุมชน มีโครงการปฏิบัติการเพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอเสื่อด้วยต้นกก ที่เป็นการส่งเสริมกลุ่มอาชีพ และแก้ไขปัญหาความยากจนของประชาชนในท้องถิ่น ตลอดจนส่งเสริมให้กลุ่มสตรีมีรายได้เสริมจากการทอเสื่อด้วยต้นกก ในยามว่างจากการทำไร่ ทำนา และในพื้นที่นั้นมีภูมิปัญญาอยู่แล้ว มีวัสดุอยู่แล้ว นอกจากนี้ยังมีโครงการอื่น ๆ เช่น กลุ่มทำพริกแกง กลุ่มจักรสาน กลุ่มลูกประคบ กลุ่มแปรรูปจากเนื้อสัตว์” (ภาวินี นันทวงศ์, สัมภาษณ์, 22 พฤษภาคม 2558)

จากบทสัมภาษณ์ข้างต้น ที่มีการกำหนดวัตถุประสงค์การจัดตั้งกลุ่มตามนโยบายของผู้บริหารเป็นหลัก ซึ่งสมาชิกกลุ่มไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดวัตถุประสงค์การจัดตั้งกลุ่มชุมชนเลย สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของเกษตรกรอำเภอบ้านหลวงในการกำหนด

วัตถุประสงค์การจัดตั้งกลุ่มชุมชน ซึ่งเน้นแนวทางการพัฒนาของชุมชนต้องสอดคล้องกับนโยบายของกรม ฯ จากส่วนกลางเป็นหลัก ซึ่งสมาชิกกลุ่มชุมชนก็ไม่มีส่วนร่วมในการกำหนด วัตถุประสงค์การจัดตั้งกลุ่มเช่นกัน ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“ต้องสอดคล้องกับนโยบายของกรมส่งเสริม ฯ ที่เน้นการพัฒนาอาชีพเกษตรกร ยกคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนที่เป็นนโยบายมาจากส่วนกลางเพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติของเกษตรอำเภอ ทุกอำเภอ โดยการทำน้ำหมักชีวภาพ เช่น โครงการรณรงค์ขยายผลนวัตกรรมลดการใช้สารเคมี ในการกำจัดวัชพืชในพื้นที่ปลูกข้าวโพด โดยมีวิธีการลดการใช้สารเคมีกำจัดวัชพืชจากนายบรรจง ไชยรงค์ โดยการใช้ น้ำหมักชีวภาพ พด. 2 ผสมกับยาฆ่าหญ้าเล็กน้อยก็สามารถควบคุมวัชพืชได้ ประเมินจากสารเคมีผลเลือดของเกษตรกรหลังเข้าร่วม โครงการต้องมีการเจาะเลือดตรวจสารเคมีที่ลดลง ค่าสารเคมีกำจัดวัชพืชลดลง เกษตรกรผู้เข้าร่วม โครงการต้องมีบันทึกค่าใช้จ่ายประกอบ” (พิชญรัตน์ ดิฐภักดีคุณานนท์, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2558)

นอกจากนี้ ยังมีบทสัมภาษณ์ที่มีการสนับสนุนว่า การกำหนดวัตถุประสงค์การจัดตั้งกลุ่มชุมชนที่มีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของหน่วยงาน โดยที่สมาชิกกลุ่มไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดเลย ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“ตามยุทธศาสตร์กรมพัฒนาที่ดิน ในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน พึ่งพาตนเองได้ โดยการสร้างปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต เป็นนโยบายมาจากผู้บริหารหน่วยงานส่วนกลาง กิจกรรมสร้างความเข้มแข็งของหน่วยงาน โดยการสำรวจจัดทำแผนที่วางแผนการใช้ที่ดิน จัดทำระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ ติดตามการดำเนินงานจากการสอบถามชาวบ้าน พูดคุยถึงผลผลิตที่ได้” (ธีรศักดิ์ บุญมา, สัมภาษณ์, 29 พฤษภาคม 2558)

จากบทสัมภาษณ์ที่สรุปมาข้างต้น ผู้วิจัยพบข้อสังเกตที่สำคัญของวัตถุประสงค์การจัดตั้งกลุ่มชุมชน คือ มีลักษณะเป็นไปตามนโยบาย ยุทธศาสตร์ หรือผู้บริหารหน่วยงานเป็นผู้กำหนดเพียงด้านเดียว โดยขาดการมีส่วนร่วมจากสมาชิกกลุ่มในการกำหนดวัตถุประสงค์การจัดตั้งกลุ่มชุมชน เจ้าหน้าที่รัฐมีหน้าที่ในการกำหนดโครงการที่สอดคล้องกับนโยบายและยุทธศาสตร์ขึ้นมา และให้ชาวบ้านเป็นผู้ปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ที่หน่วยงานเป็นผู้กำหนด

การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ในประเด็นที่เกี่ยวกับวัตถุประสงค์การจัดตั้งกลุ่มชุมชน พบว่า โดยภาพรวมผู้นำชุมชนกับบทบาทการสร้างความรู้ความเข้าใจในการกำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่มชุมชน โดยจะเป็นผู้ทำหน้าที่เพียงถ่ายทอดข่าวสาร ที่รับมาจากเจ้าหน้าที่รัฐ ในการประชุมของจังหวัด ให้กับชาวบ้าน โดยใช้การประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน ซึ่งเป็นเวทีในการชี้แจงข้อมูลเกี่ยวกับวัตถุประสงค์การรวมกลุ่มชุมชนและกิจกรรมกลุ่มชุมชนกับลูกบ้าน

และมีการติดตามประเมินผลเฉพาะบางส่วนของกระบวนการกำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่มชุมชนเท่านั้น ดังการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“อธิบายให้ฟังในการประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน แม่หลวงจะเอาข่าวที่ไปประชุมกับทางกรมมาแจ้งให้ชาวบ้านทราบ มีประชุมเดือนละครั้ง ซึ่งแม่หลวงก็ปฏิบัติตามแผนของหน่วยงานภาครัฐ เขาให้ตั้งกลุ่มแม่บ้าน สร้างอาชีพให้แม่บ้านและจะมึงบฯ สนับสนุนแม่หลวงก็เอามาบอกกับชาวบ้าน ถ้าเขาไม่แจ้งมา แม่หลวงก็ไม่ได้ติดตามข้อมูลที่ผ่านมาจะแจ้งทางเรามาแล้วเราก็จะแจ้งทางกลุ่มต่อ เพื่อเตรียมข้อมูลในการติดตาม” (ละออง ใจเย็น, สัมภาษณ์, 3 มิถุนายน 2558)

สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนบ้านประดาง จังหวัดตาก ในการถ่ายทอดวัตถุประสงค์การจัดตั้งกลุ่มชุมชนจากหน่วยงานภาครัฐไปสู่ชาวบ้านด้วยวิธีการประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน มีดังนี้

“มีการประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน ก็จะทำการชี้แจงทำความเข้าใจกับชาวบ้าน ในการรวมกลุ่มชุมชนมีประโยชน์อย่างไร คืออย่างไรต่อกลุ่ม มีเงินทุนสนับสนุนกลุ่มของชุมชนด้วยที่สำคัญช่วยแก้ปัญหาหาค่าพืชผักตกต่ำ เช่น กลุ่มลำไย ข้าวไรซ์เบอร์รี่ ถ้าขายคนเดียวราคาต่ำชาวบ้านก็ต้องขาย แต่ถ้าเรารวมกลุ่มกำหนดราคามาตรฐาน เราก็จะได้ราคาดี คุ่มค่าขึ้นมาหน่อย การติดตามผลจากการประชุมประจำปีของแต่ละกลุ่มว่า สมาชิกกลุ่มมีปัญหาในการบริหาร บ้างหรือเปล่า มีกองทุนของกลุ่ม ตอนนี้เหลือเท่าไร เพิ่มขึ้นจากปีที่แล้วหรือเปล่า” (สัมกลิ่น มีสุข, สัมภาษณ์, 22 พฤษภาคม 2558)

สำหรับตัวอย่างบทสัมภาษณ์ของผู้ใหญ่บ้านปากคลอง จังหวัดอุทัยธานี ซึ่งชี้ให้เห็นว่าผู้นำชุมชนมีการชี้แจงถึงวัตถุประสงค์การจัดตั้งกลุ่มชุมชน มีการจัดทำเป็นระเบียบวาระการประชุม มีรายงานการประชุมทุกครั้ง และเปิดโอกาสให้ชาวบ้านที่มีเรื่องเร่งด่วนหรือมีปัญหาที่ให้เสนอในที่ประชุม ดังการให้สัมภาษณ์ของผู้ใหญ่บ้าน บ้านปากคลอง ดังนี้

“มีประชุมหมู่บ้านทุกวันที่ 4 ของทุกเดือน เวลา 17.00 น. มีการแจ้งข้อราชการให้ที่ประชุมทราบเกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่มชุมชน เขาสนับสนุนงบประมาณการรวมกลุ่มในชุมชน แต่ต้องมีจำนวนสมาชิก 20-25 คนขึ้นไป มีการจัดประชุม รายงานการประชุม มีกรรมการ ประธาน รองประธาน ในการดำเนินงาน” (สมนึก วราหะ, สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2558)

จากบทสัมภาษณ์ที่สรุปข้างต้น ผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์การจัดตั้งกลุ่มชุมชน โดยมีหน้าที่เพียงเป็นผู้ส่งข้อมูลข่าวสารจากหน่วยงานสู่ชาวบ้านในพื้นที่รับผิดชอบให้จัดตั้งกลุ่มชุมชนขึ้นมาตามหลักเกณฑ์ที่หน่วยงานกำหนด เช่น มีสมาชิกจำนวน 20-25 คนขึ้นไป มีการจัดประชุม รายงานการประชุม มีการกำหนดชื่อในตำแหน่ง

ประธาน รองประธาน กรรมการดำเนินงาน เป็นต้น

การสนทนากลุ่ม (Focus group)

สมาชิกกลุ่มชุมชนโดยส่วนใหญ่ ไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดวัตถุประสงค์การจัดตั้งกลุ่มชุมชน และมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนในวัตถุประสงค์การรวมกลุ่มชุมชน ทั้งนี้การรวมกลุ่มชุมชนตามที่สมาชิกกลุ่มชุมชนเข้าใจ คือ การจัดตั้งกลุ่มชุมชนขึ้นเพื่อรับงบประมาณสนับสนุน และปฏิบัติตามเงื่อนไขการจัดตั้งกลุ่มชุมชนที่หน่วยงานกำหนด อาทิ มีการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มที่ชัดเจน มีจำนวนสมาชิกกลุ่มที่แน่นอน สมาชิกกลุ่มจึงดำเนินการจับตั้งกลุ่มขึ้นมาเพื่อประสงค์รับเงินสนับสนุนจากหน่วยงาน ซึ่งจะสังเกตได้ว่าเริ่มแรกสมาชิกกลุ่มชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการจัดตั้งกลุ่มเอง ความรับผิดชอบต่อกลุ่มชุมชนก็ไม่ได้ได้รับความใส่ใจในการดำเนินการอย่างเต็มที่ ไม่ดำเนินการตามวัตถุประสงค์การรวมกลุ่มที่ตามที่รัฐกำหนด และไม่มีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานกลุ่มชุมชน จากข้อมูลการสนทนากลุ่ม (Focus group) ของสมาชิกกลุ่มชุมชน ต่อไปนี้

“ไม่ได้เข้าไปยุ่งเกี่ยวหรือร่วมกำหนดอะไรกับเขาเลย ไม่มีหนังสือไม่มีข่าวให้ไปร่วมกำหนด มารู้อีกทีตอนที่ผู้ใหญ่ ๆ ประชุมประจำเดือนว่า มีงบประมาณจำนวนหนึ่งให้ แต่ต้องตั้งกลุ่มขึ้นมาถึงจะได้ เข้าใจในวัตถุประสงค์การรวมกลุ่มว่าสร้างอาชีพให้ชาวบ้าน ให้เข้มแข็ง ไม่นอนเอาเปรียบจากนายทุน มันสนใจแรก ๆ นะ นาน ๆ มันก็ไม่สนใจกัน แรก ๆ มีเงินส่วนกลางของกองทุนหลายหมื่น เราก็คิดว่ามันดีนะ เขาสนับสนุนกองทุนมาด้วยเราก็ตั้งกลุ่มกันเลย เขาอยากได้หลักฐานอะไร รายชื่อสมาชิกกลุ่ม ภาพกิจกรรมกลุ่มบัญชีรายรับ-รายจ่ายของกลุ่ม เรามีหมด แรก ๆ สมาชิกสนใจ ให้ความร่วมมืออย่างดี พอหลัง ๆ คนโน้นส่ง คนนี้ไม่ส่ง คนนั้นทำมาก คนนี้ทำน้อย เริ่มมีปัญหาและเหมือนไม่ทำตามวัตถุประสงค์กลุ่ม อย่างกลุ่มขนมไทย วัตถุประสงค์เพื่อสืบทอดการทำขนมไทย เพิ่มรายได้ ช่วงแรก ๆ ก็มีการชี้แจงรายได้ ต้นทุน กำไร ต่อมาการชี้แจงบอกแค่ยอดรวมและปันผล สมาชิกกลุ่มแปลกใจว่าของขายดีแต่กำไรน้อยจัง ก็จะค่อย ๆ แยกกลุ่มไม่มาเข้าร่วม ไม่มีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานกลุ่มด้วย” (สมาชิกบ้านหนองเต่า, สนทนากลุ่ม, 9 พฤษภาคม 2558)

ตลอดจนสมาชิกกลุ่มชุมชนบ้านประดาง ก็เป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่ไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดวัตถุประสงค์การจัดตั้งกลุ่มชุมชน เพราะโดยปกติแล้ว สมาชิกกลุ่มมีการแยกกันเลี้ยงปลาตามบ้าน แต่พอมีงบประมาณสนับสนุนก็เกิดการรวมกลุ่มชุมชนขึ้น ดังการสนทนากลุ่ม (Focus group) จากสมาชิก ดังนี้

“ไม่มีส่วนในการกำหนด เพราะเราก็อยู่บ้านตลอด หลวงเขาคิดนี้ว่าจะว่าไป เขาให้งบมาช่วยสมาชิกกลุ่มเลี้ยงปลา ให้มีกองทุนหมุนเวียนในกลุ่ม เพราะลำพังต่างคนต่างทำ ต่างคนต่างเลี้ยง

ถึงเวลาก็จับขาย มีประธานกลุ่ม กรรมการกลุ่มเป็นผู้ดูแลเงินกลุ่ม ส่วนมากพวกสมาชิกกู้เงินกลุ่มไปใช้ ส่งลูกเรียนบ้าง ซื้อของใช้บ้าง แต่ก็มีซื้อสวิงเปลี่ยนกะชั่งนี้ะ ลูกบวบบ้าง ไม่ค่อยใช้ตามที่บอกหรือ (หัวเราะ) กรรมการไม่มีการติดตามหรือกว่าเอาไปใช้อะไร ตามแต่ถึงเวลาแล้วต้องเอามาส่ง” (สมาชิกบ้านประดาง, สนทนากลุ่ม, 23 พฤษภาคม 2558)

ทั้งนี้สมาชิกกลุ่มบ้านสามเงา ก็เป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่ไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดวัตถุประสงค์การตั้งกลุ่มชุมชนที่สอดคล้องกับสมาชิกกลุ่มบ้านประดาง และมีการจัดตั้งกลุ่มชุมชนตามที่ผู้ใหญ่บ้านแจ้งข่าวในที่ประชุมประจำเดือนว่า การจัดตั้งกลุ่มตามที่หน่วยงานรัฐกำหนดต้องมีหลักฐานครบถ้วนตามเกณฑ์กำหนดของการรวมกลุ่มชุมชน จึงจะได้งบประมาณในการสนับสนุน ดังการสนทนากลุ่ม (Focus group) จากสมาชิกกลุ่มชุมชนบ้านสามเงา ดังนี้

“ไม่ได้มีส่วนร่วมในการวัตถุประสงค์การจัดตั้งกลุ่ม ทำตามที่ผู้ใหญ่บ้านบอกในที่ประชุมว่า การรวมกลุ่มช่วยกำหนดราคาลำไยไม่ให้ถูกเอาเปรียบ ได้ราคาดี และมีงบประมาณสนับสนุนการตั้งกลุ่มด้วยกลุ่มละหมื่น ให้พวกชาวบ้านรวมกลุ่มมามีรายชื่อกลุ่ม มีการประชุมมีประธาน กรรมการ แล้วจดทะเบียนด้วย ถึงจะได้เงินทุนมาแล้วก็เอามาแบ่งให้สมาชิกกู้เอาไปทำบ้าน เอาไปส่งลูก เอาไปซื้อมือถือ ไม่ได้เอาไปใช้อย่างที่บอกในเอกสาร แต่ถึงเวลาก็ไปหา มาส่งตามกำหนดเวลาไม่มีการติดตามว่าเอาไปใช้ตามที่บอกหรือเปล่า และก็ไม่ได้ปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ของกลุ่ม เช่น ชาวบ้านร่วมกันกำหนดราคาลำไย แต่ใจไม่แข็งพอ พอมีพ่อค้าคนกลางมาเสนอราคาดี ไม่ปรึกษากลุ่มตัดสินใจขายเลย” (สมาชิกบ้านสามเงา, สนทนากลุ่ม, 27 พฤษภาคม 2558)

จากการสนทนากลุ่มข้างต้น สอดคล้องกับพื้นที่บ้านป่าฝาง ที่สมาชิกกลุ่มชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดวัตถุประสงค์การจัดตั้งกลุ่มชุมชน และมีความเข้าใจในวัตถุประสงค์การจัดตั้งกลุ่มชุมชนที่คลาดเคลื่อน และไม่มีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานของกลุ่มชุมชนด้วย ข้อมูลการสนทนากลุ่ม (Focus group) จากสมาชิกต่อไปนี้

“หลวงหรือทางอำเภอเป็นคนกำหนดมาให้ เรามีหน้าที่ทำตามที่เขา กำหนด เขาอยากให้ทำอะไรก็ทำถ้าเราสนใจหรือมีแรงที่จะทำได้ก็ทำไป บางทีเจ้าหน้าที่เขามาขอให้ทำให้ตั้งกลุ่ม ถ้าไม่ลำบากเราก็ช่วย เข้าใจว่าเป็นการรวมกลุ่มให้กู้ยืมเงินของสมาชิก ปกติเราก็แยกกันทำต่างคนต่างทำ พอแม่หลวงบอกว่ามีงบ ๔ สนับสนุนกลุ่ม ต้องมีหลักฐานอะไรบ้าง เราถึงช่วยกันเตรียมหลักฐานตั้งกลุ่มขึ้นมา เราก็ได้เงินสนับสนุนมาก่อน แบ่งให้สมาชิกกู้ และให้ส่งตามกำหนดเวลา ดอกเบี้ยการกู้ยืมก็แล้วแต่กลุ่ม ไม่เท่ากัน ส่วนมากคนในชุมชนก็เอาไปลงทุนประกอบอาชีพที่เหลือก็ปลูกบ้าน ทำหลังคา กลุ่มไหนที่ไม่มีการติดตาม กรรมการไม่แข็ง ก็ล้มไป บางกลุ่มยังมีเงินในบัญชีเช่นกลุ่ม จักรสาน ชาวบ้านเขาเลิกทำ ไปรับจ้างดีกว่า เพราะทำกระบุง

ใบหนึ่งทำสองถึงสามวัน บางคนห้าวัน ได้สามร้อย มันไม่ทันใช้ ไปรับจ้างเขาวันเดียว สามร้อยบาท ดีกว่า” (สมาชิกบ้านป่าฝาง, สนทนากลุ่ม, 4 มิถุนายน 2558)

จากการสนทนากลุ่มข้างต้น สมาชิกกลุ่มชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดวัตถุประสงค์การจัดตั้งกลุ่ม สมาชิกกลุ่มมีหน้าที่เพียงปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การจัดตั้งกลุ่มชุมชนที่หน่วยงานภาครัฐกำหนด และสมาชิกกลุ่มมีความประสงค์ในการได้รับเงินสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มชุมชนตลอดจนการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม ไม่มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาทำการติดตามประเมินผลการดำเนินกิจกรรมกลุ่มชุมชน

จากข้อมูลข้างต้นสามารถอธิบายประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์การจัดตั้งกลุ่มชุมชนได้ว่า เจ้าหน้าที่รัฐมีการกำหนดวัตถุประสงค์การจัดตั้งกลุ่มชุมชนโดยพิจารณาถึงความสอดคล้องกับนโยบาย ยุทธศาสตร์ และผู้บริหารหน่วยงานเป็นหลัก จากนั้นจึงทำการกำหนดเกณฑ์การจัดตั้งกลุ่มชุมชนขึ้น และทำการถ่ายทอดข้อมูลเกณฑ์การจัดตั้งกลุ่มชุมชนกับผู้นำชุมชน เพื่อแจ้งข้อมูลข่าวสารดังกล่าวให้กับชาวบ้านรับทราบและปฏิบัติตาม โดยผ่านกระบวนการประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน ถึงประโยชน์การจัดตั้งกลุ่มชุมชนว่ามีเงินสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มชุมชน โดยมีหลักฐานประกอบการจัดตั้งกลุ่มคือ รายชื่อสมาชิกกลุ่ม รายงานการประชุม ชื่อประธาน และกรรมการ อย่างไรก็ตามจากการสัมภาษณ์ พบว่า การกำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่มชุมชนยังขาดการมีส่วนร่วมหรือความสนใจจากสมาชิกกลุ่มชุมชนตั้งแต่เริ่มต้น

ในทางกลับกันสมาชิกกลุ่มชุมชนก็มีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนจากเจตนารมณ์ของการจัดตั้งกลุ่มชุมชน กล่าวคือ สมาชิกกลุ่มชุมชนมีความเข้าใจว่าการจัดตั้งกลุ่มชุมชนจะได้รับเงินสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มมาหมุนเวียนให้สมาชิกกลุ่มสามารถกู้ยืมได้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ตั้งข้อสังเกตที่สำคัญ คือ กลุ่มชุมชนอาจจะอยู่ในลักษณะการจัดตั้งขึ้น เพราะเนื่องด้วยความประสงค์เงินสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่ม จึงเกิดความสนใจในช่วงเริ่มต้นของการดำเนินกิจกรรมกลุ่มที่มีเงินทุนหมุนเวียน แต่เมื่อเงินทุนหมุนเวียนของกลุ่มชุมชนหมด การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มดังกล่าวก็อาจจะไม่ได้รับความสนใจจากสมาชิกกลุ่มชุมชนต่อไป

ประเด็นที่ 2 กฎหรือกติกาของกลุ่มชุมชน

การรวมกลุ่มชุมชนเป็นการสร้างความสัมพันธ์ในรูปแบบการทำกิจกรรมร่วมกัน ถือเป็นข้อบังคับให้สมาชิกกลุ่มชุมชนต้องปฏิบัติตาม เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข (สำนักงานแผนงานและงบประมาณ, 2548, หน้า 32) ทั้งนี้การกำหนดกฎหรือกติกาของกลุ่มชุมชน จากหลักการกำหนดกฎหรือกติกาของกลุ่มชุมชนต้องมาจากสมาชิกกลุ่ม และเป็นที่ยอมรับของสมาชิกกลุ่ม

ก็จะได้รับความร่วมมือในการดำเนินการจากสมาชิกกลุ่มชุมชน และสมาชิกกลุ่มก็จะมีส่วนร่วมติดตามประเมินผลโดยไม่ต้องบังคับ (อภิชาติ พันธเสน, 2554, หน้า 25) ผู้วิจัยได้ทำการลงพื้นที่เพื่อศึกษาการกำหนดกฎหรือกติกาของกลุ่มชุมชน สามารถนำเสนอข้อมูลได้ ดังนี้

การสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของรัฐ

การสร้างความเข้าใจในด้านกฎหรือกติกาของกลุ่มชุมชนของเจ้าหน้าที่รัฐ จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐ ไม่มีส่วนร่วมในการสร้างความรู้ความเข้าใจในกฎหรือกติกาของกลุ่มชุมชน และมองว่าเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของสมาชิกกลุ่มชุมชนหรือกรรมการกลุ่มชุมชนที่ต้องกำหนดขึ้นมาเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มชุมชนและสมาชิกกลุ่มชุมชนมากที่สุด โดยการให้สัมภาษณ์จากเจ้าหน้าที่รัฐ ดังต่อไปนี้

“ไม่มีหน้าที่ในการให้ความรู้ ความเข้าใจเรื่องกฎหรือกติการวมกลุ่มของชาวบ้าน เพราะไม่มีอยู่ในแผนการดำเนินการของหน่วยงานเรา เราก็ไม่สามารถดำเนินการตรงนี้ได้ การติดตามประเมินผลก็ควรได้รับจากสมาชิกกลุ่มเป็นหลักสมาชิกกลุ่มเขารู้ข้อมูลทุกอย่างของเราไม่มีหน้าที่ตรงนี้เลยไม่สามารถดำเนินการได้” (ศิริชัย บารมี, สัมภาษณ์, 6 พฤษภาคม 2558)

จากบทสัมภาษณ์ดังกล่าว ยังมีเจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่ทำการศึกษาที่อำเภอบ้านหลวง ที่ให้สัมภาษณ์สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันว่าการกำหนดกฎกติกาของกลุ่มชุมชน ไม่ได้อยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานจึงไม่สามารถทำหน้าที่ผลักดันหรือติดตามผลการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มชุมชน ดังการให้สัมภาษณ์ของพัฒนาการอำเภอบ้านหลวง ดังนี้

“ไม่มีหน้าที่รับผิดชอบตรงส่วนนี้ คงเป็นความรับผิดชอบของหน่วยงานอื่นในการให้ความรู้เรื่องนี้ ไม่มีส่วนในการผลักดัน ติดตาม เรื่องดังกล่าวมันเป็นความรับผิดชอบหน่วยงานอื่นเราจึงไม่มีเครื่องมือวัดหรือประเมินได้” (วิรพันธ์ การินไชย, สัมภาษณ์, 14 พฤษภาคม 2558)

ยังมีการสัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่รัฐที่ทำให้การสัมภาษณ์เป็นไปในทิศทางเดียวกับพัฒนาการอำเภอข้างต้น ที่ว่าการกำหนดกฎกติกาของกลุ่มชุมชน ไม่ได้อยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานจึงไม่สามารถทำหน้าที่ผลักดันหรือติดตามผลการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มชุมชน

ดังการให้สัมภาษณ์ของนักวิชาการเกษตรปฏิบัติการ สถานีพัฒนาที่ดิน จังหวัดแม่ฮ่องสอน ดังนี้

“ไม่มีความรับผิดชอบในการกำหนดและทำความเข้าใจในกฎหรือกติกาของกลุ่มชุมชนที่ตั้งขึ้นมา และไม่มีส่วนผลักดันการดำเนินการและการติดตามประเมินผล กติกาของกลุ่มชาวบ้าน” (ธีรศักดิ์ บุญมา, สัมภาษณ์, 29 พฤษภาคม 2558)

การให้สัมภาษณ์นักวิชาการเกษตรปฏิบัติการข้างต้นที่ว่า การกำหนดกฎกติกาของกลุ่มชุมชน ไม่ได้อยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานจึงไม่สามารถทำหน้าที่ผลักดันหรือติดตามผลการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มชุมชน มีความสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์

ของนักวิชาการเกษตรชำนาญการ สถานีพัฒนาที่ดิน จังหวัดตาก ดังนี้

“ไม่มีการให้ความรู้ ความเข้าใจในกฎหรือกติกาการตั้งกลุ่มชุมชน เพราะหน่วยงานเรา เน้นการพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพดินเป็นหลัก เราจะทำความเข้าใจในการพัฒนาดินให้เหมาะสมกับการเพาะปลูกมากกว่า ตรงนี้น่าจะเป็นหน้าที่ของกรรมการหรือหน่วยงานอื่นที่รับผิดชอบ” (ประพิน ชันชเลิศ, สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2558)

จากบทสัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่รัฐตั้งข้อความข้างต้น มีประเด็นที่น่าสนใจ ด้านการกำหนดกฎหรือกติกาของกลุ่มชุมชนว่า เจ้าหน้าที่รัฐมีการดำเนินงานตามหน้าที่ปรากฏในแผน หรือคำสั่งที่เป็นลายลักษณ์อักษรเพียงอย่างเดียว ซึ่งการกำหนดกฎกติกาของกลุ่มชุมชน ไม่ได้ปรากฏอยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานที่กำหนด จึงไม่สามารถทำหน้าที่ผลักดัน หรือติดตามผลการดำเนินงานของกลุ่มชุมชนได้ ตลอดจนขาดการบูรณาการหรือเชื่อมโยง หน่วยงานอื่นที่มีความสามารถมาให้ความรู้ความเข้าใจด้านกฎกติกาของกลุ่มชุมชน สมาชิกกลุ่มชุมชน จึงปฏิบัติตามความรู้ที่มีอยู่

การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

จากการศึกษาข้อมูลของผู้นำชุมชนในการส่งเสริมความรู้ด้านกฎหรือกติกาของกลุ่มชุมชน โดยภาพรวมผู้นำชุมชนมีบทบาทให้การสนับสนุนสมาชิกกลุ่มชุมชน โดยมีส่วนร่วมในการกำหนด กฎหรือกติกาของกลุ่มชุมชน การติดตามการดำเนินงานของกลุ่ม และมีวิธีการประเมินผล กิจกรรมของกลุ่มด้วย ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“สมาชิกกลุ่มแต่ละกลุ่มเป็นผู้เสนอกฎขึ้นมา กรรมการเป็นจะเป็นผู้พิจารณารับรอง ในที่ประชุม เราจะมีกรทบทวนในที่ประชุมประจำปีของแต่ละกลุ่ม ส่วนมากก็ยังคงเดิมเรื่องกฎ เขาไว้ ยังไม่ค่อยมีเปลี่ยนแปลงเท่าไร ปัญหายังไม่ค่อยมี เพราะกฎเดิมที่ใช้ก็ยังสามารถ” (สัมกลิ่น มีสุข, สัมภาษณ์, 22 พฤษภาคม 2558)

การให้สัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนบ้านสามเงา ในการส่งเสริมความรู้เรื่องกฎหรือกติกา กลุ่มชุมชน ซึ่งสมาชิกกลุ่มเป็นผู้เสนอกฎขึ้นมาจากการประชุม และกรรมการหรือสมาชิก กลุ่มชุมชนมีหน้าที่รับรองกฎหรือกติกาของกลุ่มชุมชน ดังกล่าวในที่ประชุม ดังการสัมภาษณ์ ของผู้ใหญ่บ้านสามเงา ดังต่อไปนี้

“สมาชิกกลุ่มเป็นผู้เสนอกฎขึ้นมาในที่ประชุมกลุ่ม และกรรมการกลุ่มจะสนับสนุน รับรองในที่ประชุม ให้นำไปปฏิบัติในแนวทางเดียวกัน เราจะมีกรทบทวนติดตามกันทุกปี ที่ประชุมประจำปีว่ากฎของกลุ่มที่มีต้องปรับหรือเพิ่มตรงไหน” (ลัดดา พรประภา, สัมภาษณ์, 26 พฤษภาคม 2558)

การให้สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนบ้านแม่ปิง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่ได้ให้การสนับสนุน การกำหนดกฎหรือกติกาของกลุ่มชุมชน โดยการให้สมาชิกกลุ่มชุมชนเสนอกฎหรือกติกาของกลุ่มชุมชน ในที่ประชุม และให้สมาชิกกลุ่มรับรองกฎหรือกติกาของกลุ่มที่เสนอตามความเห็นชอบของสมาชิก กลุ่มในที่ประชุม และมีการติดตามผลการดำเนินงานกิจกรรมของกลุ่มชุมชนเป็นประจำในแต่ละปี ในการประชุมประจำปีของหมู่บ้าน ดังการให้สัมภาษณ์ของผู้ใหญ่บ้านแม่ปิง จังหวัดแม่ฮ่องสอน นี้

“ให้ชาวบ้านเขากำหนดกฎกติกาส่วนรวมของกลุ่มในหมู่บ้านก็มีการกำหนดจาก กรรมการกลุ่ม แล้วให้สมาชิกรับรองในที่ประชุม สมาชิกก็ปฏิบัติตาม มีการติดตามกฎแต่ละข้อ ในที่ประชุมหมู่บ้านในแต่ละปีว่า กฎข้อไหนยังคงไว้หรือเปลี่ยนแปลงส่วนใดบ้าง และมีมติ ร่วมกัน” (เนตร พิโน, สัมภาษณ์, 29 พฤษภาคม 2558)

จากบทสัมภาษณ์ข้างต้น ยังมีบทสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้านป่าฝาง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่ผู้นำชุมชน ได้ให้การสนับสนุนสมาชิกกลุ่มชุมชนในการสร้างการมีส่วนร่วม ในการกำหนดกฎ หรือกติกาของกลุ่มชุมชน ดังการให้สัมภาษณ์ของผู้ใหญ่บ้านป่าฝาง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ดังนี้

“บ้านเรามีการตั้งกลุ่มหลายกลุ่ม แต่ละกลุ่มชาวบ้านจะมีการสร้างกฎของแต่ละกลุ่ม ขึ้นมา ให้สมาชิกรับทราบในกฎกลุ่มนั้น สมาชิกต้องปฏิบัติตามกฎที่สร้างขึ้นมามีการติดตาม ทุกปี จากการประชุมประจำปีว่า กฎที่สร้างมาควรเพิ่มข้อไหนบ้าง ที่ผ่านมาก็มีเพิ่มเรื่องการปรับ เสียดั่งไวยวาย 500 บาท ที่เพิ่ม” (ละออง ใจเย็น, สัมภาษณ์, 3 มิถุนายน 2558)

จากบทสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนเบื้องต้น ผู้นำชุมชนมีการสนับสนุนการมีส่วนร่วม ของสมาชิกกลุ่มชุมชน ในการกำหนดกฎหรือกติกาของกลุ่มชุมชน โดยผู้นำชุมชนจะมีบทบาท เพียงผู้แนะนำการดำเนินการสร้างกฎหรือกติกาของกลุ่ม และมีการดำเนินการให้เป็นไปตามกฎ หรือกติกาของกลุ่มชุมชนกำหนด

การสนทนากลุ่ม (Focus group)

สมาชิกกลุ่มชุมชนโดยภาพรวมยังไม่เห็นความสำคัญในการกำหนดกฎหรือกติกา กลุ่มชุมชน ตลอดจนสมาชิกกลุ่มชุมชนไม่มีความรู้ความเข้าใจในการกำหนดกฎหรือกติกา กลุ่มชุมชน และมีความเข้าใจว่า หน้าที่การกำหนดกฎหรือกติกาของกลุ่มชุมชน กรรมการกลุ่ม เป็นผู้รับผิดชอบในการร่างกฎขึ้นมาแล้วนำเสนอในที่ประชุม ให้สมาชิกกลุ่มชุมชนทำการพิจารณา รับรองเพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติของสมาชิกกลุ่มชุมชน และมีการติดตามประเมินกฎหรือกติกา กลุ่มชุมชนประจำปีในการประชุมประจำปีของหมู่บ้าน ดังการสนทนากลุ่ม (Focus group) ดังนี้

“ที่ผ่านมามีความรู้ว่ากฎ กติกาของกลุ่มเป็นยังไง ต้องทำแบบไหน แต่คนสร้างกฎขึ้นมา จะเป็นกรรมการกลุ่ม และเอามาให้สมาชิกรับรองในที่ประชุม ซึ่งเราก็เพิ่งเป็นสมาชิก ด้วยกฎที่เขา สร้างมาเราก็ต้องยอมรับ เพราะเราไม่รู้ แต่ก็ปฏิบัติตามกฎกติกาอย่างเคร่งครัด ในการรับผิดชอบ

การกู้ยืมเงิน ตรงตามเวลา มีน้อยรายที่จะหนี แต่กรรมการก็ตามเอามาชดใช้จนได้ จะติดตามปีละครั้งในที่ประชุมของหมู่บ้านว่ากู้ซื้อไหนจะใช้ต่อ หรือจะเปลี่ยน” (สมาชิกบ้านป่าฝาง, สนทนากลุ่ม, 4 มิถุนายน 2558)

จากผลการสนทนากลุ่มดังกล่าวข้างต้น มีผลการสัมภาษณ์ที่เป็น ไปทิศทางเดียวกันกับบ้านปากคลอง ที่สมาชิกกลุ่มชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดกฎหรือกติากลุ่มชุมชน กรรมการกลุ่มชุมชนเป็นผู้กำหนดกฎดังกล่าวขึ้นมา และให้มีการรับรองในที่ประชุมกลุ่มชุมชน เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติต่อไป ดังการสนทนากลุ่ม ดังนี้

“ครั้งแรกที่ประชุมกลุ่ม สมาชิกก็ไม่ได้สนใจกฎกติกาอะไร มีประธาน มีกรรมการแล้ว ให้ดำเนินการกลุ่มกู้เงินออกมาใช้ได้ กรรมการเขาเป็นคนคิดแล้วเอามาเสนอที่ประชุม ให้ลงความเห็น ว่า เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย ว่า ใจก็ว่ากัน เขาคิดมาแล้วก็ดีแล้ว ถ้าคิดเอง คิดใหม่ไม่จบแน่ ๆ” (สมาชิกบ้านปากคลอง, สนทนากลุ่ม, 9 พฤษภาคม 2558)

ตลอดจนสมาชิกบ้านเป่า ในประเด็นการกำหนดกฎกติากลุ่มชุมชนที่สอดคล้องกับการสนทนากลุ่มของสมาชิกบ้านเป่าว่า กรรมการกลุ่มชุมชนเป็นผู้กำหนดกฎหรือกติากลุ่ม และสมาชิกกลุ่มชุมชนมีหน้าที่รับรองกฎในที่ประชุม ดังการสนทนากลุ่ม ดังนี้

“สมาชิกไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดกฎของกลุ่มนะ กรรมการกลุ่มเขาคิดเขามาแล้วเอามาให้เราตัดสินใจในที่ประชุมหมู่บ้านว่าเห็น ให้ยกมือ เรามีหน้าที่ยกมืออย่างเดียว แล้วทำตามกฎที่เขาสั่ง กำหนดส่งเงินกลุ่มเมื่อใดให้ส่งให้ตรงกำหนด ไม่มีก็ต้องไปหา ต้องมีส่งนะ เพราะเป็นกฎ เขาก็มีมาพูดที่ประชุมหมู่บ้าน อ่านให้ฟังและถามว่าจะเปลี่ยนแปลงไหม ถามหลายปีนะ ส่วนมากก็ไม่ค่อยยกมือกัน ส่วนมากก็ตามนั้น” (สมาชิกบ้านเป่า, สนทนากลุ่ม, 19 พฤษภาคม 2558)

สอดคล้องกับการสนทนากลุ่ม (Focus group) ของชาวบ้านบ้านสามเงา ที่กรรมการกลุ่มชุมชน เป็นผู้กำหนดกฎหรือกติากลุ่ม และให้สมาชิกกลุ่มชุมชนเป็นผู้พิจารณารับรองกฎหรือกติากลุ่มในที่ประชุม จากการสนทนากลุ่ม ดังนี้

“ชาวบ้านไม่มีส่วนสร้างกฎ กรรมการเป็นคนร่างกฎขึ้นมาและให้สมาชิกรับรอง แต่ไม่ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มนะ เขาให้กูไปทำการเกษตรประกอบอาชีพ แต่กูไปทำบ้าน ชื่อโทรศัพท์ ถึงเวลาไม่มีเงินมาให้กลุ่ม และติดตามปีละครั้งในที่ประชุม ถ้าไม่มาประชุมก็ไม่รับรู้” (สมาชิกบ้านสามเงา, สนทนากลุ่ม, 27 พฤษภาคม 2558)

จากการสนทนากลุ่มสมาชิกกลุ่มชุมชน จะเห็นได้ว่า สมาชิกกลุ่มชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดกฎหรือกติากลุ่มชุมชน แต่กรรมการกลุ่มชุมชนเป็นผู้กำหนดกฎหรือกติากลุ่มชุมชนขึ้นมา ซึ่งอาจจะไม่ตรงหรือตรงกับความต้องการของสมาชิกกลุ่ม และขาดความร่วมมือ

จากสมาชิกกลุ่มชุมชน ทั้งนี้สมาชิกกลุ่มชุมชนจะมีหน้าที่รับรองกฎหรือกติกาของกลุ่มชุมชน ในที่ประชุมและปฏิบัติตามเท่านั้น

จากข้อมูลข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐมีการดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ที่กำหนดไว้ในคำสั่งการปฏิบัติหน้าที่ หรือตามแผนการปฏิบัติงานเพียงเท่านั้น โดยไม่มีความรับผิดชอบในการถ่ายทอดหรือบูรณาการหน่วยงานอื่นเข้ามาให้ความรู้เรื่องกฎหรือกติกา กลุ่มชุมชนในส่วนนี้ ในทางกลับกันผู้นำชุมชนมีการสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการสร้างกฎหรือกติกาหมู่บ้าน เช่น การเสนอกฎการถือครองที่ดิน การทะเลาะวิวาทเพราะสุรา กรรมการประชาชนกลุ่ม มีหน้าที่รับรองในที่ประชุม และผู้นำชุมชนก็ปฏิบัติตามกฎดังกล่าว

ในทางกลับกันสมาชิกกลุ่มชุมชนไม่มีความรู้ความเข้าใจในการสร้างกฎ กติกา กลุ่มชุมชนและไม่มีส่วนร่วมในการเสนอความคิดการร่างกฎ กติกา กลุ่ม เพราะกฎกติกา กลุ่มมาจาก กรรมการกลุ่มชุมชนเป็นผู้ร่างขึ้นมาและให้สมาชิกกลุ่ม รับรองในที่ประชุมและปฏิบัติตามกฎด้วย ดังนั้น ผู้วิจัยได้พบประเด็นน่าสนใจ คือ หน่วยงานภาครัฐต้องมีการบูรณาการร่วมกับผู้นำชุมชน ในการสร้างความรู้ ความเข้าใจในกฎหรือกติกา กลุ่มชุมชน ตลอดจนใช้หลักประชาธิปไตย (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2548, หน้า 43) ในการกำหนดกฎ กติกา กลุ่มให้เป็นไปตามความต้องการของสมาชิกกลุ่มชุมชน กระตุ้นสมาชิกกลุ่มชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการแสดงปัญหา เสนอความคิด ร่วมค้นหาวិธีการแก้ไขปัญหาร่วมกัน ตลอดจนสมาชิกกลุ่มชุมชนของพื้นที่ทำการศึกษาส่วนมาก ขาดการตระหนักต่อหลักกระบวนการพัฒนาการจัดตั้งกลุ่มและการมีส่วนร่วมในการบริหาร การดำเนินการกลุ่ม ความตระหนักต่อหลักกระบวนการพัฒนา กลุ่มในการสร้างกฎ กติกา กลุ่ม

ประเด็นที่ 3 บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ

กลุ่มชุมชนจะประสบความสำเร็จได้ ส่วนหนึ่งสมาชิกกลุ่มชุมชนต้องมีความรู้ ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบในการดำเนินงานของกลุ่มชุมชนด้วย และต้องมีรูปแบบความมุ่งมั่น ตั้งใจ ปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ (Browne & Cohn, 1978, p. 82; Flippo, 1986, p. 106) จากการลงพื้นที่ภาคสนาม ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลบทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบของสมาชิกกลุ่มชุมชน จากเจ้าหน้าที่รัฐ ผู้นำชุมชน และสมาชิกกลุ่มได้ ดังนี้

การสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของรัฐ

ภาพรวมของเจ้าหน้าที่รัฐในการมีส่วนร่วมสนับสนุนการสร้างความรู้ความเข้าใจ และกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบอยู่ในรูปแบบการอบรม การแจกเอกสาร การอธิบาย ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบโดยผ่านตัวผู้นำชุมชน เพื่อนำไปถ่ายทอด อีกต่อหนึ่งกับชาวบ้าน และมีการติดตามประเมินผล โดยวิธีการสอบถาม สังเกตพฤติกรรม

และแบบประเมินผล ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“อบรมให้ความรู้เรื่องระเบียบเกี่ยวข้องกับกลุ่ม การบริหารจัดการกลุ่ม และบทบาทหน้าที่สมาชิกกลุ่ม เพื่อให้สมาชิกกลุ่มหรือกรรมการกลุ่มดำเนินการอย่างถูกต้องให้เกิดประสิทธิภาพ มีการติดตามโดยการประเมินจากพฤติกรรม ความสนใจ และการเสียสละของผู้เข้าร่วมกิจกรรม” (สราวุธ อยู่เกษ, สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2558)

จากบทสัมภาษณ์ดังกล่าวข้างต้น มีความสอดคล้องกับนักวิชาการเกษตร ในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับการกำหนดบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของสมาชิกกลุ่มชุมชน ดังการให้สัมภาษณ์ของนักวิชาการส่งเสริมเกษตรชำนาญการ จังหวัดน่าน ดังนี้

“มีการให้ความรู้เรื่องบทบาทหน้าที่ของกลุ่มกรรมการกลุ่ม ที่อยู่ในรูปของเอกสารที่มีการชี้แจงรายละเอียดของบทบาทหน้าที่ภายในกลุ่ม แต่คงไม่ต้องถึงขั้นอบรม เพราะ เขาก็มีความรู้อยู่บ้างแล้ว เอกสารจะแจกตอนทำประชามหุ่บ้านที่จะต้องมีการจัดตั้งกลุ่มชุมชน มีการติดตามที่ทำเป็นรายงานการดำเนินงานประจำปีของหน่วยงานที่เป็นรูปเล่ม ซึ่งประกอบด้วยตัวชี้วัดการประเมิน ตามเกณฑ์ที่ส่วนกลางกำหนด” (ปรีดารัตน์ จันทร์บูรณ์, สัมภาษณ์, 18 พฤษภาคม 2558)

ยังมีบทสัมภาษณ์ที่ให้การสนับสนุนการให้ความรู้เรื่องบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบต่อกรรมการกลุ่มชุมชนและสมาชิกกลุ่มชุมชน โดยผ่านทางผู้นำชุมชน ดังการให้สัมภาษณ์ของหัวหน้าสำนักปลัด อบต. แม่ฮี้ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ดังนี้

“เราให้ความรู้เรื่องหน้าที่ความรับผิดชอบต่อตัวพ่อหลวง ผู้นำชุมชนเพื่อไปถ่ายทอดแก่สมาชิก กลุ่มคนที่สนใจบอกต่อกัน ซึ่งไม่มีงบประมาณที่จะจัดอบรม ซึ่งมันจำเป็นสำหรับการสร้างกลุ่มในชุมชนมีความเข้มแข็ง แต่เรามีการติดตามผล แต่ไม่มีเกณฑ์ประเมินชัดเจน ส่วนมากจะถาม พูดคุย” (นิชมน พั่นกอม, สัมภาษณ์, 29 พฤษภาคม 2558)

การสัมภาษณ์ที่เป็น ไปในทิศทางเดียวกันในการให้ความรู้ ความเข้าใจด้านบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบต่อกรรมการกลุ่มชุมชนและสมาชิกกลุ่มชุมชน โดยการจัดอบรมเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ ดังการให้สัมภาษณ์จากนักวิชาการเกษตร ปฏิบัติการ สถานีพัฒนาที่ดิน จังหวัดแม่ฮ่องสอน ดังนี้

“เราให้ความรู้เรื่องบทบาทหน้าที่สมาชิกกลุ่ม แบบจัดอบรมสร้างความรับผิดชอบต่อหมอดินอาสา ในการถ่ายทอดความรู้กิจกรรมของหน่วยงาน เช่น การใช้สารเร่ง พด. การทำน้ำหมักจุลินทรีย์ ซึ่งเราจะถ่ายทอดให้หมอดินและหมอดินจะถ่ายทอดให้ชาวบ้านอีกที สร้างความรับผิดชอบต่อชุมชน และมีการติดตามจากส่วนกลางของภาคมาทำการติดตามว่าเรามีการถ่ายทอดกิจกรรม ความรู้หรือเปล่า เขาจะมาสอบถามจากชาวบ้าน” (วรรณพุดิ เตียวกุล,

สัมภาษณ์, 29 พฤษภาคม 2558)

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐในการสนับสนุนความรู้ ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบ ผู้วิจัยได้สังเกตและพบข้อมูลที่สำคัญ คือ การให้ความรู้ความเข้าใจ เรื่องบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่รัฐ เป็นไปตามคู่มือการจัดตั้งกลุ่มชุมชน ที่ระบุไว้ แล้วให้สมาชิกกลุ่มชุมชนปฏิบัติตามคู่มือดังกล่าวที่กำหนดไว้

สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

จากการลงพื้นที่ทำการศึกษาข้อมูลด้านบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ โดยภาพรวม ผู้นำชุมชนไม่มีหน้าที่หรือความรับผิดชอบในการให้ความรู้เรื่องบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ ของกลุ่มชุมชนโดยตรง แต่มีส่วนร่วมในการปลูกฝังความเข้าใจด้านบทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบต่อชุมชนในที่ประชุมประจำเดือนของหมู่บ้านเกี่ยวกับการทบทวนบทบาท หน้าที่กรรมการกลุ่มชุมชน และผู้นำชุมชนให้มีการปฏิบัติตัวเป็นแบบอย่างกับสมาชิก ในการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่และมีความรับผิดชอบ แต่ขาดการติดตามผลการดำเนินงานจาก หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในด้านการสร้างความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ ของสมาชิกกลุ่มชุมชน ดังการให้สัมภาษณ์ของผู้นำชุมชน ดังนี้

“ไม่ได้กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบชัดเจนหรือเป็นลายลักษณ์อักษรว่าใครรับผิดชอบ มีการทำความเข้าใจกับชุมชนเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบของกรรมการกลุ่ม ตอนประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านเองก็ดำเนินการตามบทบาทหน้าที่ ดูแลทุกข์สุข ลูกบ้าน ให้ข้อมูลข่าวสารกับหน่วยงาน แต่ก็ไม่มีหน่วยงานไหนทำการติดตามประเมินผลบทบาท หน้าที่ตรงนี้” (มนัส ชำนาญเกษตรกร, สัมภาษณ์, 9 พฤษภาคม 2558)

จากบทสัมภาษณ์ข้างต้น มีความสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน บ้านประดาง ว่าไม่มีการกำหนดไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ของผู้รับผิดชอบในการสร้างความรู้ความเข้าใจ ในการสร้างความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของกลุ่มชุมชน ดังการให้สัมภาษณ์ของผู้ใหญ่บ้านบ้านประดาง จังหวัดตาก ดังนี้

“ไม่มีการกำหนดหน้าที่ให้ความรู้ตรงนี้ เพราะไม่มีงบประมาณ ๑ จ้าง อาศัยการประชุม ประชาคม ก็จะสอดแทรกวิธีการกำหนดหน้าที่ ชุมชนชาวบ้านต้องให้ความร่วมมือกับหน่วยงานที่เข้ามาให้ การสนับสนุน เข้าร่วมประชุม ปฏิบัติตัวตามหน้าที่รับผิดชอบของผู้ใหญ่บ้านที่มีกับลูกบ้าน ในการแจ้งข่าวของทางการกับลูกบ้าน ดูแลสารทุกข์สุกดิบของลูกบ้าน ที่ผ่านมาไม่มีการประเมินผล ที่ชัดเจน ไม่มีหน่วยงานใดที่รับผิดชอบชัดเจน ทำ ๆ กัน แต่ไม่มีคนวัดคนประเมิน” (สัมกลิ่น มีสุข, สัมภาษณ์, 22 พฤษภาคม 2558)

ยังมีบทสัมภาษณ์ของผู้ใหญ่บ้านที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันว่า ไม่มีผู้ที่รับผิดชอบในการให้ความรู้โดยตรงในการสร้างความรู้ความเข้าใจด้านบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบดังกล่าวให้ผู้ใหญ่บ้านสามเงา จังหวัดตาก ดังนี้

“ไม่มีคนรับผิดชอบโดยตรงที่แต่งตั้งเป็นหนังสือไม่มี แต่จะให้ความรู้ในที่ประชุมประจำเดือนของหมู่บ้านว่า ตำแหน่งความรับผิดชอบแต่ละตำแหน่งทำอะไรบ้าง และผู้ใหญ่บ้านเองก็ปฏิบัติหน้าที่เป็นแบบอย่าง เช่นผู้ใหญ่เป็นประธานกองทุนหมู่บ้านก็มีหน้าที่แก้ไขปัญหาสร้างการมีส่วนร่วม ก็ทำ แต่ไม่มีหน่วยงานไหนมาตรวจสอบการดำเนินงาน ไม่รู้ว่าที่ทำไมมันถูกต้องหรือเปล่า” (ลัดดา พรประภา, สัมภาษณ์, 26 พฤษภาคม 2558)

จากบทสัมภาษณ์ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนต่อการมีส่วนร่วมในการสร้างความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบกับกรรมการกลุ่มชุมชนหรือสมาชิกกลุ่มชุมชนว่า ผู้นำชุมชนไม่มีหน้าที่ในการสร้างความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบกับกรรมการกลุ่มชุมชนหรือสมาชิกกลุ่มชุมชนไว้เป็นลายลักษณ์อักษรชัดเจน แต่ผู้นำชุมชนก็มีส่วนร่วมในการสร้างความรู้ความเข้าใจ เรื่องบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบกับสมาชิกกลุ่มชุมชนในรูปของการปลูกฝัง การทบทวนบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของกรรมการในการประชุมประจำปีของหมู่บ้าน

สนทนากลุ่ม (Focus group)

ในการสนทนากลุ่มของสมาชิกกลุ่มชุมชนในประเด็นบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของกรรมการกลุ่มและสมาชิกกลุ่มนั้น โดยภาพรวมสมาชิกกลุ่มมีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบเพราะมีหน่วยงานเข้ามาให้ความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ โดยมีการกำหนดความรับผิดชอบที่อยู่ในรูปกรรมการกลุ่มชุมชน แต่สมาชิกไม่สามารถดำเนินการตามบทบาทหน้าที่ เพราะติดภารกิจส่วนตัวในการประกอบอาชีพที่ส่งผลต่อปากท้อง เช่น การเดินทางไปสวนยางพาราที่ระยะทางไกลจากบ้านออกไป ต้องใช้เวลาในการเดินทางมาก บางครั้งหากต้องมีการกีดขวางพาราและตรงกับการประชุมของกลุ่มชุมชนก็จำเป็นต้องเลือกที่จะเข้าสวนยางพาราเพื่อกีดขวางพารา จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้สมาชิกกลุ่มไม่สามารถร่วมปฏิบัติหน้าที่ที่มีต่อกลุ่มได้ ไม่มีการติดตามผลการดำเนินงานกลุ่มชุมชนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังการได้ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม (Focus group) ดังนี้

“เกษตรอำเภอเขามาให้ความรู้ เรื่องหน้าที่ของคนในกลุ่มมีหน้าที่อะไรบ้าง ทำอะไรบ้างให้คนที่เป็นการ ประธานปฏิบัติตามนั้น หน้าที่สมาชิกก็บอกให้ความร่วมมือกับทางการให้ข้อมูล เข้าประชุมเป็นประจำ ทำไม่ได้ ต้องมีขาดบ้างละ ถ้าตรงกับเกี่ยวข้าว หวานปุ๋ย จ้างเขาก็ต้องคอยคุม ถ้าไม่คุมไม่ได้ดีเลยข้าว” (สมาชิกบ้านปากคลอง, สนทนากลุ่ม, 9 พฤษภาคม 2558)

จากการสนทนากลุ่มของสมาชิกหมู่บ้านข้างต้น มีความสอดคล้องกับการสนทนากลุ่ม (Focus group) ของสมาชิกบ้านประดางว่า มีหน่วยงานเข้ามาให้ความรู้ความเข้าใจด้านบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบต่อกรรมการกลุ่มชุมชนและสมาชิกกลุ่มชุมชน สมาชิกกลุ่มชุมชนมีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ แต่ไม่สามารถดำเนินการตามบทบาทหน้าที่และไม่มีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานด้วย ดังการสนทนากลุ่ม (Focus group) ของสมาชิกบ้านประดาง ดังนี้

“อบต. เขาเข้ามาให้ความรู้กับกรรมการกลุ่ม พวกประธานกลุ่ม ให้มาบอกเราอีกที่ที่ประชุมหมู่บ้าน เห็นบอกให้เข้าประชุมเป็นประจำ อย่าขาด แต่อดไม่ได้หรอก บางที่ต้องเก็บลำไยสวนอยู่ไกล กว่าจะไปจะมามืดค่ำ แต่ไม่เห็นมีใครมาติดตามว่าไม่มาจะเป็นไร เลยต่างคนต่างไม่มา จะเจออีกที่ก็ตอนกำหนดส่งเงินกลุ่มเลย” (สมาชิกบ้านประดาง, สนทนากลุ่ม, 23 พฤษภาคม 2558)

ยังมีผลการสนทนากลุ่ม (Focus group) ที่มีทิศทางเดียวกับสมาชิกบ้านประดาง ที่มีหน่วยงานจากภาครัฐเข้ามาให้ความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของกรรมการกลุ่มและสมาชิกกลุ่ม แต่กรรมการกลุ่มและสมาชิกกลุ่มในบางครั้งก็ไม่สามารถดำเนินการเข้าร่วมประชุมของกลุ่มชุมชนได้ ดังการให้สัมภาษณ์สมาชิกกลุ่มชุมชนบ้านป่าฝาง ดังนี้

“มี อบต. เข้ามาให้ความรู้เรื่องหน้าที่ความรับผิดชอบของกลุ่ม ต้องมีประธานทำหน้าที่วางแผน และตั้งกรรมการบริหารกลุ่ม ฝ่ายไหนก็ว่าไป สมาชิกกลุ่มเข้าใจบทบาทหน้าที่รับผิดชอบดี แต่บางครั้งเราเองทำไม่ได้ รับผิดชอบไม่ไหว บางที่ประชุมตรงกับวันที่กรีดยาง ต้องขาดประชุม ต้องไปทำนา ปลูกข้าว โปด และที่อยู่ไกลออกไปจากหมู่บ้าน เลยไม่มีเวลาเข้าประชุมกลุ่ม ไม่มีใครติดตามประเมินผลบทบาทหน้าที่ด้วยกรรมการและสมาชิกก็เลยเลยตามเลย” (สมาชิกบ้านป่าฝาง, สนทนากลุ่ม, 4 มิถุนายน 2558)

จากการสนทนากลุ่มของสมาชิกกลุ่มชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบที่มีต่อกลุ่มชุมชน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553, หน้า 87) แต่มีข้อจำกัดในการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบต่อกลุ่มชุมชน เช่น ในกรณีของสมาชิกที่มีอาชีพเป็นเกษตรกร ซึ่งอาจมีเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมไม่มากนัก เนื่องจากต้องใช้เวลาในการดูแลรักษาผลผลิตและทำการเก็บเกี่ยว เป็นต้น

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น สามารถอธิบายได้ว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐมีการสร้างความเข้าใจเรื่องบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของกรรมการกลุ่มชุมชนและสมาชิกกลุ่มชุมชน ตามคู่มือการจัดตั้งกลุ่มที่ระบุไว้ แล้วให้สมาชิกกลุ่มชุมชนปฏิบัติตามคู่มือดังกล่าว มีการติดตามประเมินผลบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบตามตัวชี้วัดของโครงการ แต่ผู้นำชุมชนมีบทบาทเพียงผู้ทบทวนบทบาทหน้าที่ของกรรมการกลุ่มชุมชน ในที่ประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน สมาชิกกลุ่มชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของสมาชิกกลุ่ม ที่มีต่อกลุ่มชุมชน

(สุทธิพงษ์ บุญพวง, 2541, หน้า 46) แต่มีข้อจำกัดในการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบต่อกลุ่มชุมชน เพราะต้องดูแลพืชผลการเกษตรที่สมาชิกปลูก ตลอดจนการใช้เวลาในการเดินทางที่นานมากเนื่องจากระยะห่างระหว่างที่พักอาศัยและพื้นที่จัดประชุม ส่งผลให้สมาชิกเข้าประชุมไม่ต่อเนื่อง ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่มอบหมายได้ ตลอดจนไม่มีหน่วยงานมาติดตามประเมินผลความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่

ดังนั้น ผู้วิจัยได้พบประเด็นที่สำคัญ คือ เจ้าหน้าที่ของรัฐมีการสร้างความเข้าใจตามคู่มือที่ระบุไว้แล้วให้สมาชิกกลุ่มชุมชนปฏิบัติตามคู่มือดังกล่าว โดยไม่มีการศึกษาวิถีชีวิตหรือบริบทของชุมชน เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการดำเนินกิจกรรมกลุ่ม คือ หากเวลาเก็บเกี่ยวผลผลิตตรงกับเวลาการประชุม หรือการอบรมของกลุ่มชุมชน ก็จะไม่ได้รับความร่วมมือจากสมาชิกกลุ่มชุมชนเท่าที่ควร ทั้งนี้เพราะการเก็บเกี่ยวผลผลิต การดูแลผลผลิตส่งผลต่อปากท้องของสมาชิกกลุ่มชุมชนมากกว่า

ประเด็นที่ 4 ความพร้อมของผู้นำกลุ่ม

ผู้นำกลุ่มชุมชนถือเป็นผู้มีอำนาจนำกลุ่มให้ดำเนินการจนประสบความสำเร็จตามที่ได้วางไว้ Fiedler (1976, p. 123), Stogdill (1981, p. 125) และ Hersey et al. (1966, p. 74) ได้กล่าวว่า ยิ่งผู้นำกลุ่มชุมชนที่มีความพร้อมในด้านการบริหาร มีเป้าหมายที่ชัดเจนในการดำเนินการ มีการตัดสินใจและทุ่มเทในการดำเนินงาน บริหารเวลาและความขัดแย้งภายในกลุ่มได้เป็นอย่างดี ยิ่งส่งผลให้กลุ่มชุมชนดังกล่าวมีความเจริญรุ่งเรืองตามมาด้วย

จากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ทำการศึกษาข้อมูลด้านความพร้อมของผู้นำกลุ่มชุมชน โดยการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐ ผู้นำชุมชน และสนทนากลุ่มสมาชิกกลุ่ม สามารถนำเสนอเนื้อหาได้ดังนี้

สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของรัฐ

โดยภาพรวมของเจ้าหน้าที่รัฐในการให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการสนับสนุน ส่งเสริม การเตรียมความพร้อมของผู้นำกลุ่มชุมชน ที่มีการดำเนินการอยู่ในรูปการอบรม ดังการสัมภาษณ์ ดังนี้

“ทางหน่วยงานเรามีการเตรียมความพร้อมของผู้นำกลุ่ม โดยการอบรมเรื่องกฎ ระเบียบ การศึกษาดูงานที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมกลุ่ม หน่วยงานเราไม่มีการติดตามประเมินความพร้อมของประธานกลุ่ม เพราะเราเป็นหน่วยงานที่ให้ความรู้ ความเข้าใจ สมาชิกกลุ่มจะเป็นคนวัดประเมินผลกรรมการกลุ่มเอง” (สาธิต สุทธราพันธ์, สัมภาษณ์, 18 พฤษภาคม 2558)

จากการสัมภาษณ์ดังกล่าวข้างต้น ยังมีความสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของเกษตรกรอำเภอสามเงาในการเตรียมความพร้อมของผู้นำกลุ่มชุมชน ในรูปของการลงพื้นที่ของเจ้าหน้าที่ในการให้ความรู้ของเจ้าหน้าที่รัฐและการจัดประชุมของสมาชิกกลุ่ม ดังการให้สัมภาษณ์ของเกษตรกรอำเภอ ดังนี้

“ทำความเข้าใจเบื้องต้นกับผู้นำกลุ่มตอนลงพื้นที่ ถึงการเตรียมการกิจกรรม และผลกิจกรรม เขาสนใจดี ตามงาน เพราะส่วนหนึ่งเขาก็ปลูกลำไย ทำลำไย เวลาเกษตรกรแนะนำพันธุ์ลำไย เขาจะช่วยประชาสัมพันธ์ นัดแนะชาวบ้านให้มาเข้าร่วมการประชุม และเขาก็มาร่วมด้วยการติดตามงานจากเอกสาร ที่เป็นรายงานผลการดำเนินการกิจกรรม” (บุญสุข คำเสียง, สัมภาษณ์, 26 พฤษภาคม 2558)

ยังมีบทสัมภาษณ์ที่สนับสนุนการเตรียมความพร้อมผู้นำกลุ่มชุมชนอีกพื้นที่หนึ่ง ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“ทำความเข้าใจเพื่อเตรียมความพร้อมของผู้นำกลุ่ม โดยการจัดอบรม ศึกษาดูงาน เราก็ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี เขาจะช่วยในด้านการประชาสัมพันธ์ ข้อมูลข่าวสาร ให้ความร่วมมือกับหน่วยงาน ผู้นำกลุ่มที่มีความพร้อมสูง ชุมชนเข้มแข็งมาก ซึ่งประเมินจากความสามารถในการเรียกลูกบ้านประชุม ก็สามารถครบตามจำนวนหรือเป้าหมายที่ต้องการ ถึงแม้มีเวลาน้อยในการเรียกประชุมก็ตาม สามารถทำได้ ซึ่งชุมชนที่มีความเข้มแข็งจริง ๆ มีศักยภาพ ไม่มีการติดตามประเมินผลความพร้อมของผู้นำกลุ่ม ซึ่งสมาชิกจะเป็นผู้ที่รู้มากกว่าว่า ผู้นำกลุ่มเขามีมากหรือน้อย” (ฉิมชน พันธ์ก้อม, สัมภาษณ์, 29 พฤษภาคม 2558)

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐข้างต้นเจ้าหน้าที่รัฐมีการเตรียมความพร้อมผู้นำกลุ่มชุมชนที่อยู่ในรูปของการอบรม การศึกษาดูงาน และมีการลงพื้นที่เพื่อสร้างความพร้อมการดำเนินงานของกรรมการกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชุมชน ผู้นำกลุ่มชุมชนก็ให้การร่วมมือในการประชาสัมพันธ์กิจกรรมกลุ่มชุมชน (พิชากภ พันธ์แพ, 2554, หน้า 75) ร่วมดำเนินการกิจกรรมกลุ่มด้วยความสนใจ ทั้งนี้เพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน และเป็นเรื่องที่ผู้นำกลุ่มชุมชนปฏิบัติอยู่แล้ว ก็จะได้รับความร่วมมือจากผู้นำกลุ่มชุมชน เป็นอย่างดี

สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

จากการลงพื้นที่ทำการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนในการเตรียมความพร้อมของผู้นำกลุ่มชุมชน โดยภาพรวมจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน พบว่า ผู้นำชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการสนับสนุนความพร้อมของผู้นำกลุ่มชุมชน และไม่มีส่วนในการติดตามหรือประเมินผลความพร้อมของผู้นำกลุ่ม ชุมชน ดังการให้สัมภาษณ์ของผู้นำชุมชน ดังนี้

“ประธานกลุ่ม สมาชิกเป็นผู้เลือกเอง เขาพิจารณาจาก ประสานงานเก่งไหม แก้ไขปัญหาให้กลุ่มได้ ซึ่งผมในฐานะผู้ใหญ่บ้านบ้านไม่มีหน้าที่ประเมินผลหรือติดตามผลความพร้อมเขาจะสมาชิกกลุ่มเขาเป็นผู้พิจารณา และทำการประเมินเอง” (สมนึก วราหะ, สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2558)

ตลอดจนการให้สัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนบ้านคอนมูลพัฒนา จังหวัดน่าน ในบทบาทของผู้นำชุมชนในการเตรียมความพร้อมของผู้นำกลุ่มชุมชนนั้น ยังอยู่ในขั้นมีส่วนร่วมดังกล่าวนี้หรือไม่มีส่วนร่วมในการสนับสนุนความพร้อมของผู้นำกลุ่มชุมชนเลย ดังการให้สัมภาษณ์ของผู้ใหญ่บ้าน บ้านคอนมูลพัฒนา ดังนี้

“สมาชิกกลุ่ม เป็นผู้เลือกประธานกลุ่ม เขาเลือกคนที่เก่ง มีความสามารถ ประสานงานเก่งติดต่อได้และช่วยเหลือชาวบ้าน ได้จริง ซึ่งตัวพ่อหลวงไม่มีส่วนในการพัฒนาหรือส่งเสริมความพร้อมให้ผู้นำกลุ่ม ไม่มีการประเมินผลการดำเนินงานของประธานกลุ่ม” (บุญช่วย จัติยา, สัมภาษณ์, 13 พฤษภาคม 2558)

จากบทสัมภาษณ์ของผู้ใหญ่บ้าน บ้านคอนมูลพัฒนา ที่ว่าไม่มีส่วนในการสนับสนุนความพร้อมของผู้นำกลุ่มชุมชน และไม่มีส่วนร่วมในการประเมินความพร้อมผู้นำกลุ่มชุมชน มีความสอดคล้องกับผู้ใหญ่บ้าน บ้านป่าฝาง ดังการให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ผู้นำกลุ่มมีความพร้อมมาก เพราะประธานกลุ่มแต่ละกลุ่มได้มาจากการคัดเลือกของสมาชิกกลุ่มและทำการโหวตคะแนนเสียงข้างมาก สมาชิกจะเลือกคนที่เก่ง ๆ บริหารเป็นแม่หลวงบ่มีส่วนในการสร้างความพร้อมของประธาน ให้สมาชิกเป็นคนตามเอง หากไม่ดีเขาก็จะโหวตในที่ประชุมว่าควรเปลี่ยนประธาน ที่ผ่านมายังบ่มีการยกมือเปลี่ยนประธานกลุ่ม” (ละออง ใจเย็น, สัมภาษณ์, 3 มิถุนายน 2558)

จากบทสัมภาษณ์ข้างต้น ผู้วิจัยทำการสรุปได้ว่า ผู้นำชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการเตรียมความพร้อมของผู้นำกลุ่มชุมชน และที่มาของผู้นำกลุ่มชุมชน มาจากการพิจารณาคัดเลือกของสมาชิกกลุ่ม ที่มีความพร้อม มีความสามารถในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นของสมาชิกกลุ่มชุมชน มีการประสานงานที่ประสบความสำเร็จ แต่สำหรับการดำเนินกิจกรรมกลุ่มนั้น ผู้นำชุมชนไม่มีส่วนในการติดตามประเมินผลความพร้อมของผู้นำกลุ่มชุมชน จึงทำให้ผู้นำกลุ่มไม่ได้รับคำแนะนำ ไม่มีพี่เลี้ยง และไม่มีผู้ที่มีประสบการณ์ให้คำปรึกษา

สนทนากลุ่ม (Focus group)

สมาชิกกลุ่ม โดยภาพรวม ไม่มีส่วนร่วมในการสร้างความพร้อมกับผู้นำกลุ่มชุมชน แต่มีการคัดเลือกผู้นำกลุ่มชุมชน กรรมการกลุ่มชุมชนจากสมาชิกกลุ่มชุมชน โดยพิจารณาจากความพร้อมในการประสานงานช่วยเหลือหรือแก้ปัญหาของสมาชิกกลุ่ม ความสามารถในการแก้ไข

ปัญหาของกลุ่มชุมชน ก็จะได้คะแนนยอมรับสูงให้เป็นประธานกลุ่มชุมชน แต่ไม่มีหน่วยงานใดเข้ามาดำเนินการติดตามประเมินผลความร่วมมือผู้นำกลุ่มชุมชน ดังการสนทนากลุ่ม ดังนี้

“ผู้นำกลุ่มเรา คัดเลือกในที่ประชุมหมู่บ้าน โดยการยกมือกันและนับคะแนนเสียงมากที่สุด เป็นประธาน เรายกมือให้คนที่จริงใจที่จะช่วยเหลือเราได้ ทำงานเป็น ทำงานเก่ง สามารถนำกลุ่มเรา ไปถึงฝั่งได้ แต่ที่ผ่านมาไม่มีหน่วยงานไหนมาติดตามการทำงานของ กลุ่ม ประธาน กรรมการกลุ่ม ก็ทำบ้างไม่ทำบ้าง สมาชิกกลุ่มหมดความไว้วางใจ กลุ่มมีปัญหา ตามเก็บเงินกลุ่มไม่ได้ สมาชิก มาประชุมบ้างไม่มาบ้าง เลยทำให้กลุ่มไม่มั่นคง” (สมาชิกบ้านป่าคา, สนทนากลุ่ม, 10 พฤษภาคม 2558)

จากการสนทนากลุ่มข้างต้น ยังมีความสอดคล้องการสนทนากลุ่มของสมาชิกบ้านเป่า ในการพิจารณาคัดเลือกผู้นำกลุ่มชุมชนที่พิจารณาความสามารถ และไม่มีหน่วยงานใดเข้ามาดำเนินการติดตามความร่วมมือของผู้นำกลุ่มชุมชน ดังการสนทนากลุ่ม ดังนี้

“ประธานกลุ่มมาจากการเสนอชื่อจากชาวบ้าน สมาชิก คนไหนได้คะแนนมากที่สุดคนนั้น เป็นประธาน เราเลือกคนที่เก่ง ทำงานเป็น ประสานงานได้เป็นประธานกลุ่มที่เหลือก็เป็นกรรมการ ทำหน้าที่ตามที่รับมอบหมาย การดำเนินงานกรรมการไม่เห็นมีหน่วยงานไหนมาทำการติดตาม สอบถามว่า กรรมการทำงานดีไหม เอกสารผิดบ่อยไหม นอกจากชาวบ้านที่คอยดูการทำงาน ของกรรมการ ถ้ากรรมการไม่แย่งจริง ๆ ไม่ช่วยเหลือชาวบ้าน ไม่ช่วยเหลือกลุ่ม ก็คงต้องมีพูด ในที่ประชุมบ้างว่าเราไม่เอา ที่ผ่านมายังไม่มี” (สมาชิกบ้านเป่า, สนทนากลุ่ม, 19 พฤษภาคม 2558)

ในทิศทางเดียว จากการสนทนากลุ่มข้างต้น สอดคล้องกับกับการสนทนากลุ่มชุมชน ของบ้านแม่ปิง ในการพิจารณาความร่วมมือผู้นำกลุ่มมาจากการคัดเลือกจากสมาชิกกลุ่มชุมชน และไม่มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาทำการติดตามประเมินผลความร่วมมือของผู้นำกลุ่มชุมชน ดังการสนทนากลุ่ม ดังนี้

“กรรมการกลุ่มได้มาจากการเลือกของสมาชิกกลุ่ม เราจะเลือกจากที่มีความพร้อม ในการช่วยเหลือสมาชิก ทำงานเต็มที่ ใ้ใจได้ เราจะเลือกแบบนี้ เขาก็ดำเนินงานตามที่หน้าที่ของเขา กรรมการก็จะมีหน้าที่ตามที่เขากำหนดไว้ ที่ผ่านมายังไม่มีใครมาสอบถาม ติดตาม การดำเนินงาน ของกลุ่ม กรรมการกลุ่ม กันทำกันไปเรื่อย ๆ มีปัญหาที่เรียกประชุมบ้าง บางครั้งเขา (กรรมการ) ก็จัดการเองบ้าง” (สมาชิกบ้านแม่ปิง, สนทนากลุ่ม, 30 พฤษภาคม 2558)

จากการสรุปผลการสนทนากลุ่มข้างต้น สมาชิกกลุ่มชุมชน ไม่มีส่วนในการสร้างความพร้อมของผู้นำกลุ่มชุมชน แต่จะมีกระบวนการพิจารณาความพร้อมของผู้นำกลุ่มชุมชนจาก ความสามารถในการประสานงาน ความจริงใจในการดำเนินงาน การแก้ไขปัญหาของกลุ่มชุมชน และถ้ามีความพร้อมดังกล่าวมากก็จะได้รับตำแหน่งประธานกลุ่มชุมชน แต่ที่ผ่านมายังไม่มี

หน่วยงานใดเข้ามาทำการติดตามความประเมิผลความร่วมมือของผู้นำกลุ่มชุมชน

จากข้อมูลข้างต้นสามารถอธิบายประเด็นที่สำคัญเกี่ยวกับความร่วมมือของผู้นำกลุ่มชุมชนได้ว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐมีการสนับสนุนความร่วมมือของผู้นำกลุ่มชุมชนในด้านการอบรม การศึกษาดูงาน และได้รับความร่วมมือ ความสนใจจากผู้นำกลุ่มชุมชนเพราะมีความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมดำเนินชีวิตประจำวัน แต่ผู้นำชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการสนับสนุนความร่วมมือของกรรมการกลุ่มชุมชน และไม่มีส่วนในการติดตามความร่วมมือกรรมการกลุ่มชุมชน ประกอบกับสมาชิกกลุ่มชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการสนับสนุนความร่วมมือของกรรมการกลุ่มชุมชน ไม่มีหน่วยงานใดเข้ามาทำการติดตามประเมินผลความร่วมมือกรรมการกลุ่มชุมชน

ดังนั้น ผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตที่สำคัญ คือ ความร่วมมือของผู้นำกลุ่มชุมชน จะต้องเกิดจากสิ่งที่ผู้นำการดำเนินการในชีวิตประจำวัน หรือเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ตนเองกำลังกระทำ ทั้งนี้จะได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี

ตลอดจนความร่วมมือของผู้นำกลุ่มชุมชนไม่ได้รับการสนับสนุนจากผู้นำชุมชน ไม่ได้รับการติดตามจากผู้นำชุมชน จึงประสบปัญหาขาดผู้เชี่ยวชาญหรือผู้มีประสบการณ์ในการให้คำปรึกษา คำแนะนำ และไม่มีหน่วยงานใดเข้ามาทำหน้าที่ติดตามประเมินผลความร่วมมือผู้นำกลุ่มชุมชน ในที่สุดก็จะไม่ได้รับความสนใจในการดำเนินการของกิจกรรมกลุ่มชุมชนต่อไป

ประเด็นที่ 5 ความสามารถในการระดมทุน

ความเข้มแข็งของกลุ่มชุมชนส่วนหนึ่งมีการสะท้อนจากขนาดการระดมทุนจากสมาชิก การเจริญเติบโตของกองทุน ความสม่ำเสมอของการฝากจากกองทุน วิธีการระดมทุนจะมีรูปแบบที่หลากหลาย เช่น การขายของที่ระลึก คนตรีการกุศล และเป็นการสร้างรายได้และความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของชุมชนด้วย (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2553, หน้า 28) จากการลงพื้นที่ศึกษาข้อมูลความสามารถในการระดมทุนของกลุ่มชุมชนจากเจ้าหน้าที่รัฐ ผู้นำชุมชนและสมาชิกกลุ่มชุมชนนั้นสามารถนำเสนอได้ ดังนี้

สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐ

จากการลงพื้นที่และทำการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐ ในด้านความสามารถในการระดมทุนโดยภาพรวมเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่มีส่วนในการสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องการระดมทุน ไม่มีการสนับสนุนการดำเนินงานและติดตามผลการระดมทุน ดังการให้สัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่รัฐ ดังนี้

“หน่วยงานเราไม่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความรู้การระดมทุน และไม่มีกองทุนเพื่อดำเนินการจัดสรรในส่วนตรงนี้ เพราะการดำเนินการของหน่วยงานเป็นการดำเนินงาน

ตามแผนงาน โครงการ ดำเนินงานตามนั้น” (ถนอมนวล เพียรชัยญากรณ์, สัมภาษณ์, 8 พฤษภาคม 2558)

การให้สัมภาษณ์ข้างต้น ของเกษตรอำเภอ จังหวัดอุทัยธานี ที่สอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ พัฒนาการอำเภอ ในการไม่มีส่วนร่วมหรือไม่มีบทบาทหน้าที่ในการสนับสนุนหรือให้ความรู้ ในการระดมทุน ที่สอดคล้องกัน ดังนี้

“ทางเราไม่ได้ให้ความรู้หรือสนับสนุนเรื่องการระดมทุน ไม่มีหน้าที่ในการติดตาม ประเมินผลว่าการระดมทุนมีที่อย่างไร” (วีรพันธ์ การินไชย, สัมภาษณ์, 14 พฤษภาคม 2558)

จากบทสัมภาษณ์ข้างต้น ยังมีความสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของหัวหน้าสำนักปลัด จังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่ไม่มีหน้าที่ในการให้ความรู้เรื่องการระดมทุน และไม่มีส่วนร่วม ในการติดตามประเมินผล ดังการให้สัมภาษณ์ของหัวหน้าสำนักปลัด ดังนี้

“ไม่มีหน้าที่ในการให้ความรู้เรื่องการระดมทุนชุมชน และไม่มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มาดำเนินการติดตามประเมินผล” (ฉิมมนต์ พันกอม, สัมภาษณ์, 29 พฤษภาคม 2558)

ยังมีบทสัมภาษณ์ที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันว่า เจ้าหน้าที่รัฐไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง ในการสนับสนุน ส่งเสริมการระดมทุนกลุ่มชุมชน ดังการสัมภาษณ์ ดังนี้

“หน่วยงานเรามีหน้าที่หลักในการปรับปรุง และพัฒนาดิน ไม่เกี่ยวข้องกับการระดมทุน มีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับดิน สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ในการดำเนินกิจกรรม แล้วชาวบ้านก็จะนำไป ปฏิบัติกับกลุ่มเอง ไม่มีการติดตามเรื่องการระดมทุนกลุ่ม น่าจะเป็นหน้าที่ของหน่วยงานอื่นที่ รับผิดชอบ” (มานะ ตันนา, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2558)

จากบทสัมภาษณ์ข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่มีส่วนร่วม ในการสนับสนุนการให้ความรู้ ความเข้าใจในการระดมทุนของกลุ่มชุมชน และไม่มีส่วน ในการติดตามประเมินผลการระดมทุนกลุ่มชุมชนด้วย และเจ้าหน้าที่รัฐมีการดำเนินงานตามหน้าที่ ความรับผิดชอบเพียงเท่านั้น

สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

ในการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนเกี่ยวกับความสามารถในการระดมทุน โดยภาพรวม ผู้นำชุมชนไม่มีส่วนในการสนับสนุนความรู้ความเข้าใจในการระดมทุน จึงไม่สามารถกำหนด แนวทางการระดมทุนของกลุ่มชุมชนได้ และไม่มีหน่วยงานใดเข้ามาดำเนินการติดตาม และประเมินผลการระดมทุนชุมชน ดังการให้สัมภาษณ์จากผู้นำชุมชน ดังนี้

“ไม่มีส่วนในการสร้างความรู้ความเข้าใจในการระดมทุนกลุ่มชุมชน ไม่มีการทำ ความเข้าใจหรือร่วมกำหนดแนวทางการระดมทุนของชาวบ้าน เป็นแบบนี้มานานแล้วไม่เห็นมี หน่วยงานใดเข้ามาดำเนินการแนะนำ หรือวางแผนให้เลย” (บุญช่วย ขัติยา, สัมภาษณ์,

13 พฤษภาคม 2558)

การให้สัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนบ้านป่าฝาง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่ไม่มีส่วนร่วมในการสนับสนุน การสร้างความรู้ความเข้าใจ และติดตามผลการดำเนินการระดมทุนของกลุ่มชุมชน ที่มีความสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของผู้ใหญ่บ้านคอนมูลพัฒนา จังหวัดน่าน นำเสนอบทสัมภาษณ์ได้ ดังนี้

“ไม่มีการระดมทุน ไม่มีหน่วยงานใดมาให้ความรู้ ไม่รู้จะเอาอะไรมาวางแผนให้กลุ่มชุมชน” (ละออง ใจเย็น, สัมภาษณ์, 3 มิถุนายน 2558)

การสัมภาษณ์ที่มีทิศทางเดียวกันในด้านการระดมทุนกลุ่มชุมชน ที่ผู้นำชุมชนไม่มีความรู้ความเข้าใจ และไม่มีส่วนร่วมในการวางแผนกำหนดทิศทางการระดมทุนของกลุ่มชุมชน และไม่มีการติดตามประเมินผลการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มชุมชน ดังการให้สัมภาษณ์ของผู้ใหญ่บ้านป่าฝาง จังหวัดน่าน ดังนี้

“พอหลวงไม่มีส่วนในการสร้างความรู้ความเข้าใจการระดมทุนของหมู่บ้าน ไม่มีแนวทางทิศทางการดำเนินการระดมทุนกองทุน ชาวบ้านก็ไม่เข้าใจไม่มีการระดมทุนในกลุ่มตัวเอง ไม่มีทุนก็ยุบกลุ่มไปที่ผ่านมา ไม่มีหน่วยงานไหนมาให้คำปรึกษา ติดตามประเมินผล” (ประทีน เชื้อหอม, สัมภาษณ์, 12 พฤษภาคม 2558)

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนข้างต้น พบว่า ผู้นำชุมชนโดยส่วนมากไม่มีส่วนร่วมในการสร้างความรู้ ความเข้าใจที่เกี่ยวข้องกับการระดมทุนของกลุ่มชุมชน และไม่มีกำหนดแนวทางการระดมทุนของกลุ่มชุมชน ตลอดจนไม่มีหน่วยงานใดเข้ามาทำการติดตามประเมินผลการระดมทุนของกลุ่มชุมชนด้วย

สนทนากลุ่ม (Focus group)

สมาชิกกลุ่มชุมชนโดยภาพรวม ไม่มีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาสร้างความรู้ความเข้าใจในการระดมทุนของกลุ่มชุมชน จึงไม่มีการกำหนดแนวทางการระดมทุนของกลุ่มชุมชนด้วย ตลอดจนสมาชิกกลุ่มชุมชนมีการดำเนินการไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์การระดมทุนกลุ่มชุมชน และไม่มีการติดตามผลการระดมทุนหมู่บ้านด้วย ดังการสนทนากลุ่มของสมาชิกบ้านประดาง ดังนี้

“ไม่มีหน่วยงานเข้ามาให้ความรู้ ไม่เห็นมีประกาศให้ไปประชุม ที่ทำกันทุกวันได้งบประมาณจากหลวง ที่เขาสนับสนุนให้จัดตั้งกลุ่ม ถึงมีกลุ่ม ไม่เห็นเขากำหนดทิศทางระดมทุน ไม่มีการติดตามทุน ที่ผ่านมาสมาชิกกลุ่มก็เอาเงินไปทำทำอย่างอื่น ไม่ได้เอาไปใช้อย่างที่บอกก็ไม่มีใครว่า” (สมาชิกบ้านประดาง, สนทนากลุ่ม, 23 พฤษภาคม 2558)

การสนทนากลุ่มข้างต้น มีความสอดคล้องกับสมาชิกบ้านแม่ปิง ในการขาดการสร้างความรู้ ความเข้าใจในการระดมทุนของกลุ่มชุมชน ดังการสนทนากลุ่มของสมาชิกบ้านแม่ปิง ดังนี้

“ไม่มีหน่วยงานใดเข้ามาให้ความรู้ความเข้าใจการระดมทุน ไม่เคยได้ยินพ่อหลวง ประกาศเสียงตามสาย ให้ไปประชุมเรื่องนี้ ไม่มีใครรู้และไม่มีใครมาติดตาม” (สมาชิกบ้านแม่ปิง, สนนทากลุ่ม, 30 พฤษภาคม 2558)

สอดคล้องกับการสนทนากลุ่มของชาวบ้านบ้านป่าฝาง ที่ไม่มีความรู้ความเข้าใจ เรื่องการระดมทุนของกลุ่มชุมชน ตลอดจนไม่มีหน่วยงานใดเข้ามาทำหน้าที่ติดตามการระดมทุน ของกลุ่มชุมชน ดังการสนทนากลุ่มของสมาชิกบ้านป่าฝาง ดังนี้

“ไม่มีหน่วยงานมาให้ความรู้ แต่เรามีเงินกองทุนหมู่บ้านที่ได้มาจากเงินฝากของสมาชิก และเอาดอกเบี้ยจากคนกู้มาปันผลให้สมาชิก กลุ่มไม่มีเป้าหมายเกี่ยวกับการระดมทุน แต่สมาชิก ก็กู้เอาเงินไปใช้อย่างอื่นไม่ได้ไปสร้างอาชีพตามที่กู้มา เพราะเห็นแก่ดอกเบี้ยที่ต่ำ เมื่อถึงเวลาก็คืน ตามกำหนดเวลา ไม่มีติดตามว่าคนไหนเอาเงินไปใช้เป็นประโยชน์ใหม่ ตามที่บอกเหตุผล ในเอกสารใหม่ ไม่มีมาถามเลย” (สมาชิกบ้านป่าฝาง, สนนทากลุ่ม, 4 มิถุนายน 2558)

จากการสนทนากลุ่มสมาชิกข้างต้น สมาชิกกลุ่มชุมชนไม่มีความรู้ความเข้าใจ ในการระดมทุน ไม่มีหน่วยงานมาให้ความรู้เรื่องการระดมทุน และไม่มีติดตามการระดมทุน ของกลุ่มชุมชน ทั้งนี้เมื่อบริหารทุนดั้งเดิมหมด โดยไม่มีการระดมทุนเพิ่ม สมาชิกกลุ่มก็ไม่มีทุน ดำเนินการกิจกรรมของกลุ่ม และไม่ได้ได้รับความสนใจจากสมาชิกต่อไป

จากข้อมูลข้างต้นสามารถอธิบายได้ว่า เจ้าหน้าที่รัฐมีการดำเนินงานตามหน้าที่ โดยส่วนมากเจ้าหน้าที่รัฐไม่มีหน้าที่เกี่ยวข้องในการสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการระดมทุน ของกลุ่มชุมชนที่ระบุไว้เป็นลายลักษณ์อักษร จึงไม่มีหน้าที่ในการให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการ ระดมทุน ตลอดจนผู้นำชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการสร้างความรู้ ความเข้าใจการระดมทุนชุมชน จึงไม่สามารถกำหนดแนวทางการระดมทุนของกลุ่มชุมชนได้ ทั้งนี้ไม่มีหน่วยงานใดเข้ามา ดำเนินการติดตามประเมินผลการระดมทุนของกลุ่มชุมชน

และสมาชิกกลุ่มชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการระดมทุน ไม่ดำเนินการ ตามวัตถุประสงค์ของการระดมทุนของกลุ่มชุมชน และไม่มีติดตามประเมินผลการระดมทุน ของกลุ่มชุมชนด้วย ดังนั้น ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตที่สำคัญ คือ เจ้าหน้าที่ของรัฐมีรูปแบบการดำเนินงาน ตามระเบียบ กฎเกณฑ์ว่าด้วยการระบุน้ำที่เป็นลายลักษณ์อักษรเป็นหลัก ผู้นำชุมชนก็ไม่มี ส่วนร่วมในการสนับสนุนหรือวางแผนการกำหนดทิศทางการบริหารจัดการทุนของกลุ่มชุมชน (เทพนม เมืองแมน และสวิง สุวรรณ, 2540, หน้า 69) สมาชิกกลุ่มชุมชนเอง ก็ไม่มีความเข้าใจ ในการบริหารทุนของกลุ่มชุมชนที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ ตลอดจนไม่มีหน่วยงานใดที่เข้ามา ทำหน้าที่ติดตามประเมินผลการระดมทุนของกลุ่มชุมชน ทั้งนี้เมื่อทุนสนับสนุนกลุ่มชุมชนหมด กิจกรรมของสมาชิกก็ไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้

ประเด็นที่ 6 การมีส่วนร่วม

การพัฒนาของกลุ่มชุมชนที่ดีต้องยึดหลักการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มเป็นสำคัญ ทั้งนี้ เพราะการมีส่วนร่วมเป็นการกระตุ้นให้สมาชิกกลุ่มชุมชนได้ร่วมเรียนรู้ ร่วมค้นหา ร่วมวางแผน แสดงความคิดเห็น ร่วมรับผลประโยชน์จากการดำเนินการของกิจกรรมกลุ่ม ร่วมติดตาม และประเมินผล (ชเนศวร์ เจริญเมือง, 2549, หน้า 57) โดยต้องมีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างถูกต้อง ให้มีการรวมตัวกันคิด ร่วมกันทำในประเด็นที่ใกล้ตัวและหาแนวทางการพัฒนาที่เป็นไปตามความร่วมมือในการแสดงความคิด (เฉลิม บุรีภักดี, 2545, หน้า 73) เพื่อการพัฒนาต่อไป

จากการลงพื้นที่ศึกษาข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชน สามารถนำเสนอได้ ดังนี้

สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐ

ผลจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐในประเด็นเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม โดยภาพรวมเจ้าหน้าที่ของรัฐมีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มชุมชนในหมู่บ้าน โดยการร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ และมีการติดตามหรือประเมินผลการมีส่วนร่วมของกลุ่มชุมชน ดังการให้สัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่รัฐ ดังนี้

“ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในเวทีประชาคม ให้ชาวบ้านช่วยคิด ช่วยดำเนินการ เช่น โครงการส่งเสริมอาชีพหรือพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กลุ่มผลิตภัณฑ์ทำน้ำพริก กลุ่มจัดดอกไม้ กลุ่มจัดผ้า ซึ่งเป็นโครงการที่ชุมชนร่วมกันคิดออกมา และพอถึงเวลาอบรม ชาวบ้านก็จะมาร่วมเอง โดยไม่ต้องเรียกหรือบังคับมา เพราะส่วนหนึ่งเกิดขึ้นจากการที่เขาสนใจ ต้องการเอง เขาก็จะมาร่วมเอง โดยเราจะสังเกตจากการการเข้าร่วมการอบรม จากการสอบถามข้อมูลความรู้จากการเข้าอบรม” (นภลัย จันทวงศ์, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2558)

จากบทสัมภาษณ์ข้างต้น มีความสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของเกษตรกรอำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน ในการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการเข้าอบรมเพื่อเพิ่มความรู้ และมีการติดตามหรือประเมินผลการมีส่วนร่วม โดยการวัดจากจำนวนผู้ที่เข้ารับการอบรม ดังการสัมภาษณ์ ดังนี้

“หน่วยงานส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนการเข้าอบรม ให้มีการร่วมเสนอปัญหา ร่วมคิดแก้ปัญหา ร่วมดำเนินการ เราจะมีติดตามประเมินผลจากจำนวนผู้ที่เข้าอบรม” (พิชญรัตน์ ดิฐภักดีคุณานนท์, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2558)

ยังมีบทสัมภาษณ์ที่สอดคล้องว่า เจ้าหน้าที่รัฐมีการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เน้นความชำนาญของชุมชนเป็นหลักและมีการติดตามประเมินผลการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม

ดังกล่าวให้สัมภาษณ์ของพัฒนาการอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ดังนี้

“ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในรูปแบบการจัดกิจกรรมที่มีความชำนาญของคน
ในชุมชน เราจะมีติดตามจากจำนวนผู้เข้าร่วมและการซักถามพูดคุยจากชาวบ้าน” (อิริศ อเนก,
สัมภาษณ์, 28 พฤษภาคม 2558)

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐข้างต้น ภาพรวมเจ้าหน้าที่รัฐมีการสนับสนุนการมี
ส่วนร่วมของชุมชน เช่น การประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านช่วยคิด ช่วยดำเนินการ เช่น โครงการส่งเสริม
อาชีพหรือพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กลุ่มผลิตภัณฑ์ทำน้ำพริก กลุ่มจัดดอกไม้ กลุ่มจัดผ้า และได้รับความ
ร่วมมือจากชุมชนอย่างดี และมีการติดตามประเมินผลการมีส่วนร่วมจากการสังเกต
และการสอบถามข้อมูลความรู้ที่ได้รับจากการเข้าอบรม

สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนในประเด็นการมีส่วนร่วม โดยภาพรวมผู้นำชุมชน
มีการสนับสนุนการมีส่วนร่วม ในการเข้าประชุมประจำเดือนเพื่อรับฟังข่าวสารจากทางการ
และนำเสนอข่าวสารของหมู่บ้านกับผู้นำชุมชน แต่ไม่มีการติดตามประเมินผลการมีส่วนร่วม
ของกลุ่มชุมชน ดังการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ส่งเสริมในการเชิญชวน และออกแนวบังคับให้เข้ามามีส่วนร่วม เช่น การประชุม
ประจำเดือนของหมู่บ้าน คือ ให้ทุกคนเข้าร่วมการประชุม เพื่อทราบข่าวสาร และนำเสนอปัญหา
และร่วมแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน” (สมนึก วราหะ, สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2558)

จากบทสัมภาษณ์ข้างต้น มีความสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนบ้านเป้าว่า
มีส่วนร่วมในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มในงานประเพณี ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“เน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มในงานประเพณี เช่น การเลี้ยงผีบ้านปู่ งานบายศรี
สู่ขวัญ ซึ่งจะมีชาวบ้านหรือสมาชิกร่วมกันในการจัดสถานที่ ล้างจาน กวาดดู ไม่มีการติดตาม
ประเมินผลการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่ม” (ประทีน เชื้อหอม, สัมภาษณ์, 12 พฤษภาคม 2558)

การให้สัมภาษณ์ที่เป็นไปในทิศทางเดียวกับบ้านสามเงาในการส่งเสริมการมีส่วนร่วม
ของสมาชิกกลุ่มชุมชน ที่อยู่ในรูปแบบของการประชุมสมาชิกกลุ่มชุมชน ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“มีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการประชุม เพื่อได้ข่าวสาร เหมือนชาวบ้านตามปกติ
จะอยู่สวน ไม่ค่อยได้รับข่าวสารจากทางการ” (ลัดดา พรประภา, สัมภาษณ์, 26 พฤษภาคม 2558)

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนข้างต้น พบว่า ผู้นำชุมชนให้การสนับสนุนการมีส่วนร่วม
ของชุมชนจากการประชุมประจำเดือน ซึ่งเป็นการทำประชาคมเพื่อทราบข้อมูลข่าวสาร
และงานประเพณี และมีการติดตามประเมินผล โดยการสังเกตจากจำนวนผู้เข้าร่วม

การสนทนากลุ่ม (Focus group)

จากการสนทนากลุ่มชุมชน โดยส่วนใหญ่ สมาชิกกลุ่มชุมชนไม่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของกลุ่มชุมชนถ้าไม่ถูกบังคับ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มชุมชนน้อย เพราะมองว่าคนน้อยปัญหากลุ่มก็น้อย ดังการสนทนากลุ่ม (Focus group) ของบ้านปากคลอง ดังนี้

“ไม่ค่อยสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่ม จะมองว่า คนน้อยไม่ค่อยมีปัญหาดีสมาชิกไม่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม ไม่บังคับก็ไม่มาประชุมต้องให้บังคับถึงจะมาถึงมาก็มีส่วนร่วมน้อย เช่น เขาถามว่าหากคิดจะทำอาชีพเสริม อยากจะประกอบอาชีพอะไรดี เราก็บอกในสิ่งที่เราสามารถทำได้ ทำขนม แต่เขาก็ไม่ถามต่อว่าจะขายที่ไหน มีตลาดไหม เขาไม่ถาม” (สมาชิกบ้านปากคลอง, สนทนากลุ่ม, 9 พฤษภาคม 2558)

จากการสนทนากลุ่มข้างต้น สอดคล้องกับการสนทนากลุ่มบ้านสามเงาว่า ชุมชนไม่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของกลุ่มชุมชน ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“สมาชิกกลุ่มไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชน บางทีเรื่องส่วนตัวไม่ยอมสละเลย ตลอดจนไม่มีสิ่งจูงใจในการเข้าประชุมกลุ่ม เข้าไปก็ไม่มีประโยชน์เพราะเขามีกรรมการดำเนินงานอยู่แล้ว” (สมาชิกบ้านสามเงา, สนทนากลุ่ม, 27 พฤษภาคม 2558)

จากการสนทนากลุ่ม สมาชิกกลุ่มชุมชนไม่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของกลุ่มชุมชน ถ้าไม่มีการบังคับหรือไม่มีสิ่งจูงใจก็ไม่เข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มชุมชน เพราะมองว่า กรรมการกลุ่มชุมชนสามารถดำเนินการแทนได้ หรือถ้าไปเข้าร่วมก็ไม่มีความหมาย เพราะเอาเสียงส่วนมาก คนเข้าร่วมน้อย ๆ จึงเป็นผลดี ไม่มีปัญหาหาก มีการดำเนินการที่คล่องตัว

จากข้อมูลข้างต้นสามารถอธิบายประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของกลุ่มชุมชน ได้ว่า เจ้าหน้าที่รัฐมีการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของกลุ่มชุมชน ผู้นำชุมชนก็มีส่วนร่วมในการสนับสนุนกิจกรรมการมีส่วนร่วม เช่น งานประเพณี แต่สมาชิกกลุ่มชุมชนไม่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม หากไม่บังคับก็ไม่มาเข้าร่วม และมีความเข้าใจของสมาชิกว่าถ้ามาเข้าร่วม การเสนอของสมาชิกก็ไม่ได้มีการพิจารณา หากจำนวนคนเข้าร่วมน้อยจะมีปัญหาน้อย บริหารจัดการได้อย่างคล่องตัว ตลอดจน ไม่มีการติดตามประเมินผลเข้าร่วมของสมาชิก

ดังนั้น จากประเด็นดังกล่าว ผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตว่า หน่วยงานและผู้นำชุมชนควรให้การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มชุมชน โดยมีการศึกษาความต้องการของสมาชิกกลุ่มชุมชน (เฉลียว บุรีภักดี, 2545, หน้า 73) หรือให้ความสำคัญกับข้อเสนอแนะของสมาชิกกลุ่มชุมชนทุกกลุ่ม ซึ่งจะส่งผลให้สมาชิกกลุ่มชุมชนให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของกลุ่มชุมชนไม่ละเลยและใส่ใจกับการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มชุมชนเป็นหลัก

ประเด็นที่ 7 กรรมการกลุ่ม

ความพร้อมของกรรมการกลุ่มชุมชนเป็นสิ่งสะท้อนถึงความเข้มแข็งของกลุ่มชุมชนด้วย ซึ่งจะสังเกตจากความเข้าใจในหน้าที่และความรับผิดชอบของบุคคลในตำแหน่งนั้น ๆ (สมยศ นาวิกาน, 2553, หน้า 87) เช่น การเรียกประชุมสมาชิกกลุ่มชุมชนอย่างรวดเร็วเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นของชุมชน แล้วสมาชิกกลุ่มชุมชนก็มากันครบทุกคน ตลอดจนคุณภาพของการประชุม ที่ประกอบด้วย กรรมการกลุ่มชุมชน การจัดทำวาระการประชุม การหาข้อมูลประกอบการลงมติ สมาชิกกลุ่มชุมชน ซึ่งต้องมีการบริหารงานกลุ่มชุมชนที่มีความโปร่งใสของกรรมการ ในการบริหารการเงินและผลประโยชน์ของสมาชิก (บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์, 2551, หน้า 54) ถ้ากลุ่มชุมชนใดมีความพร้อมของกรรมการกลุ่มมากเท่าใด ย่อมประสบความสำเร็จของกลุ่มชุมชน มากเท่านั้น จากการศึกษาข้อมูล เกี่ยวกับกรรมการกลุ่มจากเจ้าหน้าที่รัฐ ผู้นำชุมชน และสมาชิกกลุ่มชุมชน สามารถนำเสนอข้อมูลได้ ดังนี้

สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐ

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องกับกรรมการกลุ่มชุมชน โดยภาพรวม เจ้าหน้าที่รัฐมีส่วนร่วมในการสร้างความเข้าใจในบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของกรรมการกลุ่มชุมชน และมีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานของกรรมการกลุ่ม ดังการให้สัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่รัฐ ดังนี้

“การสร้าง ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของสมาชิกกลุ่ม ซึ่งประธานกลุ่มต้องมีความเสียสละ เราจะแนะนำให้ประธานกลุ่มเป็นผู้ทดลองการทำกิจกรรมแล้วมีกรรมการทำการบันทึกเก็บข้อมูล และมีการรายงานผลข้อมูล เราทำน้ำหมักเราก็เริ่มต้นที่บ้านประธาน และมีกรรมการทำหน้าที่จดบันทึกกระบวนการทำ มีการทดลองใช้น้ำหมัก และรายงานผลที่ได้จากการใช้น้ำหมัก ก็เป็นการเปรียบเทียบผลโดยข้อมูลหรือการจดบันทึกมาจากกรรมการกลุ่ม เป็นผู้ดำเนินการ ใช้วิธีการสังเกตการดำเนินการเป็นหลักในการติดตามผลว่าหากมีการจัดโครงการครั้งต่อไป กรรมการหรือเลขาคณะต้องมีการจดบันทึกและรายงานผล” (พิชญารัตน์ ฉिल्ภักดีคุณานนท์, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2558)

จากบทสัมภาษณ์ดังกล่าว มีความสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของพัฒนาการอำเภอเมือง จังหวัดน่าน ในการสร้างความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของกรรมการกลุ่มชุมชน และมีการติดตามประเมินผลกรรมการกลุ่มชุมชนดังกล่าวด้วย ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“มี เช่น โครงการพัฒนาขีดความสามารถคณะกรรมการพัฒนาสตรีอำเภอ ที่เน้นการบทบาทของสตรีในการพัฒนาสังคม มีการให้ความรู้เรื่องหน้าที่กรรมการกลุ่มในการจัดทำแผนพัฒนาสตรีในชุมชน จะมีการสอนการจัดทำวาระการประชุม รายงานการประชุม การทำบัญชี

ของกลุ่ม ติดตามจากรายงานผลกิจกรรมหรือภาพถ่ายกิจกรรมการอบรม” (สาธิต สุทธราพันธ์, สัมภาษณ์, 18 พฤษภาคม 2558)

ยังมีบทสัมภาษณ์ที่สนับสนุนในการสร้างความเข้าใจในบทบาทหน้าที่กรรมการ กลุ่มชุมชน ที่อยู่ในรูปโครงการ และมีการติดตามผลการดำเนินงานของกรรมการกลุ่ม ที่อยู่ในรูปของการจัดทำรายงานผลการดำเนินงาน ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“สนับสนุนรูปของกิจกรรม ที่เน้นกระบวนการรวมกลุ่ม มีประธานกลุ่ม กรรมการกลุ่ม และแบ่งหน้าที่แต่ละคน เลขาก็มีหน้าที่จดบันทึกการดำเนินการ และรายงานผลการดำเนินการกับ ประธาน และสมาชิกกลุ่ม ไม่มีเกณฑ์การประเมินที่ชัดเจน แต่เป็นการติดตามรายงาน ผลการดำเนินงานของกลุ่มมากกว่าและมีการลงพื้นที่สอบถามสมาชิกกลุ่ม ชาวบ้าน” (ประพิน ชันชเลิศ, สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2558)

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐข้างต้น เจ้าหน้าที่รัฐมีส่วนร่วมในการสร้างความเข้าใจ ในบทบาทหน้าที่ของกรรมการกลุ่มชุมชน ที่อยู่ในรูปของโครงการ และมีการติดตาม ผลการดำเนินการในรูปของการสอบถามข้อมูลจากสมาชิกกลุ่มชุมชน การสังเกต เพื่อให้ได้ข้อมูล ประกอบการประเมินผลกิจกรรม

สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

จากการลงพื้นที่การศึกษาวิจัย โดยภาพรวมผู้นำชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการสร้าง ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่กรรมการกลุ่มชุมชนและไม่มีส่วนร่วมในการติดตามหรือประเมิน ผลการดำเนินงานกรรมการกลุ่มชุมชน ดังการให้สัมภาษณ์ของผู้นำชุมชน ดังนี้

“ไม่ได้ร่วมสร้างความเข้าใจในหน้าที่ของกรรมการกลุ่ม พวกประธาน กรรมการพอมี ความรู้ มีความพร้อมอยู่บ้าง เราไม่ได้มีส่วนร่วมตรงนั้น ไม่ได้ติดตาม สมาชิกเป็นผู้ติดตาม กรรมการ เขาประชุมกันก็ถามกัน คุยกัน บางกลุ่มเราไม่ได้เป็นสมาชิกหรือกรรมการ เราก็ไม่รู้ ไม่ได้ร่วมประเมิน” (ประพิน เชื้อหอม, สัมภาษณ์, 12 พฤษภาคม 2558)

บทสัมภาษณ์ข้างต้น มีความสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนบ้านสามเงา ที่ไม่มีส่วนร่วมในการสร้างความเข้าใจในบทบาทหน้าที่กรรมการกลุ่มชุมชน และไม่มีส่วนร่วม ในการติดตามประเมินผลด้วย ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“ไม่มีส่วนในการสร้างความเข้าใจในบทบาทหน้าที่กรรมการกลุ่ม ไม่มีการติดตาม หรือประเมินผลดำเนินงานกรรมการกลุ่ม เพราะสมาชิกจะเป็นผู้ประเมินเอง เขาพิจารณาจากผลงาน ของประธานกลุ่ม” (ลัดดา พรประภา, สัมภาษณ์, 26 พฤษภาคม 2558)

การให้สัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนบ้านป่าฝาง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ในการเข้าไปมีส่วนร่วม เพื่อสร้างความเข้าใจในบทบาทหน้าที่กรรมการกลุ่มชุมชนที่สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์

ของผู้ใหญ่บ้านบ้านป่าฝาง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ดังต่อไปนี้

“ไม่มีส่วนในการส่งเสริมความเข้าใจของกรรมการกลุ่ม ทางเราเป็นหลักการปฏิบัติของกลุ่ม (คู่มือ) กรรมการแค่ปฏิบัติตามกฎดังกล่าว แม่หลวงไม่มีหน้าที่ติดตามประเมินผล กรรมการกลุ่ม สมาชิกเป็นผู้ติดตามการดำเนินงาน หากมีปัญหาและแก้ไขไม่ได้ ก็จะมีคนมาบอกแม่หลวง” (ละออง ใจเย็น, สัมภาษณ์, 3 มิถุนายน 2558)

การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนโดยภาพรวม ผู้นำชุมชนไม่มีบทบาทหน้าที่ในการให้ความรู้ความเข้าใจในหน้าที่และความรับผิดชอบของกรรมการกลุ่มชุมชน และสมาชิกกลุ่มชุมชนเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ในการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของกรรมการกลุ่มชุมชน ด้วยวิธีการสังเกตและการแก้ปัญหาของสมาชิกกลุ่มที่ประสบความสำเร็จด้วย

การสนทนากลุ่ม (Focus group)

การลงพื้นที่ทำการศึกษาข้อมูล โดยการสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่ม พบว่า กรรมการกลุ่มชุมชน มีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ที่มีต่อกลุ่มชุมชน มีการดำเนินการเป็นที่ยอมรับของสมาชิกกลุ่มชุมชน แต่ไม่มีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานของกรรมการกลุ่มชุมชน ดังการสนทนากลุ่ม (Focus group) ดังนี้

“สมาชิกเสนอชื่อและยกมือ เรามองจากผลงานที่ผ่านมาว่า เวลามีปัญหาเขาช่วยดำเนินการและทำจริงไหม เขาก็เข้าใจดีในหน้าที่ ทำงานดี ไม่มีผิดพลาด รู้ข้อมูลของกลุ่ม ไม่เห็นมีหน่วยงานมาติดตามงานของกลุ่มหรือของกรรมการกลุ่ม เท่าที่เป็นสมาชิก” (สมาชิกบ้านประดาง, สนทนากลุ่ม, 23 พฤษภาคม 2558)

การสนทนากลุ่มข้างต้น มีความสอดคล้องกับการสนทนากลุ่มของสมาชิกบ้านสามเงา ในการคัดเลือกกรรมการกลุ่มชุมชน ที่มาจากการเสนอชื่อของสมาชิกกลุ่มชุมชนและโหวตคะแนน เพื่อทำการคัดเลือกบุคคลที่มีคะแนนสูงที่สุดและตามลำดับดำรงตำแหน่งกรรมการกลุ่มชุมชน การดำเนินงานกรรมการเป็นไปตามบทบาทหน้าที่ โดยไม่มีข้อผิดพลาด และได้รับความไว้วางใจจากสมาชิก แต่ไม่มีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานของกรรมการกลุ่มชุมชน ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“กรรมการมาจากการเสนอชื่อของสมาชิกและทำการโหวตคะแนนมากที่สุดเป็นประธาน ทำงานดี ไว้วางใจได้ ทำครั้งเดียวผ่านเลยเรื่องการทำเบิกเงินกลุ่ม กู้เงินกลุ่ม ถึงเวลาที่ติดตามให้ไปจ่ายเงินที่กู้มา สมาชิกไว้วางใจกรรมการ แต่เราไม่รู้ว่าเป็นมาตรฐานการทำงานหรือเปล่า ไม่มีหน่วยงานไหนมาทำการตรวจสอบการดำเนินงานกลุ่ม” (สมาชิกบ้านสามเงา, สนทนากลุ่ม, 27 พฤษภาคม 2558)

การสนทนากลุ่มข้างต้น เป็นไปในทิศทางเดียวกับการสนทนากลุ่มของหมู่บ้านแม่ปิง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่ไม่มีส่วนร่วมในการสนับสนุนกรรมการกลุ่มชุมชน เพราะการได้มาของกรรมการกลุ่มชุมชนจากการเสนอชื่อของสมาชิกกลุ่ม ดังการสนทนากลุ่มของสมาชิกบ้านแม่ปิง ดังนี้

“กรรมการกลุ่มมีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่เพราะเข้าอบรมเมื่อตอนก่อนจัดตั้งกลุ่มใหม่ ๆ ว่าแต่ละคนทำหน้าที่อะไร ทำงานด้วยความเข้าใจตามวัตถุประสงค์การรวมกลุ่ม แต่สมาชิกไม่มีการดำเนินการตามวัตถุประสงค์การรวมกลุ่ม และไม่มีการติดตามหรือการประเมินผลการทำงาน” (สมาชิกบ้านแม่ปิง, สนทนากลุ่ม, 30 พฤษภาคม 2558)

จากการสนทนากลุ่มข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า สมาชิกกลุ่มมีส่วนร่วมในการเสนอชื่อกรรมการกลุ่มชุมชน โดยพิจารณาจากวิธีการแก้ไขปัญหาของกลุ่มชุมชน ความคิดพลาดในการทำงาน ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ ซึ่งในการดำเนินงานกลุ่มชุมชนที่ผ่านมาไม่มีหน่วยงานใดเข้ามาทำการติดตามประเมินผลการดำเนินงานของกรรมการกลุ่มชุมชน

จากข้อมูลข้างต้นสามารถอธิบายประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับกรรมการกลุ่มชุมชนได้ว่า เจ้าหน้าที่รัฐมีส่วนร่วมในการสร้างความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของกรรมการกลุ่มชุมชน โดยการให้ความรู้เรื่องกฎ ระเบียบ บทบาทหน้าที่ กับสมาชิกกลุ่มชุมชน (กัญญา สาทร, 2551, หน้า 95) ที่อยู่ในรูปของโครงการ และมีการจัดบันทึกการดำเนินงาน มีการติดตามผลการดำเนินงานจากรายงานผลการดำเนินงานของกลุ่มชุมชน (บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์, 2551, หน้า 54) การสอบถามข้อมูลจากสมาชิกกลุ่มชุมชน แต่ในทางกลับกัน ผู้นำชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการสร้างความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของกรรมการกลุ่มชุมชน และไม่มีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลการดำเนินงานกรรมการกลุ่มชุมชน สมาชิกกลุ่มชุมชนเป็นผู้เสนอชื่อกรรมการกลุ่มชุมชน โดยพิจารณาจากความพร้อมในการดำเนินงาน ความเต็มใจในการดำเนินงาน จนเป็นที่ยอมรับของสมาชิก

จากข้อสรุปดังกล่าว ผู้วิจัยมีข้อสังเกตที่น่าศึกษาว่า ผู้นำชุมชน ไม่มีบทบาทหรือส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเตรียมความพร้อมของกรรมการกลุ่มชุมชน ตลอดจนไม่มีการติดตามประเมินผลความพร้อมหรือการดำเนินงานของกรรมการกลุ่มชุมชน จึงส่งผลให้การดำเนินการของกรรมการกลุ่มชุมชนไม่มีผู้ให้คำแนะนำที่รู้ถึงบริบทและสภาพแวดล้อมของกลุ่มชุมชน (ปาริชาติ วัลย์เสถียร, 2554, หน้า 38) จึงประสบปัญหาการแก้ไขปัญหาที่ไม่สอดคล้องกับบริบท หรือเป็นปัญหาที่สะสมจนยากที่จะแก้ไขของกลุ่มชุมชน

ประเด็นที่ 8 การส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาการเรียนรู้

การเพิ่มพูนความรู้และตอบสนองความสนใจใคร่รู้จากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ แก่สมาชิกกลุ่มชุมชนจะทำให้ทราบข้อเท็จจริงและสามารถลงมือปฏิบัติได้ ซึ่งเป็นส่วนที่สำคัญทำให้สมาชิกกลุ่มชุมชนมีศักยภาพในการพัฒนา อันมีรากฐานจากวัฒนธรรมท้องถิ่นกับวิถีชีวิตให้เป็นหนึ่งเดียว (ปาริชาติ วัลย์เสถียร, 2554, หน้า 38) จากการลงพื้นที่ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชน สามารถนำเสนอได้ ดังนี้

การสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของรัฐ

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของรัฐ ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาการเรียนรู้ โดยภาพรวมเจ้าหน้าที่รัฐมีการส่งเสริมการเรียนรู้ของกลุ่มชุมชน เช่น การเข้าอบรมรับฟังการบรรยาย และการพัฒนาการเรียนรู้ ที่อยู่ในรูปแบบการอบรม การศึกษาดูงาน ซึ่งเจ้าหน้าที่รัฐมีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานการส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาการเรียนรู้ ที่เป็นไปตามตัวชี้วัดของโครงการ การสอบถามข้อมูล และการสังเกต ดังการให้สัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่รัฐ ดังนี้

“หน่วยงานสถานีพัฒนาที่ดิน จะมีการส่งเสริมในเรื่องของการบำรุงดินให้สมบูรณ์ เพื่อลดการใช้สารเคมี มีการจัดอบรมและการศึกษาดูงาน ณ ศูนย์ การเรียนรู้การใช้ประโยชน์บ่อน้ำในไร่นา ตำบลทัพหลวง ของนายสายชล มีประสิทธิ์ เพื่อเป็นการดูงานในสถานที่จริง และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความรู้ระหว่างเกษตรกรกับนักวิชาการและติดตามผลการดำเนินการส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาการเรียนรู้ของกลุ่มตามตัวชี้วัดโครงการ และสังเกตตอนลงพื้นที่ว่ามีการประยุกต์ใช้ความรู้ที่ไปดูงานหรืออบรมหรือไม่” (สมเกียรติ แถมพยัคฆ์, สัมภาษณ์, 6 พฤษภาคม 2558)

บทสัมภาษณ์ในข้างต้น มีความสอดคล้องกับการสัมภาษณ์ของนักพัฒนาชุมชนในการส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาการเรียนรู้โดยการศึกษาดูงาน โครงการพระราชดำริ ห้วยฮ่องไคร้ และมีการติดตามประเมินผลจากการสอบถาม ดังการให้สัมภาษณ์ของนักพัฒนาชุมชน อบต. สามเงา ดังนี้

“เราเน้นการสร้างความเข้มแข็งของระบบเศรษฐกิจ ด้วยการส่งเสริมอาชีพแก่ชาวบ้าน มีการศึกษาดูงานที่โครงการพระราชดำริห้วยฮ่องไคร้ อำเภอคอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เช่น การเลี้ยงปลา การเลี้ยงกบ ชาวบ้านที่ไปดูงานเขาจะให้เห็นการปฏิบัติงานจริง มีการวัดประเมินผลจากโครงการ โดยการสอบถามข้อมูลความรู้และการประยุกต์ใช้” (นภลัย จันทวงศ์, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2558)

ยังมีบทสัมภาษณ์ที่ทำให้การสนับสนุนว่า มีการส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาการเรียนรู้ โดยการจัดอบรม และมีการศึกษาดูงาน มีการติดตามและประเมินผลตามตัวชี้วัดของโครงการ ดังการให้สัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่รัฐ ดังนี้

“ส่งเสริมการเรียนรู้ของกลุ่ม ทางหน่วยงานพัฒนาชุมชนอำเภอ มีส่วนในการจัดวิทยากร ในการอบรม มีจัดโครงการศึกษาดูงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบและมีการบรรยาย เพื่อสร้างความเข้าใจของกิจกรรม การประเมินผลตามตัวชี้วัดโครงการศึกษาดูงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ” (กฤษณ์ท เพ็ญภักดี, สัมภาษณ์, 21 พฤษภาคม 2558)

จากบทสัมภาษณ์ข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า เจ้าหน้าที่รัฐมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาการเรียนรู้ของสมาชิกกลุ่มชุมชน โดยการจัดอบรม การศึกษาดูงาน เพื่อเพิ่มความรู้และประสบการณ์แก่สมาชิกกลุ่มชุมชน ให้มีความชำนาญ สามารถประยุกต์ใช้ได้ อย่างเหมาะสม และมีกระบวนการติดตามผล ซึ่งผู้วิจัยพบข้อสังเกตว่า สมาชิกกลุ่มชุมชนไม่มี ส่วนร่วมในการเสนอข้อมูลแหล่งเรียนรู้ เป็นเพียงผู้เข้าร่วมการศึกษาดูงานและดำเนินการ ตามกระบวนการเพียงอย่างเดียว

สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเรียนรู้ และการพัฒนาการเรียนรู้ พบว่า โดยภาพรวมผู้นำชุมชนมีการส่งเสริมการเรียนรู้ โดยการอบรม การศึกษาดูงาน ตลอดจนมีการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างผู้นำชุมชนกับชาวบ้าน และมีการปฏิบัติ ตัวเป็นแบบอย่างกับสมาชิก แต่ไม่มีการติดตามผลการส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาการเรียนรู้ ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“ผมมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการเรียนรู้ของกรรมการกลุ่ม โดยการส่งรายชื่อ กรรมการกลุ่มแต่ละกลุ่ม ประธานกลุ่ม เข้ารับการอบรมใน โครงการต่างๆที่น่าสนใจ และเราก็ต้อง กระทำตัวให้เรียนรู้ พัฒนาความรู้ใหม่ ๆ ให้เป็นแบบอย่างด้วย เพราะเราก็ไม่รู้ทุกอย่าง มีการแลกเปลี่ยนความรู้กับสมาชิกกลุ่มด้วยที่ผ่านมาก็ไม่มีหน่วยงานใดมาดำเนินการติดตาม ผลการเรียนรู้ของกลุ่ม ถ้ามาติดตามบ้างจะดี ถ้ามันต่ำจะได้สนับสนุน ส่งเสริมให้ดีขึ้น” (สมนึก วราหะ, สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2558)

บทสัมภาษณ์ของผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองเต่า ที่มีความสอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ ของผู้ใหญ่บ้านบ้านเป่า ที่มีการส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาการเรียนรู้ โดยการปฏิบัติตน เป็นแบบอย่าง และมีการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ระหว่างผู้นำชุมชนกับสมาชิกเป็นประจำ แต่ไม่มีการติดตามประเมินผลการเรียนรู้และการพัฒนาการเรียนรู้ ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“เราต้องปฏิบัติตัวเป็นแบบอย่างในเรื่องการพัฒนาการเรียนรู้หรือส่งเสริมการเรียนรู้ เราต้องมีการแสวงหาความรู้ตลอดเวลา และทำให้เป็นวิถีชีวิต กิจวัตร ให้เขาเห็นเดี๋ยวเขาก็ทำตาม ผู้ใหญ่ปลูกผักที่บ้าน ไม่ต้องซื้อต้อง เหลือเราก็แบ่งเพื่อนบ้าน เขาชอบเขาก็ทำตาม มาถามเรา เอาเมล็ดผักมาจากไหน ปลูกแบบไหน ปลูกในกระถาง ในวงบ่อ ก็ได้ เขาก็เอาไปปลูกกัน มันเกิดจากการซักถาม แลกเปลี่ยนจึงทำตาม ไม่มีหน่วยงานใดมาติดตามการประเมินผลการเรียนรู้ ของสมาชิกกลุ่มไม่เห็นมีมาสอบถาม” (ประทีน เชื้อหอม, สัมภาษณ์, 12 พฤษภาคม 2558)

การให้สัมภาษณ์ของผู้ใหญ่บ้านบ้านสามเงา ในการพัฒนาการเรียนรู้ที่ต้องเริ่มจากตนเอง โดยการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างและมีการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กับสมาชิก แต่ไม่มีการติดตามประเมินผลการส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาการเรียนรู้ ดังการให้สัมภาษณ์ ของผู้ใหญ่บ้านบ้านสามเงา ดังนี้

“สร้างความเข้าใจถึงผลดีของการดำเนินกิจกรรมการศึกษาดูงาน การอบรมต่าง ๆ ว่ามีประโยชน์มากแค่ไหน อย่างน้อยต้องได้ประโยชน์คือได้ความรู้ และเราก็เสริมอีกที่ว่าควรเริ่ม จากตรงไหน โดยตัวเองแล้ว มีการการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้กับชาวบ้านเรื่องการปลูกผักไว้กินเอง ทำน้ำหนักไว้ใช้เอง ไม่มีการติดตามผลการเรียนรู้” (ลัดดา พรประภา, สัมภาษณ์, 26 พฤษภาคม 2558)

จากบทสัมภาษณ์ที่สรุปมาข้างต้น ผู้วิจัยพบข้อสังเกตที่สำคัญ คือ ผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่มีความรู้และเข้าใจในบริบทของชุมชน มีการเรียนรู้ที่มีการปฏิบัติจริง โดยใช้ตัวเองเป็นผู้ปฏิบัติ ให้เป็นแบบอย่าง และมีการแลกเปลี่ยนปฏิสัมพันธ์ ความคิดเห็น และสภาพปัญหา กับสมาชิก เพื่อเกิดการพัฒนาการเรียนรู้ และให้ความรู้กับสมาชิกด้วย ซึ่งถือเป็นการเรียนรู้แบบธรรมชาติ ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน

การสนทนากลุ่ม (Focus group)

โดยภาพรวมจากการสนทนากลุ่มสมาชิก ด้านการส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนา การเรียนรู้ ว่ามีหน่วยงานภาครัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมการเรียนรู้ โดยการอบรม และการศึกษาดูงาน แต่สมาชิกกลุ่มชุมชน ไม่มีความเข้าใจในการส่งเสริมการเรียนรู้ ไม่มีการติดตาม ประเมินผลการเรียนรู้ ดังการสนทนากลุ่มบ้านป่าคา ดังนี้

“มีพัฒนาชุมชน ทางอำเภอมาอบรมความรู้ในกิจกรรมการปลูกผัก เลี้ยงปลา และไปดูงาน การเลี้ยงสัตว์ เลี้ยงกบคอนโด แปลกดี เราไปเราก็สนุก ได้ความรู้แต่เอามาใช้ลำบาก เพราะเลี้ยงปลาคุณ ที่ไปดูงานมา บ้านเรามันไม่มีตลาด เลี้ยงแล้วจะเอาไปขายใคร หลายสิบโล ขายไม่ออก ไม่มีอาหารเลี้ยง ไม่มีประโยชน์ไปดูแลกลับมาทำไม่ได้ ไม่มีมาถามว่าได้ประโยชน์ อย่างไร จะเอาไปใช้ได้ไหม ทำได้ไหม” (สมาชิกบ้านป่าคา, สนทนากลุ่ม, 10 พฤษภาคม 2558)

การสนทนากลุ่มของสมาชิกบ้านคอนมูพัฒนา ว่ามีการส่งเสริมการเรียนรู้ และพัฒนาการเรียนรู้ โดยการศึกษาดูงาน แต่ไม่สามารถนำความรู้จากการศึกษาดูงานมาปฏิบัติ ได้จริงเพราะมีความแตกต่างด้านบริบท และไม่มีการติดตามประเมินผลการส่งเสริมการเรียนรู้ และพัฒนาการเรียนรู้ ดังการสนทนากลุ่มของสมาชิกบ้านคอนมูพัฒนา ดังนี้

“มีพัฒนาการอำเภอเข้ามาให้ความรู้ มีการศึกษาดูงานหมู่บ้านต้นแบบ แต่พาไปดูงาน ของเขาว่าเขาทำอย่างไร ปลูกผัก ปลูกข้าวอย่างไร ได้ผลผลิตที่ดี หนึ่งไร่ หนึ่งล้าน ชาวบ้านก็กลับมาเห็น เหมือนเดิม เพราะของเขามันพื้นราบ น้ำถึงทั้งปี เราก็นึกว่าเขาพามาเที่ยว พอไปดูงานมาก็ไม่เห็น เขาถามอะไร “ไม่มีการติดตามว่าไปดูงานมาแล้วเราจะทำได้เหมือนเขาไหม” (สมาชิกบ้านคอนมูพัฒนา, สนทนากลุ่ม, 16 พฤษภาคม 2558)

บทสนทนากลุ่มข้างต้น ยังมีความสอดคล้องกับบ้านประดาง ที่มีการส่งเสริมการเรียนรู้ โดยการอบรมการทำเกษตรแบบผสมผสาน แนะนำการเลี้ยงปลา แต่สมาชิกไม่มีความเข้าใจ ถึงแนวทางการปฏิบัติการส่งเสริมการเรียนรู้ดังกล่าว และไม่มีการติดตามประเมินผลการส่งเสริม การเรียนรู้ ดังการสนทนากลุ่มของสมาชิกบ้านประดาง ดังนี้

“มีเจ้าหน้าที่จากอำเภออบรมและสอนการเลี้ยงปลาในบ่อซีเมนต์ ให้พันธุ์ปลานิล มาเลี้ยงด้วย แต่ก็ทำไม่ได้ เพราะคนที่เขาเลี้ยงปลาในกระชังในแม่น้ำเขาได้คิดว่า ไม่ต้องเปลี่ยนน้ำ และแนะนำให้ปลูกผักแบบผสมผสาน ให้มีกินทั้งปี ปลูกกล้วย ปลูกชะอม คะน้า ก็ทำไม่ได้อีก เพราะบ้านเราปลูกกล้วยเป็นหลัก สวนอยู่ไกลกว่าจะกลับมาดูทางนี้ก็ไม่มีเวลา กล้วยยังพอได้นะ แต่คะน้า อย่างอื่นไม่ต้องพูดถึง เห็นเขามาอบรมแล้วก็หายเงียบไปเลย ไม่เห็นมีใครมาถาม มาติดตาม มีมาอีกทีก็มีใหม่อีก อบรมเรื่องใหม่อีก” (สมาชิกบ้านประดาง, สนทนากลุ่ม, 23 พฤษภาคม 2558)

จากการสนทนากลุ่มข้างต้น สมาชิกกลุ่มชุมชนได้รับการส่งเสริมการเรียนรู้ และพัฒนาการเรียนรู้ จากหน่วยงานภาครัฐ ทั้งในการอบรม การศึกษาดูงาน แต่ไม่สามารถนำมา ปฏิบัติได้ ซึ่งผู้วิจัยพบข้อสังเกตที่สำคัญ คือ การได้รับการพัฒนาการเรียนรู้ที่ถูกจัดขึ้น เป็นการเรียนรู้ที่ไม่ได้มีการศึกษาความต้องการในการเรียนรู้ของสมาชิกกลุ่มชุมชน หรือไม่มี การศึกษาบริบทของชุมชน จึงเกิดปัญหาในการประยุกต์ใช้ในพื้นที่และไม่มีการติดตามประเมินผล ส่งผลให้ไม่ได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง

จากข้อมูลข้างต้น สามารถอธิบายประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเรียนรู้ และการพัฒนาการเรียนรู้ได้ว่า เจ้าหน้าที่รัฐมีการส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาการเรียนรู้ ของสมาชิกกลุ่มชุมชน โดยการจัดอบรม ศึกษาดูงาน ตลอดจนผู้นำชุมชนมีการส่งเสริมการเรียนรู้ โดยการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง และมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แสดงความคิดเห็น และนำเสนอ

สภาพปัญหาของสมาชิกเพื่อเกิดการพัฒนาศึกษาเรียนรู้และนำไปสู่การแก้ไขปัญหาต่อไป

ในทางกลับกันสมาชิกกลุ่มชุมชนไม่เข้าใจในวัตถุประสงค์การจัดการอบรม การศึกษาดูงาน กล่าวคือ สมาชิกมองว่า การศึกษาดูงานเป็นการพามาเที่ยว เปิดหูเปิดตา ตลอดจนขาดการติดตามประเมินผลการเรียนรู้ของสมาชิกกลุ่มชุมชน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ตั้งข้อสังเกตที่สำคัญ 2 ประการ คือ ประการแรก คือ การจัดอบรมหรือการศึกษาดูงานที่หน่วยงานภาครัฐจัดขึ้นมา โดยขาดการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการสอบถามความต้องการในการพัฒนาศึกษาเรียนรู้ ประการที่ 2 สภาพปัญหาในการนำความรู้จากการศึกษาดูงานมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้เกิดจากขาดการศึกษาริบทหรือสภาพทั่วไปของกลุ่มชุมชน ตลอดจนขาดการติดตามและประเมินผล จึงนำไปสู่การได้รับการพัฒนาความรู้ที่ไม่สามารถปฏิบัติได้จริง แก้ไขปัญหาของกลุ่มชุมชนไม่ได้ ส่งผลให้สมาชิกกลุ่มชุมชนไม่มีความสามารถในการพัฒนากลุ่มต่อไป

ประเด็นที่ 9 การสร้างเครือข่าย

การพัฒนาความก้าวหน้าของกลุ่มชุมชนจนประสบความสำเร็จนั้น ย่อมมีการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสารระหว่างกัน เพื่อร่วมมือในการพัฒนาองค์กรหรือพัฒนากลุ่มชุมชนให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ (กรมการพัฒนาชุมชน, 2556, หน้า 38) ซึ่งแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างกันนั้น ต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจ และไม่กระทบต่อความเป็นอิสระหรืออัตลักษณ์ของกลุ่มชุมชน จากการลงพื้นที่ศึกษาข้อมูลการสร้างเครือข่าย ผู้วิจัยสามารถนำเสนอได้ ดังนี้

สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของรัฐ

ผลจากการลงพื้นที่ทำการสัมภาษณ์ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเครือข่าย โดยภาพรวมเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่มีการสร้างความรู้ความเข้าใจกับกลุ่มชุมชนเกี่ยวกับการสร้างเครือข่าย และไม่มีการดำเนินการติดตามและประเมินผลการสร้างเครือข่ายของกลุ่มชุมชน ดังการให้สัมภาษณ์ของนักพัฒนาชุมชน ดังนี้

“ไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง เกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายของกลุ่มชุมชน ไม่มีการสร้างกลุ่มเครือข่ายชุมชนและไม่มีการสร้างกระบวนการติดตามหรือประเมินผลการสร้างเครือข่าย” (ภาวินี นันทวงศ์, สัมภาษณ์, 22 พฤษภาคม 2558)

บทสัมภาษณ์ข้างต้น ยังมีความสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของเกษตรอำเภอสามเงา ในการสร้างเครือข่ายว่าไม่ได้อยู่ในหน้าที่ความรับผิดชอบ และไม่มีส่วนในการติดตามประเมินผลการสร้างเครือข่ายชุมชน ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“การสร้างเครือข่ายไม่ได้อยู่ในหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงาน จึงไม่สามารถ
ดำเนินการสร้างเครือข่ายได้ ไม่เห็นมีหน่วยงานไหนเข้ามาให้ความรู้ความเข้าใจสร้างเครือข่าย”
(บุญสุข คำเสียง, สัมภาษณ์, 26 พฤษภาคม 2558)

บทสัมภาษณ์ข้างต้น มีความสอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่รัฐในประเด็น
การสร้างเครือข่ายว่า ไม่มีนโยบายการสร้างเครือข่ายของชุมชน และไม่มีการติดตามประเมิน
ผลการสร้างเครือข่ายดังกล่าวให้สัมภาษณ์ ดังการให้สัมภาษณ์ของพัฒนาการอำเภอขุนยวม ต่อไปนี้

“เรารับผิดชอบโครงการกองทุนแม่ของแผ่นดิน เราไม่มีนโยบายส่งเสริมการสร้าง
เครือข่ายของชุมชน หรือไม่มีการสนับสนุนกิจกรรมกับการสร้างเครือข่าย ไม่มีการ ติดตาม
ประเมินผลเครือข่าย” (ทศพร แก้วดี, สัมภาษณ์, 3 มิถุนายน 2558)

จากบทสัมภาษณ์ที่สรุปมาข้างต้น ผู้วิจัยพบประเด็นที่สำคัญ คือ เจ้าหน้าที่รัฐ
มีการดำเนินงานตามหน้าที่หรือภาระงานเป็นหลัก แต่การสร้างเครือข่ายชุมชนไม่ได้ถูกระบุ
ในหน้าที่หรือความรับผิดชอบที่ต้องปฏิบัติ และไม่มีการบูรณาการการดำเนินการสร้างเครือข่าย
ชุมชนกับหน่วยงานอื่น ตลอดจนไม่มีการติดตามประเมินผลการสร้างเครือข่ายที่มีเกณฑ์การวัดผล
ที่เป็นรูปธรรม

สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนในประเด็นที่เกี่ยวกับการสร้างเครือข่าย โดยภาพรวมผู้นำชุมชน
ไม่มีการสนับสนุนการสร้างความรู้ความเข้าใจกับชาวบ้านในการสร้างเครือข่ายของกลุ่มชุมชน
ไม่มีการสนับสนุนการดำเนินการสร้างเครือข่าย และไม่มีการติดตามประเมินผลการสร้างเครือข่าย
กลุ่มชุมชน ดังการให้สัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนต่อไปนี้

“ไม่มีการสนับสนุนการสร้างความรู้เรื่องเครือข่ายให้ชาวบ้าน ที่ผ่านมา เราก็ไม่มีความรู้
ไม่รู้อะไรให้ชุมชนทำอะไร ถ้าทำได้ต้องดีแน่ มีเครือข่ายแลกเปลี่ยนกัน ไม่มีหน่วยงานใดเข้ามา
วัดผล ติดตามผลการดำเนินงาน” (มนัส ชำนาญเกษตรกร, สัมภาษณ์, 9 พฤษภาคม 2558)

บทสัมภาษณ์ข้างต้น สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนบ้านเป่า ว่าไม่มี
หน่วยงานใดเข้ามาส่งเสริมการสร้างเครือข่าย ตลอดจนไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงาน
และไม่มีการติดตามประเมินผลการสร้างเครือข่าย ดังการให้สัมภาษณ์ของผู้ใหญ่บ้านบ้านเป่า ดังนี้

“ไม่มีการส่งเสริมการสร้างเครือข่ายกลุ่ม กลุ่มแต่ละกลุ่มเขามีปัญหาเขาก็ถาม
สมาชิกกลุ่ม แก้ปัญหาตัวเอง ไม่มีการสอบถามคนนอกพื้นที่ และไม่มีใครมาให้ความรู้เรื่อง
การสร้างเครือข่าย ไม่มีใครมาสอบถาม ติดตาม” (ประทีน เชื้อหอม, สัมภาษณ์, 12 พฤษภาคม 2558)

ยังมีบทสัมภาษณ์ที่สนับสนุนถึงเรื่องการไม่ได้รับการสนับสนุน ส่งเสริมการสร้าง
เครือข่าย ดังการให้สัมภาษณ์ของผู้ใหญ่บ้านบ้านสามเงา ดังนี้

“หมู่บ้านเราก็อยู่กันแบบพี่น้อง ไม่ค่อยได้ออกไปที่อื่น การพูดคุยแลกเปลี่ยน ก็มีแต่ใกล้ ๆ แถวบ้าน ผู้ใหญ่ไม่มีความรู้ และไม่ได้รับการสนับสนุนเรื่องเครือข่าย ชาวบ้านก็ไม่มี ความรู้เรื่องเครือข่าย ทำกันแบบที่เคยทำมา นานแล้วก็ไม่เห็นหน่วยงานไหนเข้ามาให้การสนับสนุน” (ลัดดา พรประภา, สัมภาษณ์, 26 พฤษภาคม 2558)

จากบทสัมภาษณ์ที่สรุปข้างต้น ผู้นำชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการสนับสนุนการสร้าง ความรู้ความเข้าใจกับสมาชิกกลุ่ม ในการสร้างเครือข่ายชุมชน ตลอดจนผู้นำชุมชนไม่มีความรู้ ในการสร้างเครือข่ายและไม่มีการติดตามประเมินผลการสร้างเครือข่ายชุมชนด้วย

สนทนากลุ่ม (Focus group)

การสนทนากลุ่ม (Focus group) สมาชิก โดยภาพรวมสมาชิกกลุ่มชุมชนให้ข้อมูลว่า ไม่มีหน่วยงานใดเข้ามาให้ความรู้เกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายของกลุ่มชุมชน และไม่มีหน่วยงานใด เข้ามาติดตามหรือประเมินผลการสร้างเครือข่ายของกลุ่มชุมชน ดังการสนทนากลุ่มของสมาชิก บ้านป่าคา ดังนี้

“ไม่มีความรู้เรื่องการสร้างเครือข่าย ไม่เคยได้ยินให้ไปประชุมเรื่องนี้เลย ไม่มีหน่วยงาน เข้ามาให้ความรู้ แต่ก็อยู่กันได้ ทำกันได้ บ้านเราก็มีความรู้ดั้งเดิม แลกเปลี่ยนกัน ไม่มีใครมาติดตาม ประเมินผลหรือสอบถามเรื่องเครือข่าย” (สมาชิกบ้านป่าคา, สนทนากลุ่ม, 10 พฤษภาคม 2558)

ตลอดจนสมาชิกบ้านเป่า ก็ไม่ได้รับการสนับสนุนความรู้ด้านการสร้างเครือข่าย และมีการดำเนินชีวิตตามแบบที่สืบทอดกันมา ดังการสนทนากลุ่มของสมาชิกบ้านเป่า ดังนี้

“มันคืออะไร ไม่มีใครมาให้ความรู้ เราก็ทำแบบที่เคยทำมารุ่นปู่ รุ่นย่า ปลูกข้าวโพด ปลูกยางที่เชิงเขาใช้น้ำหมัก ไม่มีที่จะมาบอกให้ทำแบบอื่น” (สมาชิกบ้านเป่า, สนทนากลุ่ม, 19 พฤษภาคม 2558)

สอดคล้องกับพื้นที่บ้านป่าฝาง ที่ไม่ได้รับการสนับสนุนการให้ความรู้ การดำเนินการ ที่เกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายกลุ่มชุมชน เพราะพื้นที่ห่างไกลกับชุมชน มีการเดินทางที่ยากลำบาก ดังการสนทนากลุ่ม ดังนี้

“ไม่มีหน่วยงานไหนเข้ามาให้ความรู้การสร้างเครือข่าย ชาวบ้านอยู่ไกลกัน อยู่ห่างกัน ไป-มา เดินทางลำบาก ยิ่งหน้าฝนทางลำบากขับรถไม่ได้เลย และเราก็ไม่มีเวลาออกไปไหน แค่ทำนา ปลูกถั่วก็จะหมดวันแล้ว” (สมาชิกบ้านป่าฝาง, สนทนากลุ่ม, 4 มิถุนายน 2558)

จากการสนทนากลุ่มของสมาชิกกลุ่มชุมชนในข้างต้น ผู้วิจัยพบข้อสังเกตที่สำคัญ คือ สภาพพื้นที่การตั้งที่อยู่ห่างไกลจากชุมชน ตลอดจนการเดินทางที่มีความลำบาก จึงส่งผลให้ สมาชิกกลุ่มไม่สามารถรวมกลุ่มชุมชน และไม่มีการติดตามประเมินผลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

จากข้อมูลข้างต้นสามารถอธิบายประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเครือข่ายของกลุ่มชุมชนได้ว่า เจ้าหน้าที่รัฐมีการดำเนินงานตามกรอบหน้าที่ที่กำหนด และไม่มีหน่วยงานใดรับผิดชอบหรือสนับสนุนการสร้างเครือข่ายของกลุ่มชุมชน จึงส่งผลให้สมาชิกกลุ่มชุมชนไม่ได้รับความรู้ความเข้าใจ ตลอดจนผู้นำชุมชน ไม่มีความรู้ในการสร้างเครือข่ายจึงไม่สามารถอธิบายถ่ายทอดแก่สมาชิกได้ และสมาชิกกลุ่มชุมชนไม่มีความรู้ความเข้าใจการสร้างเครือข่ายของกลุ่ม มีการดำเนินการแบบสืบทอดเป็นรุ่น ๆ อย่างไรก็ดีตามจากการสัมภาษณ์พบว่า บริบทพื้นที่การตั้งบ้านเรือนของสมาชิกมีความห่างไกลจากกลุ่มชุมชน มีการเดินทางที่ลำบากและใช้เวลานานมาก จึงเป็นอุปสรรคที่สำคัญในการรวมกลุ่มและสร้างเครือข่ายชุมชน ตลอดจนไม่มีหน่วยงานที่ทำการติดตามประเมินผลการสร้างเครือข่ายชุมชน จึงเกิดสภาพปัญหาการพัฒนา แลกเปลี่ยนข้อมูลการเรียนรู้กับองค์กรอื่น ๆ ส่งผลต่อการพัฒนาของกลุ่มชุมชนด้วย

ประเด็นที่ 10 ความสามัคคี

การทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยความพร้อมเพียงกันให้สำเร็จสมประสงค์ เพิ่มขีดความสามารถทำงานใหญ่ได้สำเร็จ (นิรันดรี เต่าทอง, 2558, หน้า 56) การรวมกำลังไม่ว่าจะเป็นกำลังกาย กำลังความคิดเห็น กำลังความรู้ ก็ถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง หากองค์กรใดมีความสามัคคี มีความพร้อมสูงย่อมนำไปสู่ความเจริญมั่นคงขององค์กรนั้น จากการลงพื้นที่วิจัยในการศึกษาข้อมูลความสามัคคีของกลุ่มชุมชนจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้นำชุมชน และสมาชิกกลุ่มชุมชนนั้น สามารถนำเสนอข้อมูลได้ ดังนี้

สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐ

ผลจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐในประเด็นความสามัคคี โดยภาพรวมมีการส่งเสริมความสามัคคีกับชุมชนด้วยการจัดกิจกรรมร่วมกัน เช่น การอบรม การทำโครงการ และมีการติดตามประเมินผล ดังการให้สัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่รัฐ ดังนี้

“มีการสนับสนุนการทำกิจกรรม เช่น การอบรมหมอดินอาสา ที่มีการสาธิตการทำน้ำหมัก ที่บ้านหมอดิน ผู้ที่สนใจก็เข้าร่วมการอบรม มีการพูดคุยซักถามกันระหว่างชาวบ้าน ซึ่งเป็นการสร้างความสามัคคีของกลุ่ม ที่ผ่านมาไม่มีการติดตามผลที่เป็นเกณฑ์เฉพาะ แต่มีการสอบถามจากชาวบ้าน” (สมเกียรติ งามพยัคฆ์, สัมภาษณ์, 6 พฤษภาคม 2558)

บทสัมภาษณ์ข้างต้น ยังสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของพัฒนาการอำเภอบ้านหลวง ในการสร้างความสามัคคีของชุมชน โดยการดำเนินกิจกรรม เช่น การทำน้ำยาอเนกประสงค์ และมีการติดตามประเมินผลการสร้างความสามัคคีของชุมชน ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“ทางหน่วยงานเรามีกิจกรรมส่งเสริมความสามัคคีต่าง ๆ ที่ร่วมกันทำ เช่น โครงการน้ำยา
อเนกประสงค์ การเลี้ยงปลาตกในบ่อพลาสติก ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจ พุศุคด้วยกัน
ร่วมแก้ปัญหาถึงจะได้ผล ไม่มีการติดตามหรือประเมินผลความสามัคคีที่เป็นเกณฑ์ตายตัว
ลงพื้นที่แล้วสอบถามเกี่ยวกับกิจกรรมที่จัดให้ว่าดำเนินการต่อถึงไหนบ้าง ได้ผลผลิตหรือขยายผล
ไปถึงไหน” (วิรัตน์ การินไชย, สัมภาษณ์, 14 พฤษภาคม 2558)

บทสัมภาษณ์ที่สนับสนุนการสร้างสามัคคีของกลุ่มชุมชน โดยการจัดทำโครงการ
และมีการติดตามประเมินผลการสร้างสามัคคีของกลุ่มชุมชน ดังการให้สัมภาษณ์จาก
เจ้าหน้าที่รัฐ ดังนี้

“เน้นการจัดกิจกรรมโครงการ ให้เกษตรกรมีการร่วมกันคิด ร่วมกันทำ มีการปรึกษา
แลกเปลี่ยนร่วมแก้ปัญหาเพื่อให้เกิดความสามัคคีของกลุ่ม ใช้วิธีการสังเกต เป็นเครื่องมือวัด
และประเมินผล ดูพฤติกรรมเกษตรกรมีการพูดคุย แลกเปลี่ยน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไขปัญหา
สร้างการยอมรับ ความภูมิใจ” (บุญสุข คำเสียง, สัมภาษณ์, 26 พฤษภาคม 2558)

จากการสัมภาษณ์ที่สรุปมาข้างต้น เจ้าหน้าที่ของรัฐมีส่วนร่วมในการสร้างสามัคคี
โดยการจัดการอบรม การจัดทำโครงการเพื่อให้สมาชิกกลุ่มชุมชนดำเนินการในลักษณะ ร่วมกันคิด
ร่วมกันทำ มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันจนนำไปสู่ความสำเร็จ และได้รับการยอมรับในที่สุด
และควรมีการติดตามประเมินผลการดำเนินการที่อยู่ในรูปแบบการสอบถาม การสังเกต เป็นต้น

สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนด้านการสนับสนุนสามัคคีของชุมชน โดยภาพรวม
มีการสนับสนุนสามัคคีในชุมชน และไม่มีการติดตามและประเมินผล ดังการให้สัมภาษณ์
ของผู้นำชุมชน ดังนี้

“กิจกรรมส่วนมากของบ้านเราที่สร้างสามัคคีจะเป็นงานบุญประจำปี งานแห่ธง
ในวันสงกรานต์ วันเข้าพรรษา จะร่วมกันจัดงานบุญที่วัด ก็จะมีชาวบ้านมาช่วยกันเตรียมของ
เตรียมสถานที่ เตรียมงานทุกปี ไม่มีการประเมินผลสามัคคี” (มนัส ชำนาญเกษตรกร,
สัมภาษณ์, 9 พฤษภาคม 2558)

การให้สัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนบ้านเป่า จังหวัดน่าน ในการสร้างสามัคคี
ของกลุ่มชุมชนในรูปของงานบุญ ประเพณี ที่สืบทอดกันมา และไม่มีการติดตามประเมินผล
ดังการให้สัมภาษณ์ของผู้ใหญ่บ้านบ้านเป่า ดังนี้

“หมู่บ้านเรามีความสามัคคีกัน มีงานบุญประเพณีแต่ละบ้านจะมารวมตัวกัน ร่วมมือ
ร่วมแรงกัน เช่น งานสงกรานต์ งานบายศรีผู้สูงอายุ จะทำช่วงสงกรานต์ ชาวบ้านจะมาช่วยกัน
ทำกับข้าว เตรียมสถานที่ ปูเสื่อ กวาดลานวัดทำเป็นประจำทุกปี ไม่มีหน่วยงานใดเข้ามาวัด

หรือติดตาม” (ประทิน เชื้อหอม, สัมภาษณ์, 12 พฤษภาคม 2558)

สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของผู้ใหญ่บ้านบ้านประดาง จังหวัดตากที่มีการสร้างความสามัคคีในการร่วมมือกันทำความสะอาดถนนประจำหมู่บ้าน และไม่มี การติดตามประเมินผล ดังการให้สัมภาษณ์ของผู้ใหญ่บ้านบ้านประดาง ดังนี้

“ชาวบ้านเราจะร่วมมือกันทำความสะอาดถนนหมู่บ้านในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันพ่อ วันแม่ ชาวบ้านก็ร่วมมือร่วมใจออกมาช่วยทำความสะอาดหน้าบ้าน หรือบางคนก็เดินทำความสะอาดถนนยาวตลอดสาย และพอตอนเที่ยงเราก็กินข้าวร่วมกันที่ศาลากลางหมู่บ้าน ชาวบ้านเขาก็จะมีเวลาพูดคุยกันทั้งวัน เพราะบ่ายเขาก็ทำต่อในส่วนที่ยังไม่เสร็จ ลูกหลานเห็น ก็มาช่วยกันจนเสร็จ ที่ผ่านมามีไม่เห็นมีหน่วยงานไหนเข้ามาทำการสอบถาม หรือติดตามเรื่อง ความสามัคคีของชาวบ้านว่ามีมากหรือน้อยแค่ไหน แต่เรารู้ว่าชาวบ้านเรามีความสามัคคีมาก ดูจากจำนวนคนที่ออกมาช่วยทำแต่ละปี” (สัมกลิ่น มีสุข, สัมภาษณ์, 22 พฤษภาคม 2558)

จากบทสัมภาษณ์ที่สรุปข้างต้น ผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างความสามัคคี ของกลุ่มชุมชนที่อยู่ในรูปของงานประเพณี งานบุญ และกิจกรรมในวันสำคัญ เป็นพื้นฐาน ในการสร้างความสามัคคีของชุมชน ซึ่งเป็นส่วนที่ดีในการปลูกฝังชาวบ้านให้สามัคคีจนเป็น สิ่งที่ควรกระทำโดยระบบกลไกทางสังคมแบบธรรมชาติที่ไม่รู้ตัว และจะสามารถสร้างความสามัคคีในการทำกิจกรรมอื่นได้เช่นกัน

สนทนากลุ่ม (Focus group)

สมาชิกกลุ่มชุมชนโดยส่วนใหญ่มองว่า ในสภาพปัจจุบันความสามัคคีในชุมชนมีน้อยลง ส่วนหนึ่งมาจากการรับวัฒนธรรมความเจริญจากภายนอกเข้ามาในหมู่บ้าน ไม่มี การลงแขก หรือการเอาแรงซึ่งกันและกัน ไม่มี การติดตามและประเมินผล ดังการสนทนากลุ่ม (Focus group) ดังนี้

“ชาวบ้านเดี๋ยวนี้ถ้าพูดถึงความสามัคคี มีน้อยกว่าสมัยก่อน เมื่อก่อนมีการลงแขก เกี่ยวข้าวเอาแรงกัน นัดกันทำนาเพื่อเอาแรงกันได้ แต่สมัยนี้ความสามัคคีมีน้อยลง ไม่ค่อยเห็น มีการเอาแรงกันแล้ว ใช้จ่ายกันวันละสามร้อยบาทยังหายากเลย ขึ้นลำไยถ้าจ้างวันละสามร้อย แتبจะไม่มี เขาไม่เอากัน ยิ่งเอาแรงกันนะไม่ต้องพูดถึง ไม่มีให้เห็นอีกแล้ว เด็ก ๆ ก็ส่งไปเรียน ในเมืองปิดเทอมถึงจะกลับมาบ้าน ก็อยู่แต่หน้าคอม ๆ เล่นโทรศัพท์ ไม่พูดคุยกับใคร เปลี่ยนไปเยอะ ความเจริญเข้ามา มาก ส่งไปเรียนในเมืองมันก็รับความเป็นเมืองกลับมา นอนตื่นสาย แดร์นอนหน้อยไม่เอาแล้ว ไม่มีใครมาสอบถามความสามัคคีของชาวบ้านว่ามีมากหรือน้อย แค่ไม่ทะเลาะกันก็บอกว่าสามัคคี” (สมาชิกบ้านสามเงา, สนทนากลุ่ม, 27 พฤษภาคม 2558)

ตลอดจนสมาชิกบ้านประคูยี่น จังหวัดอุทัยธานี ได้ให้ข้อมูลความสามัคคีกลุ่มชุมชน อยู่ในรูปของงานบุญประเพณีต่าง ๆ แต่ความศักดิ์สิทธิ์ ความภาคภูมิใจของงานบุญ มีการเปลี่ยนแปลงจากอดีตมาก และไม่มีการติดตามประเมินผลความสามัคคีกลุ่มชุมชน ดังการสนทนากลุ่ม ดังนี้

“งานบุญของหมู่บ้านเรา งานแห่งวันสงกรานต์ ชาวบ้านจะมาร่วมกันเย็บผ้าเป็นรูปธง ผืนใหญ่มาก แล้วเย็บพวกของใช้สำหรับพระ พวกสบู่ ยาสีฟัน ยา เสื้อ ติดที่ผืนธง และจะเดินเป็นขบวนแห่ชง ชาวบ้านจะร้องรำ ตลอดทาง จนถึงวัด และเอาชงไปถวายพระที่วัดในวัน สงฆ์น้ำพระ สมัยนี้คนน้อยลง ไม่แต่คนแก่ ชาวบ้านมาช่วยกันเย็บชง ติดของ สานตะกร้อที่ทำจาก ใบมะพร้าว เขาไปทำงานกันหมด และเวลาแห่ชง ไปวัดใช้รถยนต์ แป๊ปเดียวถึงแล้ว ไม่ทันทำอะไร เลย เจอที่วัด ทำพิธีเสร็จ กลับบ้าน” (สมาชิกบ้านประคูยี่น, สนทนากลุ่ม, 10 พฤษภาคม 2558)

สอดคล้องกับการสนทนากลุ่มชาวบ้านบ้านปากคลอง จังหวัดอุทัยธานีที่ให้ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มด้านความสามัคคีของกลุ่มชุมชนมาจากงานบุญ ดังการสนทนากลุ่มของสมาชิกบ้านปากคลอง ดังนี้

“บ้านเรามีงานบุญเมื่อไร ไม่ต้องจ้างเลย ช่วยกันทำกับข้าว ภูบ้าน ปลูกมะพร้าว ตำพริกแกง คนมาช่วยงานกันเยอะ แต่เดี๋ยวนี้ไม่ค่อยมีแล้ว จะบวชจะแต่งที่ ต้องใช้เงิน จ้างชุดมะพร้าว เช่าเครื่องชุดเขามา ซื่อพริกแกงสำเร็จ ซื่อกับข้าวสำเร็จเลย ใช้เงินอย่างเดียว ไม่มีการช่วยเพราะเขาต้องไปรับจ้างทำงาน มีเงินอย่างเดียวก็พอคนเดียวมันถึงอะไรก็เงิน ก็เงิน ไม่มีเอื่อเพื่อ ช่วยเหลือแล้ว” (สมาชิกบ้านปากคลอง, สนทนากลุ่ม, 9 พฤษภาคม 2558)

จากการสนทนากลุ่มข้างต้น สมาชิกกลุ่มชุมชนมีความสามัคคีต่อองค์กรชุมชน ที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต เพราะมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีการส่งบุตรหลานไปอยู่ในเมืองที่มีความเจริญทางวัตถุ และรับวัฒนธรรมสมัยใหม่เข้ามา (พระไพศาล วิสาโล, 2552, หน้า 47) เช่น การนอนตื่นสายของเยาวชนในชุมชน ความอดทนในการทำงานที่น้อยลง ตลอดจนไม่ช่วยเหลืองานที่บ้าน และใช้เวลาส่วนมากอยู่กับเทคโนโลยีที่ทันสมัย เช่น คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์มือถือ ถือเป็นส่วนหนึ่งที่บั่นทอนความสามัคคีในชุมชน

จากข้อมูลข้างต้นสามารถอธิบายประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความสามัคคีได้ว่า เจ้าหน้าที่รัฐ มีการกำหนดกิจกรรมสร้างความสามัคคีของชุมชน และมีการติดตามประเมินผล ตลอดจน ผู้นำชุมชน ก็ให้การสนับสนุนที่อยู่ในรูปแบบงานบุญ ประเพณี ที่เน้นความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้าน ในการกวาดลานวัด การจัดสถานที่

ในทางกลับกันสมาชิกกลุ่มชุมชน มีมุมมองว่า ความสามัคคีของชุมชนลดน้อยลง มีงานบุญก็ต้องมีการจ้างเกิดขึ้น ส่งผลให้เงินเป็นปัจจัยสำคัญในชุมชน มีการรับวัฒนธรรม

ความเจริญจากในเมืองเข้ามาสู่ชุมชน ส่งผลให้มีความอดทนในการทำงานน้อยลง ความขลัง หรือความศักดิ์สิทธิ์ของงานบุญ งานประเพณีที่ลดลง เพราะชุมชนมีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลง

ประเด็นที่ 11 การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐ

การดำเนินงานของชุมชน มีแนวทางการดำเนินงานแบบวิถีชาวบ้าน ที่ไม่มีระบบบางครั้ง ก่อให้เกิดความเสียหายในการดำเนินงานและขาดมาตรฐานเป็นที่ยอมรับภายนอก หากได้รับการพัฒนา สนับสนุนส่งเสริมอย่างถูกต้องจากหน่วยงาน เจ้าหน้าที่ของรัฐก็จะนำมาซึ่งความสำเร็จของกลุ่มชุมชนด้วย จากการลงพื้นที่ศึกษาข้อมูลการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ กับผู้นำชุมชน และสมาชิกกลุ่มชุมชน สามารถนำเสนอได้ ดังนี้

สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐ โดยภาพรวม ผู้นำชุมชนได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐในการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานกลุ่มชุมชน การสนับสนุนอุปกรณ์การดำเนินงาน แต่ไม่มีการติดตามประเมินผล ดังการให้สัมภาษณ์ของผู้นำชุมชน ดังนี้

“มีพัฒนาชุมชนของอำเภอพาไปดูงานหมู่บ้านต้นแบบ มีเกษตรอำเภออบรมวิสาหกิจชุมชนมีการจัดทำอย่างไร สมาชิกกลุ่มก็เข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้น เขาให้ไปก็ไป ไม่สนใจ ไม่รู้เรื่องก็ต้องไป เช่น ทำวิสาหกิจชุมชน จัดตั้งกลุ่มชุมชน จัดทะเบียนสินค้าชุมชน อบรมไปก็ไม่มีประโยชน์ไร ในเมื่อชาวบ้านยังไม่มีสินค้าจะจดทะเบียนเลย พวกที่เข้าอบรมถึงไม่เข้าใจ จะทำยังไง หน่วยงานที่จัดก็ไม่มาติดตามว่าชาวบ้านเข้าใจไหม ปฏิบัติได้ไหม เพราะไม่ศึกษาก่อนว่าชาวบ้านต้องการอะไร เสียเปล่า” (สมนึก วราหะ, สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2558)

การให้สัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนบ้านสามเงา จังหวัดตาก ในการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐในการให้ความรู้ ชี้อแนะนำ และไม่มีการติดตามประเมินผล ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“เกษตรอำเภอ ก็เข้ามาให้ความรู้เรื่องการปลูกกล้วย แนะนำพันธุ์กล้วยที่ปลูกนอกฤดูกาล ซึ่งทางเราก็ให้ความร่วมมือ ช่วยประชาสัมพันธ์แจ้งข่าวชาวบ้านว่า หน่วยงานไหน จะมาให้ความรู้เรื่องอะไร เราจะได้อะไร แต่หน่วยงานไม่มีการติดตามผล ไม่เห็นมีมาประเมิน” (ลัดดา พรประภา, สัมภาษณ์, 26 พฤษภาคม 2558)

ยังมีบทสัมภาษณ์ที่สนับสนุนที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันด้านการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐ ในการให้ความรู้ การศึกษาดูงาน และไม่มีการติดตามประเมินผลดังการให้สัมภาษณ์ของผู้นำชุมชน ดังนี้

“มีหน่วยงานพัฒนาชุมชนมาให้ความรู้เรื่องระบบข้อมูล การจัดเก็บข้อมูลของหมู่บ้าน มีคูงานที่เชียงรายของกลุ่มแม่บ้าน การทอผ้า ที่ทางเรามีวัตถุประสงค์ทอผ้าเพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน หรือสืบทอดวัฒนธรรมการแต่งกาย ไม่ได้มีความตั้งใจที่จะทำเป็นธุรกิจ ซึ่งเจ้าหน้าที่เขาก็จะพูดว่า ไปดูงานมาแล้วปีหน้าต้องมียอดการจำหน่ายที่สูงขึ้นกว่าปีนี้ ซึ่งมันผิดวัตถุประสงค์ของกลุ่มเรา ไม่มีการติดตามผลกิจกรรม ไม่มีมาซักถาม” (เนตร พิโน, สัมภาษณ์, 29 พฤษภาคม 2558)

จากบทสัมภาษณ์ที่สรุปข้างต้น ผู้วิจัยพบข้อสังเกตที่สำคัญ คือ ให้การสนับสนุนของเจ้าหน้าที่รัฐ ขาดการสอบถามความต้องการหรือการศึกษาวัตถุประสงค์ของกลุ่มชุมชน เพื่อเป็นข้อมูลในการสนับสนุนได้ตรงความต้องการ ตรงกับวัตถุประสงค์ของกลุ่มชุมชน

สนทนากลุ่ม (Focus group)

การสนทนากลุ่มสมาชิกกลุ่มชุมชน ในประเด็นการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐ โดยภาพรวมชาวบ้านได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐในการดำเนินงานแต่ไม่มีความต่อเนื่องในการสนับสนุน ตลอดจนสมาชิกกลุ่มชุมชนต่างมองว่า เจ้าหน้าที่รัฐเข้ามาเอาผลงานกับชุมชน พอได้งานแล้วก็หายเงียบ ต่อมาสมาชิกกลุ่มชุมชนไม่มีความเข้าใจในกิจกรรมของกลุ่มสมาชิกกลุ่มชุมชนไม่ดำเนินการตามวัตถุประสงค์กลุ่มชุมชน และไม่มีการติดตามประเมินผลการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐ ดังการสนทนากลุ่ม ดังนี้

“มีหลายหน่วยงานที่เข้ามาให้การสนับสนุน เกษตรอำเภอมาให้ความรู้การปลูกพืชที่เหมาะสม พัฒนาชุมชนอำเภอ พาไปดูงาน หมู่บ้านต้นแบบ พัฒนาที่ดินมาสอนการทำน้ำหมัก เขามาสอนเราเข้าใจดี แต่พอทำเองมันทำไม่เป็นซะแล้ว เราจะถามตอนหลังก็ไม่รู้จะถามใคร ที่อบรมมาก็ไม่ได้อะไร และไม่มีมาติดตามผลว่าชาวบ้านทำจริงไหมหลังจากที่อบรมแล้ว มาวันเดียว วันนั้นก็จบ” (สมาชิกบ้านป่าคา, สนทนากลุ่ม, 10 พฤษภาคม 2558)

ตลอดจนสมาชิกบ้านป่าคา จังหวัดอุทัยธานี ที่ได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐ ในการให้ข้อมูลด้านการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐ ดังนี้

“ได้รับการสนับสนุนจาก อบต. ในการสนับสนุนงบประมาณการจัดตั้งกลุ่ม มาอบรม ช่วงเช้าจัดตั้งกลุ่มชุมชน มีขั้นตอนยังไง ต้องมีวัตถุประสงค์การตั้งกลุ่มประธาน กรรมการกลุ่ม แต่ก็ไม่รู้จะตั้งกลุ่มอะไร แต่ที่เข้าใจว่าหลวงเขาเอาตังมาให้เราคุ้ม ในอัตราดอกเบี้ยที่กลุ่มกำหนดเอง สมาชิกก็คุ้ม ปฏิบัติตามระเบียบที่กำหนด อบต. ไม่เห็นมาติดตาม เปลี่ยนนายก อบต. คนใหม่ โครงการนี้ของคนเก่า” (สมาชิกบ้านป่าฝาง, สนทนากลุ่ม, 4 พฤษภาคม 2558)

ทั้งนี้สมาชิกบ้านแม่ปิงก็ได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐในการให้คำแนะนำ ดังการสนทนากลุ่ม ดังนี้

“ได้รับการสนับสนุน คำแนะนำในช่วงแรก ๆ ต่อมาพอได้รางวัล ได้ผลงานแล้ว ก็หายไป ซึ่งมันไม่สานต่อ จริง ๆ พวกเราไม่ได้ว่าอะไรที่เขาเข้ามาเราก็ได้อาชีพ เขาก็ได้ผลงาน พอเขามาสอน มาบอก วิธีการบริหาร การทำแล้ว ผลงานออกมาแล้ว เรายังไม่ทันเก่งหรือมี ปัญหาใหม่ ๆ เข้ามา จะปรึกษา ก็ไม่เห็นมีใครเข้ามาอีก เหมือนทิ้งเราเลย” (สมาชิกบ้านแม่ปิง, สันทนาการกลุ่ม, 30 พฤษภาคม 2558)

จากการสนทนากลุ่มที่สรุปข้างต้น สมาชิกกลุ่มชุมชนได้รับการสนับสนุนจาก เจ้าหน้าที่รัฐทั้งในการจัดตั้งกลุ่มชุมชน ได้รับความแนะนำ แต่ไม่มีความต่อเนื่องและไม่ตรงกับ ความต้องการของสมาชิกกลุ่มชุมชน ซึ่งผู้วิจัยพบข้อสังเกตที่น่าสนใจว่า การสนับสนุน ของเจ้าหน้าที่รัฐมุ่งที่จะสร้างกลุ่มชุมชนขึ้นมาเพื่อสร้างผลงานกับหน่วยงาน เมื่อเป็นไปตาม ที่ตั้งใจแล้ว หน่วยงานรัฐก็ถอนตัวออกจากกลุ่มชุมชน ซึ่งสร้างปัญหาความไม่ต่อเนื่อง ในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มชุมชน ส่งผลให้การดำเนินงานกลุ่มชุมชนไม่สามารถก้าวต่อไปได้

จากข้อมูลข้างต้นสามารถอธิบายประเด็นที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนจาก เจ้าหน้าที่รัฐได้ว่า ผู้นำชุมชนได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐ โดยขาดการสอบถาม จากเจ้าหน้าที่รัฐในความต้องการหรือการศึกษาวัตถุประสงค์ของกลุ่มชุมชน เพื่อเป็นข้อมูล ในการสนับสนุนได้ตรงความต้องการ ตรงกับวัตถุประสงค์ของกลุ่มชุมชน ตลอดจนสมาชิก กลุ่มชุมชนไม่ได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐอย่างต่อเนื่อง มุ่งการสร้างผลงานแก่หน่วยงาน เพื่อสนองตอบนโยบาย อย่างไรก็ตามจากการสัมภาษณ์ พบว่า การดำเนินการสนับสนุนเป็นไป ตามนโยบาย หากมีการเปลี่ยนแปลงผู้นำหน่วยงานนโยบายก็จะมีเปลี่ยนแปลง ซึ่งผลการดำเนินงานของกลุ่มชุมชนจะประสบปัญหาต่อเนื่อง

จากข้อมูลการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม ใน 11 ประเด็น ของการศึกษาผู้วิจัย สามารถสรุปภาพรวมเป็นตารางได้ ดังนี้

ตารางที่ 7 สรุปข้อมูลการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม

ประเด็นการศึกษา	ประเด็นการศึกษา							
	บ้านป่าฝาง ตำบลปอน อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดแม่ฮ่องสอน	บ้านแม่ปิง ตำบลแม่ธิ อำเภอป่าปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน	บ้านประดาง ตำบลประดาง อำเภอวังเจ้า จังหวัดตาก	บ้านสามเงา ตำบลสามเงา อำเภอสายแวง จังหวัดตาก	บ้านเป่า ตำบลบ้านฟ้า อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน	บ้านดอนมูลพัฒนา ตำบลดูใต้ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน	บ้านฟากคลอง ตำบลหนองเต่า อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี	บ้านป่าคา ตำบลประจักษ์ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี
1. วัตถุประสงค์	×	×	×	×	×	×	×	×
2. กฎกติกาของกลุ่ม	×	×	×	×	×	×	×	✓
3. บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ	×	✓	✓	×	✓	×	✓	✓
4. ความพร้อมของผู้นำกลุ่ม	×	✓	×	✓	✓	×	✓	✓
5. การระดมทุน	×	✓	✓	×	×	×	×	×
6. การมีส่วนร่วม	×	✓	✓	×	✓	×	✓	✓
7. ความพร้อมของกรรมการกลุ่ม	×	✓	✓	✓	✓	×	✓	×
8. การส่งเสริมและพัฒนาการเรียนรู้	✓	✓	×	✓	✓	✓	✓	×
9. การสร้างเครือข่าย	×	✓	✓	×	✓	×	×	×
10. ความสามัคคี	×	✓	✓	✓	×	✓	×	×
11. การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐ	×	×	×	✓	×	✓	✓	×

บทที่ 5

สรุปผลวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ ประกอบด้วย พัฒนาการอำเภอ นักพัฒนาชุมชน เจ้าหน้าที่พัฒนาที่ดิน เกษตรอำเภอ รวมทั้งผู้นำชุมชน ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน และทำการสนทนากลุ่ม จากสมาชิกกลุ่มชุมชน ตามกรอบแนวความคิดการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการนำเสนอไว้ในบทที่ 4 นั้น ในบทที่ 5 ผู้วิจัยได้ทำการสรุปประเด็นปัญหาสำคัญที่ค้นพบจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม พร้อมทั้งอภิปรายผล การสร้างความยั่งยืน สภาพปัญหา และศึกษาข้อเสนอแนะในการสร้างความยั่งยืนของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุขในเขตภาคเหนือ ซึ่งผู้วิจัยสามารถนำเสนอข้อมูลได้ ดังนี้

สรุปผลวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการสรุปผลการวิจัยตามกรอบของวัตถุประสงค์การศึกษาได้ ดังนี้

หลักการสร้างความยั่งยืนและสภาพการณ์ของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุขในเขตภาคเหนือประกอบด้วย

1. วัตถุประสงค์การจัดตั้งกลุ่มชุมชน พบว่า เจ้าหน้าที่รัฐมีการกำหนดวัตถุประสงค์การจัดตั้งกลุ่มชุมชน โดยพิจารณาถึงความสอดคล้องกับนโยบายและยุทธศาสตร์ ของหน่วยงานที่ผู้บริหารเป็นผู้กำหนดขึ้นมา ขณะเดียวกันผู้นำชุมชนมีหน้าที่เป็นสื่อกลางในการแจ้งข้อมูลข่าวสารให้กับสมาชิกได้รับทราบนโยบายหรือยุทธศาสตร์ดังกล่าว และสมาชิกกลุ่มชุมชนก็มีหน้าที่ปฏิบัติตามที่ได้รับข่าวสารจากผู้นำชุมชน อย่างไรก็ตามสมาชิกกลุ่มชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในวัตถุประสงค์การจัดตั้งกลุ่มชุมชนที่คลาดเคลื่อน กล่าวคือ สมาชิกกลุ่มชุมชนมีความเข้าใจว่าการจัดตั้งกลุ่มชุมชนจะได้รับเงินสนับสนุนจากภาครัฐ ตลอดจนสมาชิกกลุ่มชุมชนก็มีความคาดหวังในการได้งบประมาณในการจัดตั้งกลุ่มชุมชนเพื่อเป็นทุนหมุนเวียนในการกู้ยืมของสมาชิกภายในกลุ่มชุมชน ส่งผลให้วัตถุประสงค์การจัดตั้งกลุ่มชุมชนมีความคลาดเคลื่อนจากวัตถุประสงค์หลักเพื่อการพัฒนาที่แท้จริง

2. กฎกติกาของกลุ่มชุมชน พบว่า เจ้าหน้าที่รัฐไม่ได้รับมอบหมายภารกิจในการสร้างความเข้าใจด้านกฎกติกาของกลุ่มชุมชน ขณะที่ผู้นำชุมชนเป็นผู้ดำเนินการในการสร้างความรู้ความเข้าใจด้านกฎ กติกาแทนในเวทีการประชุมประจำเดือนของหมู่บ้านตามความรู้ความเข้าใจที่มีของผู้นำชุมชน ส่งผลให้สมาชิกกลุ่มชุมชนไม่มีความรู้ความเข้าใจในการสร้างกฎ กติกา

ของกลุ่มชุมชนและไม่มีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นในกระบวนการร่างกฎ กติกาของกลุ่มชุมชน เพราะกรรมการกลุ่มชุมชนเป็นผู้ที่ดำเนินการสร้างกฎ กติกาขึ้นแล้วนำมาให้สมาชิกรับรอง ในที่ประชุม เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติของสมาชิกกลุ่มชุมชนอย่างเคร่งครัด และมีกระบวนการติดตาม ประเมินผลกฎ กติกาของกลุ่มชุมชนปีละหนึ่งครั้งในการประชุมประจำปีของหมู่บ้าน

3. บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ พบว่า เจ้าหน้าที่รัฐมีการดำเนินงานตามคู่มือ ปฏิบัติในการจัดตั้งกลุ่มชุมชนที่หน่วยงานจากส่วนกลางหรือผู้บริหารเป็นผู้กำหนดขึ้นมา โดยขาดการศึกษาความต้องการของชาวบ้าน วิถีชีวิตของชุมชน หรือบริบทของชุมชนที่มีความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ ในขณะที่ผู้นำชุมชนมีหน้าที่เป็นเพียงผู้กำกับ ติดตามและทบทวน บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของกรรมการกลุ่มชุมชน ในเวทีประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน และในการจัดประชุมดังกล่าวผู้ดำเนินการจัดประชุมไม่ได้ทำการพิจารณาช่วงเวลาที่เหมาะสม กลุ่มชุมชนจะสามารถเข้าร่วมประชุมได้ เช่น ขาดการพิจารณาช่วงเวลาของการเก็บเกี่ยวผลผลิต หรือการทำการเกษตร ทั้งนี้เนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรและคาดหวังที่จะได้รับผลตอบแทนจากการเข้าร่วมกลุ่มชุมชนระยะเวลาอันสั้น จึงทำให้สมาชิกไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มชุมชนได้หรือไม่ได้ให้ความสำคัญกับการทำกิจกรรมของกลุ่มชุมชน ซึ่งต้องใช้ระยะเวลาอันยาวนานกว่าในการทำกิจกรรมเพื่อสร้างรายได้ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

4. ความพร้อมของผู้นำกลุ่มชุมชน พบว่า เจ้าหน้าที่รัฐมีการสนับสนุนความพร้อมของผู้นำกลุ่มชุมชน โดยการจัดโครงการฝึกอบรม การศึกษาดูงาน ทั้งนี้เพื่อผู้นำกลุ่มชุมชนจะได้นำความรู้ที่ได้จากการจัดโครงการฝึกอบรม การศึกษาดูงาน มาบริหารจัดการกลุ่มชุมชนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ขณะที่ผู้นำชุมชนไม่มีหน้าที่และความรับผิดชอบในการสร้างความพร้อมของผู้นำกลุ่มชุมชน กล่าวคือ ที่มาของผู้นำกลุ่มชุมชนมาจากการคัดเลือกของสมาชิกกลุ่มชุมชน ที่พิจารณาจากความสามารถในการทำงานอย่างทุ่มเทให้กับกลุ่มชุมชน และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับสมาชิกกลุ่มชุมชนอย่างเท่าเทียมกันและเสมอภาค สามารถติดต่อประสานงานหรือกิจกรรมของกลุ่มชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความคิดปรับปรุงและพัฒนาระบบงานภายในกลุ่มชุมชน ได้อย่างเป็นระบบ จึงส่งผลให้ผู้นำชุมชนไม่มีส่วนในการสนับสนุนความพร้อมกับผู้นำกลุ่มชุมชน

5. ความสามารถในการระดมทุน พบว่า เจ้าหน้าที่รัฐไม่ได้รับมอบหมายภารกิจการสร้าง ความเข้าใจด้านการระดมทุนจึงไม่มีหน้าที่ในการให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการระดมทุน ตลอดจนผู้นำชุมชนไม่มีส่วนร่วมและไม่มีหน้าที่ในการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจการระดมทุน ของชุมชนเพราะไม่ได้ระบุไว้ในหน้าที่การดำเนินงานของผู้นำชุมชน จึงส่งผลให้กลุ่มชุมชน ไม่สามารถกำหนดแนวทางการระดมทุนของชุมชนได้ ขณะที่สมาชิกกลุ่มชุมชนไม่มีความรู้ ความเข้าใจในการระดมทุน ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากเจ้าหน้าที่รัฐที่ไม่ได้รับมอบหมายภารกิจ

ในการสร้างความรู้ความเข้าใจในการระดมทุน ประกอบกับผู้นำชุมชนที่ไม่มีหน้าที่ในการให้ความรู้ความเข้าใจในการระดมทุนกับสมาชิกกลุ่มชุมชน จึงทำให้กลุ่มชุมชนไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้

6. การมีส่วนร่วม พบว่า เจ้าหน้าที่รัฐมีการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มชุมชนในการวางแผน และการมีส่วนร่วมในการดำเนินการกิจกรรมของกลุ่ม เช่น โครงการส่งเสริมอาชีพการจัดดอกไม้ การจัดผ้า ที่เกิดขึ้นจากเวทีประชาคมที่ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการช่วยกันคิดและให้การสนับสนุนเข้าร่วมกิจกรรมโครงการ ขณะที่ผู้นำชุมชนก็ให้การสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมงานบุญ งานประเพณี โดยให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม เช่น จัดสถานที่เพื่อเตรียมงานบุญ การร่วมงานบุญบายศรีสู่ขวัญ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การสนับสนุนกิจกรรมการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน ส่งผลให้สมาชิกมีความเข้าใจว่า จำนวนคนเข้าร่วมกิจกรรมน้อยจะมีปัญหาในการดำเนินการน้อย มีบริหารจัดการได้อย่างคล่องตัว ส่งผลให้สมาชิกกลุ่มชุมชนไม่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม มอบให้กรรมการเป็นผู้รับผิดชอบ ดำเนินงานแทน

7. กรรมการกลุ่มชุมชน พบว่า เจ้าหน้าที่รัฐมีการสร้างความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของกรรมการกลุ่มชุมชนที่อยู่ในรูปของการจัดโครงการอบรม และมีการติดตามประเมินผลการดำเนินการ โครงการเพื่อนำผลการประเมิน ไปสู่การปรับปรุงในการอบรมครั้งต่อไป อย่างไรก็ตาม การสนับสนุนการสร้างความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของกรรมการกลุ่มจากเจ้าหน้าที่รัฐ ส่งผลให้ผู้นำชุมชนมีความเข้าใจว่า กรรมการกลุ่มชุมชนมีความรู้และมีความพร้อมอยู่บ้างแล้ว ทั้งนี้ให้เป็นหน้าที่ของสมาชิกกลุ่มชุมชนในการเป็นผู้ติดตามและประเมินความพร้อมของกรรมการกลุ่มชุมชน ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า ผู้นำชุมชนไม่มีบทบาทหรือส่วนที่เกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมของกรรมการกลุ่มชุมชน ตลอดจนสมาชิกกลุ่มชุมชนขาดผู้ที่มีความเข้าใจในวิถีชีวิตและบริบทของชุมชนในการให้คำแนะนำ ปรึกษาการดำเนินงานของกลุ่มที่สอดคล้องกับบริบทของสังคม

8. การส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาการเรียนรู้ พบว่า เจ้าหน้าที่รัฐมีการส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาการเรียนรู้ โดยการจัดโครงการอบรม และการศึกษาดูงานนอกสถานที่ ในขณะที่สมาชิกกลุ่มชุมชนไม่เข้าใจในวัตถุประสงค์การสร้างความรู้ความเข้าใจการส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาการเรียนรู้ของเจ้าหน้าที่รัฐ กล่าวคือ สมาชิกมองว่าการศึกษาดูงานนอกสถานที่ที่จัดโดยเจ้าหน้าที่รัฐเป็นการเดินทางท่องเที่ยว และขาดการติดตามประเมินผล ภายหลังจากเจ้าหน้าที่รัฐในการประยุกต์ใช้ความรู้ของสมาชิกกลุ่มชุมชน ส่งผลให้สมาชิกกลุ่มชุมชนขาดการส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาการเรียนรู้เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนา

กลุ่มชุมชน

9. การสร้างเครือข่าย พบว่า เจ้าหน้าที่รัฐไม่ได้รับมอบหมายภารกิจในการสร้างความเข้าใจด้านการสร้างเครือข่าย ขณะที่มีการดำเนินงานที่เป็นไปตามกรอบภาระหน้าที่ที่กำหนด ตลอดจนผู้นำชุมชนไม่มีความรู้ความเข้าใจการสร้างเครือข่ายของกลุ่มชุมชนจึงไม่สามารถอธิบายหรือถ่ายทอดความรู้ในการสร้างเครือข่ายแก่สมาชิกกลุ่มชุมชนได้ ทั้งนี้ส่งผลให้สมาชิกกลุ่มชุมชนไม่มีความรู้ความเข้าใจในการสร้างเครือข่ายกลุ่มชุมชน อย่างไรก็ตามปัญหาและอุปสรรคในการสร้างเครือข่ายของกลุ่มชุมชนอีกประการหนึ่งจากข้อมูลการสัมภาษณ์ คือ การตั้งบ้านเรือนและที่อยู่อาศัยของสมาชิกที่มีลักษณะกระจายตัว ไม่ได้ตั้งที่อยู่อาศัยแบบกระจุกตัวเป็นชุมชนหนาแน่นลักษณะชุมชนเมือง จึงส่งผลให้การสร้างเครือข่ายและการเดินทางติดต่อภายนอกเป็นไปด้วยความยากลำบาก ไม่มีความต่อเนื่องในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มชุมชน

10. ด้านความสามัคคี พบว่า กลุ่มชุมชนมีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงจากสังคมที่มีการช่วยเหลือเกื้อกูล มีการลงแขกเกี่ยวข้าว เปลี่ยนแปลงเป็นสังคมที่ให้ความสำคัญกับเงิน เป็นปัจจัยหลักในการดำรงชีวิตและการดำเนินงานของกลุ่มชุมชน เช่น งานมงคลในรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งพิธีกรรมทางศาสนาก็มีการจ้างทำอาหารเพื่อให้การต้อนรับ ซึ่งเป็นลักษณะของการซื้อเป็นหลักแทนการช่วยเหลือเกื้อกูลกันเช่นในอดีต กิจกรรมประเพณีที่ถือปฏิบัติมาตั้งแต่บรรพบุรุษที่มีความขลังศักดิ์สิทธิ์พอมารุ่นปัจจุบัน ก็มีความขลังของพิธีการลดน้อยลง ทั้งนี้เพราะการรับเอาวิถีชีวิตชาวเมืองที่มีความทันสมัยที่มีความเจริญทางวัตถุเข้ามาในชุมชน ส่งผลให้เยาวชนติดเกมส์ ติดโทรศัพท์มือถือ มีสภาพสังคมแบบก้มหน้า ความอดทนในการทำงานลดน้อยลงแต่ประสงค์อยากได้ค่าแรงสูง ทั้งนี้สาเหตุมาจากการรับวัฒนธรรมความเจริญจากสังคมเมืองมาสู่ชุมชน จึงส่งผลให้สมาชิกในชุมชนมีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป

11. การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐ พบว่า ประเด็นปัญหาจากข้อมูลการสนทนากลุ่ม คือ สมาชิกกลุ่มชุมชนไม่ได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือ เจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามาให้คำแนะนำการทำกิจกรรมกลุ่มชุมชน สนับสนุนการดำเนินกิจกรรมกลุ่มเพื่อสร้างผลงานที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของหน่วยงานและมีการดำเนินงานที่เป็นไปตามนโยบายของผู้นำเป็นหลัก ทั้งนี้หากมีการเปลี่ยนแปลงผู้นำก็จะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงนโยบายการดำเนินการสนับสนุนของเจ้าหน้าที่รัฐจึงส่งผลกระทบต่อการพัฒนากิจกรรมกลุ่มที่ไม่ต่อเนื่อง

และสภาพการณ์ของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุขในเขตภาคเหนือ ปรากฏในเนื้อหาของบทที่ 2 ในส่วนที่ 3 และปัญหาการบริหารของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุขในเขตภาคเหนือ คือ

1. ขาดการสื่อสารแบบสองทางและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน

จากข้อมูลที่กำลังมาข้างต้น ของการสื่อสาร สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ปัญหาสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้การดำเนินงานของกลุ่มชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงขาดความต่อเนื่อง ซึ่งเป็นผลมาจากการขาดการส่งเสริมการสื่อสารแบบสองทางและขาดการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการตัดสินใจในประเด็นสำคัญต่าง ๆ ซึ่งส่งผลกระทบต่อความรู้ความเข้าใจของสมาชิกกลุ่มชุมชน เช่น ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนของสมาชิกกลุ่มชุมชนต่อวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่มชุมชน การกำหนดกฎและกติกาของกลุ่มชุมชนซึ่งขาดการมีส่วนร่วมจากสมาชิกกลุ่ม ซึ่งส่งผลสืบเนื่องต่อการรับรู้และเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเองในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มชุมชน เป็นต้น

2. การวิเคราะห์แนวทางการดำเนินงานที่ขาดการศึกษาริบทของชุมชน

โดยหลักการแล้ว การส่งเสริมกิจกรรมกลุ่มจำเป็นต้องพิจารณาถึงบริบท วิถีชีวิต รวมทั้งสภาพแวดล้อมของชุมชน เพื่อประกอบการวิเคราะห์และออกแบบแนวทางการดำเนินงานที่มีความสอดคล้องกับบริบทดังกล่าว ทั้งนี้ จากการอภิปรายผลข้างต้นพบว่า ขาดการศึกษาถึงวิถีชีวิต อาชีพ และรายได้ของครัวเรือนซึ่งส่งผลกระทบต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจ รวมทั้งรูปแบบการตั้งบ้านเรือนของสมาชิกกลุ่มที่มีการกระจายตัวอยู่ห่างกัน ได้ส่งผลกระทบต่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มชุมชนในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มชุมชนร่วมกัน รวมทั้งส่งผลสืบเนื่องต่อการสร้างเครือข่ายของกลุ่มชุมชนและการส่งเสริมการเรียนรู้ของสมาชิกกลุ่มชุมชนด้วยเช่นกัน

3. การเปลี่ยนแปลงนโยบายและแนวทางการพัฒนา

จากการลงพื้นที่ศึกษา พบว่า ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้การดำเนินงานด้านการพัฒนาขาดความต่อเนื่อง เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงในเชิงนโยบายและแนวทางการพัฒนาของหน่วยงานภาครัฐ กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้น โดยมีสาเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารของหน่วยงาน ซึ่งมีผลกระทบต่อความต่อเนื่องของการดำเนินกิจกรรมและหมายรวมถึงการสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการ นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงผู้บริหารของหน่วยงานภาครัฐ ยังมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นที่ 2 ตามที่กำลังมาข้างต้น กล่าวคือ ผู้บริหารหน่วยงานอาจขาดการศึกษาและทำความเข้าใจในบริบทและวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งอาจทำให้การกำหนดและตัดสินใจดำเนินนโยบายมีความผิดพลาดหรือไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนได้อย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม

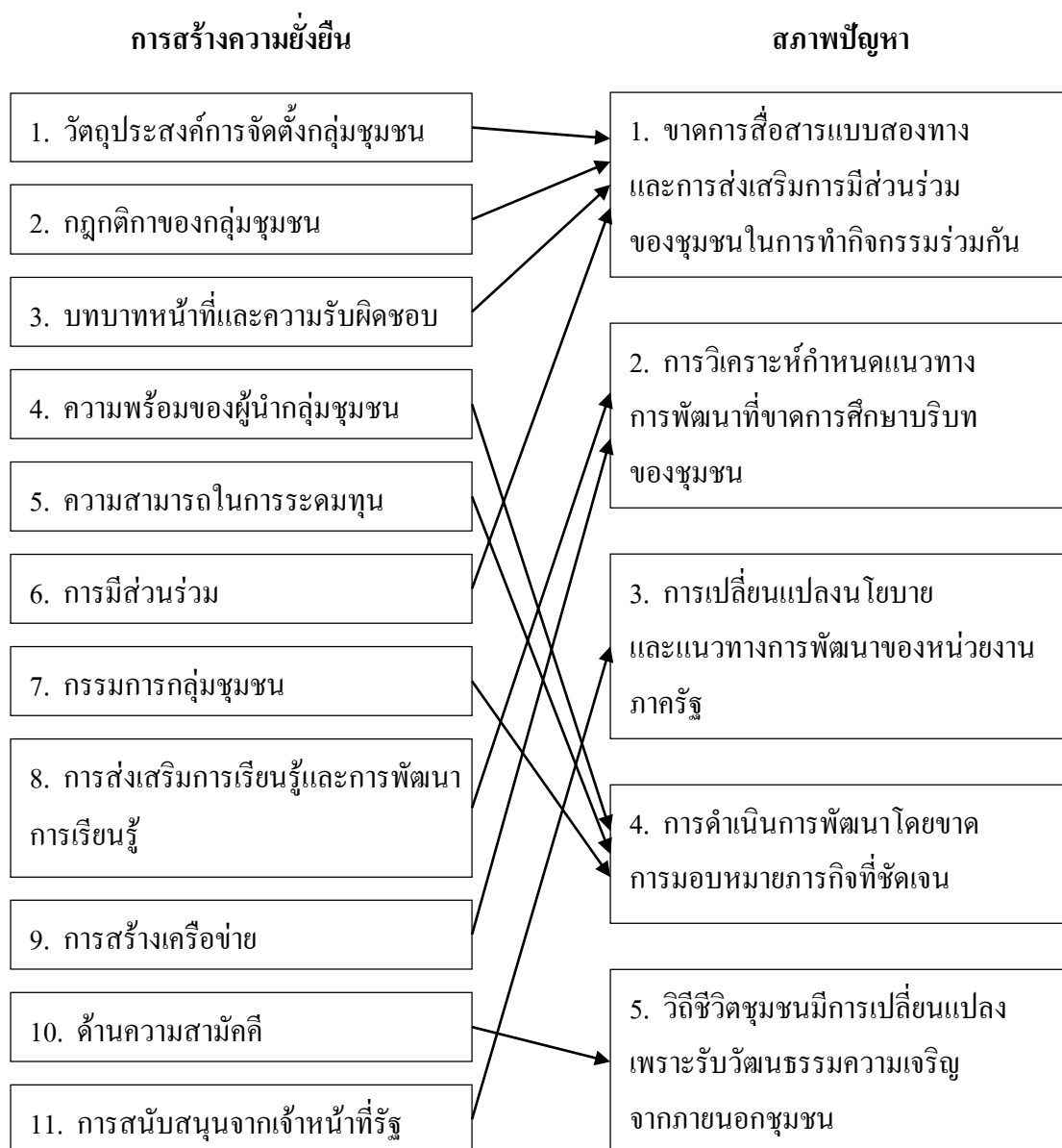
4. การดำเนินการพัฒนาโดยขาดการมอบหมายภารกิจ

ตามหลักการดำเนินงานพัฒนากิจกรรมกลุ่มชุมชน จะเป็นไปตามการกำหนดภารกิจ ความรับผิดชอบที่องค์กรเป็นผู้กำหนด เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่ในการพัฒนากิจกรรมกลุ่มชุมชน ทั้งนี้ จากการอภิปรายผลข้างต้น พบว่าสมาชิกกลุ่มชุมชนขาดความเข้าใจในการบริหารกลุ่มชุมชน เช่น การขาดความเข้าใจในการระดมทุนของสมาชิกกลุ่มชุมชน การตั้งกฎหรือกติกา กลุ่มชุมชน เป็นต้น ส่งผลกระทบต่อการระดมทุนของสมาชิกกลุ่มชุมชน การตั้งกฎและกติกา กลุ่มชุมชน และการสร้างเครือข่ายของกลุ่มชุมชนเช่นกัน

5. วิถีชีวิตชุมชนมีการเปลี่ยนแปลง เพราะรับวัฒนธรรมความเจริญจากเมืองมาสู่ชุมชน

วิถีชีวิตของชุมชนชนบท มีความเป็นอยู่แบบพึ่งพาอาศัย มีความเมตตาและเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน ทั้งนี้จากการอภิปรายผลตามที่กล่าวมาข้างต้น พบว่า วิถีชีวิตของชุมชนเปลี่ยนแปลงไปแบบต่างคนต่างอยู่ ขาดการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ขาดความร่วมมือร่วมใจในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มชุมชน ส่งผลกระทบต่อความสามัคคีของกลุ่มชุมชนด้วย

จากเนื้อหาหลักการสร้างความยั่งยืนของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุข ในเขตภาคเหนือที่มีความเชื่อมโยงหรือส่งผลต่อสภาพปัญหาการบริหารของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุขในเขตภาคเหนือข้างต้นที่กล่าวมา ผู้วิจัยสามารถอธิบายเป็นรูปภาพได้ ดังนี้

ภาพที่ 4 หลักการสร้างความยั่งยืนของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุขในเขตภาคเหนือที่มีความเชื่อมโยงหรือส่งผลต่อสภาพปัญหาการบริหารของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุขในเขตภาคเหนือ

การลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อทำการศึกษาข้อมูลการสร้างความยั่งยืน ใน 4 จังหวัดของเขตภาคเหนือที่แท้จริงนั้น มีการดำรงชีวิตของชาวบ้านที่มีความสอดคล้องกับเศรษฐกิจพอเพียง มีความพออยู่พอกิน ไม่เกินตัว มีการทำนา เลี้ยงปลา ปลูกผัก ทอผ้า ที่เพียงพอกับการดำรงชีวิต ไม่ได้ไขว่คว้าหรือมีความต้องการได้รับรางวัลระดับมั่งมีศรีสุขของกรมพัฒนาชุมชน ซึ่งไม่ใช่

กิจกรรมการดำรงชีวิตประจำวันของชาวบ้าน แต่เป็นภาระของสมาชิกกลุ่มชุมชนที่ต้องมีการจัดทำผลงานหรือเตรียมผลงานของกลุ่มชุมชนขึ้นมาเพื่อการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง และเตรียมต้อนรับผู้มาดูงานภายหลังจากที่ได้การจัดระดับเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนระบบการผลิตดังกล่าว ภายหลังจากที่ได้รับการจัดระดับเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง มีการเปลี่ยนแปลงเป็นระบบเศรษฐกิจที่เน้นยอดขายหรือผลกำไรของกลุ่มที่สูงขึ้น ส่งผลให้เกิดความเหนื่อยล้าเพราะเพิ่มปริมาณการผลิต ซึ่งค้านกับวิถีชีวิตที่แท้จริงของกลุ่มชุมชนที่มีการผลิตเพื่อใช้ในชีวิตประจำวันหรือการบริโภคในครัวเรือน กลับสร้างความอดอยากที่จะได้มาของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุข เพราะหากไม่มีรางวัลดังกล่าว สมาชิกกลุ่มก็มีวิถีชีวิตแบบพอเพียง ปลูกผักบริโภคในครัวเรือน ทำนาปลูกข้าวที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต หากเหลือจากการบริโภคจึงจะจำหน่าย ซึ่งทุกวันนี้ก็มั่งมีศรีสุขแบบสุขใจตามวิถีชีวิตที่แท้จริง

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาตามที่สรุปข้างต้น ผู้วิจัยได้ทำการอภิปรายผลการศึกษาโดยสามารถสรุปประเด็นปัญหาที่สำคัญทั้งรายด้านและโดยภาพรวม โดยมีรายละเอียด ดังนี้

การอภิปรายผลตามประเด็นสำคัญเป็นรายด้าน สามารถอธิบายได้ ดังนี้

1. วัตถุประสงค์การจัดตั้งกลุ่ม พบว่า เจ้าหน้าที่รัฐมีการสื่อสารแบบทางเดียว กล่าวคือ ในการดำเนินการทำความเข้าใจด้านการกำหนดวัตถุประสงค์การจัดตั้งกลุ่มชุมชน เจ้าหน้าที่รัฐเป็นผู้ถ่ายทอดวัตถุประสงค์การจัดตั้งกลุ่มชุมชนกับผู้นำชุมชน โดยไม่ได้รับฟังเสียงสะท้อนกลับของผู้นำชุมชนหรือสมาชิกกลุ่มชุมชนเลย ซึ่งถือว่าการสื่อสารแบบทางเดียว และจากสภาพปัญหาดังกล่าว ควรมีการสื่อสารแบบสองทางที่ผู้รับสาร มีการตอบสนอง และมีปฏิกิริยาป้อนกลับไปยังผู้ส่งสาร สามารถโต้ตอบ ปรีกษาหารือ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้ สอดคล้องกับการศึกษาข้อมูลของศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียง (2551, หน้า 194) ที่ได้อธิบายการพัฒนาแบบยั่งยืนต้องอาศัยความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งประกอบด้วย การติดต่อสื่อสารแบบสองทางที่ผู้รับสาร มีการตอบสนอง สามารถโต้ตอบ ปรีกษาหารือ และแลกเปลี่ยนความคิดของสมาชิกกลุ่มชุมชน เพื่อทราบถึงความก้าวหน้าในการดำเนินการ และตรวจสอบสภาพปัญหาในการดำเนินการด้วย

ดังนั้น วัตถุประสงค์การจัดตั้งกลุ่มชุมชนที่ดี ต้องสอดคล้องหรือสัมพันธ์กับยุทธศาสตร์ของหน่วยงานภาครัฐที่กำหนดไว้ รวมทั้งวัตถุประสงค์การจัดตั้งกลุ่มดังกล่าว ต้องมีความชัดเจน และมีการสื่อสารแบบสองทาง เพื่อให้เกิดความเข้าใจในวัตถุประสงค์ที่เป็นไปทิศทางเดียวกัน โดยเฉพาะสมาชิกกลุ่มชุมชนซึ่งเป็นเป้าหมายของการพัฒนา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการสร้างกฎกติกาของกลุ่ม และการกำหนดบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของกลุ่มชุมชนด้วย

2. กฎและกติกาของกลุ่มชุมชน พบว่า เจ้าหน้าที่รัฐไม่ได้รับมอบหมายภารกิจ ในการสร้างความเข้าใจด้านกฎและกติกาก่อตั้งกลุ่มชุมชน ส่งผลให้สมาชิกกลุ่มไม่มีความรู้ ความเข้าใจในการสร้างกฎและกติกาของกลุ่มชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินงานกิจกรรมการบริหาร กลุ่มชุมชนมีประสิทธิภาพ หน่วยงานภาครัฐควรมอบหมายภารกิจในการสร้างความเข้าใจด้านกฎ กติกาให้เป็นความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่รัฐ สอดคล้องกับการศึกษาข้อมูลและข้อเสนอแนะ ของกรมการพัฒนาชุมชน (2556, หน้า 1) ที่ได้อธิบายหลักการกำหนดกฎหรือกติกากลุ่มชุมชนว่า จำเป็นต้องมีผู้ที่มีความเป็นธรรมและเป็นกลางเข้ามาดำเนินการให้คำแนะนำและเป็นที่ยอมรับจาก สมาชิกชุมชนสามารถยืนได้ด้วยตนเองและพึ่งตนเองได้ในการจัดการ แก้ไข และป้องกันปัญหา ของตนเอง

นอกจากนี้การกำหนดกฎ กติกาของกลุ่มชุมชนที่ดีต้องมีที่มาจากสมาชิกกลุ่มชุมชน ที่ร่วมกันกำหนดขึ้นมาเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกัน ร่วมรับรู้และเกิดการยอมรับในกฎ และกติกา และปฏิบัติตามกฎและกติกาที่สร้างขึ้นมา ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินงานของกลุ่มชุมชนเป็นไป อย่างมีประสิทธิภาพ

3. บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของกลุ่มชุมชน พบว่า เจ้าหน้าที่รัฐ มีการดำเนินการตามคู่มือการปฏิบัติของการตั้งกลุ่มชุมชนที่ขาดการศึกษาความต้องการ วิถีชีวิต ของชุมชน หรือบริบทของชุมชนเพื่อเป็นข้อมูลในการดำเนินการกิจกรรมกลุ่มชุมชน ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ ของรัฐต้องมีการศึกษาความต้องการของสมาชิกกลุ่มชุมชน ศึกษาวิถีชีวิตหรือบริบทของชุมชน เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการวางแผนการพัฒนากลุ่มชุมชนที่สอดคล้องกับความต้องการ และวิถีชีวิต ของสมาชิกกลุ่มชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลของกรมการพัฒนาชุมชน (2556, หน้า 1) กล่าวคือ การกำหนดบทบาทหรือกฎกติากลุ่ม ต้องเป็นไปตามความต้องการของสมาชิกกลุ่มชุมชนนั้น ๆ และต้องได้รับความร่วมมือจากสมาชิกกลุ่มชุมชนด้วยความสมัครใจ

ดังนั้น การกำหนดบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของกลุ่มชุมชน ต้องมีการศึกษา ความต้องการของสมาชิกกลุ่มชุมชน เพื่อได้รับความร่วมมือในการดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ จากสมาชิกกลุ่มชุมชนด้วยความสมัครใจ และอาจทำให้สมาชิกกลุ่มชุมชนสามารถปฏิบัติงาน ที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จลุล่วงไปตามเป้าหมาย อีกทั้งยังจะเกิดประโยชน์ในการสร้าง การมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม และสมาชิกกลุ่มชุมชนให้การสนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้ และการพัฒนาการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการและสอดคล้องกับบริบท วิถีชีวิตของสมาชิก กลุ่มชุมชน เป็นต้น

4. ความพร้อมของผู้นำกลุ่มชุมชน พบว่า ยังขาดการสนับสนุนจากผู้นำชุมชนหรือขาด ผู้เชี่ยวชาญในการให้คำปรึกษา กล่าวคือ ความพร้อมของผู้นำกลุ่มชุมชนต้องมีความสามารถ

ในการสั่งการ การวางแผน ให้คำแนะนำ และมีความสามารถในการนำพากลุ่มหรือองค์กรไปสู่วัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายที่วางไว้ ทั้งนี้ควรได้รับการสนับสนุนจากผู้นำชุมชนที่เป็นผู้มีความรู้ และเข้าใจในบริบทของชุมชนในการให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษาประกอบในการสั่งการ การวางแผน ในการพากลุ่มไปสู่เป้าหมาย ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของยาเบ็ญ เรื่องจรูญศรี (2558, หน้า 1) ที่ได้อธิบายถึงบุคคลซึ่งเป็นหัวหน้าหน่วยงานหรือองค์กร ว่าต้องมีอำนาจหน้าที่เหนือคนอื่น ๆ มีหน้าที่ในการสั่งการ วางแผน แนะนำ ชี้แนะหรือปฏิบัติ และมีความสามารถในการนำพากลุ่มชุมชนหรือองค์กรไปสู่วัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายที่วางไว้ ตลอดจนผลการศึกษา ของกรมการพัฒนาชุมชน (2556, หน้า 1) ที่ได้นำเสนอหลักการกำหนดกฎหรือกติกาของกลุ่มชุมชนว่า จำเป็นต้องมีผู้ที่มีความเป็นธรรมและเป็นกลางเข้ามาดำเนินการให้คำแนะนำ และเป็นที่ยอมรับจากชุมชนสามารถยืนได้ด้วยตนเองและพึ่งตนเองได้

ดังนั้น หากกลุ่มชุมชนมีการเตรียมความพร้อมของผู้นำกลุ่ม ได้เป็นอย่างดีแล้ว ก็จะส่งผล ต่อการบริหารกลุ่มชุมชน เริ่มตั้งแต่สามารถกำหนดวัตถุประสงค์การจัดตั้งกลุ่มที่ชัดเจน สร้างกฎ กติกาของกลุ่มที่สามารถกำหนดให้สมาชิกปฏิบัติตามได้ สามารถกำหนดบทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบของสมาชิกกลุ่มได้อย่างเหมาะสมกับความสามารถของสมาชิกกลุ่มชุมชน มีการสร้างเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลพัฒนาระหว่างกลุ่มชุมชน และการส่งเสริมให้กรมการ กลุ่มชุมชนมีการดำเนินงานที่เป็นระบบ เป็นต้น

5. ความสามารถในการระดมทุน พบว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้นำชุมชนไม่มีส่วนร่วม ในการสร้างความรู้ ความเข้าใจการระดมทุนให้กับผู้นำและสมาชิกกลุ่มชุมชน จึงไม่สามารถ กำหนดแนวทางการระดมทุนของกลุ่มชุมชนได้ อีกทั้งไม่มีหน่วยงานใดเข้ามาทำการติดตาม ประเมินผลการระดมทุนของกลุ่มชุมชน ทั้งนี้เมื่อพิจารณาในเชิงหลักการ โดยทั่วไปแล้วสมาชิก กลุ่มชุมชน ควรจะต้องมีความสามารถในการระดมทุน เชิญชวนสมาชิกกลุ่มด้วยความสมัครใจ ในการระดมทุนทั้งที่เป็นตัวเงิน และไม่ใช้ตัวเงิน และอาจหมายรวมถึงภูมิปัญญา วัฒนธรรม ที่ต้องอาศัยความสัมพันธ์ทุกภาคส่วนให้มีส่วนร่วมในการสนับสนุนทุนด้วยเช่นกัน แนวทาง ดังกล่าว สอดคล้องกับแนวความคิดของนิคยา กัทลิตระพันธ์ (2554, หน้า 125) ว่าการระดมทุน มี 2 วิธี คือ การระดมทุนทางตรง โดยการพูดคุยตัวต่อตัว การบริจาคตามบ้าน การจัดงาน การกุศล และการระดมทุนทางอ้อม โดยการติดต่อกลุ่มเป้าหมายโดยผ่านสื่อเช่น เสียงตามสาย เป็นต้น ตลอดจน อานันท์ กาญจนพันธ์ (2553, หน้า 28) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการการระดมทุนไว้ว่า การระดมทุน มีรูปแบบที่หลากหลาย เช่น การเรียกรับ การจัดงานเลี้ยงในโอกาสพิเศษ ซึ่งจะต้องสร้างความเข้มแข็งในเรื่องของความสัมพันธ์กับทุกภาคส่วนให้เห็นประโยชน์และร่วมสนับสนุนทุน

ดังนั้น ความสามารถในการระดมทุนของกลุ่มชุมชน ต้องมีการสร้างความเข้าใจระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการระดมทุนของกลุ่มชุมชน ทั้งนี้จะส่งผลในทางที่เป็นประโยชน์ต่อการสร้างเครือข่ายของกลุ่มชุมชน ตลอดจนการได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐในการสนับสนุนทุนเพื่อการดำเนินการของกลุ่มชุมชนด้วย

6. การมีส่วนร่วม พบว่า หน่วยงานภาครัฐและผู้นำชุมชนยังขาดการศึกษาค้นคว้าความต้องการของสมาชิกกลุ่มชุมชน และขาดการให้ความสำคัญกับข้อเสนอแนะของสมาชิกกลุ่มชุมชน จึงส่งผลให้สมาชิกกลุ่มชุมชนไม่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม และไม่ใส่ใจกับการให้ข้อเสนอแนะที่จะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มชุมชน

จากประเด็นดังกล่าว การพัฒนาชุมชนควรให้ความสำคัญกับการสร้างการมีส่วนร่วมซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของชินรัตน์ สมสืบ (2552, หน้า 59) ที่ได้กล่าวถึงยุทธวิธีการกระตุ้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน ด้วยวิธีการทางตรง เช่น การพูดคุยสนทนาตัวต่อตัว และวิธีการทางอ้อม เช่น การโฆษณา การส่งข่าวสารผ่านสื่อในชุมชน เป็นเครื่องมือเพื่อทำให้เกิดการมีส่วนร่วมตั้งแต่การวางแผน การดำเนินการ และการประเมินผล

ดังนั้น การมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มที่ดีและประสบความสำเร็จในการพัฒนาชุมชน ควรได้รับการกระตุ้นให้เกิดการรวมตัวกันของชุมชน ที่เป็นประเด็นปัญหาใกล้ตัวแล้วมีกระบวนการในการศึกษาชุมชนเพื่อร่วมวางแผน ร่วมในการดำเนินการ ร่วมในการรับผลประโยชน์และมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลการพัฒนาชุมชน ทั้งนี้จะส่งผลประโยชน์ต่อการบริหารจัดการกลุ่มชุมชนในด้านความสามัคคี และรู้บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ

7. กรรมการกลุ่ม พบว่า ผู้นำชุมชนยังขาดการมีส่วนร่วมในการเตรียมความพร้อมให้กรรมการกลุ่มชุมชน ตลอดจนขาดการติดตามประเมินผลความพร้อมหรือการดำเนินงานของกรรมการกลุ่มชุมชน ส่งผลให้กรรมการกลุ่มไม่มีความพร้อมในการดำเนินงานของกลุ่มชุมชน จากประเด็นดังกล่าว ผู้นำชุมชนต้องคำนึงถึงบทบาทที่มีต่อกลุ่มชุมชนที่จะสามารถขับเคลื่อนไปได้ด้วยดี โดยการเตรียมความพร้อมของกรรมการกลุ่มชุมชนที่มีความรับผิดชอบ ชื่อสัตย์ สุจริต ให้เหมาะสมกับที่ได้รับความไว้วางใจจากสมาชิกกลุ่ม (เมตตา จันทร์ประทีป, 2555, หน้า 112)

ดังนั้น การเตรียมความพร้อมของกรรมการกลุ่มในการทำความเข้าใจ ในสิ่งที่ต้องกระทำหรือบรรดาสิ่งต่าง ๆ ที่ได้มาพร้อมตำแหน่ง สิทธิ และหน้าที่ประจำตำแหน่ง ในการบริหารจัดการกลุ่มชุมชน ให้มีความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ให้มีระบบการบริหารจัดการที่ดี จะส่งผลต่อการสร้างความสามัคคีของกลุ่ม มีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ มีการสนับสนุนส่งเสริมและพัฒนาการเรียนรู้ของกรรมการกลุ่มให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

8. การส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาการเรียนรู้ พบว่า ประเด็นปัญหาสมาชิกกลุ่มไม่เข้าใจในวัตถุประสงค์การสร้างความรู้ความเข้าใจการส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาการเรียนรู้ของเจ้าหน้าที่รัฐ ตลอดจนขาดการติดตามประเมินผลการเรียนรู้และการประยุกต์ใช้ความรู้ของสมาชิกกลุ่ม กล่าวคือ สมาชิกกลุ่มต้องมีการเรียนรู้ที่เริ่มต้นจากสิ่งที่ใกล้ตัวและมีความเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิต โดยทำการศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน การกำหนดปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน การแสวงหาทางเลือกในการแก้ไขปัญหา การวางแผนและการปฏิบัติ การควบคุมติดตามและประเมินผลการเรียนรู้ และทำการถ่ายทอดความรู้ยังรุ่นต่อไป สอดคล้องกับแนวความคิดของปาริชาติ วลัยเสถียร (2554, หน้า 38) ที่ได้กล่าวถึง วิธีการและเทคนิคการสร้างการเรียนรู้ของชุมชนว่า การเรียนรู้ต้องมีความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิต และให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและเรียนรู้ซึ่งกันและกัน โดยเชื่อมโยงการเรียนรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น และทำการสืบทอดต่อไปได้

ดังนั้น การส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาการเรียนรู้ของเจ้าหน้าที่รัฐต้องมีการศึกษาความต้องการของชุมชนท้องถิ่น และจัดกิจกรรมไปศึกษาดูงานที่สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มชุมชน มีกระบวนการดำเนินการอย่างมีจุดมุ่งหมาย มีการวิเคราะห์แลกเปลี่ยนเรียนรู้และติดตามผลการประยุกต์ใช้ประโยชน์จากการศึกษาดูงานด้วย ทั้งนี้จะส่งผลประโยชน์ต่อการสร้างเครือข่าย มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลการพัฒนาระหว่างกลุ่ม สร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มชุมชน ตลอดจนเป็นการสร้างความพร้อมให้กับกรรมการกลุ่ม และสร้างความสามัคคีภายในกลุ่มชุมชนด้วย

9. การสร้างเครือข่ายของกลุ่ม พบว่า เจ้าหน้าที่รัฐไม่ได้รับมอบหมายภารกิจในการสร้างความเข้าใจด้านการสร้างเครือข่าย ตลอดจนผู้นำชุมชนไม่มีความรู้ความเข้าใจในการสร้างเครือข่ายของกลุ่มชุมชน กล่าวคือ หน่วยงานภาครัฐควรมอบหมายภารกิจการสร้างความรู้ ความเข้าใจในการสร้างเครือข่ายให้กับเจ้าหน้าที่รัฐผู้ที่รับผิดชอบในการจัดตั้งกลุ่มชุมชน โดยอาศัยผู้นำชุมชนที่เป็นผู้มีประสบการณ์ มาทำหน้าที่ให้คำปรึกษาและให้ความรู้ การสร้างเครือข่ายชุมชน สอดคล้องกับการศึกษาของกรมการพัฒนาชุมชน (2556, หน้า 38) ว่า ในการบริหารงานกลุ่มจำเป็นต้องได้รับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนเข้ามาดำเนินการ และเป็นที่ปรึกษาจนกระทั่งชุมชนสามารถยืนได้ด้วยตนเองและพึ่งตนเองได้ในการจัดการ แก้ไข ป้องกัน ปัญหาของตนเองชุมชน ถือเป็นระบบที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่ม เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ความรู้ ประสบการณ์ ตลอดจนได้รับความช่วยเหลือ ตลอดจนการศึกษาข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2549, หน้า 97) ได้นำเสนอข้อมูลการประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยการจัดการกลุ่มแบบการทำงาน คือ มีการรวมตัวจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ ซึ่งภายใน

ศูนย์การเรียนรู้ มีการทำเกษตรผสมผสานเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง นอกจากนี้ยังมีการสร้างเครือข่ายและเผยแพร่ความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ให้แก่ประชาชนผู้สนใจโดยการจัดอบรมเป็นหลักสูตรในการสอนเกี่ยวกับการทำเกษตรแบบผสมผสานเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง ตลอดจนการตั้งบ้านเรือนและที่อยู่อาศัยของสมาชิกมีลักษณะกระจายตัว ไม่ได้ตั้งบ้านเรือนและที่อยู่อาศัยแบบกระจุกตัวเป็นชุมชนหนาแน่นเหมือนชุมชนเมือง จึงส่งผลกระทบต่อ การสร้างเครือข่ายของกลุ่มชุมชน สอดคล้องกับแนวความคิดของรงค์ ประพันธ์พงศ์ (2550, หน้า 36) ได้อธิบายถึงความชัดเจนของการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติที่ มีความสำคัญมาก คือ ทำเลที่ตั้งถิ่นฐานชาวบ้านไม่มีการรวมกลุ่มเป็นชุมชน ไม่มีเครื่องมืออุปกรณ์ที่ทันสมัย และเหมาะสมในการนำเสนอกิจกรรมต่าง ๆ ของศูนย์เรียนรู้ ขาดงบประมาณสนับสนุนในการฝึกอบรมเกษตรกรสมาชิกที่ต้องการเข้ารับการฝึกอบรมในศูนย์ฯ รวมทั้งงบประมาณที่จัดสรรนั้นล่าช้า และลดลงทำให้ขาดความต่อเนื่องในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ

ดังนั้น การสร้างเครือข่ายของกลุ่มชุมชน จำเป็นต้องมีผู้นำชุมชนที่ถือเป็นผู้เชี่ยวชาญเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการและเป็นพี่เลี้ยงของชุมชนจนชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในการบริหารจัดการกลุ่ม ตลอดจนการสร้างเครือข่ายที่ต้องคำนึงถึงที่ตั้งของสมาชิกกลุ่มที่มีความห่างไกลควรมีการจัดกิจกรรมการสร้างเครือข่ายกลุ่มชุมชนแบบสัญจร ที่มีการสร้างเครือข่ายชุมชนภายนอกองค์กร เพื่อให้สมาชิกกลุ่มชุมชนที่มีทำเลที่ตั้งไกลจากชุมชนได้เข้าถึง รับรู้ และร่วมกิจกรรมการสร้างเครือข่าย ทั้งนี้จะส่งผลกระทบต่อส่งเสริมการเรียนรู้ และการพัฒนาการเรียนรู้ มีความสามารถในการระดมทุน ตลอดจนได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐ

10. ด้านความสามัคคีของกลุ่ม มีสาเหตุมาจากการรับวัฒนธรรมความเจริญจากเมืองมาสู่ชุมชน จึงส่งผลให้สมาชิกมีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนมีประชาชนเข้าร่วมน้อยลง ส่วนมากมีแต่ผู้สูงอายุในชุมชนเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรม ตลอดจนความอดทนในการดำเนินงานของสมาชิกน้อยลงแต่ประสงค์ค่าตอบแทนที่สูง มีการดำเนินการเก็บเกี่ยวผลผลิตแบบต่างคนต่างทำ จึงไม่ค่อยได้เห็นภาพการลงแขกเกี่ยวข้าว เป็นต้น

ดังนั้น สมาชิกกลุ่มชุมชนต้องมีการปลูกฝังความสามัคคีของสมาชิกกลุ่มให้มีความอ่อนน้อมและมีเมตตา กรุณา มีความหนักแน่นอดทนต่อความยากลำบากและรู้จักเสียสละ มีระบบการทำงานที่รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้จะเกิดประโยชน์ต่อความรับผิดชอบในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานแม้จะมีความยากลำบากเพียงใดก็จะร่วมมือกันจนผ่านพ้นไปได้ สอดคล้องกับพระไพศาล วิสาโล (2552, หน้า 47) ที่ได้อธิบายหลักการปลูกฝังความสามัคคีของสมาชิกกลุ่มชุมชน ให้เกิดขึ้นดังนี้ ฝึกตนเป็นคนสุภาพ อ่อนน้อมและมีเมตตา

กรุณา ประพฤติอยู่ในธรรม อันเป็นความหนักแน่น อดทนต่อความยากลำบากและรู้จักเสียสละ และวินัย พัฒนรัฐ (2553, หน้า 85) ได้กล่าวถึง ประโยชน์ความสามัคคี คือ สามารถทำงานต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสมาชิกกลุ่มชุมชน ลดข้อขัดแย้งต่าง ๆ ภายในกลุ่มและทำให้เกิดความร่วมมือในการดำเนินงานของกลุ่ม

11. การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐที่มีต่อกลุ่มชุมชน พบว่า ประเด็นปัญหา ความไม่ต่อเนื่องในการสนับสนุนของเจ้าหน้าที่รัฐที่มีต่อกิจกรรมกลุ่มชุมชน ทั้งนี้ นโยบาย การสนับสนุนกิจกรรมของกลุ่มชุมชนจะอยู่ในรูปของการเมือง ที่มีความเกี่ยวข้องกับการกำหนด นโยบายโดยผู้นำทางการเมือง หากมีการเปลี่ยนแปลงผู้นำทางการเมืองก็จะส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงของนโยบายการสนับสนุนกิจกรรมของชุมชน เกิดความไม่ต่อเนื่องในกิจกรรม ของกลุ่มชุมชน กล่าวคือ การสนับสนุนของเจ้าหน้าที่รัฐ เป็นสิ่งจำเป็นต่อการบริหารจัดการ กลุ่มชุมชนในการให้คำแนะนำ ความช่วยเหลือ และติดตามผลการสนับสนุนเพื่อเป็นข้อมูล ในการประเมินตนเอง สอดคล้องกับแนวความคิดของ House (1981, p. 75) และ Cohen and Wills (1985, p. 69) ที่กล่าวว่า การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับ ผู้บังคับบัญชา ผู้มีอำนาจในการสนับสนุนด้านความคิด การตัดสินใจซึ่งเกิดจากการยอมรับนับถือ ซึ่งจะมีการแสดงออกในด้านการให้ความช่วยเหลือ คำแนะนำข้อมูล วัตถุ สิ่งของ หรือบริการต่าง ๆ ตลอดจนการให้ข้อมูลป้อนกลับ และข้อมูลเพื่อการเรียนรู้และการประเมินตนเอง

ดังนั้น การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐ หากมีการเปลี่ยนแปลงผู้นำที่มีอำนาจ ในการกำหนดนโยบายการสนับสนุนกิจกรรมกลุ่ม อาจส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงนโยบาย การสนับสนุนด้วย ทั้งนี้ควรมีการพิจารณาสืบต่อนโยบายที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนให้ดำเนินการ แก้ปัญหาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายการสนับสนุนของเจ้าหน้าที่รัฐ อย่างต่อเนื่อง เพื่อกิจกรรมการพัฒนาชุมชนประสบความสำเร็จ สามารถพึ่งพาตนเองได้ส่งผล ให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากประเด็นปัญหาที่ทำการอภิปรายข้างต้น ที่ได้วิเคราะห์และเสนอแนวทางการแก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งสามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่น ๆ เพื่อความต่อเนื่องในการเป็น หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุข โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะหน่วยงานที่รับผิดชอบในการส่งเสริมกิจกรรมหลัก คือ กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ควรสร้างความเข้าใจในการประยุกต์หลักเศรษฐกิจพอเพียง

แบบสองทางเพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง ซึ่งให้ความสำคัญกับการสื่อสารซึ่งกันและกัน แบบสองทาง ตามแนวความคิดของพัทยา สายหู (2556, หน้า 88) ที่ส่งเสริมการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจในวัตถุประสงค์การจัดตั้งกลุ่มที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นไปตามหลักการพัฒนาแบบยั่งยืนของรงค์ ประพันธ์พงศ์ (2550, หน้า 36) ว่า การสร้างความรู้ความเข้าใจที่ดีควรมีการสื่อสารซึ่งกันและกันแบบสองทาง เพื่อการปฏิบัติอย่างถูกต้องตามวัตถุประสงค์ ทั้งนี้เพื่อตรวจสอบความเข้าใจในวัตถุประสงค์ที่ถูกต้อง และสามารถดำเนินกิจกรรมการบริหารจัดการกลุ่มชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง

2. กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ควรมีการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับบริบทของชุมชน เพื่อให้ทราบสถานการณ์ด้านต่าง ๆ ทั้งสภาพภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมืองและการปกครอง ตามแนวความคิดของอภิชัย พันธเสน (2554, หน้า 25) ซึ่งเป็นไปตามหลักการพัฒนาแบบยั่งยืนของมุลนิธิโลกสีเขียว (2549, หน้า 38) ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนอย่างพอเพียงส่วนหนึ่งต้องมีการศึกษาข้อมูลของชุมชนและตอบสนองความต้องการของชุมชนได้อย่างถูกต้องด้วย ทั้งนี้เพื่อให้มีการสร้างเกณฑ์การประเมินที่มีความเหมาะสมในแต่ละพื้นที่ และเพื่อความต่อเนื่องในการเป็นหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงต่อไป

3. กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ควรมีการมอบหมายภารกิจกับเจ้าหน้าที่ และเจ้าหน้าที่ที่มีความเข้าใจในบทบาท หน้าที่ และภารกิจที่ได้รับมอบหมาย มีความพร้อมเพียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการทำงานสอดคล้องกับแนวความคิดของ Marvin and Phillip (1982, p. 47) และ ประไพ ประดิษฐ์สุทธาวาร (2558, หน้า 75) ซึ่งเป็นไปตามหลักการพัฒนาแบบยั่งยืนของ Drexhage and Murphy (2010, p. 6) ว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืนต้องมีการมอบหมายภารกิจ และผู้รับมอบนั้นต้องมีความรับผิดชอบ ความยุติธรรมและความถูกต้อง ทั้งนี้เพื่อความถูกต้องในการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่รัฐในการบริหารของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. หน่วยงานที่รับผิดชอบในการส่งเสริมกิจกรรมหลัก คือ กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ควรสร้างความรู้ความเข้าใจของผู้นำหรือผู้บริหารของหน่วยงาน ให้มีคุณสมบัติของความดีงาม ในการมีสติปัญญาและความสามารถในการใช้สิทธิพลหรืออำนาจหน้าที่ต่อบุคคลหรือกลุ่มเพื่อเกิดความสำเร็จตามเป้าหมายที่ต้องการอย่างต่อเนื่องตามแนวความคิดของ Fiedler (1976, p. 123), Stogdill (1981, p. 125) และ Hersey et al. (1966, p. 74) และสมยศ นาวิการ (2553, หน้า 87) ซึ่งเป็นไปตามหลักการพัฒนาแบบยั่งยืนว่า กิจกรรมของกลุ่มชุมชนเข้มแข็งต้องมีการกระทำอย่างต่อเนื่อง มีรูปแบบการบริหารงานกลุ่มที่หลากหลายมีความเหมาะสมเป็นต้น

2. ผู้นำชุมชนควรมีบทบาทในการสนับสนุนการบริหารงานกลุ่มชุมชน กล่าวคือ ผู้นำชุมชนถือเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้านที่สามารถนำพาหรือชักจูงสมาชิกในชุมชนได้ หน่วยงานที่รับผิดชอบในการส่งเสริมกิจกรรมหลัก คือ กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ควรส่งเสริมความพร้อมของผู้นำกลุ่ม ผู้นำชุมชนซึ่งเป็นผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจ ในการดำเนินงาน เช่น การออกเยี่ยมสมาชิกกลุ่ม การเป็นที่ปรึกษาแก่กรรมการกลุ่ม และสมาชิกกลุ่ม การชักนำหรือโน้มน้าวให้สมาชิกมาร่วมทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ และเป็นไปตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนของมูลนิธิโลกสีเขียว (2549, หน้า 38) ว่า การพัฒนาแบบยั่งยืนต้องมีผู้นำชุมชนที่เป็นที่ยอมรับและเข้มแข็ง สามารถสร้างความร่วมมือจากส่วนต่าง ๆ ได้ มีองค์กรทางเศรษฐกิจในชุมชนที่มีความเข้มแข็ง มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการบริโภคไปสู่ การพึ่งตนเอง ตลอดจนเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบริบท วิถีชีวิตของสมาชิก กลุ่มชุมชนเป็นอย่างดี ทั้งนี้เพื่อสร้างความเข้มแข็งกับชุมชน สร้างความเป็นหนึ่งเดียวของชุมชน โดยการชักจูงให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มชุมชน เช่น ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมประเมินผลของกิจกรรม (โกมล ชอบชื่นชม, 2550, หน้า 56) สร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และวางแผนรักษาวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนด้วย

3. หน่วยงานภาครัฐควรมีแนวทางการปฏิบัติ เพื่อสร้างทักษะการสื่อสารที่มี หลายช่องทาง กับกรรมการกลุ่มชุมชนและสมาชิกกลุ่มชุมชน ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการสื่อสาร การดำเนินงานระหว่างหน่วยงานกับสมาชิกกลุ่มชุมชน ให้มีความชัดเจนและตรงกับความต้องการ ของหน่วยงานอย่างแท้จริง โดยการจัดอบรมเพื่อเสริมสร้างการสื่อสารที่ดีในการดำเนินงาน ของกลุ่มชุมชน ต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ทักษะ ความรู้ ประสบการณ์ เครื่องมือ และสื่อผ่านการประชุม การทดลองปฏิบัติการ ประชาสัมพันธ์ และการให้ความร่วมมือกัน ในการปฏิบัติงาน ตามแนวความคิดของกรมการพัฒนาชุมชน (2556, หน้า 38) และเป็นไปตาม หลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนของ United Nations Population Fund (1997, p. 106) ว่า การพัฒนา อย่างยั่งยืนต้องตรงกับความต้องการที่จำเป็นในปัจจุบันและต้องรองรับความต้องการ หรือความจำเป็นในอนาคตชนรุ่นหลังด้วย

ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่มีการศึกษาเฉพาะพื้นที่ดำเนินการ 8 พื้นที่ ของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุขในเขตภาคเหนือ ดังนั้น ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาวิจัยในภาคอื่น ๆ เพื่อศึกษาเหตุปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความไม่ต่อเนื่องในการบริหาร ของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุข สอดคล้องกับการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการ พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550, หน้า 97) ที่ได้ศึกษาปัญหาการนำเศรษฐกิจพอเพียง

ไปปฏิบัติและพบปัญหาด้านบุคลากร คือ ประชาชนและผู้นำชุมชนขาดความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการดำเนินงานตาม โครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงอย่างแท้จริง ข้อเสนอแนะ คือ ควรมีการจัดอบรมให้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงแก่ผู้นำชุมชน และประชาชนอย่างต่อเนื่อง ต่อมาวิภาวี กฤษณะภูต (2556, หน้า 165) ได้อธิบายว่า กระบวนการนำนโยบายปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติที่ไม่ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เนื่องจากปัจจัยมาตรฐานและวัตถุประสงค์ของนโยบาย ในประเด็นการกำหนดมาตรฐานในการวัดผลงานต่างกัน บุคคลไม่พอเพียง การเลื่อนลด ปลด ย้าย ข้าราชการยังไม่โปร่งใสกระทบต่อขวัญและกำลังใจผู้ปฏิบัติและการประชาสัมพันธ์ล้มเหลว ส่งผลให้การรับรู้วัตถุประสงค์และเป้าหมายของนโยบายปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนมีน้อย และปัจจัยด้านสังคมที่ประชาชนยึดติดอยู่กับกระแสบริโภคนิยม และมีแนวโน้มที่จะไม่น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปเป็นแนวทางการดำเนินชีวิต แต่ด้วยความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ จึงรับฟังและเข้าร่วมโครงการตามนโยบายปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแต่ไม่ได้นำไปปฏิบัติอย่างจริงจังยั่งยืน

2. ในการศึกษาครั้งต่อไป ผู้วิจัยเห็นว่า ควรศึกษากระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการรักษาวิถีชุมชนให้คงอยู่ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ต่อการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ตามแนวความคิดของพระไพศาล วิสาโล (2552, หน้า 47) ว่า กระบวนการสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง ต้องมีการปลูกฝังความสามัคคีของชุมชนเป็นเบื้องต้นก่อน และเป็นไปตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามแนวความคิดของพระธรรมปิฎก (2548, หน้า 4) ว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืนต้องมีความพร้อมในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ สังคม ธรรมชาติ เทคโนโลยี และมีความสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจในการดำเนินงานของกลุ่มด้วย

3. ในการศึกษาครั้งต่อไป ผู้วิจัยเห็นว่า ควรมีการศึกษาการสื่อสารรูปแบบการสื่อสารที่ดีต่อการบริหารงานกลุ่มชุมชนที่เน้นการมีส่วนร่วม เพื่อประโยชน์ในการประยุกต์ใช้ในกลุ่มชุมชนหรือองค์กรที่สนใจ ตลอดจนการกระตุ้นสมาชิกกลุ่มให้เกิดการรวมตัวกัน โดยเริ่มจากการร่วมคิดร่วมทำในเรื่องที่เป็นประเด็นปัญหาใกล้ตัว และหาแนวทางการพัฒนาที่ไม่ยากนักที่สามารถลงมือกระทำในพื้นที่นั้นก่อน ให้เกิดการร่วมคิดร่วมทำในกิจกรรมจากง่ายไปหายาก และจะนำไปสู่ชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืนในอนาคต ตามแนวคิดของเจลิชว บุรีรักรักดี (2545, หน้า 73) และชินรัตน์ สมสืบ (2552, หน้า 59) และเป็นไปตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามแนวความคิด การพัฒนาแบบยั่งยืนด้านข้อมูลข่าวสารที่ทำให้บุคคลสามารถนำไปแก้ปัญหา หรือข้อมูลป้อนกลับ ทำให้บุคคลรับรู้ถึงพฤติกรรมและการปฏิบัติของตนเพื่อการพัฒนาอย่างถูกทิศทาง

บรรณานุกรม

- กนกพร น้อยปรีชา. (2546). *ทุนทางสังคมกับนักพัฒนา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- กรมการพัฒนาชุมชน. (2556). *หมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพฯ: กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.
- กรมพัฒนาธุรกิจการค้า. (2552). *คำแนะนำการจดทะเบียนพาณิชย์*. นนทบุรี: กรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์.
- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2552). *วิสาหกิจชุมชนนำรู้*. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมการเกษตร สำนักงานเลขานุการ คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน.
- กรมหม่อนไหม. (2556). *รายงานประจำปี 2556*. กรุงเทพฯ: กรมหม่อนไหม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2549). *แนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). *แนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา.
- กฤษณ์ เพ็ญศักดิ์. (2558, 21 พฤษภาคม). *นักวิชาการพัฒนาชุมชน อำเภอประดาง จังหวัดตาก สัมภาษณ์*.
- โกมล ชอบชื่นชม. (2550). *ชุมชน: ยุทธศาสตร์การพัฒนาชนบทที่ก้าวหน้าและยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.
- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์. (2555). *คู่มือจัดอบรมวิธีชุมชน*. นนทบุรี: สามลดา.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2548). *แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน: ข้อเสนอทางทฤษฎีในบริบทต่างสังคม*. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์.
- เฉลียว บุรีภักดี. (2545). *การวิจัยชุมชน*. นนทบุรี: สำนักมาตรฐานการศึกษา สำนักสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ.
- ชนานันท์ มั่นธูภา. (2554). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อการนำโครงการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ในจังหวัดศรีสะเกษ ไปปฏิบัติ*. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, คณะรัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- ชยสาโรภิกขุ. (2552). *พ่อแม่ผู้แสดงโลก*. กรุงเทพฯ: โรงเรียนทอสี.

- ชัยวัฒน์ วิบูลย์สวัสดิ์. (2546). *กรอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง*.
กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ.
- ชาติชาย ณ เชียงใหม่. (2543). *การบริหารการพัฒนาชนบทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน*.
กรุงเทพฯ: เซ็นจูรี.
- ชินรัตน์ สมสืบ. (2552). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท*. นนทบุรี:
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ชุมพล พูลศิริ. (2550). *เศรษฐกิจการผลิตกุ้งมังกร ฝั่งอันดามัน ปี 2549*. สุราษฎร์ธานี: สำนักงาน
เศรษฐกิจการเกษตรเขต 8 จังหวัดสุราษฎร์ธานี.
- ณรงค์ เส็งประชา. (2553). *มนุษย์กับสังคม* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พรินติ้งเฮาส์.
- ณิชนน พันกอม. (2558, 29 พฤษภาคม). หัวหน้าสำนักปลัด อบต. แม่ฮี้ จังหวัดแม่ฮ่องสอน.
สัมภาษณ์.
- ถนอมนวล เพียรธัญญากรณ์. (2558, 8 พฤษภาคม). เกษตรอำเภอ จังหวัดอุทัยธานี. สัมภาษณ์.
- ทศพร แก้วดี. (2558, 3 มิถุนายน). พัฒนาการอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน. สัมภาษณ์.
- ทะนงศักดิ์ คุ้มไข่น้ำ. (2551). *การพัฒนาชุมชนเชิงปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- ทัศนีย์ ลักขณาภิชนัชช. (2548). *การบริหารสังคมกับโครงสร้างสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: มิสเตอร์
ก๊อปปี้ (ประเทศไทย).
- เทพนม เมืองแมน และสวิง สุวรรณ. (2540). *พฤติกรรมองค์กร*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ธเนศวร์ เจริญเมือง. (2549). *แนวทางการปฏิรูปการปกครองท้องถิ่นในปัจจุบัน*. เชียงใหม่:
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ธีรศักดิ์ บุญมา. (2558, 29 พฤษภาคม). นักวิชาการเกษตรปฏิบัติการ สถานีพัฒนาที่ดิน จังหวัด
แม่ฮ่องสอน. สัมภาษณ์.
- ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์. (2556). *กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง: ประชาคม ประชาสังคม*
(พิมพ์ครั้งที่ 6). ขอนแก่น: คลังนานาวิทยา.
- นภลัย จันทวงศ์. (2558, 2 พฤษภาคม). นักพัฒนาชุมชน อบต. สามเงา จังหวัดตาก. สัมภาษณ์.
- นิตยา กัทลิตระพันธ์. (2554). *การศึกษาสถานภาพและนโยบายเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน*
ผู้ด้อยโอกาสเด็กเร่ร่อน. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิรันดรี เต่าทอง. (2558). *จิตวิทยาสำหรับครูและผู้ปกครอง*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- เนตร พิโน. (2558, 29 พฤษภาคม). ผู้ใหญ่บ้านบ้านแม่ปิง จังหวัดแม่ฮ่องสอน. สัมภาษณ์.
- บุญช่วย ขัติยา. (2558, 13 พฤษภาคม). ผู้ใหญ่บ้านบ้านดอนมูลพัฒนา จังหวัดน่าน. สัมภาษณ์.
- บุญธรรม กิจปริดาบริสุทธิ. (2551). *ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์*. กรุงเทพฯ: จามจุรีโปรดักท์.

- บุญสุข คำเสียง. (2558, 26 พฤษภาคม). เกษตรอำเภอสามเงา จังหวัดตาก. สัมภาษณ์.
- ประทีน เชื้อหอม. (2558, 12 พฤษภาคม). ผู้ใหญ่บ้านบ้านเป่า จังหวัดน่าน. สัมภาษณ์.
- ประพิน ชันชเลิศ. (2558, 25 พฤษภาคม). นักวิชาการเกษตรชำนาญการ สถานีพัฒนาที่ดิน จังหวัดตาก. สัมภาษณ์.
- ประไพ ประดิษฐ์สุทธาวร. (2558). *การเรียนรู้เพื่อพัฒนาการด้านร่างกาย*. ม.ป.ท.
- ประเวศ ะสี. (2551). *สุขภาวะที่สมบูรณ์*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหมอชาวบ้าน.
- ปรีดาร์ตน์ จันทรบุรณ์. (2558, 18 พฤษภาคม). นักวิชาการส่งเสริมเกษตรชำนาญการ จังหวัดน่าน. สัมภาษณ์.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร. (2554). *วิถีไทย*. กรุงเทพฯ: แสงดาว. อาร์เชอร์ เบเซอร์.
- พงษ์ศักดิ์ อยู่มั่น. (2555). *กลไกของสังคม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก. (2548). *การพัฒนาที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระไพศาล วิสาโล. (2552). *พุทธศาสนาไทยในอนาคตแนวโน้มและวิกฤต*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- พระมหาสุทนต์ อากาศโร. (2553). *เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ*. กรุงเทพฯ: โครงการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.
- พัฒน์ บุญรัตน์พันธ์. (2556). *การสร้างพลังชุมชนโดยกระบวนการพัฒนาชนบท*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- พิทยา สายหู. (2556). *การพัฒนาวัฒนธรรมบนพื้นฐานภูมิปัญญาและศักยภาพของชุมชน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- พิชญารัตน์ ธิฐักกดีคุณานนท์. (2558, 15 พฤษภาคม). เกษตรอำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน. สัมภาษณ์.
- พิชาภพ พันธุ์แพ. (2554). *ผู้นำกับการจัดการการเปลี่ยนแปลง*. กรุงเทพฯ: แอคทีฟ พรินท์.
- พิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์. (2550). *เศรษฐกิจพอเพียงหมายถึงอะไร*. กรุงเทพฯ: วนิดาการพิมพ์.
- ภาวินี นันทวงศ์. (2558, 22 พฤษภาคม). นักพัฒนาชุมชน อบต. ประดาง จังหวัดตาก. สัมภาษณ์.
- ภิญโญ สาธร. (2551). *กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐาน ภาคกลาง.
- มณีมัย ทองอยู่. (2546). *การเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจชาวนาฮีสาน: กรณีชาวนาลุ่มน้ำพอง*. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์.
- มนัส ชำนาญเกษตรกร. (2558, 9 พฤษภาคม). ผู้ใหญ่บ้านบ้านประคูยี่น จังหวัดอุทัยธานี. สัมภาษณ์.

มานะ ตันนา. (2558, 19 พฤษภาคม). นักวิชาการเกษตรชำนาญการสถานีพัฒนาที่ดิน จังหวัดน่าน. สัมภาษณ์.

มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์. (2558). *เศรษฐกิจพอเพียงในมุมมองต่างประเทศ*. ชัยนาท: มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์.

มูลนิธิโลกสีเขียว. (2549). *สถานการณ์สิ่งแวดล้อมไทย*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้น.

เมตตา จันท์ประทีป. (2555). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: สักดิ์โสภากการพิมพ์.

ยาเบ็ญ เรื่องจรูญศรี. (2558). *บทบาทของผู้บริหารการศึกษา*. ม.ป.ท.

รงค์ ประพันธ์พงศ์. (2550). *เศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่*. กรุงเทพฯ: เบลโล่การพิมพ์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์.

ละออง ใจเย็น. (2558, 3 มิถุนายน). ผู้ใหญ่บ้านบ้านป่าฝาง จังหวัดแม่ฮ่องสอน. สัมภาษณ์.

ลัดดา พรประภา. (2558, 26 พฤษภาคม). ผู้ใหญ่บ้านบ้านสามเงา จังหวัดตาก. สัมภาษณ์.

วรรณพุดิ เตียวกุล. (2558, 29 พฤษภาคม). นักวิชาการเกษตรปฏิบัติการ สถานีพัฒนาที่ดิน จังหวัดแม่ฮ่องสอน. สัมภาษณ์.

วัฒนา สุกันสีล. (2552). *กองทุนและการจัดสวัสดิการสุขภาพชุมชน: บทบาทและทางเลือกในการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.

วินัย พัฒนรัฐ. (2553). *พัฒนาเด็กด้วยศิลปะ*. กรุงเทพฯ: อักษรสัมพันธ์.

วิภาวี กฤษณะภูต. (2556). การจัดกลุ่มวิสาหกิจชุมชน: การเรียนรู้จากกลุ่มอาชีพทอผ้าไหม และผ้าฝ้ายในจังหวัดขอนแก่น. *วารสารคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 30(1), 56-175.

วิรัตน์ คำศรีจันทร์. (2545). *การสังคมสงเคราะห์ชุมชน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วีรพันธ์ การินไชย. (2558, 14 พฤษภาคม). พัฒนาการอำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน. สัมภาษณ์.

ศรัณยา แก้วพรรณา. (2557). *การพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

ศิริชัย บารมี. (2558, 6 พฤษภาคม). เกษตรอำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี. สัมภาษณ์.

ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียง. (2551). *การพัฒนาแบบยั่งยืนต้องอาศัยความเข้มแข็งของชุมชน*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียง.

สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ. (2558). *เศรษฐกิจพอเพียงในมุมมองต่าง ๆ ของบุคคลต่างประเทศ*. กรุงเทพฯ: สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ.

- สนธยา พลศรี. (2555). *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สัมพันธ์ มีสุข. (2558, 22 พฤษภาคม). ผู้ใหญ่บ้านบ้านประดาง จังหวัดตาก. สัมภาษณ์.
- สมเกียรติ แอมพัคฆ์. (2558, 6 พฤษภาคม). นักวิชาการเกษตรชำนาญการ สถานีพัฒนาที่ดิน
จังหวัดอุทัยธานี. สัมภาษณ์.
- สมจิตร หนูเจริญกุล. (2556). *การดูแลตนเอง: ศาสตร์และศิลป์ทางการพยาบาล*. กรุงเทพฯ:
วี.เจ. พรินต์ติ้ง.
- สมนึก วราหะ. (2558, 7 พฤษภาคม). ผู้ใหญ่บ้านบ้านปากคลอง จังหวัดอุทัยธานี. สัมภาษณ์.
- สมพงษ์ ตรีพัฒน์. (2557). *เศรษฐกิจชุมชน*. กรุงเทพฯ: เอิร์ควีฟ คอมมิวนิเคชั่น.
- สมพันธ์ เตชะอธิก. (2553). *การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน*. ขอนแก่น: สถาบันวิจัย
และพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สมยศ นาวิการ. (2553). *การบริหารการพัฒนาและการจูงใจ*. กรุงเทพฯ: กรุงชนพัฒนา.
- สมาชิกบ้านคอนมูพัฒนา. (2558, 16 พฤษภาคม). สนทนากลุ่ม.
- สมาชิกบ้านประดาง. (2558, 23 พฤษภาคม). สนทนากลุ่ม.
- สมาชิกบ้านป่าคา. (2558, 10 พฤษภาคม). สนทนากลุ่ม.
- สมาชิกบ้านป่าฝาง. (2558, 4 มิถุนายน). สนทนากลุ่ม.
- สมาชิกบ้านเป่า. (2558, 19 พฤษภาคม). สนทนากลุ่ม.
- สมาชิกบ้านปากคลอง. (2558, 9 พฤษภาคม). สนทนากลุ่ม.
- สมาชิกบ้านแม่ปิง. (2558, 30 พฤษภาคม) สนทนากลุ่ม.
- สมาชิกบ้านสามเงา. (2558, 27 พฤษภาคม). สนทนากลุ่ม.
- สมาชิกบ้านหนองเต่า. (2558, 9 พฤษภาคม). สนทนากลุ่ม.
- สราวุธ อยู่เกษ. (2558, 7 พฤษภาคม). ผู้ช่วยนักพัฒนาชุมชน. สัมภาษณ์.
- สาริต สุทธพันธ์. (2558, 18 พฤษภาคม). พัฒนาการอำเภอเมือง จังหวัดน่าน. สัมภาษณ์.
- สำนักงานแผนงานและงบประมาณ. (2548). *แผนปฏิบัติการชุมชนและมวลชนสัมพันธ์*. กรุงเทพฯ:
สำนักงานแผนงานและงบประมาณ กองแผนงาน.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2549). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจ
และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการ
พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). *พอเพียงกับประสิทธิผล
ขององค์กร*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
สำนักงานรัฐมนตรี.

- สุทธิพงษ์ บุญผดุง. (2541). *การสร้างแบบทดสอบวัดลักษณะความรับผิดชอบสำหรับนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยการใช้การแสดงหลักฐานความเที่ยงตรง ความไม่เที่ยงตรง
และความเชื่อมั่น*. ม.ป.ท.
- สุภา นันทะมิชัย. (2551). *การเสริมสร้างความสามารถในการปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
ของประชาชน ตำบลหนองกอมเกาะ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย*. วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัย
ราชภัฏอุดรธานี.
- สุเมธ ตันติเวชกุล. (2548). *หลักธรรมหลักธรรมตามรอยพระยุคลบาท*. กรุงเทพฯ: ด้านสุทธา
การพิมพ์.
- อนุชาติ พวงสำลี และอรทัย อาจอ่ำ. (2551). *การพัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมไทย*.
กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อภิชัย พันธเสน. (2554). *สังเคราะห์องค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย.
- อาคม ธรรมภิตาพิสิทธิ์. (2550). *ขีดความสามารถทางการแข่งขันของประเทศ*. ม.ป.ท.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2553). *แนวความคิดพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรม*. เชียงใหม่:
ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อาภรณ์พันธ์ จันทร์สว่าง. (2555). *การพัฒนาบุคคล กลุ่ม ชุมชน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อำนาจ อนันตชัย. (2546). *การระดมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน: การพัฒนาชนบท
สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์*. กรุงเทพฯ: วิเคเตอร์ี เทาเอพอยท์.
- อิรัช อเนก. (2558, 28 พฤษภาคม). *พัฒนาการอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน*. สัมภาษณ์.
- เอนพรัตน์. (2558). *บทเรียนเชิงกลยุทธ์การพัฒนา*. กรุงเทพฯ: อี.เค. บั๊คส์.
- Albert, B. (1986). *Social foundation of thought and action: A social cognitive theory*.
Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Barrera, M., & Ainlay, S. L. (1983). The structure of social support: A conceptual and empirical
analysis. *American Journal of Community Psychology*, 11, 133-143.
- Brown, R. B. (1993). Meta-competence: A recipe for reframing the competence debate?.
Personnel Review, 22(6), 26-37.
- Browne, C. G., & Cohn, T. S. (1978). *Organization theory and management: Approach*.
New York: John Wiley & Sons.

- Cohen, S., & Wills, T. A. (1985). Stress, social support, and the buffering hypothesis. *Psychological Bulletin*, 98, 310-357.
- Crawford, B. (1978). *Meeting standards through integrated curriculum*. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Deveiopment.
- Drexhage, J., & Murphy, D. (2010). *Sustainable development: From brundtland to Rio 2012*. Retrieved from http://www.un.org/wcm/webdav/site/climatechange/shared/gsp/docs/GSP1-6_Background%20on%20Sustainable%20Devt.pdf
- Edles, L. P. (1993). *Fund raising: Hands-on tactice for non profit groups*. New York: John Wiley & Sons.
- Fiedler, F. E. (1976). *A theory of leadership effectiveness*. New York: McGraw-Hill.
- Flippo, E. B. (1986). *Principle of personnel administration*. New York: McGraw-Hill.
- Fraser Basin Council. (1997). *Sustainability indicators for the fraser basin*. Retrieved from <http://www.fraserbasin.bu.ca/programs/documents/workbook.pdf>
- Fred, C. (1964). *Educational administration: Concept and practices* (2nd ed.). Belmont, CA: Wadsworth.
- Getzels, J. W. (1957). *Social behavior and administrative process*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Hersey, P., Blanchard, K. H., and Johnson, D. E. (1966). *Management of organizational behavior*. Englewood Cliffs, NJ: Simon and Schmaste Company.
- House, J. S. (1981). *Work stress and social support*. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Jacobson, N. S., & Margolin, G. (1986). *Marital therapy strategies based on social learning & behavior exchange principles*. New York: Routledge.
- Kaplan, R. M., Sallis, J. F., & Patterson, T. L. (1993). *Health and human behavior*. New York: McGraw-Hill.
- Marvin, E. S., & Philip, R. C. (1982). *Theories of social psychology*. New York: McGraw-Hill.
- Ministry of National Deveiopment. (1988). *Tow councils participating in progress Singapore*. n.p.
- Sheridan, S. (1968). Post-occupancy evaluation of facilities: A participatory approach to programming and design. *Facilities*, 14(7/8), 16-25.
- Spector, P. F. (1999). *Job satisfaction: Application, assessment, cause, and consequences*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Stogdill, R. M. (1981). *Handbook of leadership a survey of theory and research*. New York: Free Press.

Thoits, P. A. (1982). Conceptual, methodological, and theoretical problems in studying social support as a buffer against life stress. *Journal of Health and Social Behavior*, 23(2), 145-159.

United Nations Population Fund. (1997). *Population ageing and deveiopment: Social, health and gender issues*. New York: United Nation.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของรัฐ

แบบสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของรัฐ
การวิจัยเรื่อง การสร้างความยั่งยืนของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงในเขตภาคเหนือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐาน

ชื่อ-นามสกุล.....
อายุ.....ที่อยู่.....
การศึกษา.....ตำแหน่ง.....หน่วยงาน.....
ว-ค-ป.....สถานที่สัมภาษณ์.....

ส่วนที่ 2 การบริหารกลุ่มตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

1. วัตถุประสงค์การรวมกลุ่ม

1.1 หน่วยงานของท่านได้กำหนดเป้าหมายในการพัฒนาหมู่บ้านตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่อย่างไร

1.2 หน่วยงานของท่านได้มีการสนับสนุนส่งเสริมการดำเนินงานตามที่กำหนดไว้หรือไม่อย่างไร

1.3 หน่วยงานของท่านมีการติดตามและการประเมินผลให้เป็นที่ไปตามที่กำหนดหรือไม่อย่างไร

2. กฎหรือกติกาของกลุ่ม

2.1 หน่วยงานของท่านได้มีการกำหนดและทำความเข้าใจในกฎหรือกติกาของการพัฒนาหมู่บ้านตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่อย่างไร

2.2 หน่วยงานของท่านมีส่วนผลักดันการดำเนินการให้เป็นที่ไปตามกฎหรือกติกาหรือไม่อย่างไร

2.3 หน่วยงานมีส่วนผลักดันการดำเนินการตามกฎหรือกติกาของกลุ่มหรือไม่อย่างไร

2.4 หน่วยงานของท่านมีการติดตามหรือการประเมินผลกฎหรือกติกาการพัฒนาหมู่บ้านตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่อย่างไร

3. บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของกลุ่ม

3.1 หน่วยงานของท่านได้มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบในการพัฒนาหมู่บ้านตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่อย่างไร

3.2 หน่วยงานของท่านได้ทำความเข้าใจกับชุมชนในการพัฒนาหมู่บ้านตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงไว้หรือไม่อย่างไร

3.3 หน่วยงานของท่านได้ดำเนินการตามบทบาทหน้าที่การพัฒนาหมู่บ้านตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงไว้หรือไม่อย่างไร

3.4 หน่วยงานของท่านมีการติดตามหรือการประเมินผลบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของท่านในการพัฒนาหมู่บ้านตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่อย่างไร

4. ความพร้อมของผู้นำกลุ่ม

4.1 หน่วยงานของท่านได้มีการพูดคุยและทำความเข้าใจกับผู้นำชุมชนเกี่ยวกับการพัฒนาหมู่บ้านตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่อย่างไร

4.2 ในทัศนะของท่านผู้นำชุมชนได้แสดงบทบาทหรือเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้านตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่อย่างไร

4.3 หน่วยงานของท่านมีการติดตามหรือการประเมินผลการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการพัฒนาหมู่บ้านตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่อย่างไร

5. ความสามารถในการระดมทุน

5.1 หน่วยงานของท่านให้ความรู้ความเข้าใจแนวทางการระดมทุนการพัฒนาหมู่บ้านตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่อย่างไร

5.2 หน่วยงานของท่านได้มีการสนับสนุนการดำเนินงานเพื่อระดมทุนการพัฒนาหมู่บ้านตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่อย่างไร

5.3 หน่วยงานของท่านมีการติดตามหรือการประเมินผลการระดมทุนให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มหรือไม่อย่างไร

6. การมีส่วนร่วม

6.1 หน่วยงานของท่านมีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสมาชิกหรือไม่อย่างไร

6.2 หน่วยงานของท่านมีการติดตามหรือการประเมินผลการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้านตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่อย่างไร

7. กรรมการกลุ่ม

7.1 หน่วยงานของท่านได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการสร้างความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของกรรมการกลุ่มในการพัฒนาหมู่บ้านตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่อย่างไร

7.2 หน่วยงานของท่านมีการติดตามหรือการประเมินผลดำเนินการของกรรมการกลุ่มหรือไม่อย่างไร

8. การส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาการเรียนรู้

8.1 หน่วยงานของท่านมีส่วนส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาหมู่บ้านตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่อย่างไร

8.2 หน่วยงานของท่านได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการส่งเสริมการเรียนรู้ และพัฒนาการเรียนรู้ของกลุ่มในการพัฒนาหมู่บ้านตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่อย่างไร

8.3 หน่วยงานของท่านมีการติดตามหรือการประเมินผลการดำเนินการส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาการเรียนรู้ของกลุ่มในการพัฒนาหมู่บ้านตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่อย่างไร

9. การสร้างเครือข่าย

9.1 หน่วยงานของท่านสร้างความรู้ความเข้าใจกับชาวบ้านในการสร้างเครือข่ายของกลุ่มในการพัฒนาหมู่บ้านตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่อย่างไร

9.2 หน่วยงานของท่านมีการดำเนินการสร้างเครือข่ายในการพัฒนาหมู่บ้านตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่อย่างไร

9.3 หน่วยงานของท่านมีการติดตามหรือประเมินผลการสร้างเครือข่ายในการพัฒนาหมู่บ้านตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่อย่างไร

10. ความสามัคคี

10.1 หน่วยงานของท่านมีการสนับสนุนการสร้างสามัคคีของกลุ่มในการพัฒนาหมู่บ้านตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่อย่างไร

10.2 หน่วยงานของท่านมีการติดตามหรือการประเมินผลการสร้างสามัคคีของกลุ่มในการพัฒนาหมู่บ้านตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่อย่างไร

11. การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐ

ข้อมูลจากข้อ 1-10

ภาคผนวก ข
แบบสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

แบบสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน
การวิจัยเรื่อง การสร้างความยั่งยืนของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงในเขตภาคเหนือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐาน

ชื่อ-นามสกุล.....
อายุ.....ที่อยู่.....
การศึกษา.....ตำแหน่ง.....หน่วยงาน.....
ว-ค-ป.....สถานที่สัมภาษณ์.....

ส่วนที่ 2 การบริหารกลุ่มตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

1. วัตถุประสงค์การรวมกลุ่ม

1.1 ท่านได้อธิบายและทำความเข้าใจกับลูกบ้านในการพัฒนาหมู่บ้านตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่อย่างไร

1.2 ท่านส่งเสริมหรือสนับสนุนการรวมกลุ่มให้เป็นไปตามนโยบายของหน่วยงานภาครัฐในการพัฒนาหมู่บ้านตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่อย่างไร

1.3 ท่านมีการรับวิธีการติดตามหรือการประเมินผลการดำเนินการของกลุ่มให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์การรวมกลุ่มหรือไม่อย่างไร

2. กฎหรือกติกาของกลุ่ม

2.1 ท่านให้การสนับสนุนสมาชิกกลุ่มและมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎหรือกติกาของกลุ่มหรือไม่อย่างไร

2.2 ท่านมีวิธีการติดตามหรือการประเมินผลกฎหรือกติกาของกลุ่มหรือไม่อย่างไร

3. บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของกลุ่ม

3.1 ท่านมีการกำหนดบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบในการพัฒนาหมู่บ้านตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่อย่างไร

3.2 ท่านทำความเข้าใจกับชุมชนในการพัฒนาหมู่บ้านตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่อย่างไร

3.3 ท่านได้ดำเนินการตามบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบการพัฒนาหมู่บ้านตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่อย่างไร

3.4 ท่านมีการติดตามหรือประเมินผลให้เป็นไปตามบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบในการพัฒนาหมู่บ้านตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่อย่างไร

4. ความพร้อมของผู้นำกลุ่ม

4.1 ท่านคิดว่าผู้นำกลุ่มในช่วงที่ผ่านมาความพร้อมในการบริหารจัดการกลุ่มมากน้อยเพียงใด

4.2 ท่านมีส่วนร่วมในการสร้างเสริมการพัฒนาความพร้อมของผู้นำกลุ่มหรือไม่อย่างไร

4.3 ท่านมีการติดตามและประเมินผลความพร้อมของผู้นำกลุ่มหรือไม่อย่างไร

5. ความสามารถในการระดมทุน

5.1 ท่านมีส่วนในการสนับสนุนความรู้ความเข้าใจในการระดมทุนของการพัฒนาหมู่บ้านตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่อย่างไร

5.2 ท่านมีส่วนในการกำหนดแนวทางและทำความเข้าใจเกี่ยวกับการระดมทุนของหมู่บ้านตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่อย่างไร

5.3 ท่านมีส่วนร่วมในการติดตามหรือการประเมินผลการระดมทุนให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มหรือไม่อย่างไร

6. การมีส่วนร่วม

6.1 ท่านมีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสมาชิกหรือไม่อย่างไร

6.2 ท่านมีการติดตามหรือการประเมินผลการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้านตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่อย่างไร

7. กรรมการกลุ่ม

7.1 ท่านได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการสร้างความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของกรรมการกลุ่มในการพัฒนาหมู่บ้านตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่อย่างไร

7.2 ท่านมีการติดตามหรือการประเมินผลดำเนินการของกรรมการกลุ่มหรือไม่อย่างไร

8. การส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาการเรียนรู้

8.1 ท่านมีส่วนส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาหมู่บ้านตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่อย่างไร

8.2 ท่านได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาการเรียนรู้ของกลุ่มในการพัฒนาหมู่บ้านตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่อย่างไร

8.3 ท่านมีการติดตามหรือการประเมินผลการดำเนินการส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาการเรียนรู้ของกลุ่มในการพัฒนาหมู่บ้านตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่อย่างไร

9. การสร้างเครือข่าย

9.1 ท่านมีสนับสนุนการสร้างความรู้ความเข้าใจกับชาวบ้านในการสร้างเครือข่ายของกลุ่มในการพัฒนาหมู่บ้านตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่อย่างไร

9.2 ท่านมีการสนับสนุนการดำเนินการสร้างเครือข่ายในการพัฒนาหมู่บ้านตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่อย่างไร

9.3 ท่านมีการติดตามหรือประเมินผลการสร้างเครือข่ายในการพัฒนาหมู่บ้านตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่อย่างไร

10. ความสามัคคี

10.1 ท่านมีการสนับสนุนการสร้างสามัคคีของกลุ่มในการพัฒนาหมู่บ้านตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่อย่างไร

10.2 ท่านมีการติดตามหรือการประเมินผลการสร้างความสามัคคีของกลุ่มในการพัฒนาหมู่บ้านตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่อย่างไร

11. การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐ

11.1 ท่านคิดว่าหน่วยงานภาครัฐได้เข้ามาส่งเสริมความรู้ความเข้าใจกับชุมชนในการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐในการพัฒนาหมู่บ้านตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่อย่างไร

11.2 ท่านให้การสนับสนุนการดำเนินงานจากหน่วยงานภาครัฐในการพัฒนาหมู่บ้านตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่อย่างไร

11.3 ท่านมีส่วนร่วมกับชุมชนในการติดตามหรือการประเมินผลการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐในการพัฒนาหมู่บ้านตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่อย่างไร

ภาคผนวก ค

แบบการประชุมกลุ่ม (Focus group)

แบบการประชุมกลุ่ม (Focus group)

การวิจัยเรื่อง การสร้างความยั่งยืนของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงในเขตภาคเหนือ

ส่วนที่ 1 การบริหารกลุ่มตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

1. วัตถุประสงค์การรวมกลุ่ม
 - 1.1 ท่านเข้าใจในวัตถุประสงค์การรวมกลุ่ม
 - 1.2 ท่านมีการดำเนินการตามวัตถุประสงค์การรวมกลุ่ม
 - 1.3 ท่านมีการติดตามหรือการประเมินผลตามวัตถุประสงค์การรวมกลุ่ม
2. กฎหรือกติกาของกลุ่ม
 - 2.1 ท่านเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎหรือกติกาของกลุ่มหรือไม่อย่างไร
 - 2.2 สมาชิกดำเนินการตามกฎหรือกติกาของกลุ่มหรือไม่อย่างไร
 - 2.3 มีการติดตามหรือการประเมินผลกฎหรือกติกาของกลุ่มหรือไม่อย่างไร
3. บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของกลุ่ม
 - 3.1 กลุ่มมีการกำหนดบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของสมาชิกกลุ่มหรือไม่อย่างไร
 - 3.2 สมาชิกเข้าใจในบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของตนหรือไม่อย่างไร
 - 3.3 สมาชิกดำเนินการตามบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของกลุ่มที่กำหนดหรือไม่อย่างไร
 - 3.4 มีการติดตามหรือการประเมินผลบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของสมาชิกกลุ่มหรือไม่อย่างไร
4. ความพร้อมของผู้นำกลุ่ม
 - 4.1 ที่มาของผู้นำกลุ่มมีวิธีการได้มาอย่างไร
 - 4.2 ผู้นำกลุ่มมีการดำเนินการตามบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของกลุ่ม
 - 4.3 สมาชิกกลุ่มมีการติดตามหรือการประเมินผลในความพร้อมของผู้นำกลุ่ม
5. ความสามารถในการระดมทุน
 - 5.1 หน่วยงานภาครัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างความรู้ความเข้าใจในการระดมทุนหรือไม่อย่างไร
 - 5.2 สมาชิกของกลุ่มมีกำหนดแนวทางและทำความเข้าใจเกี่ยวกับการระดมทุนหรือไม่อย่างไร

- 5.3 สมาชิกของกลุ่มมีการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของทุนหรือไม่อย่างไร
- 5.4 สมาชิกมีการติดตามหรือการประเมินผลการระดมทุนหรือไม่อย่างไร
- 6. การมีส่วนร่วม
 - 6.1 กลุ่มมีการสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกหรือไม่อย่างไร
 - 6.2 สมาชิกเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมหรือไม่อย่างไร
 - 6.3 ในการดำเนินการสมาชิกกลุ่มได้เข้ามามีส่วนร่วมมากน้อยเพียงใด
 - 6.4 การติดตามหรือการประเมินผลการมีส่วนร่วมหรือไม่อย่างไร
- 7. กรรมการกลุ่ม
 - 7.1 กลุ่มมีการกำหนดที่มาของกรรมการกลุ่มหรือไม่อย่างไร
 - 7.2 กรรมการกลุ่มมีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่หรือไม่อย่างไร
 - 7.3 กรรมการกลุ่มมีการดำเนินการเป็นที่ยอมรับของสมาชิกกลุ่ม
 - 7.4 สมาชิกกลุ่มมีการติดตามหรือการประเมินผลดำเนินการของกรรมการหรือไม่อย่างไร
- 8. การส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาการเรียนรู้
 - 8.1 หน่วยงานภาครัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมการเรียนรู้การพัฒนาหมู่บ้านตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่อย่างไร
 - 8.2 สมาชิกกลุ่มมีความเข้าใจในการส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาการเรียนรู้ของกลุ่มหรือไม่อย่างไร
 - 8.3 กลุ่มมีการดำเนินการในการส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาการเรียนรู้ของกลุ่มหรือไม่อย่างไร
 - 8.4 กลุ่มมีการติดตามหรือการประเมินผลดำเนินการส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาการเรียนรู้ของกลุ่มหรือไม่อย่างไร
- 9. การสร้างเครือข่าย
 - 9.1 มีการสร้างเครือข่ายหรือไม่อย่างไร
 - 9.2 มีการติดตามหรือการประเมินผลการสร้างเครือข่ายหรือไม่อย่างไร
- 10. ความสามัคคี
 - 10.1 ชุมชนของท่านมีการจัดกิจกรรมในการส่งเสริมความสามัคคีหรือไม่อย่างไร
 - 10.2 หน่วยงานภาครัฐเข้ามามีบทบาทในการดำเนินการส่งเสริมความสามัคคีหรือไม่อย่างไร
 - 10.3 มีการติดตามหรือการประเมินผลการสร้างความสามัคคีของกลุ่มหรือไม่อย่างไร

11. การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐ

11.1 ชุมชนของท่านและตัวท่านได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐหรือไม่อย่างไร

11.2 สมาชิกกลุ่มมีความเข้าใจในการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐอย่างไรบ้าง

11.3 สมาชิกกลุ่มมีการดำเนินการตามที่ได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐหรือไม่อย่างไร

11.4 มีการติดตามหรือการประเมินผลการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐหรืออย่างไรบ้าง

ภาคผนวก ง
ภาพประกอบ

การสนทนากลุ่ม

การสัมภาษณ์นักพัฒนาชุมชน

การสัมภาษณ์นักวิชาการ สถานีพัฒนาที่ดิน

การสัมภาษณ์เกษตรกรอำเภอ

การสัมภาษณ์พัฒนาการอำเภอ

การสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้าน